

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м.Херсон-Кропивницький, Україна)

ВШТІІІ Академія Прикладних Наук м. Познань
(Республіка Польща)

Інститут статистики та економетрики, Кільський університет
імені Христіана Альбрехта (Німеччина)
Університет Дюкейн, Пітсбург
(США)

Латвійський університет біологічних наук та технологій
(Латвія)

Львівський національний університет природокористування
(м.Львів, Україна)

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м.Тернопіль, Україна)

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(м.Переяслів, Україна)

Дніпровський аграрно-економічний університет
(м.Дніпро, Україна)

Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»
(м.Київ, Україна)

Херсонська державна морська академія
(м. Херсон, Україна)

**ЗБІРНИК ТЕЗ
за матеріалами**

Міжнародної науково-практичної конференції

**«Сучасна освіта: філософські, соціально-економічні,
поведінкові аспекти»**

18 квітня 2024 року

Херсон – Кропивницький

УДК 37.01

Відповідальний за випуск: Варнавська І.В.

Друкується за рішенням Вченої ради Херсонського державного аграрно-економічного університету протокол №8 від 30 травня 2024 року

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність та об'єктивність наданої інформації

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна освіта: філософські, соціально-економічні, поведінкові аспекти»: збірник матеріалів (18 квітня 2024, м. Херсон-Кропивницький, Україна) / за заг.ред. Варнавської І.В. Херсон-Кропивницький, ХДАЕУ, 2024. 286 с.

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна освіта: філософські, соціально-економічні, поведінкові аспекти» за основними напрямками: теоретико-методичні аспекти сучасної освіти; комунікативна компетентність фахівця як соціально-філософський дискурс; стратегічні вектори розвитку освітнього простору та системи освіти в умовах сьогодення; соціально-економічні та науково-технічні детермінанти педагогічної інноватики в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів; психолого-педагогічні фактори в системі освітньої діяльності та освітнього менеджменту; психологічні аспекти конкурентноспроможності фахівця в умовах воєнного та повоєнного часу; сучасні тренди розвитку психолінгвістики.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти та всім зацікавленим особам. За виклад, зміст, достовірність і грамотність опублікованих матеріалів відповідають автори.

УДК 37.01

@ ХДАЕУ, 2024

Організаційний комітет конференції

Кирилов Юрій Євгенович – доктор економічних наук, професор, ректор Херсонського державного аграрно-економічного університету;

Грановська Вікторія Григорівна – доктор економічних наук, професор, перший проректор, проректор з науково-педагогічної роботи Херсонського державного аграрно-економічного університету;

Лавренко Сергій Олегович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності Херсонського державного аграрно-економічного університету;

Кириченко Наталя Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, декан економічного факультету Херсонського державного аграрно-економічного університету;

Grzegorz Konieczny, Doctor of Social Science, Rector of WSHIU Academy of Applied Sciences, Poznan, (Poland);

Paulina Kolisnichenko, Doctor of Economic Sciences, Vice Rector for International Cooperation, WSHIU Academy of Applied Sciences, Poznan, (Poland);

Hanna Chumachenko Lasovska – Doctor of Philology, Master of Library and Information Science, Duquesne University, Pittsburgh, Pennsylvania (USA);

Anna Titova – PhD Economics, Institute for Statistics and Econometrics, Christian-Albrecht University of Kiel, (Germany);

Губені Юрій Едвардович – доктор економічних наук, професор, академік УАЕ, завідувач кафедри підприємництва та торгівлі Львівського національного університету природокористування;

Оран Марина Олегівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Харченко Наталія Василівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Акімова Наталія Володимирівна – доктор психологічних наук, професор кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету, керівник ГО «Асоціація психологія бізнесу»;

Курбацька Лариса Миколаївна – кандидатка економічних наук, доцентка, деканеса факультету менеджменту і маркетингу Дніпровського аграрно-економічного університету,

Носов Павло Сергійович – кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння Херсонської державної морської академії;

Аверчева Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету;

Варнавська Інна В'ячеславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЗМІСТ

<u>ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ</u>	9
БІЛОВА О. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ У ШКОЛІ ТА ЗВО В УМОВАХ РЕФОРМИ ОСВІТИ	9
БОРЯК І. В., СЕМЕНИШИН О. І. ВИКОРИСТАННЯ TED TALKS ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ	12
ГЛАВАЦЬКА Ю. Л. СОКРАТОВСЬКЕ ОПИТУВАННЯ ЯК ПРИЙОМ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	15
ГУБЕНІ Ю. Е, ЗЕЛІСКО Н. Б., РАЙТЕР Н. І. ДИНАМІЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ МОТИВАЦІЇ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТ	18
ДЕРІЙ Ж. В. ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	21
ДЯГИЛЕВА О. С., СВИРИДА В. С, ЮРЖЕНКО А. Ю. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ МОРСЬКІЙ ОСВІТІ	24
КАН О. Ю. AI IN ENGLISH LEARNING FOR HOSPITALITY STUDENTS	27
КОВАЛЕНКО О. М. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ	30
КОНОНЕНКО Л. В., САВЧЕНКО В. М. СТАНОВЛЕННЯ «EDUCATION 5.0»: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	33
ЛЕВИЦЬКА А. І. ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ	36
МИНКІНА Г. О. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	39
СОВАЧ К. О. РОЛЬОВА ГРА ЯК ПРОДУКТИВНА СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	42
СТЕЖКО З. В. У ЛАБИРИНТАХ ФІЛОСОФІЇ: ІСТИННІСТЬ ЧИ ВИДИМІСТЬ? (ОСВІТНІЙ ВИМІР)	45
СТРИКАЛЕНКО А. Ю., СТРИКАЛЕНКО Є. А. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ В ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ	48
ТІТОВА А. С., СКІБІНА Т. І. РОЛЬ ТА ВИКЛИКИ АНАЛІЗУ ДАНИХ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	52
ТРУХАЧОВА К. В. ДІЛОВА ГРА ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	55
<u>КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС</u>	58
БІЛОКОПИТОВ В. В., ЕЛЬ ГУЕССАБ К., БІЛОКОПИТОВА Н. І. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРУЮЧИЙ СОЦІУМ ЧИННИК	58
ДРУЖЕНЕНКО Р. С. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЕТИКЕТУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ЗВО ШЛЯХОМ АНАЛІЗУ КОРПОРАТИВНОГО ЛИСТУВАННЯ СТУДЕНТА І ВИКЛАДАЧА	61
IVANOVA N. BUSINESS COMMUNICATIONS: HOW UNDERSTANDING EVOLVES IN AN ERA OF CHANGE	64
КАЦАВЕЦЬ Р. С. МОВЛЕННЄВА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	67

КУБРАК О. В. ДО ПИТАННЯ ПОШУКУ КОМУНІКАТИВНИХ ПІДСТАВ ЯК ГАРАНТА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ОСОБИСТІНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	71
ЛЄНЬ Т. В. МІЖОСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	74
МАТУСЯК Г. І. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ТА ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАТЕГОРІЇ ВДЯЧНОСТІ	77
МИНКІН М. В. МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ СЬОГОДЕННЯ	80
ПЕЛИХ Н. Л. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ Є СКЛАДОВОЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНОГО ФАХІВЦЯ	83
ПЕРЦЕВА В. А. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ПРАВООХОРОНЦЯ В МЕЖАХ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ»	86
РИМАР С. П. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ РОЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНИХ ПРОЦЕСАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	89
ЯКУБОВСЬКА М. С., ДАНЬШОВА В. О. ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ ЛЮДИНИ І СВІТУ: НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА-ВОЇНА АРТУРА ДРОНЯ	92
<u>СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ</u>	97
АБГАШ Т. І., РУДІК Н. М. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	97
АВЕРЧЕВА Н. О. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	100
ЄСИПЕНКО А. О., ЧЕПОК Р. В. СУЧАСНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	104
КОБУС О. С., БОНДАРЕНКО С. Ю. ВИВЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЕЙ «ПЕРЕВЕРНУТОГО КЛАСУ» У ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ ЯК НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	109
КОЛОМІЄЦЬ О. Б. ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	112
LEVKOVETS N. P. THE INFLUENCE OF STAKEHOLDERS ON QUALITY ENSURING HIGHER EDUCATION	115
ПАВЛЮК А. П. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	118
ПАЛЬЧУК О. І. ЦИФРОВА ГІГІЄНА: НОВІТНИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИКЛИК У ОСВІТНІЙ СФЕРІ	122
ПЕТЮХ А. В., КАЗИМИР Я. В. ОСВІТА І ВІЙНА: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В НОВИХ УМОВАХ	125
ПРАВОТОРОВА О. М. ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ - ЮРИСТІВ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА РЕАЛІЇ	128
СЕДЛЯР М. О., СЕДЛЯР Д. О., КОХНО Л. М. РОЛЬ ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНІЙ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	131
ТЕРНАВСЬКА Т. А. КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У СТІЙКОСТІ ТА ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	135
ФЕДЧИШИНА А. О., ТАДЕУШ О. М. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРОСЛИХ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ: МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРЕМІЩЕНИХ УКРАЇНЦІВ	137
ЧЕБОТАРЬОВ В. А., ТУМПАКОВ О. В. РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	141

ЧЕПОК Р. В. КЛАСИФІКАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	144
ЮРЧЕНКО Л. І. ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ПРИРОДООХОРОННІЙ ОСВІТИ ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	149
YANDOLA K. NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES	152
KUZMENKO. A. ACADEMIC INTEGRITY AND WAYS TO PREVENT ACADEMIC MISCONDUCT	155

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА
ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНИХ ПРОЦЕСІВ**

БІЛОУСОВА Т. П. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМЕТРИКИ	158
ВЕЛНЕЧУК В., ШАЛАР О. Г., СТРИКАЛЕНКО Є. А. СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ	162
ВЕЛНЕЧУК О., ШАЛАР О. Г., СТРИКАЛЕНКО Є. А. ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗДОРОВОМУ СПОСОБІ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ	166
ГАЙША О. О., НАВРОЦЬКИЙ В. А., МАРУНЯК Н. О. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ГАЛУЗІ ПРОГРАМУВАННЯ	170
ДУМЕНКО І. В. МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В ОРГАНІЗАЦІЇ	173
ЄФРЕМОВ А. О., ВАРНАВСЬКА І. В. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСВІТНЮ СИСТЕМУ	176
ІВАНЕНКО В. С., БОЛІЛА С. Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: СТРАТЕГІЇ УСПІХУ ТА ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН	179
КОВАЛЬОВ Д. В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНИХ ПРОЦЕСІВ	182
КУЗНЕЦОВА Т. Д., КОВАЛЬОВ Д. В. МЕТОДИКО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРІНГУ ЯК СКЛАДОВА ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В УКРАЇНІ	185
МЕШКО Г. М., ГАВРИШОК О. Б. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ: СТАН СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	188
РЯБЕНКО Г. М., МАТВІЄНКО С. В., КУДРИЧ В. П. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ	191
ЧУМАЧЕНКО О. А. ПОВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО КОНТЕКСТУ Д. БУРЛЮКА ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВЕЛИКОГО ЛУГУ	194
ЧУМАЧЕНКО ЛАСОВСЬКА Г. МЕДІА ЕКОЛОГІЯ “ЧЕРЕЗ-РОСІЙСЬКОГО” ПЕРЕКЛАДУ: КОМУНІКАЦІЯ ТА МАНІПУЛЯЦІЯ	198

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

БОЙКО Л. М. HOW TO MOTIVATE STUDENTS IN ONLINE LEARNING	201
ВАРНАВСЬКА І. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ	204
МАШАРПОВА К. Б., ШАУМЯН О. Г. АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ	207
ХАРЛАМОВ М. І., ЧИРКІНА-ХАРЛАМОВА М. А., МИХЛЮК Е. І. ДО	210

ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ, ШКІЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
ШАУМЯН О. Г. ERGONOMIC METHODS TO OVERCOME THE EMOTIONAL BURNOUT OF THE MODERN MANAGER	213
<u>ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ</u>	216
АЛЕЙНИКОВА-ДОРОНІНА Є. В., СКЛЯРЕНКО І. Ю. ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ: РІЗНОМАНІТНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ ВОЄННИХ ДІЙ	216
БОРОДАВКІНА А. О. ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА ЯКІСТЬ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я	219
ВЕДМЕДЕНКО О. В. ЧИННИКИ КОКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	224
ГАРАЄВ А. А. МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ У СТАНІ ВІЙНИ	227
ГЕМСЬКА Ю. С., АКІМОВА Н. В. ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗКУ СТРЕСУ І МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я	232
КАПРЕЛОВА А. Р., ПОНОМАРЧУК Н. І. ВПЛИВ САМОТНОСТІ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ	235
КОРБИЧ Н. М. ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ – ВИДИ ТА НАСЛІДКИ	238
ЛЮБЕНКО О. І. СЬОГОДЕННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВОЛОНТЕРСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	241
МУЗИКА О. Ю., АКІМОВА Н. В. ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗКУ СПОРТУ І МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я	244
МУЗИКА О. Ю., ГЕМСЬКА Ю. С., ШАУМЯН О. Г. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЖИТЕЛІВ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	248
ОРАП М. О., ДУАНЬ ФАНФАН PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF TEAM BUILDING IN CHINESE MANAGEMENT	251
ОРАП М. О., ЧЖАН ХАОЯН PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF MENTAL HEALTH OF CHINESE EMPLOYEES	254
САВАЄВА Є. А., ВАРНАВСЬКА І. В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	257
<u>СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ</u>	260
АКІМОВА Н. В. ПСИХОЛОГІЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ	260
БОНДАРЕНКО С. Ю., ВІТОМСЬКИЙ Ю. Л. ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЙРОННИХ КОРЕЛЯТИВ ДЕФІЦИТУ МОВЛЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ У ЛЮДЕЙ З АФАЗІЄЮ	264
ГЕРЛОВАН Я. Е. МАНІПУЛЯЦІЙНИЙ ВПЛИВ ЛОЗУНГІВ НА МАСИ	267
ЛІННІК Ю. В. ПСИХОЛІНГВІСТИКА В ІНТЕРНЕТ – КОМУНІКАЦІЇ: МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ	271
ЧОРНОУС О. В. НОМІНАТИВНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ: НАУКОВІ ПОШУКИ	273
BIALOSZYSCA MONIKA MALGORZATA, ПАЧЕВСЬКА А. В. ПСИХОЛІНГВІСТИКА – МІСТОК МІЖ МОВОЮ ТА ПСИХОЛОГІЄЮ	276
ÖZCAN VURAL A., KURUOĞLU G. EFFECTS OF COGNITIVE-LINGUISTICS APHASIA THERAPY ON PRAGMATIC IMPAIRMENTS	280
KÖKMEŒ CAN, E., KURUOĞLU, G. THE RELATIONSHIP BETWEEN SEIZURE AND LANGUAGE	282

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Білова О.В. – кандидат фізико-математичних наук
*Український державний університет науки і технологій,
м. Дніпро, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ У ШКОЛІ ТА ЗВО В УМОВАХ РЕФОРМИ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку в будь-якій галузі суспільство потребує мобільних кваліфікованих фахівців, здатних проявляти не тільки високий професіоналізм, але й соціальну активність і творчий підхід до виконання фахових задач [1]. Тому важливою та актуальною задачею є вдосконалення процесу підготовки фахівців належного рівня в умовах швидкісних змін розвитку світового суспільства, а також складного економічного становища країни на даному етапі. Необхідна міцна база спеціалізованих знань та вмінь. Спостерігається тенденція розуміння сучасною молоддю, що ключовою умовою професійного і кар'єрного зростання є вища професійна освіта. Значне місце в ній займає математична підготовка, яка надає майбутнім фахівцям необхідні вміння аналізу, моделювання та прогнозу динаміки розвитку галузі [2].

Останнім часом математична шкільна освіта в Україні дуже змінилась. У старших класах акцент роблять на підготовці до ЗНО чи національного мультитесту – школярам треба розв'язати безліч типових прикладів. Це дуже шкодить, бо справжня математика не про шаблони, вона про глобальні речі, вміння мислити, знаходити аналогії та відповідності. Я викладаю математику і у ліцеї, і у ЗВО, тому бачу із середини всі труднощі, які виникають перед учнями при переході від середньої ланки освіти до вищої. Це цілий комплект труднощів методичного, педагогічного та психологічного характеру. Я вважаю, не завжди і не у всьому програми з алгебри та геометрії відповідають вимогам,

які встають перед здобувачами вищої освіти в інститутах. Тому зараз особистість викладача, його професійна підготовка як педагога–фахівця, який усвідомлює мету реформи сучасної української школи та вищої освіти, виходить на перший план. І у школі вчителю, і викладачу–науковцю у ЗВО надається зараз можливість проявляти свої творчі та професійні здібності, навички, застосовувати отриманий власний досвід для досягнення головної мети: надати здобувачам освіти не просто набір знань, а апарат для практичного їх застосування і в повсякденному житті, і для подальшої своєї професійної освіти. Шкільний вчитель математики повинен конструювати свої заняття так, щоб абітурієнти вже мали навички інженерних обчислень, вміння створювати точну математичну модель поставленої задачі і різні інструменти розв’язання на основі логічних міркувань. Щоб перехід і отримання вищої освіти були комфортними. А викладачі вишів підхоплювали досвід шкільних підходів до активізації діяльності, а саме: різноманітні форми проведення лекційних та практичних занять, форми контролю знань, застосування сучасних інтерактивних засобів, що не тільки активізують, але й мотивують і, як результат, щоб українські бакалаври та магістри мали такі знання та вміння, щоб були конкуренто спроможними в своїй галузі і в межах країни, й на міжнародному рівні.

Як зазначають вчені, математика дає можливість не тільки кількісно уточнювати результат, що передбачається інтуїтивно, але й одержувати зовсім несподівані висновки, прийти до яких навіть на якісному рівні без математики практично неможливо. Але для початку треба опанувати основи цієї цікавої особливої науки. Неможливо не погодитись з твердженням професора інженерних наук Університету Окленда Барбари Оклі: «вивчення математики – це як навчання грі на музичному інструменті: воно вимагає часу і зусиль, однак варто зрозуміти основи, і математика стає частиною тебе, ти починаєш бачити її красу як науки і користуватися нею...» Про необхідність забезпечення високоякісної підготовки фахівців вищими навчальними закладами наголошується в Державній національній програмі «Освіта», законі України

«Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. Для закладів вищої освіти (ЗВО) [3].

Щоб підготувати учнів до життя, суспільно-корисної праці, школа повинна особливу увагу звертати на ті питання, з якими можуть зустрічатися її вихованці в житті. В цьому і полягають практичні цілі навчання математики. Кожному учневі доведеться в майбутньому не раз лічити, вимірювати, обчислювати площі, об'єми тощо. Тому вчитель повинен подбати, щоб його учні робили все це впевнено і швидко. На сьогоднішній день, діяльність вчителя надзвичайно багатогранна. Кожного дня він має вирішувати низу завдань з навчання, виховання і розвитку учнів. Складність також полягає і зміною й неповторністю кожного уроку, і це не дає можливості раз і назавжди знайти краще із розв'язань. Адже добре відомо, що копіювання дуже гарного уроку колеги в нас може бути невдалим. Для того щоб забезпечити найефективніше розв'язання завдань навчання в конкретних умовах, від учителя вимагається цілеспрямований вибір найкращого варіанта побудови освітнього процесу [4]. Існує необхідність так вивчати математику, щоб вона була корисна, захоплююча і водночас цікавою. Для студентів це можливість побачити, що математика – перспективна наука з вагомою вченою спільнотою, серед якої є й українці за походженням, які працюють за кордоном. Це свого роду демонстрація потужної математичної традиції, яка існує в Україні. Від учителя залежить скільки інформації зможуть сприйняти і засвоїти учні, якими навчальними методами й прийомами при цьому треба скористатися та на якому рівні будуть сформовані в учнів ті чи інші компетенції. Сучасний вчитель мусить уникати переважаючого вербального типу навчання, найбільш орієнтуючись на активні та інтерактивні методи, технології навчання, що базуються на компетентнісному підході.

Список використаних джерел:

1. Боровик Г.В. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках математики./ Методичний посібник для вчителя.

2. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. Збірка статей. К.: Плеяди, 2005. 120 с. (Відкритий урок. Основна школа. Вип. 3-4).

3. Пометун О.І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. К.: А. С. К., 2003.

4. Раков С.А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ. Х.: Факт, 2005. 360 с.

5. Шевченко С.М. (2007). Досвід організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульного навчання. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми . 2007. (2). С. 149-152.

6. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: 2006.

Боряк І.В. – ст. викладач, спеціаліст I категорії
Семенишин О.І. – доктор філософії з філології, ст. викладач
*Київський кооперативний інститут бізнесу і права,
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ TED TALKS ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ

Сучасні тенденції глобалізації та інтеграції визначають нові пріоритети для закладів вищої освіти, одним з яких є підготовка кваліфікованих фахівців, які володіють іноземною мовою і здатні комунікувати з міжнародними колегами та ознайомитися з новітніми світовими досягненнями. Досягнення високого рівня знань з іноземних мов можливе лише при успішному комбінуванні різних методик, адже при обмеженні часу потрібно досягнути найкращого результату. Все актуальнішим стає використання віртуальних середовищ та освітніх платформ, які допомагають забезпечити якісне самостійне вивчення іноземної мови й успішно реалізувати принципи електронного навчання (e-learning).

Актуальним сьогодні є використання відеохостингу TED Talks. TED – це некомерційна організація, яка займається виявленням і поширенням ідей, які викликають обговорення, поглиблюють розуміння та стимулюють значні зміни [3]. TED розпочався у 1984 році як конференція, на якій об'єдналися технології, розваги та дизайн, але сьогодні він охоплює безліч світових спільнот та ініціатив, які досліджують усе: від науки та бізнесу до освіти, мистецтва та глобальних проблем. На додаток до сотень TED Talks, підібраних на наших щорічних конференціях і опублікованих на TED.com, також оригінальні подкасти, короткі відеосеріали, анімаційні уроки TED-Ed і телепрограми, які перекладаються на понад 100 мов і розповсюджуються через партнерства по всьому світу. Щороку понад 3000 незалежних заходів TEDx об'єднують людей, щоб поділитися ідеями та подолати розбіжності в спільнотах на всіх континентах [3].

Питання залучення матеріалів платформи TED Talks у вивченні іноземних мов активно досліджували К. Байша, Г. Браян, В. Бутрим, Д. Головань, І. Дробот, Р. Запотічна, Г. Кузан, М. Леві, Ю. Матвійів-Лозинська, М. Мейсон, І. Нестеренко, Г. Подосиннікова, О. Романюк, Н. Стеценко, Ф. Хаббард. Висновки наукових досліджень підтверджують, що матеріали TED Talks підвищують інтерес студентів до процесу аудіювання завдяки цікавій та актуальній інформації, а також створюють реалістичне мовне середовище, яке допомагає у засвоєнні різних акцентів і вимови та сприяють розширенню лексичного запасу. TED Talks є ефективним ресурсом, що сприяє покращенню навичок комунікації, оскільки вони демонструють ефективні прийоми спілкування та висловлювання думок.

Н. Стеценко та К. Байша зауважують, що використання відеоресурсу сприяє індивідуалізації процесу навчання, що виявляється в різних аспектах. Для студентів із менш розвинутими здібностями до оволодіння іноземною мовою індивідуалізація виявляється у можливості багаторазово повертатися до навчального матеріалу, поки він не стане для них зрозумілим; використовувати субтитри, скрипти лекцій, слухати їх у повільному режимі, обирати власний

темپ роботи [2, с. 192]. Крім того, дослідниці наголошують на тому, така форма роботи значно відрізняється від звичайної академічної подачі матеріалу і потребує спеціальної підготовки як із боку викладача, так і студентів, а саме: врахування рівня підготовки студентів (навички аудіювання, рівень володіння спеціальною лексикою, знання з теми, яка обговорюється) та тривалість лекції [2, с. 193]. Оптимальна тривалість пропонованого студентам матеріалу TED Talks має складати 5-6 хвилин для початкового рівня, і збільшується відповідно до рівня знань студентів.

Основними критеріями відбору відеоматеріалів з платформи TED Talks для вивчення іноземної мови у вищій школі:

- корисність та доцільність теми;
- відповідність відео академічному середовищу;
- рівень лексико-граматичної, фонетичної та стилістичної складності;
- тривалість відео;
- рівень зрілості;
- наявність супутніх матеріалів [1, с. 213].

I. Нестеренко вказує, що використання TED Talks дасть змогу студентам покращити свої стратегії конспектування, аудіювання та обговорення, підвищить комунікативну компетентність. Окрім роботи над власне мовними аспектами (опрацювання нової лексики, яка використовується в мовленнєвих граматичних конструкціях), відео TED Talks сприяє розвитку багатьох корисних навичок в академічному та професійному середовищі. Наприклад, студенти бакалаврів, а особливо магістранти, які планують вступати до аспірантури, повинні мати можливість виступати з доповідями та презентаціями, оскільки однією зі складових вищої освіти є наукова робота, участь в олімпіадах, семінарах, конференціях, а також захист дисертації [1, с. 212 – 214].

Отже, використання англомовних лекцій TED Talks як інструменту формування культури аудіювання та мовлення студентів вищої школи виявляє значний методичний потенціал. Цей потенціал полягає у здатності створити за

їх допомогою захопливе та ефективне навчальне середовище, в якому студенти можуть зануритися у реальні мовні ситуації. Такий підхід допомагає підвищити мотивацію до навчання.

Список використаних джерел:

1. Нестеренко І. Використання платформи TED talks для підвищення комунікативної компетентності студентів при вивченні іноземних мов. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 209 – 216.
2. Стеценко Н. М., Байша К. М. Використання відео-ресурсу TED Talks у навчанні іноземної мови майбутніх менеджерів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68, Т. 2. С.191 – 196.
3. TED Ideas worth spreading: веб-сайт. URL: <https://www.ted.com/about/our-organization> (дата звернення: 01.04.2024).

Главацька Ю.Л. – к. філол. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

СОКРАТОВСЬКЕ ОПИТУВАННЯ ЯК ПРИЙОМ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Критичне мислення постає одним із найважливіших понять у сфері освіти. Згідно з багатьма існуючими визначеннями, навички критичного мислення включають спостереження, інтерпретацію, аналіз, оцінку, пояснення і метапізнання як роздуми про власні розумові процеси. Поняття «критичне мислення» широко використовується в психології та філософії [1, с. 131].

В усьому світові широко визнається важливість включення «критичного мислення» до системи освіти. Протягом останніх декад двадцять першого

тисячоріччя поняття критичного мислення було уточнено і збагатилося з моменту своєї появи 2500 років тому. В напрацюваннях закордонних і вітчизняних науковців увагу акцентовано на необхідність людини активно і наполегливо брати участь у власному процесі мислення шляхом роздумів, пояснень та тлумачень висновків з їхньою подальшою оцінкою.

Коротше кажучи, критичне мислення – це процес мислення або важлива здатність мислення, якою повинні володіти здобувачі закладів середньої та вищої освіти, щоб отримати знання (аналіз, інтерпретація, висновок, пояснення та оцінка), які допоможуть їм ефективно справлятися з різними проблемами, формулювати запитання та надавати можливі рішення та плани щодо їхнього виконання.

Кожен викладач англійської мови знає, що знайти спосіб застосування критичного мислення в життєздатний і реалістичний спосіб – це нелегка справа. Як прийнято вважати, викладачі давно розглядають критичне мислення як бажаний освітній результат. Оскільки критичне мислення є процесом, який бере участь у будь-якій дослідницькій діяльності, його можна розглядати як принципову концепцію освіти, особливо вищої.

Навички говоріння відіграють важливу роль для тих, хто вивчає іноземну мову та використовує її для навчання, обговорення та аргументації. Щоб вільно володіти мовою потрібно вміти критично мислити та висловлювати свої думки для аргументації під час комунікації.

Насправді, навчаючи студентів іноземної мови, викладачі використовують різноманітні методи, спрямовані на розвиток навичок говоріння разом із критичним мисленням. Метод дебатів, Сократовське опитування та рольові ігри вважають прийомами, які найбільш активно використовуються на заняттях з іноземної мови.

На думку О. Нефедченко сутність Сократовського опитування полягає у «вільному обміні думками між рівноправними співрозмовниками; визначенні понять, пов'язаних із предметом обговорення та взятих із практики; виявленні ролі учасників у діалозі і визначенні композиції ролей; установленні

суперечностей; усуненні їх шляхом з'ясування залежності одиничного та загального, творчого знаходження нового; <...>» [2, с. 136].

Техніка Сократовського опитування є ефективним способом дослідження глибини ідей. Його можна використовувати на всіх рівнях навчання та у руслі опрацювання конкретної теми (уроку або певного підрозділу підручника) чи то під час проєктної діяльності. Така техніка постає корисним інструментом для викладачів будь-якої галузі. Застосовуючи цей прийом, викладачі сприяють розвитку незалежного мислення здобувачів, що надає їм свого роду право власності на те, що вони вивчають. Навички мислення вищого рівня (аналіз, оцінка, творчість) надають можливість здобувачам думати, обговорювати, оцінювати та аналізувати вміст власних думок і думок тих, хто її оточує [3, с. 27].

Опанування технікою Сократовського опитування може вимагати певної практики як з боку викладача, так і з боку здобувачів, оскільки це може бути абсолютно новим підходом. Питання сприяють глибшому розумінню вивченого матеріалу та засвоєнню інформації. Метод Сократа можна використовувати і під час закріплення пройденого матеріалу, і під час вивчення нового. Питання зазвичай викладач готує заздалегідь, хоча, як показує практика, нові запитання можна пропонувати здобувачам, спираючись на їхні відповіді на наперед підготовлені запитання викладача. Наведемо декілька прикладів запитань, які ми використовуємо на заняттях з «Іноземної мови за професійним спрямуванням» у Херсонському державному аграрно-економічному університеті: *What do you mean by...? Can you explain it differently? In your opinion, what is the primary issue? Could you provide us with an illustration? Could you expand upon that point further?*

Також можлива низка запитань, яка мотивує здобувача розмірковувати над наслідками певних дій: *What impact (effect) would that have? Could that possibly occur, or is it likely to happen? What is an alternative? What are you trying to say by that? What further consequences would follow if it occurred?*

Підбиваючи певні підсумки, можемо зробити висновок, що прийом

Сократовського опитування спонукає здобувачів до критичного мислення над певними проблемами, сприяє пошуку інформації, фактів, даних, а також мотивує створювати власні висловлювання щодо конкретних запитань. Це зрештою змусить здобувачів стати добре освіченими та компетентними ораторами.

Список використаних джерел:

1. Надурак В. Критичне мислення: поняття та практика. *Філософська методологія і освітні технології*. 2022. Вип. 28(2). С. 129–147. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-2-7>.

2. Нефедченко О. Сократівська діалогічна евристика та її розвиток у зарубіжній і вітчизняній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. Вип. 5 (69). С. 132–145. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2017.05/132-145>.

3. Пазяк А. Розвиток критичного мислення у студентів технічних ВНЗ на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. *Young Scientist*. 2023. Вип. 8 (120). С. 27–32. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-8-120-7>.

Губені Ю. Е. – д. е. н., професор,

Зеліско Н. Б. – к. е. н., доцент

Райтер Н. І. – к. е. н., доцент

Львівський національний університет природокористування,

м. Львів, Україна

ДИНАМІЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ МОТИВАЦІЇ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТ

Вдруге впродовж останніх років кафедра підприємництва та торгівлі (П&Т) Львівського національного університету природокористування (ЛНУП) провела у дистанційному режимі (on-line) опитування студентів першокурсників стосовно ключових позицій мотивації вступу на навчання. Опитування ґрунтувалось на припущенні, що студенти на час опитування уже

мали досвід навчання в університеті, здали вперше у житті семестрову сесію, та реально отримали емпіричну базу для виваженої оцінки в ретроспективі значну частину важливих чинників алгоритму та мотивації вибору місця навчання.

Методика опитування повторювала за змістом попереднє опитування із 2019 року [1], однак ґрунтувалась на використанні Google форм, в яку було трансформовано дещо осучаснену анкету. Анкета складалася з двадцяти запитань, більшість з яких мали альтернативні варіанти відповідей та можливість відкритого відгуку, який передбачав можливість відповіді у формі "на мою думку", "інший варіант" та інші.

На підставі аналізу отриманої інформації відображено загальний профіль абітурієнта на вступ у ЛНУП у 2023/2024 навчальному році [2]. У цьому профілі абітурієнта переважають мешканці сільських територій (60,2%), які оцінюють рівень забезпеченості своєї сім'ї як середній (73,4%). Більшість вступників (більше 2/3) отримали загальну середню освіту у школах з середнім балом національних масштабів тестування (НМТ) у розмірі 145,6, при цьому 56,4% із них є випускниками сільських шкіл, а 43,6% - міських.

Основними джерелами інформації про Львівський національний університет та навчання у ньому є знайомі або інші особи, що мають досвід навчання (або навчаються) у цьому університеті (47,4%), батьки та родичі (23,7%) та Інтернет (13,1%). Цікаво, що лише ¼ вступників відвідала такий здавалось би ефективний у профорієнтаційній роботі захід як День відкритих дверей у університеті (рис. 1).

Більшість абітурієнтів здійснює важливе рішення про вибір місця свого подальшого навчання ще на етапі 11-го класу. Варіант щодо вступу у випускників коледжів розглядає таку можливість на останньому році навчання. Однак, особливо відчутним вплив цей вибір має отримання результатів національного тестування (НМТ). Численність тих, хто вирішує це питання після подання документів до кількох вищих навчальних закладів, становить значну частину - 21,6%.

Рис. 1. Інформаційні джерела якими користувались вступники ЛНУП, 2023 р. Джерело: [2].

Значимим і викликає сатисфакцію той факт, що після проходження семестрового періоду академічного навчання та успішного складання першої сесії 72,3% першокурсників відчувають переконаність у правильному виборі свого навчального закладу та обраної спеціальності (рис. 2).

Рис. 2. Оцінка вступниками правильності вибору місця навчання у ЛНУП, 2023р. Джерело: [2].

Вирішальними факторами у їх виборі залишаються престиж професії та очікуваний рівень оплати праці. Маємо врахувати, що при виборі майбутнього місця праці все більше пріоритет надається, переважно, фінансовим аспектам порівняно з іншими критеріями.

Загальний соціологічний образ мотиваційної природи першокурсників

ЛНУП можна сформулювати так: більшість наших студентів походять з сільських районів і випускалися із загальноосвітніх середніх шкіл. Інформацію про ЛНУП вони отримали від знайомих або родичів, які тут навчалися, а також із Інтернету, здебільшого з офіційного веб-сайту Університету. Більшість з них не відвідувала Дні відкритих дверей та прийняла рішення про вступ у ЛНУП ще у 11 класі. Це рішення приймалося студентами головним чином самостійно, іноді у співпраці з батьками. Зараз вони переконані у правильності свого вибору.

Результати опитування будуть використано для вдосконалення організації та методики профорієнтаційної діяльності в університеті.

Список використаних джерел:

1. Губені Ю. Е, Крупа В. М., Крупа О. М. та інші Мотиваційні чинники вступу у Львівський національний аграрний університет / Ю. Губені та ін. Дубляни: Львівський національний аграрний університет, 2020. 32 с.

2. Мотиваційні чинники вступу на навчання у Львівський національний університет природокористування у 2023-24 н. р.: Звіт за результатами соціологічного дослідження. – Львів: ЛНУП (Кафедра підприємництва та торгівлі), 2024 р. (Не опубліковане джерело).

*Дерій Ж.В. – д.е.н., професор,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сфера вищої освіти сьогодні є доволі мінливою та перебуває під постійним впливом ендогенних та екзогенних чинників та викликів, таких як глобалізація, бурхливий технологічний розвиток, цифрова трансформація, зміна кон'юнктури ринку праці, необхідність створення інклюзивного освітнього середовища, потреба у навичках soft-skills, сталі зміни у знаннях. Ситуація для

закладів вищої освіти та здобувачів загострилась з початку широкомасштабного вторгнення – виїзд значної кількості викладачів та здобувачів за межі країни, неможливість організації очного навчання у багатьох населених пунктах, переміщення ЗВО у відносно безпечні місця, ізолюваність студентів-чоловіків від світового освітнього середовища. Відповідно вища освіта має адаптуватись до цих змін та викликів.

Наразі триває ряд реформ, які є актуальними та відповідають запитам суспільства. У сфері вищої освіти питання конкурентоспроможності базується насамперед на питаннях якості освіти, що дозволить надавати сучасні, затребувані освітні послуги на найвищому рівні. Саме тому одне з завдань вищої освіти сьогодні є підготовка здобувачів вищої освіти до постійних змін у суспільстві та на ринку праці. Надання конкурентних освітніх послуг досягається завдяки співробітництву та розвитку співпраці з групами стейкхолдерів таких як бізнес, громадськість, органи місцевого самоврядування та використанню форм та методів навчання, які відповідають запитам суспільства.

Однією з сучасних форм організації освітнього процесу є проектне навчання (project-based learning) як форма організації набуття компетентностей та формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. У рамках автономії заклад вищої освіти формує свої підходи та методику проектного навчання, закріплює це у внутрішніх нормативних документах орієнтуючись при цьому на те, що за своєю сутністю проектно-орієнтоване навчання є мультидисциплінарним, т.я. використовуються при цьому практичні підходи до розв'язання реальних задач та досліджуються теоретичні проблеми окресленого спектру.

Проектне навчання це форма організації освітнього процесу для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр, магістр, яку здобувач має змогу обрати замість вивчення вибіркового дисциплін, що формують соціальні та підприємницькі навички, вибіркового дисциплін циклу загальної підготовки та/або самостійної роботи при виконанні індивідуального завдання (РГР,

курсної роботи (проєкту), кваліфікаційної роботи) [1, с. 2].

Проєктне навчання визначає мету у систематизації комплексу знань та розвитку професійних, підприємницьких, соціальних навичок завдяки формулюванню рішень для розв'язання реальних проблем. Завдяки проєктному навчанню отримані знання мають практичне застосування через реалізацію розроблених проєктів, а здобувачі вищої освіти крім жорстких навичок (*hard skills*) отримують м'які навички (*soft skills*): лідерство, навички комунікації, гнучкість, логічне мислення, вміння концентруватись, вміння працювати в команді, навички публічних виступів та презентацій.

В залежності від специфіки освітньої програми у якій застосовується проєктне навчання, воно може реалізовуватися за різними сценаріями, тобто розраховуватись на одного виконавця або на групу виконавців, бути основою освітньої компоненти чи самостійним компонентом освітньої програми.

Проєктне навчання дозволяє здобувачам отримати практико-орієнтовану професійну підготовку, досягати програмних результатів навчання та розвивати компетентності, реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію, підвищувати власну мотивацію в отриманні навичок *soft skills* та *hard skills*. Крім того, використання проєктно-орієнтованого підходу розвиває навички критичного мислення, здатність імплементувати системний підхід для розв'язання задач та прийняття рішень, генерувати нові ідеї та підвищувати конкурентоздатність на ринку праці.

Проєктний підхід до навчання сприяє реальному залученню до освітнього процесу роботодавців, представників органів місцевого самоврядування, бізнес-сектору завдяки спільній роботі щодо розв'язання конкретних задач та вирішення актуальних проблем бізнесу, населених пунктів, спільнот, регіону та країни.

Проєктне навчання орієнтує здобувачів вищої освіти на розробку та реалізацію проєктів які можуть бути практично-орієнтованими та націленими на розв'язання прикладних задач, наприклад проєкти відбудови мікрорайонів міста постраждалих від військових дій які представлені у формі концепції

зеленої сталої відбудови.

Таким чином, проєктне навчання має ряд переваг як для здобувачів вищої освіти так й для зацікавлених груп стейкхолдерів, таких як: досяжність результату проєкту по суті є формалізованим освітнім досягненням; доцільна контекстність; можливість використання проєктного результату у якості інструменту оцінки знань; доступність щодо використання форм проєктного навчання (тривалість, кількість та склад учасників, види).

Список використаних джерел:

1. Положення про проєктне навчання в Національному університеті «Чернігівська політехніка». URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/p-pro-proektne-navchannya.pdf>.

Дягилева О.С. – к. пед. н., доцент

Свирида В.С – старший викладач

Юрженко А.Ю. – к. пед. н., доцент

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ МОРСЬКІЙ ОСВІТІ

Сучасна морська освіта та підготовка в Україні реалізується в декількох закладах вищої освіти (ЗВО), зокрема в Херсонській державній морській академії (ХДМА). ХДМА є внутрішньо переміщеним ЗВО, який наразі знаходиться у м. Одесі. З березня 2022 року освітній процес проходить у дистанційному форматі, з 2023 року – у змішаному. З основних ресурсів, які використовує викладацький склад академії для забезпечення потреб здобувачів вищої освіти – платформа MOODLE та Zoom.

Платформа MOODLE вміщає в себе наступні курси: двох факультетів ХДМА (Судноводіння та Суднової енергетики); Центру тренажерної

підготовки, післядипломної освіти та підвищення кваліфікації; Наукового парку «Інновації морської індустрії»; Морського фахового коледжу ХДМА; Херсонського морського спеціалізованого тренажерного центру при ХДМА.

Курси на платформі створені окремо для кожного викладача та згідно з дисципліною, яку він/вона викладає. Розглянемо які саме інтерактивні методи навчання використовує викладач на прикладі Морської англійської мови для майбутніх суднових механіків [1]. Електронний курс відкриває таблиця у вигляді інфографіки, яка містить основну інформацію для курсантів, які на ньому навчаються, а саме: кількість та теми модулів курсу; обов'язкові елементи для отримання заліку (тести та перевірку усних тем). Кожен електронний курс містить сторінку з інформацією про викладача, його короткою біографією, фотографією та контактами [2].

Обов'язковим елементом курсу є форуми. На курсі Морської англійської мови існує чотири типи форумів: Новини, Часті Запитання та Відповіді, тематичні форуми, де курсантам треба тільки дати відповіді на запитання викладача та форуми, на яких курсанти створюють окремі діалоги між собою (рольові ігри).

Ще одним обов'язковим елементом з перевірки навичок письма, лексики та граматики є тестові завдання. Викладачі англійської мови використовують такі типи питань, як множинна відповідь, правильно/неправильно, відповідність, коротка відповідь, есе (єдиний тип питання, який викладачу потрібно перевіряти вручну), визначити пропущені слова, випадкові питання на відповідність, вкладені відповіді (закрите), перетягування в тексті, перетягування маркерів, перетягування на картинку.

Приклад тестового завдання Stop and check 1 можна побачити на рис. 1.

Однією з гнучких та зручних діяльностей платформи є Завдання, яке дозволяє викладачам видавати завдання, збирати роботи, оцінювати їх та залишати відгуки на них. Курсанти мають можливість подати виконані завдання у будь-якому форматі (найпопулярнішими залишаються .doc, .pdf, .mp3, .ppt) [2].

Quiz navigation

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23		

Finish attempt ...

Start a new preview

Back

Question 13
Not yet answered
Marked out of 1.00

Flag question
Edit question

Choose the main functions of four-stroke cycle engine.

- a. a good balance of power
- b. expensive
- c. reliability
- d. efficiency
- e. requires less space
- f. less weight

Рис. 1. Тестове питання типу «Множинна відповідь» на платформі MOODLE [1].

Приклад діяльності Завдання на платформі MOODLE електронного курсу Морська англійська мова для майбутніх судових механіків наведено на рис. 2.

Navigation

- Dashboard
- Site home
- Site pages
- My courses

Writing 1 (Ex. 12 p. 100)

Write an e-mail message to your mate who has difficulties in understanding of [refrigeration](#) methods.

Add submission

Рис. 2. Завдання на перевірку навичок письма теми «Refrigeration plant» [1].

Таким чином, платформа MOODLE містить багато різноманітних діяльностей, які допомагають забезпечити доступ до навчального матеріалу та взаємодію між викладачами та студентами. Зокрема використовуючі такі інструменти, як форуми, тестові завдання різних типів, рольові ігри та завдання, що сприяють розвитку навичок письма, слухання та мовлення [2].

Завдяки можливостям платформи MOODLE викладачі можуть створювати різноманітні завдання, збирати роботи студентів у різних форматах та надавати їм зворотний зв'язок. Інтерактивні методи навчання сприяють активній участі студентів у навчальному процесі, стимулюють обмін знаннями та сприяють поглибленню розуміння матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Smart Control: student's book / [Barzii, O. Litikova, N. Ohorodnyk, H. Solovei, Ya. Usova]. – Kherson: KSMA Science Park “Maritime Industry Innovations” Ltd, 2021. – 220p.: English.

2. Юрженко А., Бевзенко Ю., Кононова О., Рослякова А. Використання LMS MOODLE під час англomовної професійної підготовки. Практичні та методологічні аспекти забезпечення якості вищої технічної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет конференції, 16.11.2023 р., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, С. 63-68.

*Кан О.Ю. - доктор філософії, доцент кафедри
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

AI IN ENGLISH LEARNING FOR HOSPITALITY STUDENTS

The hospitality sector is built on providing extraordinary guest experiences, and one of the most important ways to do this is through efficient communication. Being able to engage with people from different backgrounds in a confident and professional manner is crucial in today's globalized world where tourism is booming. This is where artificial intelligence (AI) shows itself to be a potent resource for students studying hospitality, changing the way they acquire the language and improve their communication abilities. This essay examines the use of AI to the study of English for students majoring in hospitality, emphasizing its advantages,

difficulties, and potential consequences.

To provide outstanding service and meet the expectations of foreign clients, hospitality workers must possess effective communication skills, particularly fluency in English. Hospitality staff members depend on their linguistic abilities to provide satisfied customers with everything from engaging with guests during check-in to answering questions and addressing grievances. Additionally, fluency in English promotes efficiency, teamwork, and collaboration among employees in a multicultural workplace.

Traditionally, language acquisition in the hospitality industry has been accomplished through textbooks, lectures, and language labs. Although these approaches give students a basic command of syntax and vocabulary, they frequently ignore the practical communication skills needed in the hospitality business and lack real-world context. Furthermore, different learning styles may not be accommodated by traditional approaches, which could result in differences in student interest and competency.

AI-driven language-learning apps and platforms provide students studying hospitality with individualized, interactive learning experiences. These systems assess students' language skill levels, preferred methods of learning, and areas for growth using machine learning algorithms. Artificial intelligence (AI) platforms generate immersive environments that mimic real-world hospitality scenarios by integrating gamification components, multimedia material, and adaptive learning approaches [1].

Artificial Intelligence provides a dynamic and interactive approach to these problems, revolutionizing the way hospitality students learn English:

- Tailored Learning Routes: AI-driven systems are able to evaluate each user's advantages and disadvantages, creating customized learning routes that include practice sessions and exercises that are relevant to them.
- Interactive Chatbots: students can engage with AI-driven chatbots that replicate conversations with guests. These chatbots may reply in a range of voices and accents, preparing pupils for situations they would encounter in the real world.

- Immersive Virtual Reality (VR) Experiences: With the aid of VR technology, students can virtually enter authentic hospitality settings, such as dining rooms or hotel lobby areas. In a mock setting, they can practice welcoming guests, checking them in, responding to their requests, and handling problems.
- Gamification: To make learning more dynamic and interesting, AI-powered learning platforms might include game elements like leaderboards, badges, and points.
- Constant Accessibility: Students may learn at their own pace and convenience thanks to AI-powered platforms that are accessible anywhere, at any time.
- Immediate Feedback: Natural language processing (NLP) and speech recognition technologies offer instant feedback on pronunciation, fluency, and communication efficacy.
- Cultural Sensitivity Training: AI systems are able to incorporate modules for cultural sensitivity, such as training on cultural etiquette, pronunciation guidelines for other languages, and insights into the expectations of different types of guests [2; 3].

Colleges and universities can incorporate artificial intelligence (AI) in a number of ways. These include setting up specialized labs with VR headsets, AI-powered platforms, and interactive learning software; combining traditional classroom instruction with AI-powered exercises and self-directed learning on AI platforms; putting in place learning management systems (LMS) that use AI to track student progress and personalize learning paths; and offering AI-powered grading systems that can automate the assessment process by marking assignments, quizzes, and exams.

With AI, English learning results in hospitality education can be significantly improved, giving students the communication and language skills they need to succeed in the global hospitality sector. Through the use of AI-powered platforms and cutting-edge educational techniques, educators may enable students studying hospitality to flourish in multicultural, diverse settings and provide outstanding guest

experiences. AI's integration into English language instruction has enormous potential to influence professional development and hospitality education in the future as it develops.

Список використаних джерел:

1. Kim H., Fung So K., Li J. Artificial Intelligence in Hospitality and Tourism: Insights From Industry Practices, Research Literature, and Expert Opinions. Journal of Hospitality & Tourism Research. URL: <https://doi.org/10.1177/10963480241229> (дата звернення 01.04.2024).
2. Ab D. Transforming the Classroom Experience: The Use of AI in Hospitality and Tourism Education. URL: <https://medium.com/@dilab/transforming-the-classroom-experience-the-use-of-ai-in-hospitality-and-tourism-education-97e2d262b9af> (дата звернення 01.04.2024).
3. O'Halloran R. Artificial Intelligence as a Hospitality Business and Education Tool. URL: <https://www.hftp.org/news/4119893/artificial-intelligence-as-a-hospitality-business-and-education-tool> (дата звернення 01.04.2024).

Коваленко О.М. - доктор філософії, старший викладач
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Швидкий розвиток технологій віртуальної (ВР) та доповненої реальності (ДР) відкриває нові можливості для освіти, зокрема в сфері геодезії та землеустрою. Використання ВР- та ДР-технологій може значно покращити процес викладання та засвоєння знань студентами, роблячи його більш наочним, інтерактивним та захоплюючим. Метою є розглянути, як використання технологій віртуальної та доповненої реальності покращує викладання геодезії та землеустрою.

Одним із ключових завдань геодезиста є формування точної моделі рельєфу місцевості за допомогою топографічних методів. Ця інформація, отримана в результаті топографічної зйомки, стає фундаментом для проектування, що відповідає унікальним характеристикам ділянки.

Сучасні досягнення в програмному забезпеченні та технологіях САПР дають можливість інженерам та архітекторам проектувати в 3D-вимірі, інтегруючи нову забудову з існуючими умовами, дренажною системою та інженерними комунікаціями. Ці проекти можна візуалізувати за допомогою моделей віртуальної та доповненої реальності, що дозволяє зацікавленим сторонам отримати чітке уявлення про кінцевий результат після завершення будівництва.

Доповнена реальність все ще перебуває на ранній стадії розвитку, але вона має значний потенціал для геодезистів. Її можливості об'єднувати віртуальну інформацію з реальним світом роблять ДП цінним інструментом для вивчення та оцінки ділянок. ДП може допомогти візуалізувати проектні плани на тлі реального ландшафту, що дає більш чітке уявлення про те, як буде виглядати кінцевий результат.

Об'єднання віртуальної інформації з реальними умовами ділянки може стати нормою для геодезистів. Проте, як і будь-яка нова технологія, вона потребує навчання. Необхідно розробити навчальні програми та ресурси, щоб допомогти геодезистам опанувати ДП та інтегрувати її в свою роботу. Прикладами використання ДП у роботі можуть бути такі: ДП допомагає у визначенні місця розташування конструкцій, візуально підтверджуючи відповідність розрахунків інженерному проекту; ДП використовується для візуальної перевірки встановлених бордюрів, інженерних споруд та бруківки, щоб виявити будь-які відхилення від проекту; ДП допомагає польовій команді швидко визначити доступність місця, встановлюючи попередньо розраховані межові точки та/або кути ділянки [3].

Науковці університету Пенсільванії (США) розробили віртуальну лабораторію, в якій студенти можуть відточувати свої геодезичні навички.

Коли студенти запускають програму, вони потрапляють у віртуальне середовище, яке названо розробниками «готова кімната». Студенти мають увійти до свого облікового запису, щоб отримати доступ до програми. Це дозволяє студенту розпочати лабораторну роботу на одній машині, а завершити її на іншій. За допомогою «готової кімнати» студенти можуть вибрати, яке віртуальне середовище і яку лабораторію вони хочуть використовувати. Наразі представлено дві лабораторії з нівелювання: перша – це нівелірна рейка з трьома точками, а друга – нівелірна лінія. Такі лабораторії можуть пропонувати широкий спектр віртуальних середовищ, таких як сільська місцевість, міські райони та будівельні майданчики, даючи студентам можливість практикувати свої навички в різних умовах, а також дозволяти студентам змінювати умови середовища, такі як освітлення, погодні умови та час доби, щоб імітувати реальні умови роботи. Окрім того, використання віртуальних лабораторій дозволяє студентам підібрати індивідуальний темп навчання, даючи їм можливість повторювати завдання стільки разів, скільки потрібно, щоб оволодіти навичками. Це також сприятиме розвитку командних навичок в роботі над спільними проектами [1; 2].

Використання віртуальної та доповненої реальності у викладанні та навчанні геодезії має значний потенціал для покращення освітнього процесу. За допомогою VR та DR студенти краще розуміють складні геодезичні концепції через візуалізацію та інтерактивність, а також ці інструменти забезпечать студентам практичний досвід, який неможливо отримати в традиційному навчальному середовищі. Це дозволяє їм виконувати завдання, такі як нівелювання, топографічна зйомка та проєктування, у безпечному та контрольованому середовищі. Віртуальні лабораторії сприяють персоналізації навчання, адаптуючись до індивідуальних потреб та темпу навчання кожного здобувача. Це дозволяє їм зосередитися на задачах, які потребують покращення результату навчання, і дає можливість повторювати завдання стільки разів, скільки потрібно. Окрім того, віртуальні технології дають додаткову мотивацію, роблять навчання геодезії більш захоплюючим та інтерактивним.

Незважаючи на численні переваги використання VR- та ДР- технологій, важливо зазначити, що такі технології не можуть повністю замінити традиційні методи викладання та навчання. Вони мають використовуватися як доповнення до традиційних методів навчання, щоб забезпечити студентам всебічний та ефективний освітній досвід.

Список використаних джерел:

1. Bolkas B., Chiampi J., Fioti J., Gaffney D. Surveying Reality (SurReal): Software to Simulate Surveying in Virtual Reality. *Geo-Inf.* 2021, 10(5), 296; URL: <https://doi.org/10.3390/ijgi10050296> (дата зверення 04.04.2024).
2. Bolkas D., O'Banion M., Chiampi J., Laughlin J. Collaborative Virtual Reality for Surveying Education. URL: https://www.fig.net/resources/monthly_articles/2024/bolkas_et_al_february_2024.asp (дата зверення 04.04.2024).
3. Burch T. The surveyor and augmented reality – ready for the future. September 1, 2021. URL: <https://www.gpsworld.com/the-surveyor-and-augmented-reality-ready-for-the-future/> (дата зверення 04.04.2024).

Кононенко Л.В. - к. екон. н., доцент

Савченко В.М. – к. екон. н., професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

СТАНОВЛЕННЯ «EDUCATION 5.0»:

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодення характеризується не лише кардинальними цифровими трансформаціями майже в усіх сферах, але й орієнтацією на реалізацію Цілей сталого розвитку. “Society 5.0” (п’ята стадія розвитку суспільства) передбачає скорочення економічного і соціального розриву, створення екосистеми науки, технологій і інновацій [1]. Це обумовлює і зміну ролі освіти, яка має забезпечити перехід до нового типу суспільства, що обумовлює необхідність

трансформування системи освіти вже сьогодні.

Людина завжди була і залишається натепер центром будь-яких перетворень. Людина знаходиться попереду технологій, і відповідно є рушієм інноваційних процесів.

Метою трансформаційних процесів в освіті насамперед є посилення її функціонального навантаження та спрямування на підготовку “інтелектуально, соціально та емоційно сильних особистостей, що досягається шляхом інноваційного досвіду навчання”[2].

У фаховій літературі у контексті становлення “Society 5.0” розглядається концепція “Education 5.0”. Під “Education 5.0” сучасні науковці вбачають “невід’ємну, необхідну для забезпечення цілісності об’єкта (предмета) або суб’єкта (людини) властивість, його частину, додаток, тобто ... різного роду цифрові освітні технології, інструменти, цифрові додатки в частині реалізації навчального процесу...” [3].

При цьому доводиться необхідність доцільності не лише формування у здобувачів освіти цифрових компетентностей, освоєння новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, здатності до самостійних аргументованих суджень, але й формування базових компетентностей, що пов’язані з виробленням гнучкого, творчого і неупередженого мислення (“knowledge produces knowledge, and the ability to think produces thinking”) [4]. У контексті реалізації Цілей сталого розвитку необхідним є усвідомлення кожної людиною необхідності навчання протягом усього життя [5], що потребує перебудови освітнього процесу.

Перспективна модель освіти передбачає поєднання точних наук (математика, інформатика, програмування) з гуманітарними, природничими та науками про людину і суспільство. Це можливо на основі міждисциплінарної систематизації знань - “STEAM - освіта” (S - science - природничі науки, T - technology - технології, E - engineering - технічна творчість, A – arts - мистецтво, M - mathematics - математика), що передбачає трансформацію мультидисциплінарного підходу у трансдисциплінарний та, відповідно,

уможлиблює формування необхідних комплексних компетентностей.

Дослідники акцентують увагу на тому, що з «Education 5.0» пов'язані і певні ризики, а саме втрата навичок письма, посилення когнітивних викривлень, можливе зниження ефективності навчального процесу за недостатністю міжособистісного спілкування тощо.

При підготовці фахівців в сфері економіки є необхідним враховувати тенденції розвитку професій, що обумовлені процесами цифровізації і глобалізації. При постановці завдань в умовах формування «Society 5.0» сучасний фахівець потребує ґрунтовних суміжних знань та високих морально-етичних якостей.

Становлення інституту «Education 5.0» розширює можливості навчання [3]. Зміни професій сьогодні, а також очікування їх перманентних трансформацій у майбутньому, обумовлюють необхідність освітнім закладам адаптувати до сучасних вимог освітні навчальні та наукові програми підготовки фахівців. Важливою є взаємодія освітніх закладів з представниками-практиками та професійними організаціями. Такий підхід уможлиблює забезпечення синергії для успішної підготовки та перепідготовки висококваліфікованих фахівців - цінного стратегічного ресурсу для суб'єктів господарювання та суспільства та сприяє становленню сталого «Society 5.0».

Формування «Society 5.0» обумовлює необхідність розширення компетентностей фахівців. Відповідно об'єктивною є необхідність міждисциплінарного підходу для формування інтегрованого мислення та компетентностей фахівців.

Список використаних джерел:

1. Fukuda, K. (2020). Science, technology and innovation ecosystem transformation toward society 5.0. *International journal of production economics*, 220, 107460. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.07.033>
2. Саух, П. Ю., & Саух, І. В. (2023). «Суспільство 5.0». Архітектура освіти в умовах П'ятої промислової революції: виклики та перспективи. *Вісник*

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5223>

3. Краус, Н. М., Краус, К. М., Марченко, О. В. Цифрові градієнти як ключові атрибути становлення Освіти 5.0 та Індустрії Х.0. *Економічний простір*, 2021, (165), 13-17. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-2>

4. Кононенко С. О., Кононенко Л. В., Манойленко Н. В. Методика формування інформаційно- дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти засобами цифрових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021, 198. 125–128. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-198-125-128>

5. Кононенко Л. В., Оришака О. В., Селіщева Є. В. Формування цифрової компетентності як основа трансформації вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів. *Вісник науки та освіти*, 2022. № 1(1). С. 169–180. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1\(1\)-169-180](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1(1)-169-180).

Левицька А.І. - доктор філософії в галузі і педагогіки
Одеський Національний Медичний університет,
м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ

Вивчення іноземних мов є складним і міжкультурним процесом, який вимагає не лише волі і наполегливості, але й правильного методологічного підходу. Сучасний світ ставить перед людьми нові вимоги, тому традиційні методи вивчення іноземних мов вже не завжди відповідають потребам індивідуального розвитку і культурного взаєморозуміння.

Традиційний метод, який зводився до граматичної основи та запам'ятовування великої кількості слів, не завжди був ефективним, оскільки він часто не сприяв розвитку комунікативних навичок і розумінню мови як

культурного явища. Більш того, він може стимулювати запам'ятовування інформації без аналізу, або навіть заволодіння необхідними навичками, а не розвиток креативності та ініціативи студента [2, с. 42].

Проте, антропологічний метод викладання іноземної мови, базуючись на вивченні культур, соціальних та історичних аспектів мови, дає можливість зрозуміти мову як живу систему комунікації, а не просто як набір правил. Це дає змогу студентам бачити мову як засіб взаєморозуміння, а не просто як абстракцію або сукупність правил.

Антропологічний метод викладання іноземної мови, сприйманий як підхід, що базується на розумінні мови як культурного явища, сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння через усвідомлення студентом його власного місця в світі. Цей метод допомагає відчувати зв'язок між мовою і культурою, розуміти, як мова впливає на спосіб мислення і сприйняття світу, а також як культурні та історичні фактори впливають на саму мову.

Вивчаючи мову через антропологічний підхід, студенти стикаються з різними культурними практиками і світоглядами, що дозволяє їм пізнавати різноманіття людських досвідів та розуміти, як ці досвіди впливають на мову. Це, у свою чергу, сприяє розвитку толерантності, оскільки студенти вчаться розуміти і приймати інші культурні практики та відмінності, а також взаєморозумінню, оскільки вони вивчають, як можна ефективно спілкуватися з представниками інших культур [1, с. 57].

Крім того, вивчаючи мову через антропологічний підхід, студенти мають можливість дізнатися про історію та культурні традиції інших країн, що також сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння. Вони вчаться розуміти, як культурні та історичні фактори впливають на мову, і як ці фактори можуть вплинути на їх власне сприйняття мови.

Сучасність викликає нові підходи до антропологічного методу викладання іноземної мови, оскільки технології стають більш доступними і зручними для використання в освіті. Розвиток інформаційних технологій дозволяє створювати нові методи навчання, що враховують індивідуальні

потреби та особливості студентів.

Наприклад, методика дистанційного навчання, або e-learning, дозволяє студентам вивчати мову через антропологічний підхід відповідно до своїх індивідуальних особливостей та потреб. Це означає, що студент може обирати ті аспекти мови, які йому цікаві, і поглиблювати свої знання в цих напрямках. Крім того, це також означає, що студент може вчитися у відповідності до свого власного графіку, що дає йому більшу свободу і гнучкість.

Такі технології, як віртуальна реальність, дозволяють студентам зануритися в інші культури, вивчаючи мову через антропологічний підхід. Наприклад, віртуальна реальність може допомогти студентам відчувати атмосферу іншої культури, що сприяє їх розвитку толерантності та взаєморозуміння.

Рекомендації для викладачів щодо включення антропологічного методу у навчальні програми

1. Диференційований підхід: Для ефективного використання антропологічного методу викладання, важливо знати потреби студентів, їхній рівень знань, інтереси та особливості вивчення мови.

2. Підтримка культурного взаєморозуміння: Важливо розуміти, що кожна мова нерозривно пов'язана з культурою, і її вивчення вимагає знань про культурні аспекти та історію країни, де вона вживається. Для цього варто створювати та використовувати навчальні матеріали, які включають культурні аспекти.

3. Застосування технологій: Використовуйте технології для активізації навчального процесу, такі як мультимедійні засоби, інтерактивні завдання, онлайн-курси тощо.

4. Стимулювання самостійної роботи: Наприклад, задачі, які стимулюють дослідницьку роботу або роботу з оригінальними джерелами, допоможуть студентам краще зрозуміти мову та її культурний контекст.

5. Організація взаємодії: Створіть можливості для взаємодії студентів з носіями мови, а також з іншими студентами, що допоможе їм практикувати

знання мови в реальних ситуаціях і отримувати зворотний зв'язок.

8. Командна робота: Поєднайте вивчення мови з іншими аспектами навчання, наприклад, музикою, театром, літературою тощо. Така комбінація дозволить студентам більш глибоко розуміти культурний контекст мови.

10. Вдосконалення своїх знань: Викладачі повинні постійно вдосконалювати свої знання та методику викладання для успішного впровадження антропологічного підходу.

Список використаних джерел:

1. Мельник, Л.І. Медична антропологія в контексті вивчення англійської мови: інноваційні підходи до підготовки майбутніх лікарів. *Мова та Культура*. 2017. № 6(3). С. 34-49.

2. Петренко, В.М. Оцінка ефективності антропологічного підходу в навчанні медичної англійської серед студентів медичних університетів. *Мовознавство та Медична Освіта*. 2017. № 5(4). С 45-60.

Минкіна Г.О. - к.с.-г.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м.Херсон, Україна

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Сьогодення потребує не тільки висококваліфікованих працівників, а й таких, які здатні самостійно, критично і творчо мислити, відповідальних, мобільних, конкурентоспроможних і професійно компетентних фахівців, здатних до саморозвитку і самореалізації. Дедалі частіше роботодавці висувають вимогу до своїх працівників володіти не тільки високою професійністю, а й певними особистісними характеристиками і якостями. Таким чином, для все більшої кількості людей вища освіта сьогодні стає не просто засобом підготовки фахівців для різних сфер діяльності, а обов'язковим етапом розвитку особистості, що є відмітною ознакою нашого часу. Вимоги

сьогодення, як і традиції української вищої школи, передбачають, що у вищому навчальному закладі людина не тільки здобуває освіту, а й соціалізується, остаточно формується як особистість [1, с. 7].

Становлення та активний розвиток освітньої галузі в Україні не може бути забезпечений без ефективно діючої науково-дослідницької галузі. Процес формування умінь і навичок може бути набагато результативнішим, якщо навчання організоване у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності викладача і здобувачів, взаєморозумінні й гуманізмі, єдності інтересів та прагнень усіх учасників навчального процесу і має на меті особистісний розвиток здобувачів. Саме таке навчання підносить інтелект, зміцнює віру у власні здібності, стимулює активність, творчість, гідність і самосвідомість. Викладач виступає як організатор, старший, більш досвідчений товариш, що знає і розуміє потреби, інтереси та можливості кожної людини [2, с. 61].

Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне рішення проблем. Виключається домінування якого-небудь учасника навчального процесу чи якої-небудь ідеї. З об'єкта впливу здобувач, стає суб'єктом взаємодії, він сам активно бере участь у процесі навчання, рухаючись своїм індивідуальним маршрутом.

Навчальний процес, що спирається на використання інтерактивних методів навчання, організується з урахуванням залучення в процес пізнання всіх здобувачів групи без винятку. Спільна діяльність означає, що кожний вносить свій особливий індивідуальний внесок, у ході роботи йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Організуються індивідуальна, парна і групова робота, використовується проектна робота, рольові ігри, здійснюється робота з документами і різними джерелами інформації.

Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності тих, яких навчають, опорі на груповий досвід, обов'язкового зворотного зв'язку. Створюється середовище освітнього спілкування, що характеризується

відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їхніх аргументів, на громадженням спільного знання, можливістю взаємної оцінки і контролю.

Провідний (викладач) разом з новими знаннями веде учасників навчання до самостійного пошуку. Активність викладача поступається місцем активності здобувачів, його задачею стає створення умов для їхньої ініціативи.

Викладач відмовляється від ролі своєрідного фільтра, що пропускає через себе навчальну інформацію, і виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації. Тому інтерактивне навчання покликане споконвічно використовуватися в інтенсивному навчанні досить дорослих людей.

Інтерактивні методи можуть застосовуватися при організації викладачем наступної роботи зі здобувачами при вивченні дисциплін:

- організація тематичних занять;
- організація тимчасових творчих колективів при роботі над навчальним проектом;
- формування портфоліо здобувача;
- організація дискусій і обговорень дискусійних питань, що виникли в колективі;
- для створення освітніх ресурсів;
- кафедральних освітніх архівів (курсів лекцій, тренінгових матеріалів, випускових робіт, творчих робіт, аудіо і відеоматеріалів і ін.);
- тематичних бібліографій.

Інтерактивне навчання – це насамперед діалогове спілкування між викладачем і здобувачів. Тому викладач організує навчальний процес таким чином, що практично всі здобувачі виявляються залученими в процес пізнання.

Спільна діяльність здобувачів у процесі засвоєння навчального матеріалу означає, що кожний вносить свій внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. В умовах доброзичливості, взаємної підтримки здобувачі одержують не тільки знання, але йде і розвиток пізнавальної діяльності, що переводить її на більш високі форми кооперації і співробітництва [3, с. 52].

У ході діалогового навчання здобувачі вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми.

З метою підтримки інтересу до агрономічних дисциплін рекомендується впроваджувати науково-пошукові дослідницькі заняття. Серед форм і методів, які включає у себе інтерактивне навчання при викладанні цих дисциплін мають переважати:

- форми: традиційні і нетрадиційні творчі, самостійні роботи, уроки-семінари, ділові ігри, конференції, екскурсії і т.д.;
- методи: інтерактивні, метод дискусій, метод проектів, метод проблемного викладення матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Ягоднікова В.В. Я Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручн. для студ. та викл. вищ. навч. закл. Київ: Либідь, 2008. 558 с.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
4. Moore M. G., The American Journal of Distance Education, Volume 3, Number 2, 2019.

Совач К.О. – старший викладач
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

РОЛЬОВА ГРА ЯК ПРОДУКТИВНА СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Критичне мислення постає одним із найгостріших питань ще з часів Стародавньої Греції. Існують різні погляди на критичне мислення. У руслі

філософії зафіксовано багато теорій критичного мислення, серед яких стверджується, що критичне мислення включає в себе певні навички, такі як здатність оцінювати причини належним чином або виявляти хибні аргументи; критичне мислення є критичним ставленням або схильністю ставити дослідницькі запитання або запитання критичного спрямування; критичне мислення – це навичка мислення вищого рівня, яка включає оцінку аргументів і є цілеспрямованим, саморегулюючим судженням, яке закінчується інтерпретацією, аналізом, оцінкою та висновком; критичне мислення – це дисципліноване мистецтво перевірки, це метод інтелектуального навчання [4, с. 104].

Вітчизняні психологи, С. Максименко та В. Соловієнко, обґрунтовують, що «критичність мислення виявляється у здатності суб'єкта пізнавальної діяльності не потрапляти під вплив чужих думок, об'єктивно оцінювати позитивні та негативні аспекти явища чи факту, виявляти цінне та помилкове в них. Людина з критичним розумом вимогливо оцінює власні думки, ретельно перевіряє рішення, зважує всі «за» і «проти», виявляючи тим самим самокритичне ставлення до власних дій» [2, с. 123-124]. Між критичним мисленням і навчанням досить щільний зв'язок. Людське мислення – це єдина здатність, яка використовується для навчання. Критичне мислення вимагає уважного читання та сприймання інформації.

Як свідчать результати загальнонаукових методів аналізу та синтезу, в наукових колах вітчизняних і закордонних учених достатньо обґрунтовано доведена необхідність застосування проблемної лекції, описана структура її компонентів (проблемного, інформаційного, блоку аналізу й синтезу, підсумкового/рефлексійного) та своєрідність організації роботи із здобувачами [1, с. 37]. У науковій літературі також запропоновано низку інтерактивних методів, зорієнтованих на розвиток критичного мислення здобувачів, серед яких зазначимо аналіз і моделювання ситуацій, дискусію, метод мозкового штурму та рольові ігри.

Рольова гра постає ефективним прийомом, який «оживляє» атмосферу на

заняттях, пробуджує інтереси здобувачів і посилює процес засвоєння мовного матеріалу. Рольова гра вимагає від здобувачів використання уяви, базових знань, що відповідають рольовому персонажу, та комунікативних навичок.

Основним аргументом використання рольової гри в освітньому середовищі постає здатність розвивати мислення здобувачів за межами того, про що викладач повідомляє на занятті. Здобувачі зорієнтовані на пошук, перевірку та вивчення додаткових результатів представленої проблеми або сценарію. Рольова гра – це найкращий спосіб розвинути навички ініціативи, спілкування, вирішення проблем, самосвідомості та спільної роботи в команді.

Вибір рольової гри залежить від цілей та завдань заняття. Реалізацію зазначеного прийому можна представити у декілька способів:

- **спостереження:** рефлексія відбувається, коли здобувачі спостерігають за рольовими іграми, в яких беруть участь актори, симулятори або навіть викладачі;

- **моделювання:** допомагає вивчити концепцію чи ідею через безпосередню участь. Наприклад, здобувачі можуть вивчати інформацію про певні історичні факти або видатних особистостей шляхом розігрування відповідних сцен;

- **споглядання:** допомагає стимулювати аналіз через дослідження складних концепцій та обговорення різноманітних питань;

- **розвиток навичок:** здобувачі можуть практикувати та розвивати такі навички, як повідомлення поганих новин, заспокоєння розгніваного клієнта, перемовини тощо, залучаючи свій власний життєвий досвід;

- **саморефлексія:** беручи участь у рольовій грі, здобувачі виводять на поверхню багато своїх прихованих установок. Це допомагає їм зрозуміти свої власні упередження та припущення й сприяє баченню дивитися на світ очима інших людей і зрозуміти методи та стилі спілкування;

- **відтворення:** повторне відтворення минулого досвіду допомагає процесу спогадів, співпереживання, співчуття, а також сприяє ідентифікації креативного вирішення проблеми, яка раніше могла бути важкою через

емоційний стрес [3, с. 39].

Отже, використання рольової гри як прийому розвитку критичного мислення на заняттях з англійської мови надає можливість здобувачам щодня вивчати мову відповідно до вимог сучасного життя. Більше того, рольові ігри допомагають розвитку не лише навичок усного спілкування, а й комплексу загальних, неспецифічних для конкретної професії якостей і навичок (soft skills).

Список використаних джерел:

1. Беленька Г. В. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку критичного мислення студентів. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2020. Том IV. Вип. 16. С. 33–46.
2. Загальна психологія / за заг. ред. акад. С. Д. Максименка [та ін.]. Київ : Форум, 2000. 543 с.
3. Brown H. D. *Teaching by Principles-An Interactive Approach to Language Pedagogy*. NY : Addison Wesley Longman, 2011. 491 p.
4. Zarei A. The relationship between critical thinking and L2 grammatical and lexical knowledge. *English Linguistics Research*. 2012. Vol. 1. № 1. P. 104–110. DOI: <https://doi.org/10.5430/elr.v1n1p104>.

Стежко З.В. – к. філос. н., доцент
Центральноукраїнський технічний університет,
м. Кропивницький, Україна

У ЛАБІРИНТАХ ФІЛОСОФІЇ: ІСТИННІСТЬ ЧИ ВИДИМІСТЬ? (ОСВІТНІЙ ВИМІР)

Метою розгляду є проблеми задіяння філософської методології у формуванні вербально-оцінних моделей та методів виховання студентів з перспективою підвищення ефективності роботи. Підкреслимо, що 1) за

Дамаскінім, філософія – це знання та повчання на основі знання; 2) за Хайдеггером, вся філософія «назовні» виступає як методологія, тобто усі її категорії, принципи, методи є одночасно і основоположними, і регулюючими.

Оперуючи системою категорій, принципів та методів, раціональна філософія вимагає їх послідовного, постійного дотримання на усіх етапах пізнання та практичної реалізації

Розуміння ідеї гармонізації суспільного життя як центральної є загальноновизнаним та беззаперечним - всюди і в усі часи. У заломленні на освіту – це «наскрізне» завдання по формуванню «неконфліктної свідомості» студентської молоді. Логічною є думка формувати на цій основі єдину освітню парадигму – «освітня парадигма» ... має бути моно» [3, с. 149]. Навколо неї мають концентруватися зусилля соціально-гуманітарних наук, забезпечуючи ефект синергії. Проте сьогодні ми спостерігаємо плюралізм педагогічних парадигм, «що спричиняє ситуацію явної парадигмальної надлишковості та відсутності парадигмальної чіткості в освітньому просторі» [3, с. 149]. У такій ситуації спільною може бути лише атмосфера розгубленості – адже навіть неймовірні науково-педагогічні зусилля не можуть бути достатньо ефективними. Серед причин цього явища виділяється проблема змістової наповненості педагогічних моделей та методів, і найперше, філософською складовою. Тому є нагальна потреба неупередженого філософського аналізу даної ситуації. Для ілюстрації «методології в дії» проаналізуємо зміст філософського принципу суперечності:

- спільною сутнісною помилкою міждисциплінарної методології та конкретнонаукової методики виховання є чи не повне ігнорування природи людини – маємо на увазі тотальний акцент лише на позитивних її характеристиках. А в дійсності “...a man is a creature and a creator united: in man, there is not only matter, shred, excess, clay, mire, folly, chaos; but there is also the creator, the sculptor, the hardness of the hammer, the divinity of the spectator and the seventh day do you understand this contrast?” [2, с. 226];

- суперечливість природи людини неминуче спричиняє глибинну

суперечливість соціальної дійсності та людської свідомості;

- хоча сутність людини є суперечливим розмаїттям позитивного та негативного, вона має єдиний стрижень. Це – *особистий* інтерес, який є початком *усіх* наших думок та *всіх* наших вчинків (Гельвецій). Тому інтенція людської свідомості на суспільство переважно є негативно упередженою;

- суперечливість (амбівалентність) людської свідомості є тотальною, вона проявляється навіть у найбільш «людських і людяних» взірцях – справедливості та вдячності. Так, спостерігаємо егоїзм («позицію самозбереження» - Ніцше) справедливості – в основі це обговорення взаємних претензій, але тільки після попереднього мисленого висновку, що переваги в силі немає; егоїзм вдячності – дякуємо змістовно лише тоді, коли припускаємо можливість допомоги і в майбутньому. Або – спостерігається тотальне ототожнення («злиття») свободи зі сваволею, яке здатне перетворити поведінкову девіантність молоді в антисоціальну в глобальних масштабах. Або – спостерігається тотальне (хоча є лише часткове) ототожнення істини та правди через нерозуміння того, що правда, правильність – це відповідність (суб'єктивним) правилам, а істина – відповідність знань об'єктивній дійсності. Або – спостерігається тотальна абсолютизація окремих фактів, тоді як філософія стверджує – факту як окремого, однозначного, об'єктивного явища (а значить і як доказу) не існує в принципі – позаяк *усі факти* сприймаються суб'єктом через суб'єктивну «призму» світогляду, різнорідні групові та власні інтереси, в результаті від факту як раціонального (не емоційного!) аргументу не залишається майже нічого.

Як бачимо, задачі перед науково-педагогічною спільнотою стоять комплексні і грандіозні, але вони адекватні викликам сучасності. Безпосередньо філософія нічого не нав'язує, проте вона карає, у тому числі марнотратством щирих зусиль інтелектуальної еліти – і в справі формування «неконфліктної свідомості» молоді, і в справі оптимізації життя суспільства.

Підкреслимо, що: акцент на негативних якостях людини наразі є вимушеним в умовах фактичної абсолютизації її позитивних якостей;

інтелектуальна еліта має визнати, що без врахування змісту філософських вимог (та вміння знаходити єдину істину в протилежностях) науково-педагогічна робота проводиться по спрощеним схемам мислення в умовах частково штучної реальності. В цілому на негативні наслідки для суспільства при відсутності зв'язку із сутнісними істинами філософії вказав Хайдеггер: позаяк «philosophical beings are covered up and distorted, semblance comes to power. In it the non-essence of truth comes to the fore» [1, с. 8].

Список використаних джерел:

1. Heidegger, M. On the Essence of Truth. Available: <https://aphelis.net/wp-content/uploads/2011/02/Martin-Heidegger-On-the-Essence-of-Truth.pdf>.
2. Nietzsche, F. Beyond good and evil, [EBook #4363]. Translated by H. Zimmern. Available: <https://epub.us/wp-content/books/beyond-good-and-evil-by-friedrich-wilhelm-nietzsche.pdf/>.
3. Рудомьотов, Р. Освіта як особлива форма філософської рефлексії, *Вісник Львівського університету*. 2023. Вип 48. С. 145-151. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.18>.

Стрикаленко А.Ю. – *вчитель-методист вищої категорії,
старший вчитель “Школи гуманітарної праці”*

м. Херсон, Україна

Стрикаленко Є.А. – *к.н.ф.в. і с., доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ В ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ

На сьогодні, в період виведення освітнього процесу в дистанційний формат навчання спостерігається глобальна недостатність в кількості рухової активності [4, 5].

Пригадаємо, що поява пандемії та введення відповідного карантину внесли певні корективи в стиль та ритм життя сучасного школяра. Так дистанційне навчання значно посилило негативний вплив на здоров'я школярів через зменшення обсягу та інтенсивності рухової активності, збільшення частки розумової праці у структурі навчального дня поряд із малорухомим способом проведення дозвілля [1, 2].

Війна в Україні також внесла дуже великі корективи в життя юних українців в їх побут, їх освітню діяльність та розміреність життя [3]. В умовах військового стану, коли більшість школярів турбуються про виживання, стан рухової активності не забезпечує необхідного здоров'я, функціональних і психофізіологічних можливостей дітей. Саме тому питання пошуку шляхів підвищення мотивації до занять фізичною культурою та усвідомленого забезпечення фізіологічно необхідного рівня рухової активності школяра, як чинника здоров'язбереження, в дистанційного навчання набуває особливої актуальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні привнесла нові виклики: руйнування шкіл, вимушено переселені учні та педагоги, які навчаються і працюють у нових для себе школах по всій Україні та за її межами, “випадання” з освітнього процесу окремих дітей та цілих класів через повітряні тривоги, бойові дії, зниження в постачанні світла, тепла, води та інші причини. Вимушені умови в яких опинилась українська нація вже змусили всіх освітян адаптуватись та перелаштувати свою роботу на дистанційний режим як і під час пандемії. Не стало винятком й організація освітнього процесу в навчально-виховному комплексі “Школа гуманітарної праці” де впроваджено дистанційний формат роботи. В даному закладі освітній процес не припинявся з першого дня війни до кінця навчального року. В вересні 2023 року розпочався новий навчальний рік та всі педагоги й діти приступили до навчання в дистанційному форматі.

Вчителі фізичного виховання даної школи вказують на те, що ефективність освітнього процесу безумовно взаємопов'язана з зацікавленістю та самовіддачею школярів, що не можливо без свідомого сприйняття матеріалу.

В ході спілкування з вчителями з фізичної культури різних шкіл, нами були узагальненні, розроблені та сформовані певні практичні поради, як для вчителів, які займаються питанням збільшення кількості рухової активності, так і для учнів.

Серед основних *порад* необхідно виділити наступне:

➔ для проведення уроків, спілкування та надсилання матеріалів, бажано використовувати одну або дві основні платформи. Для багатьох вчителів радимо використовувати платформу Zoom, яка є зручнішою для проведення уроків. Вона надає сервіс телефонії, яка дозволяє підключати одночасно до ста пристроїв безкоштовно без обмежень в часі. Платформи Viber та Telegram рекомендуємо використовувати вчителям для надсилання завдань та змісту занять, а учням для зворотного зв'язку з подальшим обговоренням в особистих чатах. Це і є великим мотивом для учнів.

➔ під час надання завдань вчителю необхідно чітко зазначати умови виконання та пояснювати які саме результати ми очікуємо від цієї роботи. Це спрощує сприйняття інформації та підвищує ефективність роботи;

➔ не потрібно перезавантажувати учнів завданнями, так як передозування та надмірна кількість роботи створює значну втому та відбиває бажання працювати;

➔ освітня діяльність повинна бути побудована на цікавому матеріалі з акцентом уваги на відеоконтент з можливістю відтворення побаченого під час самостійної роботи, коли не завжди є можливість використання якісного інтернет з'єднання. В якості помічника в цьому аспекті є Viber, оскільки цей додаток працює завдяки мобільному зв'язку, який є в усіх регіонах країни та працює навіть з-за слабого сигналу;

➔ особливої уваги потрібно приділяти зворотному зв'язку між учнями та вчителем (далі фідбек). З боку вчителя фідбек можна робити завдяки

індивідуальному підходу (спілкування з учнем в особистих повідомленнях), визначення чітких критеріїв оцінювання завдань, поряд з формальним оцінюванням давати цікаві завдання, які не оцінюються балом (онлайн-ігри, онлайн-тренування, онлайн-тести), а є додатково-мотивуючими факторами до активного способу життя;

➔ вчителям необхідно частіше давати схвальний відгук на роботу учнів з акцентуванням уваги на зусиллях школяра, а не тільки на її талант. В разі коли учень доволі просто та невимушено виконує певну роботу, то в нього зменшується мотивація до подальшого навчання. Тому під час дистанційної роботи вчителі повинні диференційовано підходити до оцінки якості роботи, підтримуючи як якість виконаної роботи так і намагання щодо її виконання. Саме схвалення вчителя за різні прояви зусилля, таланту, бажання, старанності максимально мотивує дітей до подальшої роботи.

Висновки. У фізичному вихованні школярів мотивація відіграє дуже велике значення. Саме зацікавлений та мотивований учень може максимально ефективно реалізувати власний руховий потенціал й досягти максимальних успіхів в фізичному та духовному розвитку.

Під час надання завдань, необхідно чітко зазначати зміст роботи; пам'ятати, що перезавантаженість відбиває бажання працювати; освітня діяльність повинна бути побудована на цікавому матеріалі з акцентом уваги на відеоконтент з можливістю відтворення побаченого під час самостійної роботи; не можна нехтувати фідбеком; вчителям необхідно частіше давати схвальний відгук на роботу учнів з акцентуванням уваги на зусиллях дитини, а не тільки її талантах.

Список використаних джерел:

1. Біліченко О. (2011). Особливості мотивації до занять з фізичного виховання у студентів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, Вип. 5. С. 3–5.

2. Земська Н.О. (2022). Ставлення школярів до фізичного виховання і спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, Вип. 32. С. 5–11.

3. Мартин І.А. (2017). Формирование мотивации к занятиям физической культурой и спортом у студенческой молодежи. *Психология и образование*, Вып. 6. С. 36.

4. Хассон В.Дж., Вотермен Е.К. (2004). Критерії якості дистанційної освіти. *Вища освіта*. № 1. С. 92-99.

5. Шуневич Б. (2006). Теоретичні основи дистанційного навчання: навч. посібн. Вид-во Нац. ун-ту Львів. Політехніка, 244 с.

Тітова А.С. – *Dr. sc. pol.*

Кільській університет ім. Крістіана Альбрехта,

м. Кіль, Німеччина

Скібіна Т.І. – *к.е.н., доцент*

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

РОЛЬ ТА ВИКЛИКИ АНАЛІЗУ ДАНИХ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Актуальне питання аналізу даних у наукових дослідженнях вирізняється унікальною важливістю, оскільки успішний фахівець сучасності повинен мати глибоке розуміння принципів аналізу, вміння критично мислити та проводити дослідження. Аналіз, правильний відбір, обробка даних та інтерпретація отриманих результатів створюють умови для нових відкриттів у науці, розвитку нових технологій, пошуку рішень для складних проблем сучасності. Отже, саме аналіз даних стає ключовим компонентом сучасного дослідницького процесу.

Наразі, питання відбору даних, методу для аналізу є предметом численних наукових досліджень у вітчизняній та закордонній науковій спільноті, однак, ці аспекти залишаються дискусійними та нерозв'язаними. Деякі вчені досліджують вибір статистичних процедур для проведення

наукових досліджень та надають конкретні рекомендації щодо використання відповідних методів аналізу даних [1]. Багато наукових праць присвячені розробці основних принципів аналізу даних, які допомагають дослідникам максимізувати практичне використання отриманих результатів аналізу [2,3,5]. Наприклад, у своїй роботі "Наука про дані для бізнесу" [5], Ф. Провост та Т. Фосет розглядають концепції набуття значущих знань з обробки даних та визначають наукові основи для впровадження аналітичного мислення у бізнес-середовище. Значна кількість наукових робіт [2,3,4,5] використовують загальні концепції науки про дані та інструменти, які допомагають у здійсненні ефективних досліджень. Ці наукові праці розкривають основні аспекти відбору даних для наукових досліджень та підкреслюють важливість аналізу даних та вибору відповідних методів обробки.

Попри значну кількість наукових досліджень, які присвячені як питанням підбору, так і сферам використання результатів аналізу даних, використання даних для проведення досліджень в Україні супроводжується рядом проблем. Серед цих проблем можна виділити: низький рівень доступності великих обсягів даних, незадовільну якість даних, відсутність стандартизації даних у звітах, проблеми конфіденційності та етики, а також фінансові обмеження. Це створює перешкоди для успішного проведення досліджень та отримання якісних наукових результатів.

Методи аналізу даних відіграють важливу роль у виявленні залежностей та закономірностей у наборах даних, що може бути використано в різних галузях для прийняття обґрунтованих рішень та прогнозування [3]. Розглянемо детальніше найбільш поширені сучасні види формування даних: часові ряди, панельні дані та перехресні дані [6, 7, 8].

Часові ряди являють собою дані, що збираються протягом певного періоду з певною частотою, і використовуються для прогнозування майбутніх значень або виявлення тенденцій на основі історичних даних. Для аналізу часових рядів застосовують методи, такі як аналіз трендів, сезонностей, ARIMA-моделі, експоненційне згладжування та інші [6].

При аналізі часових рядів можливо виявляти тренди та сезонні відмінності у даних і прогнозувати майбутні значення, недоліки цих даних полягають у складності для аналізу та можливій нестабільності результатів при неправильному моделюванні.

Панельні дані, являючи собою багатомірні дані, поєднують в собі перехресні дані та часові ряди, містять інформацію про різні спостереження у різні моменти. Такий вид даних використовується для аналізу впливу як з плином часу, так і між об'єктами спостережень. Для аналізу панельних даних використовують методи, які дозволяють контролювати характеристики спостережень, такі як фіксовані або випадкові ефекти, оцінка за першим різницеvim методом [7]. Цей метод дозволяє більш точно та надійно аналізувати вплив як змін по часу, так і між об'єктами, але вимагає більше даних та ресурсів для застосування.

Перехресні дані – це вид даних, що отримується в результаті різних спостережень за об'єктами в один і той же момент часу. Вони можуть бути використані для порівняння характеристик між групами або аналізу взаємозв'язків між змінними. Для їх аналізу застосовуються методи, такі як ANOVA, логістична регресія, кореляційний аналіз та інші [8]. Цей метод має перевагу в простоті збору даних і проведення аналізу, але може не враховувати динаміку змін у часі та не підходить для прогнозування майбутніх значень.

Кожен з цих методів аналізу даних може бути корисним у різних контекстах для виявлення закономірностей. Проте, варто ретельно обирати метод з урахуванням його переваг та недоліків для кращого аналізу даних. Крім того, дотримання наукового методу, формулювання гіпотез, аналіз даних, публікація результатів та постійний пошук знань є ключовими елементами успішного дослідницького процесу.

Список використаних джерел:

1. Frank L., Schmidt (1996), Choosing Statistical Procedures: SAGE Publications.

2. Michele K. Dougherty (2017), Data Management and Analysis: The Basics of Numeracy: Routledge.
3. Mayer-Schönberger V., Cukier K. (2013), Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think: Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.
4. Provost F., Fawcett T. (2013), Data Science for Business: What You Need to Know About Data Mining and Data-Analytic Thinking: O'Reilly Media.
5. Ozdemir S. (2018), Principles of Data Science: Packt Publishing.
6. George E., Box P., Gwilym M. (2016), Time Series Analysis: Forecasting and Control: Wiley.
7. Badi H. Baltagi L (2013) Econometric Analysis of Panel Data: Wiley.
8. Cameron C., Pravin K. (2005), Cross-Sectional Data Analysis: The MIT Press.

Трухачова К. В. – к. е. н., доцент кафедри
менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ДІЛОВА ГРА ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

На практичних заняттях дисциплін: «Управління персоналом та лідерство» (підготовка студентів 4 курсу спеціальності: 051, 072, 073, 073ІТ, 076, 241, 242, 281, 192, 141, 193); «Self-менеджмент» (підготовка студентів 2 курсу спеціальності: 201, 051, 071, 073, 241Д, 242, 191, 073ІТ, 072, 075, 076, 281, 053); «Лідерство та Team Building» (підготовка студентів 2 курсу спеціальності: 017, 051, 053, 071, 071, 072, 073, 073ІТ, 075, 076, 081, 241, 242, 281); «Менеджмент у спортивній діяльності» (підготовка студентів 2 курсу спеціальності: 017) пропонується до розгляду авторська ділова гра, яка є універсальним інструментом засвоєння теоретичних матеріалів на практичній

основі за рахунок легкого підлаштування завдань ділової гри до тематики дисциплін.

Авторська ділова гра: У процесі реструктуризації невеликого заводу і переходу його у форму акціонерного товариства було створено підприємство «Зоряний шлях», яке спеціалізувалось на виробництві електроінструментів. Але новий директор не став вносити зміни у структуру управління підприємством.

Протягом 5 років директор підприємства спрямовував свої зусилля на удосконалення продукції, яка відповідає потребам споживачів і не уступає за якістю зарубіжній продукції такого типу. Однак велика конкуренція на ринку інструментів не дозволяла підприємству підвищити ефективність своєї роботи. Положення підприємства на ринку почало послаблюватись і ця тенденція продовжувалась. Над підприємством нависла загроза банкрутства. Керівництво скликало зібрання акціонерів на якому було вирішено змінити структуру управління і виділити відділ маркетингу, як окремий структурний підрозділ. Перед директором і відділом кадрів постало складне завдання підібрати працівників нового відділу. Поступила пропозиція підібрати людину на цю посаду на конкурсній основі. Протягом тижня був об'явлений конкурс в якому прийняли участь, як робітники підприємства, так і спеціалісти, які шукали роботу. Протягом цього часу до підприємства були прийняті на роботу 5 претендентів: двоє з яких були робітниками підприємства, троє спеціалісти, які шукали роботу.

З всіма претендентами були проведені різного типу тестування на професійну придатність, які виявили наступні риси характеру кожного з них:

1. Олег Валерійович - працює у відділі збуту. На підприємство прийшов нещодавно, але швидко «влився» до колективу, добре вміє слухати і володіє високою чутливістю до переживань іншої людини. Завжди концентрує увагу на головному, деталі у роботі мають для нього велике значення, має здібність систематизувати інформацію, у несподіваній ситуації відчуває дезорієнтованість, але буде шукати раціональне рішення і прораховувати

кожний крок, коли виникає конфліктна ситуація йде на її загострення і може вистроїти нову концепцію, яка допомагає розрішити конфлікт.

2. Валентина Вікторівна - давно працює на підприємстві у відділі технічного контролю якості, знає виробництво як свої «п'ять пальців». Має організаторські здібності, чітко вміє розрізняти скриті мотиви за поведінкою людини, завжди прагне бути у центрі подій, є терплячою і має здібність доводити діло до кінця, чудово вміє представляти себе і свою роботу перед аудиторією, інтереси людини ставить вище ніж інтереси підприємства і буде боротися за встановлення справедливості, але ніколи не піде на ризик якщо це буде загрожувати її положенню у колективі.

3. Андрій Сергійович - молодий спеціаліст, працював рекламним агентом. Має здібності психолога, розвинену інтуїцію, , завжди залишається незадоволеним своєю особистістю, роботою і життям, тому прагне чогось нового, шукає кращу позицію, є людиною настрою все і завжди планує, терплячий і довірливий щодо людей, які його оточують, у конфліктній ситуації ніколи не буде сперечатись і уступить першим, завжди відкритий до нових ідей, легко може зорієнтуватись і засвоїти нову інформацію.

4. Катерина Семенівна - молодий спеціаліст, щойно закінчила університет. Має безліч нових ідей , витривала і сильна особистість, заздалегідь може передбачити подію, вміє швидко і глибоко аналізувати ситуацію і мати з цього зиск, спілкування з людьми для неї є просто необхідною умовою для комбінування цілком різноманітних ідей і створення на їх основі чогось нового та оригінального, завжди ставить перед собою ясні і чіткі цілі і може довести їх до інших, вважає, що командна робота є більш плідною, але при цьому хоче керувати положенням справ і вирішувати не тільки за себе, а й за інших.

5. Станіслав Володимирович - працював маркетологом-аналітиком у невеликій фірмі, яка займалась наданням послуг різноманітного характеру. Має здібності проробити всі конкретні деталі грандіозних ідей, проектів і планів, які частіше належать іншим, невтомний проповідник естетики, властиві образність, збудливість і нестриманість, непрактичність, що інколи заважає довести справу

до кінця, але може мотивувати всіх навколо себе, на шляху до влади не рахується з іншими, має звичку приміряти на себе «сорочку» свого керівника, вважає, що немає у світі нічого скучнішого ніж речі, які ніколи не змінюються, рутина, шаблон, правила та інструкції, або особистості які завжди погоджуються.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Білокопитов В.В. – аспірант,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Ель Гуессаб К. – науковий керівник,
к. філос. н., доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

Білокопитова Н.І. – к. філос. н.,
незалежна дослідниця.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРУЮЧИЙ СОЦІУМ ЧИННИК

Концепт "комунікативна культура" як феномен визначається як важливий компонент загальної культури, соціального розвитку особистості (М. Хайдеггер, Х.Гадамер, Т.Марсель, М.Бубер, Х.Ортега-і-Гассет, Дж.Мід, Д.Дюфрен, С.Франк, Ю.Габермас, К.Черрі, Т.Шибутані, К.Ясперс та інші).

Проблема формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця є важливою в педагогіці й досліджується в контексті міжособистісної взаємодії, культури спілкування, поведінки тощо. З розвитком українського суспільства, його інформатизації змінюються і особливості комунікацій, а відтак актуалізуються нові завдання і напрями дослідження комунікативної

культури... сьогодні культура спілкування розглядається як така, що включає: культуру відчуттів (емоційну культуру); культуру мислення; культуру мовлення. З огляду на це, культура мовлення є загальною складовою моральної і комунікативної культури особистості...[1].

У співвідношенні з поняттям «культура», комунікативна культура може розглядатися в трьох аспектах: як *окремий випадок комунікації*; як *системоутворюючий, інтегруючий соціум чинник*; як *галузевий аспект* (поруч з художньою, естетичною, інформаційною та ін.) ... на основі аналізу різних теоретичних підходів щодо структури комунікативної культури (Л. Іванченко, О. Каверіна, Є. Мичко) основними її компонентами визначено нами наступні: когнітивний (повнота, міцність і усвідомленість комунікативних знань, що впливають на результативність соціальної взаємодії), мотиваційно-ціннісний (позитивна мотивація до спілкування, усвідомлення спілкування як однієї із цінностей у системі цінностей); діяльніснопрактичний (комунікативна діяльність, комунікативні уміння, соціальний інтелект) та рефлексивно-саморегулятивний (самопізнання студентом власних психічних актів, станів, поведінки; розуміння дій і поведінки інших учасників взаємодії, оцінку цього процесу та, за необхідності, його корекцію) [1].

Узагальнивши різні підходи вчених до функційного аналізу феномену комунікативної культури особистості, нами визначено такі її основні функції: інформаційну, перцептивну, інтерактивну, презентаційну, розвивальну [1].

Визначити, коли люди почали використовувати жести в спілкуванні один з одним, так само важко, як визначити час появи усного мовлення. Якщо справедливо припустити, що спілкування жестами існувало до усного спілкування, воно повинно виникнути півтора мільйона років тому. Найпростіші форми писемності виникли значно пізніше усного мовлення. Невербальне спілкування — найдавніша форма людського спілкування і найщиріша, бо висловлена думка - це брехня. У цій фразі вся суть вербального спілкування – людина може бути нещирою. А за допомогою жестів ми несвідомо виражаємо цілий спектр емоцій: радість, гнів, байдужість, нудьгу,

невпевненість, тощо. У розумінні невербальної комунікації є дві проблеми: по-перше, у вербальній комунікації процес передачі та отримання інформації розуміють обидві сторони, тоді як у невербальному здійснюється на несвідомому або підсвідомому рівнях – це ускладнює розуміння цього явища та ставить питання про виправданість спілкування. Тому, коли йдеться про невербальну комунікацію, деякі експерти вважають допустимим використання іншого поняття – «невербальна поведінка», розуміючи під цим феноменом поведінку індивіда, що несе певну інформацію, незалежно від того, усвідомлює це індивід чи ні; по-друге, у багатьох наукових працях існує плутанина в поняттях «невербальна комунікація», «невербальна поведінка», які часто вживаються як синоніми, невербальна комунікація — це вид комунікації, що характеризується використанням невербальної поведінки як основного засобу передачі інформації [2].

Українська дослідниця І. Ковалинська виклала основні теоретичні поняття щодо розуміння процесу невербальної комунікації: «Без вирішення питання про те, як невербальна комунікативна діяльність людини і який її зв'язок з вербальною діяльністю, неможливо моделювати системи спілкування і сам процес мислення... «Невербальну мову» іншої країни потрібно вивчати так само, як і вербальну... Люди можуть використовувати слова, коли всі інші засоби спілкування виявилися неефективними» [3].

Список використаних джерел:

1. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019, 132 с., С. 21. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/51601682-e23a-451b-8249-4e6bc9528ee7/content>.
2. Bilokopytova N, El Guessab K. Axiological Features in Nonverbal Semiotics of the Muslim East, Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. Vol. 1 (93), 2023, p. 72-79, URL: <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/283125/277294>, DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(93).2023.72-79.

3. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ: Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4631/1/I_Kovalynska_NC_GI.pdf.

*Дружененко Р. С. – к. пед. н., доцент
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЕТИКЕТУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ЗВО ШЛЯХОМ АНАЛІЗУ КОРПОРАТИВНОГО ЛИСТУВАННЯ СТУДЕНТА І ВИКЛАДАЧА

Пропонована проблема – на перетині щонайменше трьох наукових галузей: філософії, лінгвістики, лінгводидактики.

У філософських наукових концепціях вивчення етичності, етикету пов'язане з етикою як наукою, що вивчає мораль, суспільні або професійні норми поведінки (Аристотель, Платон, Сократ; І.Кант, Ф.Ніцше, Ф.Шлеємакер; А.Герасимчук, Ю.Палеха, О.Проценко та ін.).

У лінгвістиці феномен етичності обґрунтовано низкою наукових понять, наприклад: «мовна етика», «мовленнєвий етикет», «етикет ділового спілкування», «етичність мовлення», «етикетна фразеологія», «етикетний простір», «етикетний знак» тощо (Ю. Деревянко, В.Кононенко, О.Корніяка, С.Луців, Я.Радевич-Винницький, М.Стельмахович, Є.Чак та ін.).

Лінгводидактичний аспект представлено напрацюваннями, пов'язаними з проблемою формування культуромовної компетентності особистості, елементом якої є етикет ділового спілкування (Н.Бабич, Н.Голуб, С.Дубовик, А.Кринична, М.Огренич, А.Осепян, М.Пентиліук, Т.Плачинда, О.Семенов).

Мета нашої розвідки – осмислення етикету ділового спілкування як лінгводидактичної проблеми, що обумовлена специфікою навчання в закладах вищої освіти, зокрема особливостями мовної підготовки майбутнього фахівця.

Уважаємо, що одним із продуктивних шляхів формування етикету ділового спілкування є аналіз текстів корпоративних листів студента і викладача.

Чому задля формування навичок етикету ділового спілкування пропонуємо корпоративний лист? Назвемо декілька причин. По-перше, завдання формування етичності як ознаки культури мовлення здобувача вищої освіти, у тому числі навичок етикету ділового спілкування, відповідає змісту навчальної програми «Культура усного і писемного мовлення». По-друге, корпоративні листи – це короткі тексти, що репрезентують функційну мовну систему, об'єктивують рівень сформованої мовної компетентності здобувачів освіти. По-третє, аналіз живого корпоративного листування слугує (як виявилось) серйозним мотиватором у заохоченні студентів до написання грамотного ділового листа (їм цікаво читати, аналізувати й редагувати листи своїх однокурсників). Окрім цього, система вправ на основі корпоративних листів може слугувати надійним дидактичним матеріалом, що зумовлює ефективне формування навичок писемного ділового мовлення.

Аналіз ділових листів здобувачів вищої освіти показав незначний відсоток грамотно написаних текстів, що відповідають, з одного боку, усім літературним нормам, а з іншого – правилам етикету ділового спілкування. За нашими спостереженнями, здобувачі освіти припускаються орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних помилок. Щодо змісту, листи демонструють відсутність уміння студента висловитися логічно, точно, доречно. Часто листи не відповідають нормам ділового листування, позбавлені ввічливості, толерантності, делікатності, дотримання субординації тощо. Наведемо приклади корпоративних листів студентів різних спеціальностей:

1. Добрий вечір. Маю питання стосовно педагогічної практики. Я повинна буду відвідати 10 уроків української мови та літератури, а отже мені потрібно робити аналіз абсолютно всіх уроків чи лише окремих? Дякую.

2. Добрий день. Я вам написав учора, але ви не відповіли. Тому пишу сьогодні. Я в групі чув інформацію, що домашнє завдання треба виконати до завтра. Хочу сказати, що я не встигаю.

3. *Добрий день, це студентка групи ВТІ(1 курс). Сьогодні мене не було на парі, оскільки я була на занятті з музики. Чи могли б ви підказати яку практичну потрібно виконати, щоб отримати оцінку?*

4. *Вітаю, Ось робота, яку ми виконували на парі.*

5. *Добрий день! Це Гузар Дарія. Я не здала домашню роботу тому що, погано себе почуваю, та робила роботу яку треба було здати по датам, здам на цій неділі. Дуже вибачаюсь. Хотіла би запитати, чи все треба переписувати в зошит? Та які роботи треба робити в енк?*

6. *Доброго дня. Ви просили щоб я написала з приводу завдань бо у мене мало оцінок. Чи можу я доробити практичні та вам надіслати? Це виправить неприємну ситуацію з оцінками?*

Аналіз текстів листів підказує викладачеві напрям роботи у системі мовної підготовки майбутнього фахівця і переконує: корпоративний лист можна сміливо використовувати як дидактичний матеріал до практичних занять у межах навчальної програми «Культура усного і писемного мовлення», зокрема як засіб формування навичок етикету ділового спілкування.

Отож, на занятті відпрацьовуємо навички написання корпоративного листа з дотриманням норм ділового етикету, зокрема вміння шанобливо звертатися до адресата (різні форми звертання, називання особи на ім'я, використання форми кличного відмінка тощо), уміння представитися, уміння перепросити (наприклад, якщо лист пишуть у пізній час), уміння точно й коректно сформулювати прохання чи запитання, уміння толерантно подати інформацію (без категоричності, звинувачення тощо), уміння вітатися і прощатися (використовувати різноманітні етикетні формули, які є маркерами багатого мовлення), уміння послуговуватися завершальними (наприклад, «З повагою – Поліна Громко») та пом'якшувальними фразами (на жаль, мені шкода) в діловому листі тощо. Завдання до вправ із формування етики ділового спілкування (зокрема листування), розроблені із залученням текстів корпоративних листів здобувачів освіти, в основі мають прийоми аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, редагування, складання текстів різних видів

листів тощо. Робота з формування навичок етикету ділового спілкування зумовлює також виконання супровідних вправ і завдань: щодо нормативного творення і використання в кличному відмінку чоловічих і жіночих імен по батькові, добору синонімів до пропонованих етикетних формул, усунення русизмів, кальок, тавтології, використання ділової лексики, фразеології, відпрацювання орфографічних і пунктуаційних навичок тощо.

Вважаємо, що пропонований шлях формування навичок етикету ділового спілкування є ефективним, оскільки, як показує практика, викликає інтерес самих здобувачів освіти, підвищує їхню мотивацію до навчання і, відповідно, рівень мовленнєвої культури.

Список використаних джерел:

1. Дервянко М.Ю. Мовленнєвий етикет як об'єкт поліаспектного вивчення. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2016. №1. С.122-131.
2. Дубовик С., Оsepян А. Методика формування етикетного мовлення. Молодий вчений. Педагогічні науки. 2020. №4(80). С.139-144.
3. Проценко О.П. Мовленнєвий етикет як аксіологічний вимір культури поведінки і спілкування: дис. д-ра філос. наук: 09.00.07. Харків, 2004. 369 с.

Ivanova N. - *D.Sc. (Economics), Associate Professor*
Kherson State Agrarian and Economic University,
Kherson, Ukraine

BUSINESS COMMUNICATIONS: HOW UNDERSTANDING EVOLVES IN AN ERA OF CHANGE

The process of digital transformation has opened new horizons for all sectors of the economy, but at the same time has brought new challenges for management systems at various levels. In this context, business communications have not been an

exception – this evolution not only changes the way companies interact with their clients and stakeholders but also reforms their internal organisation, production processes, and strategic vision.

Digitalisation has significantly impacted business communications, shifting communication methods from traditional to digital, utilising online platforms and social networks for business communication, elevating the importance of virtual teams and remote work, and necessitating the development of new communication skills. This contributes to increased efficiency and productivity, enhanced accessibility and inclusivity, expanded opportunities for collaboration and communication, and creation of new business models and innovations.

However, despite all the advantages and opportunities of digital transformation in business communications, it imposes new requirements for cybersecurity and data protection, poses a threat of information overload and the Fear of Missing Out (FOMO) syndrome, and demands adaptation to new technologies.

This study analyses the evolution of business communications using bibliometric analysis methods. Various aspects of business communications in the business domain have been investigated by numerous scholars, and the results of their research are available in various open sources, such as Google Scholar, Scopus, and Web of Science. The research is based on the analysis of data from the Web of Science bibliometric database, which includes 5303 articles, indicating the multi-faceted nature of the research field. The analysis identified the evolution of trending themes in the business communication field (Figure 1).

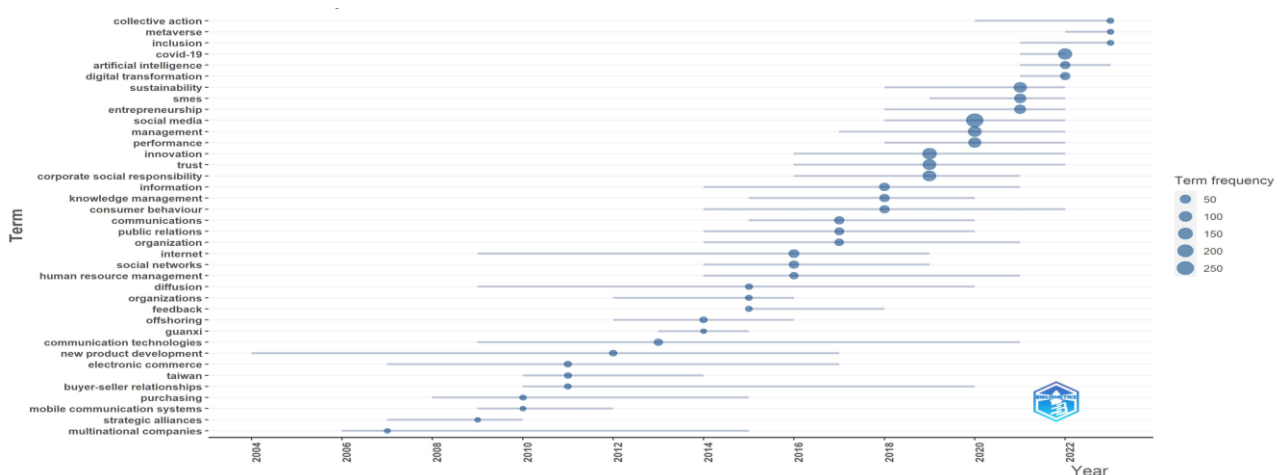

Figure 1 – Trend Topics in the direction of "Business communications" in the

scientometric database WoS, 2004-2023 (Source: authors' development via Biblioshiny app [1], [2], [3]).

Relevant themes under which business communications are investigated include "artificial intelligence", "collective action", "inclusion" and "metaverse". Additionally, the research results have allowed the identification of significant thematic groups reflecting the issue of business communications in different periods, including: "innovation", "trust", "corporate social responsibility", "social media", "management", "sustainability", "entrepreneurship", "covid-19". Thus, it can be argued that the issue of business communication is sensitive to changes occurring in the business environment.

Figure 2 depicts the thematic evolution of research on the issue of business communications over the period 1975-2023.

This study analyses the evolution of research on business communications over different periods. Until the year 2000, the primary focus was on aspects related to "electronic commerce" and "information systems". With the advancement of technology and the business environment, research on business communication has become more diversified.

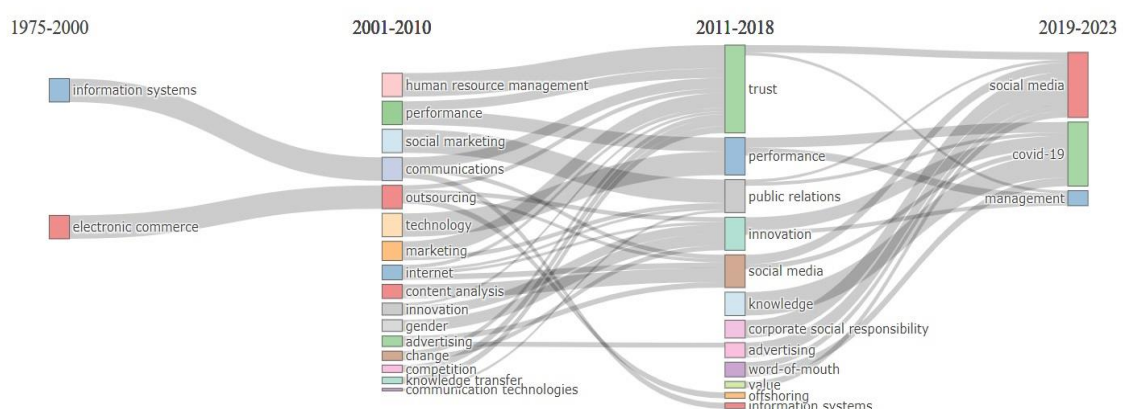

Figure 2 – Thematic Evolution in the direction of "Business communications" in the scientometric database WoS, 1975-2023 pp. (Source: authors' development via Biblioshiny app [1], [2], [3]).

From 2001 to 2010, there emerged a need for studies on "internet", "advertising", "communication technologies", "marketing", "change", "competition", "innovation". During the years 2011-2018, key aspects included "trust", "social media" (evolving from "internet", "communications", and "content analysis"), "innovation", "corporate social responsibility". Recently, the research problem has transformed in response to contemporary challenges, namely "social media", "management", and "covid-19".

Thus, it can be observed that research in the field of business communications reflects the transformative processes occurring in the modern business environment, as reflected in the key aspects of their understanding and research directions.

References:

1. Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017a). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
2. R Core Team (2014). R: A language and environment for statistical computing. R foundation for statistical computing, Vienna, Austria. Retrieved from <http://www.R-project.org/>.
3. RStudio Team (2020). RStudio: Integrated development for R. RStudio, PBC, Boston, MA. Retrieved from <http://www.rstudio.com/>.

Кацавець Р. С. – к. юрид. н, керівник Центру практики,
працевлаштування та розвитку кар'єри
Вищого навчального закладу «Національної академії управління»,
м. Київ, Україна

МОВЛЕННЄВА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

«Наша рідна українська мова – це основа нашої безмежно багатой культури...» (Олесь Гончар). Культура професійного спілкування – являє динамічний процес досконалості мовленнєвої майстерності. Це зв'язок

мисленнєво-мовленнєвих складників: правильність, виразність, точність, ясність, стислість, доцільність, образність, емоційність. Вони мають певне значення. Приміром, у риторичі розглядаються різні варіанти, залежно від мети й обставин спілкування, жанру публічного мовлення. Обов'язковою умовою комунікативного мовлення є: логічність, як суттєва форма мислення, що відповідає основним логічним принципам і законам; правильне використання мовних засобів, що відповідають їх призначенню, впливають на свідомість людей і забезпечують бажаний результат. Адже професійний рівень сучасних фахівців визначається загальною культурою, інтелігентністю. «Всебічному розвитку особистості сприяє висока культура мови. Це вміння правильно розмовляти й писати, активно використовувати мовні знання...» (Іван Вихованець) [4].

Отож-бо, говорячи про підготовленість майбутніх фахівців, доцільно знати, що мовлення впливає на форми підготовки. Тому мовленнєві знання мають передувати.

Кожна професія має свою модель. Коректність спілкування, норми етики входять в культуру взаємовідносин людей, які перебувають у спільному професійному середовищі. Відтак, процес спілкування характеризується можливим впливом людей – одного на іншого. Тут рівень особистості залежить від її місця у сфері спільної діяльності, де панує узгодження думок, професійних інтересів. Таке спілкування налаштовує на взаєморозуміння, доповнює пізнавальні функції. Безперечно, комунікативне спілкування орієнтує на сприймання і розуміння повідомлюваного. Передусім, зрозумілість мовлення означає змістовність, доступність. Можна добре зрозуміти зміст повідомлюваного, але неясно співставити його з предметною дійсністю. Тож формулювання композиції тексту дає можливість ілюстративно уявити предмети, події, про які йдеться. Промовисте уміле поєднання наукового викладу з мовленнєвими засобами, які здійснюють вплив на емоції та почуття людей; допомагають ефективно управляти поведінкою аудиторії [2].

Етико-естетична цілісність мовлення виявляється у високій майстерності моделювати гармонійний зміст і форми спілкування з людьми. Досягається це шляхом ладово-гармонійної організації мовлення. Варто звертати увагу на використання просодичних засобів. Це – висота тону, сила звучання, темп, наголос, паузи, тобто, ті компоненти, що використовуються для вироблення мелодійного мовлення. Так, ритмічні коливання створюють музичні тони, неритмічні – шум. Зміна висоти тону під час мовлення виявляється в основі створення інтонаційного зображення фрази. Сила звучання регулюється переважно обставинами мовлення. Щодо темпу мовлення, то він буває швидким і повільним. Це залежить від умов спілкування, мети, стилю мовлення та індивідуальних особливостей мовця. Скажімо, настрої врівноважений – темп повільний. А ось зворушливий – пошваблює; можливі форми обурення; «приглушеного бурмотання», «шипіння крізь зуби». Розуміється, темп мовлення залежить і від значимості виголошеного; акустики (технічні умови залу). Також вставні речення (другорядні) вимовляються прискореніше, якщо менш важливі у загальному тексті [5]. Словесний (логічний) наголос – виділення у слові одного зі складів посиленням голосу, збільшенням тривалості й зміною тону звучання. Як просодичний засіб, виступає чинником інтонаційної, ритмічної будови висловлювання. Найважливіші щодо змісту слова виділяються уповільненням темпу, посиленням голосу, тональністю.

Надійним фактором впливу на слух аудиторії є гумор, що створює дружню атмосферу; свідчить про людську гідність, стверджує перевагу людини над обставинами. За словами Андре Моруа, «слід бути досить дотепним, щоб не стати надміру дотепним». «Гумор повинен бути доречним, виваженим, невульгарним», – завважує доктор психологічних наук, професор Ольга Корніяка [3].

Велике значення у мовленні має пауза. Це – важливий орієнтир уваги слухачів: дозволяє виділити те головне, що настає за нею. Розрізняються логічні і психологічні паузи. Логічна – надає мовленню стрункість, завершеність, дозволяє переходити від однієї частини до іншої. Психологічна –

визначається підтекстом і діє як виразний засіб художньої мови, підсилює її зміст [1].

Значущою є теорія ефективного спілкування американського педагога, психолога Дейла Карнегі. Це – сукупність ідей, положень, висловлювань. Вони спрямовані допомогти людям стати успішними і впливовими у сфері комунікацій і спілкування, набутти впевненості у словах і діях. На думку вченого, логіка – безумовна. Але, коли йдеться про спілкування, люди – емоційні. Посилаючи людям емоції, отримуються і від них, тобто, мають зворотну дію. У результаті, мова фізичної форми тіла, голос, тональність передають близько 93 відсотків інформації. Ознаки показують, що людина відчуває і про що думає. Корисно створювати власні емоції. Приміром, щоб бути веселим, то треба й діяти так. Адже радість, позитивні емоції прикметні для спілкування [6].

Мовлення формує особистість, виявляє професійні якості, інтелектуальні й етико-естетичні інтереси. У ньому інтелігентність людини; вміння правильно мислити, зрозуміло висловлюватись. Набути культури мовлення може кожен – потрібне бажання.

Список використаних джерел:

1. Кацавець Р. Ділова українська мова. За новим Українським правописом: навч. посібник. / 2-ге видання, доповнене і перероблене відповідно до ДСТУ 4163:2020. Київ: Алерта, 2022. 324 с.
2. Кацавець Р. Мова державних службовців: навч. посібник. / 2-ге вид. Київ: Алерта. 2023. 220 с.
3. Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. / 3-е вид. Київ: Правова єдність. 2021. 250 с.
4. Кацавець Р. Риторика і психологія: навч. посібник. Київ: Алерта, 2024. 234 с.
5. Кацавець Р. Професійна етика юристів. / 2-ге видання, доповнене. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2022. 246 с.

6. Кацавець Р. Психологія розвитку особистості: навч. посібник. Київ: Алерта. 2024. 152 с.

Кубрак О. В. – старший викладач,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна

ДО ПИТАННЯ ПОШУКУ КОМУНІКАТИВНИХ ПІДСТАВ ГАРАНТА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ОСОБИСТІНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Лінгвістичний та антропологічний вимір філософії ХХ століття визначив першорядну значущість поглиблення знань про такі конститутивні феномени соціального буття, як мова, комунікація, ціннісні та телеологічні орієнтири людини. На фоні інформаційного суспільства, що стрімко розвивається і змінює свій вигляд, своєчасність звернення до питань комунікативних умов соціальних та індивідуальних практик стає все більш очевидною.

В контексті зміни характеру соціальних відносин, опосередкованих каналами масової комунікації та інформації, соціально-філософське осмислення проблем та питань комунікативного простору є важливим та необхідним. Різномірність, багатовимірність соціального та просторово-часового континууму практик взаємно пов'язані з гетерогенністю комунікативного простору. Соціальні процеси неможливі поза комунікативними, у зв'язку з чим особливо важливим є вивчення питання кордонів соціального та комунікативного простору, визначення характеру їх кореляцій.

У всіх сферах сучасного суспільства спостерігається параліч сил, що живлять соціальні зв'язки, що проявляється у непередбачуваності розвитку соціумів, одночасної глобалізації та децентралізації.

Ні раціоналістичний етос Просвітництва, ні нігілістичний пафос постмодернізму не виявилися здатними протистояти «розповзанню» соціального і втраті в прірві між нормами і поведінкою (тим більше, в контексті

кризи метафізики суб'єкта) людської індивідуальності. У цих обставинах питання пошуку комунікативної підстави як гаранта соціальної та особистісної ідентичності безперечно актуальне.

Не менш значущим мотивом постановки та вирішення питання про статус комунікації є ситуація, що склалася у сфері самої філософії.

Парадигмальний стрибок, концентровано виражений у таких поняттях, як «лінгвістичний поворот», «трансформація філософії», а останнім часом і «натуралістичний поворот», у результаті обертається парадоксом: соціальні науки змушені доводити свою здатність вийти на метарівень та подолати історичну обумовленість мислення епохи.

Криза епохи Модерніті вказала на необхідність перегляду традиційного розуміння раціональності (головної цінності епохи Просвітництва) з урахуванням контексту сучасного суспільства та трансформації філософського знання. Ця проблема є сьогодні однією з найбільш дискусійних і на тлі імпліцитно присутнього у науковому дискурсі постмодерністського скептицизму стосовно великих наративів основним завданням філософії стає пошук (або повернення) свого справжнього голосу.

Позитивізм вважав головним недоліком класичної філософії її нездатність експлікувати емпіричні дані без метафор та мовних неточностей. Очевидно, що багато соціальних, етичних та антропологічних питань, у тому числі метафізичні проблеми пошуку сутності та сенсу життя, спілкування та розуміння повинні залишитися за межами науки. Установка на математизацію гуманітарного знання позначилася і у вивченні простору мовної взаємодії.

Добре відомо, що інтенція вивчення мови – одна з дефінітивних ознак соціально-гуманітарного пізнання ХХ та початку ХХІ століття. Постструктуралізм пішов у минуле і забрав із собою «традицію» вивчати листи; акцент сьогодні зміщується на дослідження законів розмовної мови. З одного боку, лист домінує над усною формою спілкування, витісняє діалог зі звичної сфери міжособистісних контактів, з іншого – створюване у сфері електронних медіа, воно втрачає риси традиційного епістолярного жанру та набуває якості

розмови. Трансформація соціокультурного середовища, що відбувається на тлі технологічного прогресу, і формування нових засобів, каналів і видів комунікації (наприклад, уснописемної) обумовлює зміну міжособистісного простору. Необхідність виявлення буттєвих основ вищезазначених соціально-комунікативних феноменів визначає значимість та актуальність цієї теми.

Комунікація, її мовні та дискурсивні форми, структура та порядок – це предмет міждисциплінарного дослідження. У різних варіаціях вони розглядаються соціальною філософією, гносеологією, соціальною та політичною лінгвістикою, семіотикою, етикою, соціологією, соціальною психологією, педагогікою та етнографією. Таким чином, вивчається широкий комплекс питань про соціальну сутність мови, її функції та роль у житті суспільства. Складна структура знакових систем, яка проявляється у багаторівневості та суперечливості форм їх існування, детермінувала предметно-методологічну диференціацію всередині областей соціального та гуманітарного знання, у межах яких головним чином конструювалися теоретичні моделі комунікації. Розмивання предметних кордонів досліджень мовних відносин і структур свідчить про недостатність вивчення лише через призму спеціальних дисциплін. Необхідне фундаментальне знання про цілісний комунікативний простір, який дозволив би сформулювати і вирішити найважливіші з погляду соціальної філософії завдання.

Суперечлива природа мови та її зв'язки з процесом спілкування зумовлюють проблемний характер дослідження комунікативного простору, соціальної взаємодії та людського взаєморозуміння, що у якомусь сенсі дозволяє говорити про позачасову значущість цього питання.

Список використаних джерел:

1. Арцишевський Р. А. Світ і людина. К. : Освіта, 1992. 207 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. К. : Либідь, 2006. 272 с.
3. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова [та ін.]. К. : Богдана, 2003. 520 с.

Лєнь Т.В. – *к.філософ. н.*
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

МІЖОСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Міжособистісна комунікація важлива для того, щоб побудувати та зберегти здорові стосунки з іншими людьми. Це допомагає виражати свої почуття та думки, розуміти інших людей, вирішувати конфлікти та співпрацювати для досягнення спільних цілей. Комунікація відіграє важливу роль у побудові довіри та взаєморозуміння між людьми.

В умовах повномасштабного вторгнення міжособистісна комунікація зазнала значних змін. В сьогоденній ситуації люди можуть відчувати стрес, страх та незахищеність, що може спричинити погіршення якості спілкування. Крім того, виникає необхідність в швидкому та ефективному обміні інформацією для забезпечення безпеки та координації дій. У таких умовах можуть зростати напруга та конфлікти, а також знижується можливість вільного спілкування через обмеженість ресурсів та інфраструктури [2].

Проблематику комунікації в стані глобального та тривалого стресу досліджували українські та закордонні науковці, серед яких - Є. Гарькавий, С. Ставченко, П. Кухта, А. Баровська, Д. Дубов, Р. Льюїс, С. Фінк, Ф. Сайтел, П. Лагадек, Д. Фішман, О. Холсті, П. Брюс, С. Блек, С. Катліп, А. Сентер, Р. Боїн, П. Харт та інші.

Міжособистісна комунікація в умовах стресу може бути особливо складною, оскільки стрес може впливати на сприйняття та реакцію людей, на взаємодію в цілому. У таких ситуаціях важливо бути емпатичним, вміти слухати та вибирати свої слова більш ретельно. Також важливим є дотримання позитивного підходу та співпрацювати у процесі комунікації для знешкодження стресових ситуацій [1].

Українське суспільство стикається зі зростанням потреби у

конструктивній комунікативній взаємодії. Навички ефективного спілкування стають важливими в контексті сучасного заклику до толерантності, безконфліктної взаємодії та соціальної адаптації. Дослідження ефективної комунікації набуває популярності, оскільки суспільство зазнає викликів, що порушують нормальну соціальну взаємодію.

Негативні умови обмежують природні контакти, порушують звичний спосіб життя, впливають на поведінку та міжособистісну взаємодію, зокрема комунікацію. Ці процеси особливо складно переносять особи підліткового і юнацького віку, для яких спілкування є важливою складовою особистісного розвитку. По-перше, міжособистісна комунікація допомагає у встановленні та підтриманні здорових стосунків з різними людьми, що сприяє розвитку соціальних навичок та допомагає збагачувати особисте життя. Крім того, через взаємодію з іншими молоді вчиться вирішувати конфлікти, розвивати емпатію і сприймати точки зору інших.

Українському суспільству необхідно надавати підтримку та розвивати навички міжособистісного спілкування для покращення соціальної адаптації у важкі часи.

Для подолання кризи комунікації важливо встановити відкриті, чесні та ефективні способи спілкування. Зміцнення комунікації можна досягти шляхом встановлення чітких та зрозумілих правил спілкування, активного слухання та відкритого обміну інформацією. Також важливо підтримувати позитивне та відкрите середовище для спілкування, де кожен учасник/ця почувається комфортно висловлювати свої думки та відчуває себе важливим [4].

Уряд, неурядові організації, волонтери та інші структури активно залучені до надання допомоги тим, хто потребує підтримки як офлайн, так і в онлайн форматі. Зусилля цих груп спрямовані на збереження та покращення психічного стану людей в умовах стресу та невпевненості.

Постає необхідність наукових розробок алгоритмів та програм ефективної комунікації, у практичному застосуванні методик та професійній взаємодії. Адже, комунікація в сучасному суспільстві грає ключову роль,

особливо в періоди кризових ситуацій. Активна та ефективна міжособистісна комунікація є надзвичайно важливою і може мати вирішальне значення. Під час кризових ситуацій ефективна міжособистісна комунікація може допомогти зменшити паніку, координувати дії та забезпечити необхідну підтримку для вирішення проблем.

Під час кризи взаємозв'язок між різними групами та особами, нові комунікативні процеси, які виникають у такі періоди, можуть змінити спосіб, яким суспільство функціонує і розвивається.

Наскільки вдало ці процеси будуть задіяні, вирішується великою мірою якістю комунікації та обміном інформацією між усіма учасниками. Важливо пам'ятати, що в періоди кризових ситуацій міжособистісна комунікація може забезпечити ефективне управління ситуацією та сприяти виходу з неї.

Список використаних джерел:

1. Гарматюк О., Гарматюк А. Ефективні комунікації та інформаційні заходи в кризових ситуаціях. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2017. Вип. 1 (16). С. 121–128. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17goovks.pdf>.

2. Гарькавий Є. М. Кризові комунікації як напрям реалізації стратегічних комунікацій у силах оборони України. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 64–70. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife>.

3. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2010. 360 с.

4. Ставченко С. Кризова комунікація і ризик-комунікація у політичному процесі: спільне та особливе. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4, Vyd. 4. С. 129–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2017_4_4_20.

5. Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. Комунікативна парадигма суспільного розвитку: навч. посіб. Київ: НАДУ. 2011. 220 с.

Матусяк Г. І. – к. філол. н., доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ТА ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАТЕГОРІЇ ВДЯЧНОСТІ

Польський католицький священник і поет Ян Твардовський має у своєму творчому доробку філософські поезії й есеї, присвячені таким основоположним категоріям етики, як любов та вдячність. Його книги «*Tylko miłość się liczy*» і «*Wdzięczność do końca*» містять роздуми автора про те, що є духовним опертям людини в світі, що допомагає їй досягти гармонії, рятує від розпачу та зневіри.

В українському перекладі вийшло кілька збірок поезій Я. Твардовського, зокрема «Вірші» (1993), «Ще одна молитва» (2009), «Інша молитва» (2015). Книга «*Wdzięczność do końca*», що становить об'єкт запропонованого дослідження, не була перекладена українською, проте містить окремі тексти, що входять до згаданих поетичних збірок. Я. Твардовський отримав філологічну освіту у Варшавському університеті, що позитивно позначилося на якості його філософського письма. Погоджуємося зі спостереженням О. Коцарева про те, що текстам автора «притаманна виразна медитативність, своєрідна атмосфера повільного зависання в повітрі» [1]. Попри виразне релігійне забарвлення творчості Я. Твардовського, його вірші й есеїстика мають універсальне філософське значення, оскільки автор тлумачить базові етичні категорії передусім як загальнолюдські цінності, які не залежать від конфесійної приналежності.

Родинне виховання часто оперує поняттям вдячності в аспекті культури мовлення й ввічливості: батьки навчають дитину відповідати словом «дякую» на певну послугу чи отримання подарунку. Акцент роблять передусім на тім, що треба промовляти, а не на тому, що треба відчувати. Як наслідок, слова «дякую» і «спасибі» перетворилися на обов'язкові формули гречності, які

втратили зв'язок із почуттями. У цьому контексті особливо важливого значення набуває окреслення вдячності саме як духовного переживання.

Я. Твардовський вважає вдячність найбільш релігійним почуттям, оскільки через людину воно спрямоване на Бога. Автор прослідковує етимологію слова «вдячність» й асоціює його походження з лексемою «wdzięk», що означає «краса», «чарівність». Я. Твардовський розглядає вдячність у взаємозв'язках з іншими етичними категоріями, такими, як покірність і гідність. На його думку, людина, яка вміє переживати вдячність, позбавлена гордості й, відповідно, наділена смиренністю, бо усвідомлює що всі її заслуги й успіхи, досягнення та здобутки – передусім дар від Бога. Зберігаючи почуття власної гідності, по-справжньому вдячна людина вбачає в усьому присутність вищої сили, яка сприяла тим чи іншим духовним чи матеріальним надбанням.

Я. Твардовський вважає, що, роблячи добрі справи, людина не повинна хвалити себе за шляхетність і чекати вдячності від інших. На його думку, не варто ображатися на тих, хто не відповідає вдячністю на нашу допомогу, оскільки ми самі часто забуваємо дякувати Господу за те, що отримуємо від нього. Філософ пов'язує вдячність з любов'ю, яка не фокусується на собі, а передусім зацікавлена в добробуті іншого. Його тлумачення справжньої вдячності полягає в тому, щоб уміти дякувати Богу не лише за щастя, яке випало на нашу долю, а й за всі випробування та труднощі, що трапилися на життєвому шляху.

Під вдячністю розуміють аспект людської психології, який містить в собі визнання та оцінку позитивних якостей, дій чи внесків себе або інших. Я. Твардовський пропонує авторське філософсько-поетичне визначення вдячності: «Wdzięczność jest hyba radosnym odkryciem, że w świecie pełnym nienawiści, zazdrości czasem pojawia się bezinteresowna miłość, zdolna bezinteresownie dawać» [2, с.19]. Автор назвав вдячність серцем любові, її окрасою і чаром.

Я. Твардовський вважав, що покора і вдячність є найбільшими чеснотами людини, причому друга є різновидом першої, адже спирається передусім на вміння бачити поза собою велич Бога. Філософ наводить приклад дитячої вдячності, яка є досконалою, а дорослі втрачають здатність повноцінно дякувати через упевненість у тому, що мають усе тільки завдяки собі. Я. Твардовський називає вдячність виходом за межі себе й уміння бачити того, хто дає. На його думку, відповідь на подяку «Нема за що!» є неправильною, бо заперечує присутність Бога: той, хто так відповідає, думає лише про себе.

Розмірковуючи про вдячність, Я. Твардовський наводить приклади з Біблії. Зокрема, згадує випадок очищення Ісусом Христом десятих прокажених, із яких лише один повернувся, щоб подякувати за зцілення. Цей епізод символізує нестачу вдячності у світі, оскільки багато людей приймає добро, яке отримує, за належне. Я. Твардовський намагається збагнути причини невдячності зцілених прокажених, припускаючи, що вони були наскільки засліплені радістю очищення, що поквапилися на зустріч із рідними. Утім автор наголошує, що Бог чекає вдячності людей, і його велич не заперечує такої потреби. Я. Твардовський закликає дякувати якнайчастіше навіть за прості речі.

Таким чином, вдячність треба розглядати не лише в контексті культури спілкування й мовленнєвого етикету, що передбачає використання відповідних формул ввічливості у відповідь на отримане. За Я. Твардовським, необхідно виховувати таку вдячність, яка була би глибоким емоційним переживанням, пов'язаним з усвідомленням цінності того, хто дарує/дає, – людини, через яку діє Бог. На його думку, вдячності треба вчитися від Ісуса, який дякував Господу за все, що отримував від нього.

Список використаних джерел:

1. Коцарев О. Рецензія на книгу Яна Твардовського «Ще одна молитва». URL : <https://krytyka.com/ua/reviews/shche-odna-molytva> (дата звернення : 04.04.2024).
2. Twardowski J. Wdzięczność do końca. Poznan : Swiety Wojciech, 2017. 143 s.

Минкін М.В. – к. с.-г. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦЯ СЬОГОДЕННЯ

Вимоги до професіоналізму та особистості фахівця спонукали останніми десятиріччя шукати нових парадигм реформування освіти, її нових моделей і технологій, інноваційних підходів, форм і методів навчання.

Сьогодні ефективне управління персоналом є першим з основних завдань для будь-якої компанії. Співробітники організації, їх знання, навички, науковий потенціал а також досвід, практичної роботи найголовніше джерело підвищення ефективності, а відповідно, зниження витрат на виробництво в організації. Мотивація персоналу являє собою систему оплати праці на основі компетентності співробітників, якості та своєчасності виконання ними завдань - все перераховане являє собою необхідність для наукового розвитку організації в умовах високої конкуренції. Система мотивацій та стимулювання персоналу повинна бути певним чином організованою, треба дотримуватися всіх необхідних принципів.

Є таке поняття, як механізм оптимального стимулювання праці, від якого в будь-якому випадку краще не відхилятися в момент коли виникає питання мотивації персоналу. Такий механізм є справедливим, а це повинні підтверджувати самі працівники, тому як він створюється саме для них.

Термін «мотивація» використовується у всіх галузях психології, менеджменту, соціології, які досліджують причини і механізми цілеспрямованої поведінки людини. Він більш повно розкриває себе в міждисциплінарній області, на стику різних галузей знань. Тому проблемам ефективної мотивації людської діяльності присвячено праці багатьох вчених, таких як, Л.Є. Басовський, І.М. Герчикова, Н.В. Дикань, Н.І. Кабушкін, І.О.

Кулініч, В.І. Хомяков, А.В. Шегда та ін.. Разом з тим проблеми мотивації та стимулювання сучасних працівників у нових економічних умовах недостатньо досліджені у роботах даних авторів. Сучасні словники з наукової літератури визначають мотивацію як «спонукання, що викликають активність організму і визначають його спрямованість». Поняття «мотивація» не можна пов'язувати тільки з психологією. Мотивацію можна вважати одним з методів управління, складовою частиною процесу управління, спрямовану на досягнення конкретної мети менеджменту - змусити людей ефективно трудитися. Мотиви праці формуються, якщо:

- у розпорядженні суспільства (або суб'єкта управління) є необхідний набір благ, відповідний соціально обумовленим потребам людини;
- для отримання цих благ необхідні особисті трудові зусилля працівника;
- трудова діяльність дозволяє працівнику одержати ці блага з меншими матеріальними і моральними витратами, ніж будь-які інші види діяльності.

Мотивація праці - найважливіший фактор результативності роботи, і в цій якості вона складає основу трудового потенціалу працівника, тобто всієї сукупності властивостей, що впливають на виробничу діяльність. Трудовий потенціал складається з психофізіологічного потенціалу (здібностей і схильностей людини, її здоров'я, працездатності, витривалості, типу нервової системи) і особистісного (мотиваційного) потенціалу.

Мотиваційний потенціал відіграє роль пускового механізму, що визначає, які здібності і в якій мірі працівник буде розвивати і використовувати в процесі трудової діяльності. Стимулювання праці - це, перш за все, зовнішнє спонукання, елемент трудової ситуації, що впливає на поведінку людини у сфері праці, матеріальна оболонка мотивації персоналу. Разом з тим воно несе в собі і нематеріальне навантаження, що дозволяє працівнику реалізувати себе як особистість і як працівник одночасно. Воно виконує економічну, соціальну, моральну функції.

Економічна функція стимулювання праці сприяє покращенню ефективності виробництва, яке виражається в підвищенні продуктивності праці

та якості продукції. Моральна функція полягає у тому, що стимули до праці формують активну життєву позицію, високоморальний клімат в суспільстві. При цьому важливо забезпечити ефективну і обґрунтовану систему стимулів з урахуванням традиції і історичного досвіду. [1, с. 34].

Соціальна функція забезпечується формуванням соціальної структури суспільства через різний рівень доходів, який залежить від впливу стимулів на різних людей. Крім того, формування потреб, а в підсумку і розвиток особистості також зумовлюються організацією і стимулюванням праці в суспільстві.

У свою чергу, стимули можуть бути матеріальними і нематеріальними. Стимулювання праці - досить складна процедура. Існують певні вимоги до її організації: комплексність, диференційованість, гнучкість і оперативність. Комплексність включає єдність моральних і матеріальних, колективних та індивідуальних стимулів, значення яких залежить від системи підходів до управління персоналом, досвіду і традицій підприємства.

Комплексність припускає також наявність антистимулів. Диференційованість означає індивідуальний підхід до стимулювання різних прошарків і груп працівників. Відомо, що підходи до стимулювання забезпечених і малозабезпечених працівників повинні істотно відрізнятися. Різними повинні бути підходи до кадрових і молодих працівників. Економічна ефективність будь-якого виду людської діяльності багато в чому визначається цілями, які переслідуються, в їх основі - потреби, інтереси, стимули суб'єктів праці. Методологія їх утворення та функціонування глибоко і всебічно досліджена. Однак з подібної мотиваційної схеми, як правило, випадає оптимальний економічний результат (при отриманні якого вони і реалізуються), що нелогічно. [3, с. 72].

Сьогодні економічні стимули мають найбільшу цінність для вітчизняних працівників, так як їх поведінка багато в чому залежить від задоволення первинних потреб, тоді як у західних країнах на перший план виходять потреби іншого рівня (повага колег, просування по службі, самоповага).

Список використаних джерел:

1. Ягоднікова В. В. Я Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.
2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
3. Moore M. G., The American Journal of Distance Education, Volume 3, Number 2, 2019.

Пелих Н.Л. - к. с.-г. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ Є СКЛАДОВОЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНОГО ФАХІВЦЯ

Сучасний розвиток суспільства та галузей тваринництва ставить нові вимоги до системи вищої освіти з підготовки висококваліфікованого фахівця, що передбачає формування і розвиток у них таких якостей, як мобільність, ініціативність, самостійність під час отримання нових знань, готовність до ефективної міжособистісної, професійної взаємодії та багато інших.

За вимогами сьогодення вища школа повинна готувати фахівця нового типу, всебічно розвиненого та здатного до прийняття найбільш ефективного вирішення та реалізації професійних задач. Ефективність професійної діяльності залежить від багатьох чинників. Серед них особливе місце належить саме професійній компетентності. Стрімкий, динамічний розвиток суспільства передбачає, що професійна діяльність кожного фахівця впродовж своєї професійної кар'єри потребує самоосвіти, процесу постійного підвищення професійної компетентності. Професійну компетентність характеризують як інтегральну характеристику, що визначає здатність вирішувати виникаючі у реальних ситуаціях професійної діяльності професійні проблеми й типові

професійні задачі, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей та здібностей. Професійна компетентність не обмежується окремими якостями особистості, їх сумою або окремими навичками. Вона відображає не лише потенціал, що має людина та здатність його використовувати, але й породжує нові явища, якості життя та діяльності, що дозволяють людині бути успішною [2, 3].

Професійна компетентність виступає як головний компонент підсистеми професіоналізму особистості, сфера професійних знань, коло питань, що вирішуються, система знань, що постійно розширюються і дозволяють виконувати професійну діяльність з високою ефективністю. Визначення професійної компетентності включає в себе ряд взаємопов'язаних характеристик, таких як: гностичну (або когнітивну), що відображає наявність необхідних професійних знань; регулятивну, що дозволяє використовувати професійні знання для розв'язання професійних задач; рефлексивно-статусну, що надає право за рахунок визнання авторитетності діяти певним чином; нормативну характеристику, що відображає коло повноважень, сферу професійного знання; комунікативну характеристику, оскільки поповнення знань або практична діяльність завжди здійснюються у процесі спілкування та взаємодії [1, 4].

Сучасний фахівець це висококваліфікований професіонал, який поєднує загальну ерудицію із знаннями конкретної галузі діяльності, уміє виділити стратегічні питання, встановити взаєморозуміння та взаємодію із громадськістю, конкретною соціальною групою, окремими людьми, тобто володіє культурою комунікативної діяльності.

Здобувачі вищої освіти, вивчаючи дисципліни «Етика ділового спілкування», «Ділова українська мова», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Основи педагогічного спілкування», мають змогу виконувати такі завдання як: моделювання ситуації переговорів, ділових бесід, нарад на різні професійні теми; підготовка матеріалів і презентація з мультимедійним супроводом

інформації, пов'язану з майбутньою професійною діяльністю. Велике значення у формуванні комунікативної компетентності необхідно приділяти розробці та впровадженню відповідних спецкурсів за вибором здобувачів вищої освіти.

Отже, на основі поетапності засвоєння комунікативного досвіду, цілеспрямованої робота над кожним компонентом комунікативної компетентності формується комунікативна компетентність. Кожен здобувач вищої освіти у кінцевому результаті здійснює діяльність, значна частина якої пов'язана з діловим спілкуванням, процес якого оцінюється як з боку колег та ділових партнерів, так і з боку керівництва. Тому можна упевнено констатувати факт беззаперечної важливості комунікативної компетентності як складової професійної підготовки фахівця.

Отже, комунікативна компетентність являє собою складну інтегральну характеристику особистості майбутнього фахівця. Комунікативна компетентність - це не лише наявність знань, умінь та навичок, а й готовність їх адекватного та ефективного використання у безпосередній професійній діяльності. Комунікативна компетентність носить нормативний характер, включає в себе норми та правила комунікативної поведінки у суспільстві, є особистісною характеристикою майбутнього фахівця, у якій відображається і спрямованість студента на виконання майбутніх професійних задач і його ставлення до обраної професії, до самого себе і типу взаємодії з іншими людьми. У цьому зв'язку більш глибокого та детального вивчення потребує питання обґрунтування педагогічних умов та загальної технології формування комунікативної компетентності фахівця будь якої сфери діяльності.

Список використаних джерел:

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.Е.С.», 2004. 112 с.
2. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посібник. К.: Ніка. Центр, 2006. 532 с.
3. Смагіна Т.М. Поняття про структуру соціальної компетентності

учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 50. Педагогічні науки. 2010. С. 138-142.

4. Ягупов В.В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота.»* 2007. Т.71 С. 3.

Перцева В.А. – к. філол. н., доцент
*Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків, Україна*

**ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ПРАВООХОРОНЦЯ
В МЕЖАХ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ
«КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ»**

Відомо, що поведінка людини є вербальною від самого початку. У цьому сенсі вибір слів, як засобу впливу на оточення чи для створення діалогу, – безсумнівний факт. Навіть якщо людина не говорить, будь-який її вчинок – це наслідок мисленнєвої діяльності, тобто це слова, які ще не вимовлено вголос. Оформлену вербально поведінку людини традиційно називають мовною поведінкою, а мовні ситуації, що повторюються, сприймають як мовні події. Зрозуміло, що не кожна мовна подія припускає наявність риторичних елементів у прямому розумінні цього слова. Проте частина публічних мовних подій, що мають важливе значення в житті конкретної людини, цілком укладається в межі риторичної ситуації, наприклад, для співробітника правоохоронних органів, який допитує свідка, або для адвоката, що виступає в суді, або для військовослужбовця, що виконує свої посадові обов'язки.

Усі мовні події можна сприймати як прецедентні. Вони містять символічні й професійні маркери, що мають яскраво окреслені риторичні сенси й факти. Але важливо розуміти значущість не лише власне мовної поведінки фахівця, але й повністю усієї ситуації: оточення, присутність інших учасників

комунікації або їхню відсутність, погоду, настрій комунікантів, ситуацію спілкування тощо.

Професійна сфера спілкування теж наслідуює цю тенденцію. Визначним професійним знаряддям у такому разі виступає знання правил, принципів і стратегій мовного етикету. Не випадково обов'язковим елементом створення іміджу фахівця будь-якої сфери діяльності вважається така важлива багатоаспектна категорія мови, як ввічливість.

Ввічливість у мові – термін, який традиційно використовується для позначення різних засобів мовного вираження соціальних стосунків. Ці стосунки можуть бути різноманітними й не зводяться тільки до прояву правил ввічливості. Вони розподіляються на два типи: позитивна й негативна ввічливість. Позитивна ввічливість пов'язана з мовним виявленням солідарності, зарахуванням співрозмовника й інших осіб до однієї групи з тим, хто говорить. Негативна ввічливість пов'язана з самообмеженням тих, хто говорить, прагненням уникнути конфліктів. Такий тип ввічливості залежить від структури ієрархічних стосунків, які вже склалися або які прагнуть створити.

У широкому розумінні ввічливість – це також вміння відбирати для комунікації лексичні одиниці, що не виходять за межі літературної мови. Саме засоби рідної мови й культура мовлення сприяють легкому вибору комунікативно виправданої стратегії як вербальної, так і невербальної поведінки. Низький рівень мовної культури призводить до комунікативних невдач, що робить неможливим процес ефективної комунікативної взаємодії. А розвиток мовної культури майбутнього фахівця правової сфери вказує не лише на рівень шанобливого ставлення до мови й мовлення, але й на показник поваги до законодавства країни загалом.

Під час вивчення теми «Культура професійного мовлення» основна увага приділяється не стільки вмінню курсантів вибрати стратегію «*ти*– або *ви*– спілкування», скільки контролю за мовною поведінкою, суворому самоаналізу, що ставить за мету уникати використання лексики, що знаходиться за межами сучасної літературної мови, тобто не відповідає її нормам.

Що ж можна сьогодні вважати ненормативним? Насамперед це вживання групи слів, які належать до лайливої і табуйованої лексики. Використання лексем, які відбивають відповідну манеру поведінки, негативну вербальну ввічливість і наполегливу непохитність невербальної діяльності, категорично забороняється культурою мовлення під час формування іміджу правоохоронця.

Так, курсанти, відповідаючи на питання про синонімічну заміну слова «бранний», постійно пропонують варіант «лайливий», «нецензурний». Зв'язок слова «бранний» зі словами «ратний», «війна», «битва», «бій», «воєнний» («Тлумачний словник», «Словник української мови») у сучасного носія мови ослаблений до повної його втрати. У мові лайлива лексика часто виконує властиві їй функції – вираження емоцій і психологічної розрядки – і це ситуаційно виправдано. Дійсно, слова, виголошені під час бою, зазвичай короткі, точні, енергетично насичені, оскільки дозволяють переносити біль набагато ефективніше, ніж, якщо робити це мовчки. Невиправдане побутове розширення сфери цього мовного феномена призводить до втрати істинної енергетичної природи лайливих слів, дозволяючи такій лексиці перетворитися на банальне лихослів'я.

Це викликає неабияку тривогу. Особливо це стосується тих ситуацій, коли ненормативна лексика виконує в мові функцію «милиць» в побудові й оформленні думки, тобто забезпечує вже не комунікативну сферу, а мовленнєву й гносеологічну.

Отже, формування мовного етикету правоохоронця в межах вивчення тими «Культура професійного мовлення» дозволяє в сучасного покоління співробітників правоохоронних органів виробити не лише професійно значущі вміння й навички, але й зберегти психічне і фізичне здоров'я. Зрозуміло, що усі спроби створення нового «риторичного обличчя» представників силових структур, використовуючи засоби лише однієї теми чи навчальної дисципліни, не ефективні. У професійному й буденному спілкуванні потрібні сформовані зразки й норми, які б згодом перетворилися на звички. Це питання насамперед

пов'язане з рівнем інноваційної компетентності на усіх рівнях ієрархії, починаючи із її перших східців.

Римар С.П. – старший викладач кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ РОЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНИХ ПРОЦЕСАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Упродовж післявоєнного періоду ХХ і перших десятиліть ХХІ століття проблема пошуку резервів підвищення ефективності та продуктивності праці все наполегливіше виводила дослідників з різних галузей знань (соціології, соціальної психології, соціальної антропології, економічної теорії і виробничої практики) на пошук таких резервів саме в міжособистісній взаємодії і комунікації.

Загальновідомо, що комунікативна взаємодія завжди розглядалась як необхідний компонент системи міжособистісної комунікації.

Сам термін «комунікативна компетентність» вперше було застосовано в соціальній психології та тлумачився як здатність встановлювати і підтримувати ефективні контакти з іншими людьми за наявності знань і умінь. Фахівці з соціальної психології розглядають комунікативну компетентність як сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного спілкування, які формуються в процесі навчання та в результаті практичного досвіду взаємодії з іншими людьми [2].

Як слушно зазначає Є. Романенко, основним призначенням комунікації у розвитку сучасного суспільства є її інтеграційний потенціал. Роль комунікації полягає в системній організації суспільства та посиленні його інтеграційного

потенціалу [2].

Відомий англійський дослідник А. Турен [7] переконливо доводить, що комунікація здатна чітко запрограмувати суспільство на відповідний тип розвитку, який гарантує рівновагу для функціонування його соціальної системи. Внаслідок цього динамічно впроваджуються організаційні та технологічні зміни, відбуваються також ідеологічні зрушення, які здатні значно пришвидшити соціально-економічний розвиток суспільства. Усе зазначене вище підтверджує, що комунікація відіграє важливу роль у формуванні відповідної стратегії задля забезпечення гармонійного розвитку.

Проте події останніх років показали певні кризові процеси, що відбувалися у сфері міжособистісної комунікації.

Особливої актуальності ця проблема набула під час проведення глобального експерименту в умовах пандемії COVID-19. Дослідження, що проводилися на той час в умовах дистанційної роботи підприємств, установ і організацій, засвідчили проблему зниження ефективності діяльності, яку часто пов'язують з відсутністю міжособистісної взаємодії та комунікації.

Незважаючи на те, що деякі фахівці ІТ-сфери також відзначали позитивні моменти дистанційної роботи в умовах карантину, все ж таки більшість дослідників констатували різке погіршення результатів спільної діяльності й навіть деградацію окремих галузей. Наприклад, один із директорів Google в одному з телевізійних інтерв'ю того часу акцентував на катастрофічному зниженні продуктивності діяльності їхньої компанії.

Всі наведені факти свідчать про необхідність глибокого філософського осмислення інформації, отриманої у результаті широкого кола міждисциплінарних досліджень даної проблеми.

Саме глибокий філософський аналіз дає можливість детально описати сутність проблеми ускладнення міжособистісної комунікативної взаємодії та окреслити шляхи подолання кризових процесів, а також визначити перспективи поліпшення результатів спільної діяльності.

Сучасний суспільний розвиток передбачає пошук резервів поліпшення

результатів людської діяльності в усіх сферах. Саме таким резервом може стати підвищення ролі комунікативної компетентності на основі детальних міждисциплінарних наукових досліджень та їх глибокого філософського переосмислення і узагальнення.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є. О. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства // Демократичне врядування. 2012. Вип. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_18.

2. Чеботарьова І. О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект // Наукові записки кафедри педагогіки. 2014. Вип. 36. С. 205–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2014_36_27.

3. Camilleri, M.A. (2021), "Strategic Dialogic Communication Through Digital Media During COVID-19 Crisis", Camilleri, M.A. (Ed.) Strategic Corporate Communication in the Digital Age, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 1-18. <https://doi.org/10.1108/978-1-80071-264-520211001>.

4. Caringal-Go J.F. 2021. Crisis leadership from the perspective of employees during the COVID-19 pandemic. Leadership and Organization Development Journal, 42, (4) 630-643. <https://doi.org/10.1108/LODJ-07-2020-0284>
<http://dx.doi.org/10.1108/LODJ-07-2020-0284>.

5. Ruck, K. and Men, L.R. (2021), "Guest editorial: Internal communication during the COVID-19 pandemic", Journal of Communication Management, Vol. 25 No. 3, pp. 185-195. <https://doi.org/10.1108/JCOM-08-2021-163>.

6. Grates, G. (2020), "How COVID-19 is forcing CEOs to rethink the importance of internal communications", available at: <https://instituteforpr.org/how-covid-19-is-forcing-ceos-to-rethink-the-importance-of-internal-communications/>.

7. Touraine A. Pourrons-nous vivre ensemble? Egaux et differents [Text] / A. Touraine. [S. p.] : Editions Fayard, 1997. 567 p.

Якубовська М.С. – кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри ІБКС Української академії друкарства
м. Львів, Україна

Даньшова В.О. – викладачка Державного вищого навчального закладу
Київського механіко-технологічного фахового коледжу
м. Київ, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ ЛЮДИНИ І СВІТУ: НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА-ВОЇНА АРТУРА ДРОНЯ

Анотація. Досліджуються філософсько-психологічні основи комунікації людини і світу на основі сформованого емоційного інтелекту. Розглядаються система формування емоційного інтелекту на основі літературних текстів письменника-воїна Артура Дроня.

Ключові слова: екзистенційний інтелект, особистість, міжособистісна комунікація, інтуїція, герменевтика.

Abstract. Philosophical and psychological foundations of human and world communication based on formed emotional intelligence are studied. The system of formation of emotional intelligence based on the literary texts of the writer-warrior Artur Dron is considered.

Key words: existential intelligence, personality, interpersonal communication, intuition, hermeneutics.

Мета дослідження: розглянути інноваційні наративи формування міжособистісної комунікації та комунікації людини та світу.

У часи воєнного випробування людство шукає виходу із системи кризових ситуацій, коли людина (і людство), замкнене у системі свого болю, шукає виходу в архетипі свого існування між-буттям (inter-esse) в інтерпретації С. К'єркегора, коли замикається часопростір людини у системі народження та смерті. Система потрясіння замикає людину у лещата страху, так як вимір

народження та смерті звужується, виклик потрясінню перед прірвою буття-небуття потребує активізації духу людини, яка знаходить свій вияв у формуванні емоційного інтелекту.

Проблема емоційного інтелекту не може бути об'єктом дослідження у системі тоталітарного суспільства, так як основою наукового вивчення даної проблеми є людина зі сформованою системою життєстійких цінностей, до яких ми відносимо систему духовних цінностей (віру, надію, любов).

Екзистенційний інтелект формується у людини, яка навчилася слухати себе і світ, аби використовувати сформовану систему цінностей з користю для себе і світу; формувати власну інтуїцію, аби формувати свою життєву силу та переконаність, аби долаючи власний страх – долати найважчі воєнні випробування.

Дослідження емоційного інтелекту найбільш ґрунтовно викладено у праці Ігоря Козловського «Людина на перехресті». Автор був доцентом кафедри філософії Донецького національного технічного університету та старшим науковим співробітником Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Після повномасштабного вторгнення вчений залишався в місті: доглядав за сином з інвалідністю. У січні 2016 Ігоря Козловського затримав «військовий трибунал ДНР». «Майже два роки вчений провів у російському полоні в концтаборі «Ізоляція». Його звільнили в рамках масштабного обміну між Україною та російськими бойовиками у грудні 2017 року.

Здоров'я Ігоря Козловського було підірвано, на основі його особистих спостережень написана підсумкова книга, у якій розглядаються проблеми співвіднесення духовних цінностей екзистенції людської особистості та здатність використовувати інтуїцію, мислення та метапізнання у системі формування духовної сили людини. Вчений доводить, що основою жетиттєстійких цінностей є система екзистенційного інтелекту. Ці духовні наративи допомагають людині шукати сенс життя, долати травми на основі рефлексій про війну.

Погляди Ігоря Козловського найбільш співвіднесені із дослідженнями австрійського психіатра, психолога, філософа Віктора Франкла, який наголошував, що в умовах формування людської індивідуальності є два чинники, якій їй заважають, – тоталітаризм та комформізм. Сформований екзистенційний інтелект людини дозволить вийти за межі страху, відчаю та невпевності.

Повнокровне формування комунікації людини і світу можливе у найбільш ефективному вияві у людини зі сформованим емоційним інтелектом. Як не парадоксально, але воєнні випробування стали поштовхом для формування особистої мужності людини та її здатності протистояти життєвим випробуванням та протистояти системі насильства.

За часи воєнних випробувань спостерігаємо формування могутньої хвилі творчості письменників-фронтовиків, які творять нову екзистенцію свободи нової доби людства і відповідно закладають підвалини Перемоги, творячи систему духовної екзистенції людини і світу, а також систему духовного порозуміння у міжчасовому просторі. Відбувається живе втілення концепції свободи А. Камю як аристократичного бунту проти абсурду буття, так як визнання невідчуженої свободи створює основу для формування сенсів буття – справжнього простору свободи.

Часи воєнних випробувань покликали до життя творчість Бориса Гуменюка, Максима Кривцова, Іллі Чернілевського, Сергія Пантюка, Ярини Черногуз, Мальви Кржанівської, Дмитра Лазуткіна, Олени Білозерської, Вікторії Амеліної, Юрія Руффа, Володимира Вакуленка, Антона Полуніна, Сергія Рубніковича, Віктора Янкевича, Олени Максименко, Павла Матюши, Віктора Тимчука, Василя Муліка, Павла Вишебаби, Миколи Кулініча. Тексти письменників-воїнів характеризуються високою культурою, предметною конкретикою, у їхніх творах утвердження життя набуває особливої значущості. Митці показують приклад творення високої духовної особистості. Вони творять Слово на означення високої екзистенційної стійкості.

Письменик-воїн Артур Дронь «у 2022 році, з початком

повномасштабного вторгнення пішов добровольцем і відтоді несе службу в 125 окремій бригаді територіальної оборони ЗСУ. Із серпня 2022-го - у складі бригади виконує завдання в зоні бойових дій на території Донецької, а згодом Харківської областей» [2, 4]. Як наголошує письменник в одному із інтерв'ю, що з початком повномасштабного вторгнення література наче втратила сенс, але згодом Слово як духовна субстанція, носій емоційного інтелекту повернулося у текстах, вибодовуючи істинну міжчасову комінікацію людини і світу.

У творчому доробку Артура Дроня дві книги: «Гуртожиток №6» (Львів: Тріада плюс, 2020) та «Тут були ми» (Видавництво Старого Лева, 2023). Повна смислова єдність людини і світу у системі поезій Артура Дроня вибудовують міжчасову комінікацію. Вірші Артура Дроня написані на фронті. Вони про людей, які люблять більше, ніж бояться. Які є переможцями, бо вміють слухати себе і Всесвіт.

Художній текст письменника володіє особливою здатністю акумулювати не лише духовні та вольово-емоційні сили людської індивідуальності, а і стає основою для її формування.

Коли ми скидаємо бронежилети,
шоломи, бушлати, куртки, рукавиці,
і їмо мандарини біля буржуйки
і робимось схожими на дітей,
я інколи думаю,
що ти десь у сусідній кімнаті.
В селі
якась жінка з місцевих
сказала дитині: «Синочку».
Але кожен із нас
Озирнувся [2, 23].

Основою життєстійкості людини є сформоване Я-духовне людської індивідуальності: люди людини повинні навчитися чути самого себе, один одного і навколишній світ чути один одного. У часи воєнних лихоліть

егоцентризм затьмарює світ духовного буття. У результаті – самотність і самість людства, приреченого блукати поміж осередків замкнутої площини. Світова цивілізація перебуває на етапі кардинальних змін у системі побудови громадянського суспільства, яке неможливо реалізувати без системи міжлюдської комунікації людини і світу.

У сучасному духовному світі спостерігаємо формування духовної енергії, яка є запорукою будь-якої перемоги. Втілення цієї енергії знаходимо у творчості сучасних письменників-воїнів. Це духовна хвиля високої екзистенційної свободи українського нарративу, яка дозволила сфокусувати навколо української ідеї світову наукову еліту на основі екзистенційних напрямків комунікації людини та світу. На скрижалях нашої Перемоги напишуть не лише імена героїв, а й поетичні рядки, які несуть правду про душу української людини і езистенцію часу, який творив силу Духа у Слові.

Список використаних джерел:

1. Дронь А. Гуртожиток № 7. Тріада-плюс, 2020.
2. Дронь А. Тут були ми. Видавництво Старого Лева, 2023.
3. Козловський І. Людина на перехресті. <https://babel.ua/texts/100648-dva-misyaci-tomu-pomer-filosof-igor-kozlovskiy-nezadovgo-do-smerti-vin-zakinchiv-svoyu-ostannyu-knigu-pro-poshuk-sensu-zhittya-lyudina-na-perehresti-rozdumi-pro-ekzistenciyniy-intelekt-publikuyemo-uri>
4. Козловський І. Людина на перехресті. К.: Колесо життя, 2023.
5. Франкла В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі». К., 2001.

**СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ТА СИСТЕМИ
ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

*Абгаш Т.І. – здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти*

Науковий керівник: Рудік Н.М. – к. с.-г. наук., доцент
*Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В сучасному світі, де бізнес стає все більш глобальним і конкурентним, ефективне управління персоналом стає ключовою складовою успіху організації. Одним із ключових інструментів управління персоналом є системи стимулювання, які спрямовані на мотивацію працівників до досягнення високих результатів. Аналізуючи форми та джерела мотивації у зарубіжних країнах, можна здобути корисні висновки та навички, які можна використовувати для поліпшення власних практик управління персоналом.

Однією з основних форм стимулювання персоналу є фінансові мотиватори, такі як заробітна плата, бонуси та премії. У багатьох зарубіжних компаніях ці фінансові стимули є важливим чинником, що сприяє підвищенню продуктивності працівників. Треба також зазначити, що система стимулювання персоналу в різних країнах багато в чому залежить від менталітету жителів цієї країни.

Найяскравішим прикладом залежності менталітету і системи стимулювання персоналу – це Японія. Японська система стимулювання реалізується від народження дитини і триває на всіх етапах зростання і становлення особистості. Японські діти з малечку вчаться і готуються бути відповідальними працівниками для своєї компанії. В країні повсюдно поширена велика конкуренція між людьми. Формуючи настільки конкуруюче і відповідальне населення, в результаті отримують працівників для яких сама

робота є достатньою мотивацією. Понаднормові для японців більше ніж норма, тут дивним вважається йти додому одразу після закінчення робочого дня. Є навіть спеціальний термін «каросі», який означає смерть від перепрацювання. Це слово з'явилося у 1978 році з початком росту інсультів та серцевих нападів внаслідок перевтоми [1]. Але при цьому не можна казати, що японська система фінансової мотивації персоналу відсутня, або не розвинена. В Японії дуже поширена система преміювання, де працівник отримує бонуси в залежності від результатів своєї роботи та внеску у успіх компанії. Також розповсюджений варіант стимулювання «вічний працівник». Він полягає в тому, що людина отримує грошове заохочення або можливість кар'єрного росту за довгострокову службу в одній компанії. Більшість японців працюють все життя лише на одному підприємстві. Також японська система заохочення спрямована на згуртування колективу. Проводяться різноманітні заходи на яких люди можуть зблизитись і покращити загальні відносини в колективі. Наприклад святкування досягнень компанії робітниками разом, різноманітні виїзди на природу на декілька днів і т.д.

Система стимулювання в США дуже відрізняється від японської. В цій системі діє «оцінка заслуг», яка впливає на заробітну плату працівників однакої кваліфікації за різної якості та результативності роботи [3, с.69]. Мотиваційна система для персоналу в Сполучених Штатах ґрунтується на системі оплати праці. Часто використовується відрядно-преміальна система або погодинна оплата з різними варіаціями премій. Найбільш поширеними варіантами преміювання в США є схеми участі співробітників в прибутку за системами Скенлона та Раккера [2, с.185].

Система Скенлона передбачає, що частка чистого прибутку компанії виділяється як премія для співробітників на основі їхнього внеску у досягнення цілей організації. Наприклад, якщо компанія отримує прибуток у розмірі \$100 000 і вирішує виділити 10% цього прибутку як премію для співробітників, то кожен співробітник отримає частку премії відповідно до свого внеску у загальний результат компанії.

Система Раккера, з іншого боку, полягає у виділенні акцій компанії або опцій на акції як частини компенсації співробітникам. Наприклад, компанія може віддати своїм працівникам 100 акцій як частину їхнього пакету компенсації. Якщо вартість акцій підвищується з часом, співробітники можуть збільшити свої доходи шляхом продажу цих акцій на ринку.

Класикою американської системи заохочення персоналу являється медичне страхування від роботодавця. Страхування в США дуже важливе, тому цей пункт більш ніж дієвий. Також для мотивації підвищення кваліфікації пропонують різноманітні корпоративні доповнення: корпоративну машину, телефон, ноутбук, дім або квартиру, допомогу з пошуком допоміжних робітників для сім'ї (няні, садівника, клінера). Американці цінують комфорт і розгалуження сімейного і робочого середовища, тому обладнання робочого місця зі всіма зручностями також вважається варіантом стимулювання працівника. Такі дрібниці як обід від компанії, особистий комп'ютер для роботи, кавомашина, куточок відпочинку, мікрохвильова піч, холодильник та інше дозволяють працівникам відчувати себе на роботі комфортніше, а отже і ефективність праці буде вища.

Для успішного аналізу та впровадження ефективних систем стимулювання персоналу, менеджери та керівники повинні звертати увагу на кращі практики зарубіжних організацій. Розуміння та використання різноманітних форм та джерел мотивації, які використовуються в інших країнах, дозволить покращити організаційну ефективність та забезпечити стабільний розвиток компанії.

Отже, аналізуючи механізми мотивації у зарубіжних організаціях, можна зробити висновок, що ефективні системи стимулювання персоналу є ключовим чинником для досягнення успіху в сучасному бізнесі. Запозичення та адаптація кращих практик зарубіжних компаній може стати важливим кроком на шляху до покращення управління персоналом та досягнення стратегічних цілей організації.

Список використаних джерел:

1. 84 години на тиждень, repeat. Чому трудовоголізм нормалізується суспільством?. Заборона. URL: <https://zaborona.com/84-godyny-na-tyzhden-repeat-chomu-trudogolizm-normalizuyetsya-suspilstvom/> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Дороніна О., Польгуль Д. Огляд сучасних моделей матеріальної мотивації персоналу у зарубіжних країнах. Економіка і організація управління. 2021. Т. 1, № 41. С. 183–190.
3. Лазоренко Т. В., Місяйло О. В. Міжнародний досвід мотивації праці та можливості його застосування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 22. Ч. 2. С.67-71.

Аверчева Н.О. – к. е. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Система вищої освіти в кожній країні формує не тільки науковий, а й інтелектуальний потенціал майбутнього ефективного розвитку. В умовах високотехнологічного розвитку економіки зростають вимоги до якості вищої освіти, підготовки кваліфікованих фахівців з високим рівнем адаптації до вимог сучасного технологічного та інформаційного простору, суспільного життя.

Питання розвитку освіти перебувають постійно у колі уваги науковців, практиків, державних органів влади. Вальдшмідт І.М., Гайдей М.О. на основі проведеного аналізу визначають основні проблеми вищої освіти в Україні, зокрема: “...невідповідність діючої в Україні старої радянської системи освіти сучасним реаліям; старіння викладацького складу; недостатнє фінансування та неефективність використання ресурсів освіти” [1, с. 152-155].

Дослідженню питань підвищення конкурентоспроможності української вищої освіти на світовому освітньому ринку; зменшенню розриву між системою вищої освіти та ринком праці; подоланню негативного впливу демографічних процесів на кількісний склад контингенту закладів вищої освіти України присвячені публікації науковців Сиченко В.В., Шевченко О.О., Рибкіна С.О. [2, с. 149-155].

У «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» визначені основні проблеми довоєнного періоду, зокрема: невідповідність змісту та якості вищої освіти актуальним потребам суспільства та національної економіки; низька інтенсивність взаємодії з наукою та бізнесом; брак фінансування та незадовільне матеріальне забезпечення вищої освіти; недостатній рівень автономії, неефективність управління вищою освітою; погіршення кадрового забезпечення ЗВО; викривлення у формуванні контингенту студентів ЗВО; слабка інтеграція вищої освіти України у світовий та європейський освітньо-науковий простір [3].

На сучасному етапі в умовах війни ці проблеми поглиблюються, проте, тривають процеси реформування системи вищої освіти. Урядом і Міністерством освіти визначені чіткі цілі скорочення кількості ЗВО, розроблені стратегічні пріоритети щодо якості вищої освіти, орієнтації на провідні світові заклади освіти. Вирішення складних питань урівноваження вимог ринку праці і структури спеціальностей, за якими випускають фахівців ЗВО, лежить у площині співпраці з центрами зайнятості, роботодавцями на основі популяризації і фінансової підтримки необхідних виробництву спеціальностей, налагодження прямих зв'язків з підприємствами, створення Центрів кар'єри, проведення Днів роботодавців в університетах.

Особливо гостро постають проблеми розвитку університетів на деокупованих територіях. До них слід віднести: неможливість використання матеріально-технічної бази, аудиторій, лабораторій у навчальному процесі, що негативно впливає на його якість; руйнування приміщень, погіршення стану і старіння обладнання, бібліотечних фондів, комп'ютерів; неможливість перейти

на аудиторні форми навчання через постійні обстріли і загрози життю. Гібридні форми ведення лекційних і практичних занять активують у перехідний період.

Переміщення значної кількості викладачів і здобувачів виступає чи не найбільш складною проблемою післявоєнного відновлення активної діяльності університетів, адже тривалий період дистанційного он-лайн навчання, з однієї сторони, сприяв удосконаленню навиків використання інформаційних технологій, а з іншої – забезпечив можливість навчатися і адаптації до умов життя в інших регіонах і країнах. Тому до освітнього процесу (оф-лайн) повернуться, однозначно, не всі. Крім того, значна частина студентів і майбутніх абітурієнтів залишилися на окупованих територіях. Тому скорочення контингенту здобувачів є об'єктивним процесом для ЗВО деокупованих територій. З цієї точки зору університети не можуть конкурувати із закладами вищої освіти з інших регіонів. Тому потребують особливої державної підтримки і певного періоду пристосування до нових умов функціонування.

Реформа вищої освіти в Україні має адаптувати передові освітні практики зарубіжних країн до національних особливостей. Подальші реформи в освіті активізуються під впливом досвіду, який здобувачі і науково-педагогічні працівники здобули, перебуваючи в європейських країнах. Оцінка освітнього і наукового життя провідних західних університетів стане основою трансформації і реструктуризації вітчизняної системи вищої освіти.

Систематизація наукової роботи університетів дає змогу визначити основні напрями інтеграційних процесів на основі розробки і впровадження наукових досліджень (рис. 1).

Кризові умови війни спонукають університети з прифронтових регіонів орієнтуватися в своєму відновленні і розвитку на інноваційні проекти, які дозволять максимально ефективно поєднати навчальну, наукову і міжнародну діяльність.

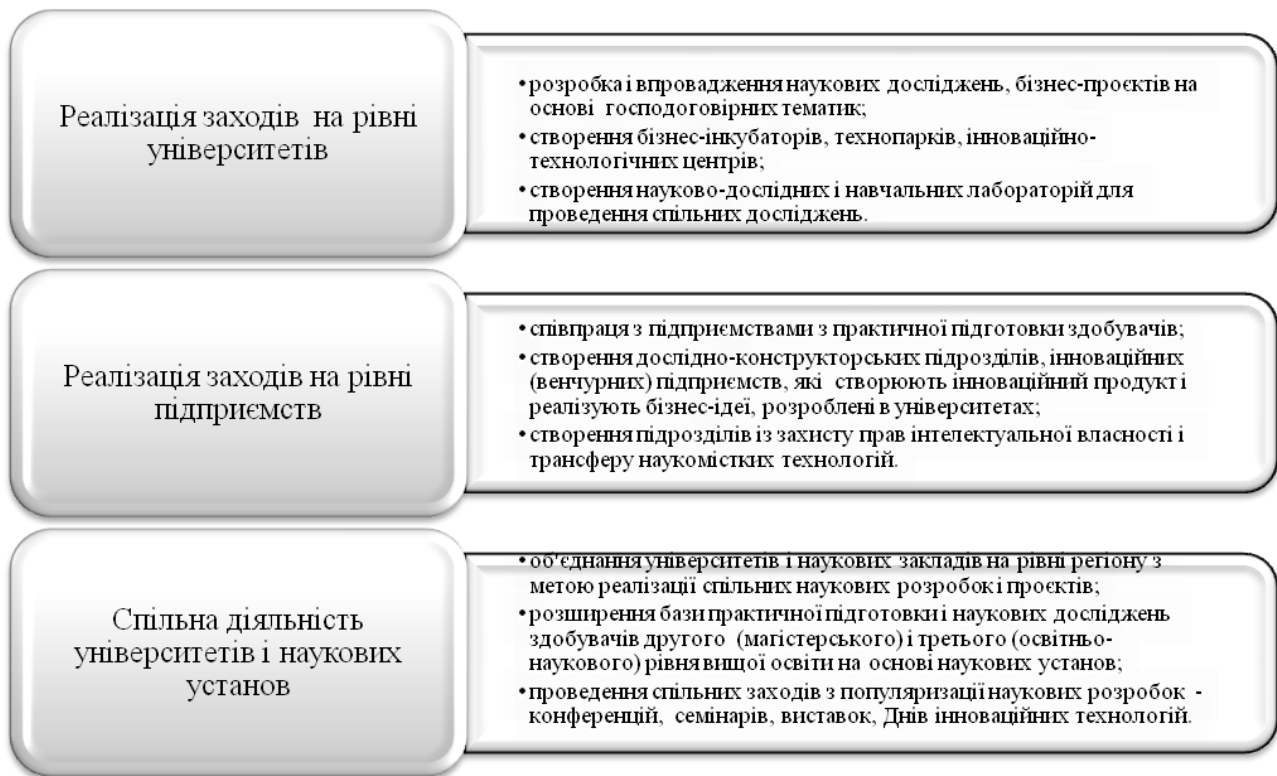

Рис. 1. Напрями інтеграції університетів у науковій діяльності на рівні регіону

В умовах обмеженого фінансування особливого значення набуває механізм фінансування та комерціалізації наукових проєктів, забезпечення прав інтелектуальної власності університетів. Поглиблення інтеграції ЗВО і бізнес-структур повинно відбуватися не тільки для підвищення якості практичної підготовки здобувачів, а й для створення умов ефективного інвестиційного процесу в розвиток освіти і науки.

Взагалі, проблема відновлення роботи університетів на деокупованих територіях є складною проблемою місцевого і загальнодержавного рівня. Координуючу роль в цих процесах мають взяти на себе регіональні органи державної влади – відповідні відділи державних адміністрацій, ОТГ, місцеві ради. Розробка Стратегічної програми розвитку вищої освіти в регіонах, які перебували в окупації, є об'єктивною умовою відновлення і ефективного розвитку не тільки вищої освіти, а й економіки регіонів в цілому на новому технологічному і науковому рівні.

Список використаних джерел:

1. Вальдшмідт І. М., Гайдей М. О. Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи її модернізації. *Економіка та держава*. 2014. № С. 152-155. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2014/35.pdf (дата звернення 20.03.2024).
2. Сиченко В.В., Шевченко О.О., Рибкіна С.О. Проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення в післявоєнний період. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33 (72) № 6. С. 149- 155. URL: https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/23.pdf (дата звернення 20.03.2024).
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення 12.03.2024).
4. У чому проблема вищої освіти та в якому напрямку їй варто рухатися. URL: <https://suspilne.media/63463-u-comu-problema-visoi-osviti-ta-v-akomu-napramku-ij-varto-ruhatisa/> (дата звернення 15.03.2024).

Єсипенко А.О. – здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Чепок Р.В. - к. пед .н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті наведені науково-методичні рекомендації щодо втілення в навчально-виховний процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти технічних засобів навчання.

Ключові слова: метод, теорія, сучасні технічні засоби навчання, комп'ютерні моделі, моделюючі системи.

Засоби навчання є невід'ємною складовою навчальної діяльності, в процесі якої відбувається засвоєння знань, умінь та навичок. Обов'язковим елементом цього процесу є інформація, а точніше її зміст. Зміст інформації, у свою чергу, є необхідною умовою для реалізації мети навчання та виховання. Необхідність використання засобів навчання у навчальній діяльності доведена багатовіковою освітянською практикою і не вимагає додаткових доказів.

Необхідність використання сучасних технічних засобів навчання (персональних комп'ютерів, планшетів, смартфонів, інтерактивних дошок тощо) для навчання вже ні в кого не викликає сумнівів. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють вивчати будь-які предмети, звичайно при наявності відповідного апаратно-програмного або програмного забезпечення (електронного посібника, моделюючої системи, програми тощо).

Використання на заняттях у професійних закладах освіти різноманітних технічних засобів і носіїв інформації суттєво впливають на організацію і проведення занять. Але всі технічні засоби є лише зброєю у руках викладача, яка повинна збільшувати можливості його впливу на учнів. Ці засоби допомагають розвивати у учнів самостійність у досягненні знань, підвищують ефективність навчання.

Численність застосовуваних у професійній підготовці технічних засобів доволі динамічна: одні змінюються іншими, більш сучасними та відповідними у методичному відношенні. Викладач повинен знати дидактичні можливості найбільш відомих і допустимих технічних засобів навчання, володіти методикою їх застосування а, отже, і творчо використовувати їх на заняттях; повинен слідкувати за новинками, що з'являються (через інтернет ресурси і навчально-методичну літературу), обмінюючись досвідом з колегами. Лише у тому випадку з'явиться можливість поновлювати арсенал технічних засобів навчання, що буде сприяти підвищенню рівня проведених занять і якості

засвоєння учнями змісту предмету. Зважаючи на усе вищезазначене нами обрано тему наукової статті.

Метою статті є окреслити перспективи використання сучасних технічних засобів навчання (зокрема, комп'ютера та інтерактивної дошки) у процесі професійної підготовки учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти як першочергове поставлено завдання покращити якість знань учнів. Для успішного його вирішення велике значення має раціональне методичне забезпечення усіх навчальних предметів. Сьогодні основні зусилля викладача направлені головним чином на те, щоб викласти й пояснити учням навчальний матеріал. На це затрачають більшу частину заняття, а на самостійну роботу, на практичні заняття залишається дуже мало часу. Тому деякі викладачі йдуть на зменшення кількості практичних робіт, зниження їх якості і т.п., або переносять більшу частину практичних робіт на самостійне виконання. І одне й інше однаково призводить до погіршення якості навчання. У першому випадку недостатньо використовуються можливості предмету для прищеплення учням любові до занять і праці. При такій організації і методиці учні перетворюються у пасивних слухачів, вони не набувають багатьох важливих практичних навичок, що негативно відображається на розвитку їх просторових уявлень. А другий шлях веде до великого перевантаження учнів. З досвіду відомо, що на виконання завдань середньої складності учень у домашніх умовах затрачає дуже багато часу.

Щоб успішно вести освітні компоненти навчального плану необхідно шукати шляхи активізації занять, ширше використовувати сучасні технічні засоби навчання. Необхідно економніше добирати навчальний матеріал, уникати непотрібних повторень, до мінімуму скоротити непродуктивні витрати навчального часу. Сучасний урок, який повинен дати учням глибокі і міцні знання неможливо представити без використання навчання і дидактичної техніки. Тому необхідно удосконалювати навчально-виховний процес на основі

широкого використання навчально-наочних посібників і сучасних технічних засобів навчання (ТЗН) [1, 2, 3].

Особливо великі можливості для використання наочних посібників і ТЗН відкриваються на заняттях з економіки.

Наявність ТЗН створює необхідні умови для удосконалення форм і методів навчання, реалізації ідеї активізації пізнавальної діяльності учнів.

ТЗН при відповідній організації навчального процесу і його вмілому використанні сприяють:

- підвищенню наочності і доступності викладання;
- мобілізації уваги учнів, вихованню у них прийомів спостереження;
- інтенсифікації передачі і сприйняття навчального матеріалу, активізації пізнавальної діяльності;
- управлінню пізнавальною діяльністю учнів зі сторони викладача;
- забезпеченню зворотнього зв'язку і підвищенню ефективності контролю і самоконтролю за ходом і результатами навчання.

Основу ТЗН, які використовуються на заняттях, складають пристрої динамічної проекції і навчальні короткометражні ролики. Найбільш поширеними пристроями динамічної проекції є проектори, і в першу чергу проектори доєднанні до інтернет мережі [4].

Педагогічна майстерність та ефективність використання на заняттях екранних засобів багато в чому залежить від технічних характеристик проекційних апаратів, розмірів і якості зображень, які проектуються на екран, розміщення екрану в приміщенні відносно учнів. Неправильний або необґрунтований підбір проекційних апаратів, невиконання норм та розмірів зображень і його яскравість, використання саморобних екранів і стін приміщення в ролі екрану – все це несприятливо впливає на зір учнів.

Широкі можливості для візуалізації інформації, моделювання найрізноманітніших ситуацій, гнучкості управління та індивідуалізації навчання надає використання комп'ютерної техніки. З її впровадженням на

заняттях змінюється технологія навчання, однак необхідність в інших засобах навчання не зникає.

Функціональні можливості кожного засобу навчання обмежені. Тому ні один із наочних посібників, взятий окремо, і навіть такий універсальний засіб навчання, як комп'ютер, не може замінити усі інші засоби навчання. Тільки створення комплексу засобів може вирішити проблему наочності навчання, оснащення його відповідними засобами, що підвищують ефективність пізнавальної діяльності учнів.

Питання про те, якими засобами наочності краще користуватися в навчальному процесі – предметами в натурі, їх зображеннями або їх символами, в кожному окремому випадку вирішується конкретно залежно від завдань заняття, об'єктивними умовами у яких здійснюється навчальний процес. Проте, вид та зміст наочного посібника хоча і є одним з головних факторів, що впливає на ефективність наочності в навчальному процесі – не єдиний критерій його застосування.

Вибір тих чи інших наочних засобів у кожному конкретному випадку повинен відповідати меті, завданням і змісту навчання, закономірностям пізнавального процесу, методам, прийомам і організаційним формам викладання і навчання, дидактичним функціям засобів навчання і можливостям вибору цих засобів.

Системне вивчення можливостей використання наочних засобів у навчальному процесі показує, що вони незалежно від їх виду мають задовольняти такі вимоги:

- науковість і відповідність змісту наочних посібників, навчальним програмам, державним освітнім стандартам, завданням навчально-виховного процесу;
- відповідність наочних посібників сучасному рівню розвитку науки, техніки, технологій, віковим та індивідуальним особливостям учнів;
- доступність способів подачі навчальної інформації;

- раціональне співвідношення зображень і надписів, їх розмірів, яскравості зображення й підбору кольорів.
- економічна доцільність виробництва, надійність і довговічність, придатність для зберігання;
- безпечність застосування наочних посібників для здоров'я учнів.

Кожен із засобів навчання повинен відповідати науково-педагогічним, естетичним, технічним, ергономічним, санітарно-гігієнічним та патентно-правовим вимогам. Виконання цих вимог сприятиме створенню нового покоління наочних засобів, створенню їх комплексу, підвищенню ефективності навчання в закладах професійної освіти.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт професійно-технічної освіти. Професія – Економіка. – К. 2019. С. 17.
2. Красицьківа Г.В. Професійна педагогіка. URL: http://lubbook.net/book_303_glava_14_Tema_12.Tekhnichna_tvorchy.html.
3. Михальчук В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Професійна освіта*. 2010. №9. С. 9–10.
4. Сидоренко О.Д., Коломієць Т.Д. Використання комп'ютерних технологій для стилізації малюнків під різні види художньо-творчих робіт. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 3. С. 33 – 35.

Кобус О.С. – к.ф.-м.н, доцент НА СБ України

Бондаренко С.Ю. - співробітник НА СБ України

м. Київ, Україна

ВИВЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЕЙ «ПЕРЕВЕРНУТОГО КЛАСУ» У ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ ЯК НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Модель «перевернутого класу» набула популярності в освіті як педагогічний підхід, спрямований на сприяння активному навчанню та

залученню здобувачів вищої освіти. У цій науковій роботі критично розглядається ефективність моделей перевернутого класу у викладанні фізики та математики – двох фундаментальних навчальних дисциплін природничо-наукової та інженерної освіти. Спираючись на емпіричні дослідження, теоретичні засади та педагогічні ідеї, ця робота оцінює вплив «перевернутих класів» на результати навчання, ставлення та сприйняття здобувачів у фізико-математичній освіті. Узагальнюючи існуючі дослідження та визначаючи сфери для майбутніх досліджень, ця робота надає цінну інформацію для освітян та дослідників, які прагнуть вдосконалити викладання та навчання цих важливих STEM-дисциплін.

Фізико-математична освіта відіграє центральну роль у підготовці здобувачів до успіху в галузі науки, технологій, інженерії та математики (STEM) [1, с. 71]. Модель «перевернутого класу», що характеризується зміною традиційних методів навчання, стала перспективним підходом до підвищення залученості здобувачів та покращення результатів навчання з цих навчальних дисциплін. У «перевернутому класі» навчальний контент подається поза класом (аудиторією) за допомогою попередньо записаних лекцій або онлайн-матеріалів, що дозволяє присвятити навчальний час активній навчальній діяльності, розв'язанню проблем і спільним вправам. Тому слід критично проаналізувати ефективність моделей перевернутого класу у викладанні фізики та математики, синтезуючи емпіричні дані, теоретичні засади та педагогічні ідеї для інформування про найкращі практики в галузі STEM-освіти.

Модель «перевернутого класу» ґрунтується на конструктивістських теоріях навчання, які підкреслюють важливість активного залучення, співпраці та автентичного розв'язання проблем у процесі навчання. Зміщуючи акцент з пасивного лекційного навчання на активну навчальну діяльність, перевернуті класи сприяють глибшому концептуальному розумінню, розвитку навичок критичного мислення та метакогнітивної обізнаності серед здобувачів. Крім того, модель «перевернутого класу» узгоджується з принципами теорії когнітивного навантаження, дозволяючи здобувачам працювати з навчальним

матеріалом у власному темпі та надаючи більше можливостей для детального опрацювання та закріплення знань.

Зростає кількість емпіричних досліджень, які вивчають ефективність моделей перевернутого класу у викладанні фізики та математики на різних освітніх рівнях, від К-12 до вищої освіти (модель США), а також НРК 2 до НРК 8 (відповідно до дескрипторів рівнів Національної рамки кваліфікацій в Україні) [2, 3]. Дослідження свідчать про позитивні результати, зокрема покращення залучення учнів, вищі бали успішності та глибше концептуальне розуміння у перевернутих класах порівняно з традиційними методами викладання. Крім того, було доведено, що «перевернуті класи» сприяють створенню більш орієнтованого на здобувача навчального середовища, заохочуючи активну участь, співпрацю та взаємодію з однолітками. Однак повідомлялося також про такі проблеми, як мотивація здобувачів, технологічні бар'єри та опір викладачів, що підкреслює необхідність ретельного впровадження та постійної підтримки ініціатив перевернутих класів.

Результати цього дослідження мають важливе значення для освітян, політиків і дослідників, які прагнуть покращити викладання і навчання у фізико-математичній освіті. Моделі «перевернутого класу» пропонують багатообіцяючий підхід для сприяння активному навчанню, залученню здобувачів та концептуальному розумінню цих важливих STEM-дисциплін. Однак успішне впровадження вимагає ретельного планування, постійної підтримки та адаптації до конкретних потреб і контекстів здобувачів та викладачів. Майбутні дослідження мають бути зосереджені на усуненні прогалин у літературі, вивченні довгострокового впливу моделей «перевернутого класу» на результати навчання здобувачів та визначенні найкращих практик для впровадження в різних освітніх середовищах.

Отже, модель перевернутого класу є перспективною як ефективний педагогічний підхід до викладання фізики та математики, що сприяє активному навчанню, залученню здобувачів та концептуальному розумінню. Спираючись на теоретичні засади, емпіричні дані та педагогічні висновки, ця наукова робота

надає певний огляд ефективності моделей перевернутого класу в STEM-освіті. Синтезуючи існуючі дослідження та визначаючи сфери для майбутніх досліджень, ця робота може слугувати внеском у постійний діалог про інноваційні практики та стратегії викладання для покращення результатів навчання здобувачів у фізико-математичній освіті.

Список використаних джерел:

1. Євдокімова-Лисогор Л. А. (2016). Модель Перевернутого класу (Flipped classroom) у процесі формування МКК студентів економічних спеціальностей. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (141), с. 69-72.

2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України; Опис від 23.11.2011 № 1341 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 08.03.2024).

3. K–12 Computer Science Framework. (2016). The K–12 Computer Science Framework, , Computer Science Teachers Association, Cyber Innovation Center, and National Math and Science Initiative in partnership with states and districts URL: <http://www.k12cs.org>. (дата звернення: 08.03.2024).

Коломієць О. Б. – к. пед. н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Як відомо, темпи зростання й розвитку будь-якої країни в умовах сучасного глобалізованого інформаційного середовища визначаються не стільки природними, скільки людськими ресурсами, інтелектуальним потенціалом нації, рівнем розвитку особистості. Тому досі зберігається

підвищений інтерес до гуманізації всієї суспільної свідомості, зокрема й до гуманізації освіти. Гуманізація освіти передбачає орієнтацію на людину як найвищу цінність суспільного буття та ставлення до неї як до суб'єкта пізнання, спілкування й творчості. Вона спрямована не лише на формування пізнавальних якостей професійної підготовки майбутнього фахівця, а й на розвиток особистості молодшої людини, розкриття її можливостей, талантів, створення умов для самореалізації та успішної взаємодії з іншими людьми. Гуманізація освітніх процесів у вищій школі має стати головною умовою гармонійного розвитку особистості, адже вона припускає не лише засвоєння здобувачами освіти знань, формування в них умінь і навичок, а й створює можливості для самостійного відкриття нових знань, швидкого опрацювання великих обсягів інформації, а також озброєння новітніми засобами і технологіями діяльності.

Важливий внесок у розробку проблеми гуманізації освітнього процесу, зокрема, стосовно її концептуальних засад та психолого-педагогічних аспектів, зробили О. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, М. Добрускін, І. Зязюн, В. Кремень, Е. Лузік, М. Романенко та інші автори.

У сучасних наукових розвідках актуальними і затребуваними залишаються питання: комплексного переосмислення системи освіти як безперервного процесу формування людини, її світогляду та ціннісних установок, забезпечення людинотворчої інтегративної функції освіти, що має проявитися в єдності навчальної, виховної, когнітивної та аксіологічної складових, теоретичних знань і практичної діяльності [1]; проблематики сучасної освіти, її гуманістичної спрямованості, тенденцій та педагогічних умов гуманізації у закладах вищої освіти [3]; гуманізації освіти як фактора розвитку людської особистості й визначення педагогічних умов, що сприяють реалізації гуманістичних засад процесу навчання [2]; втілення принципів гуманізації у навчально-виховному процесі закладу вищої освіти, які сприяють становленню фахівців нової якості [4] тощо.

Ми вважаємо, що досягнення цілей гуманізації освіти як процесу,

спрямованого на всебічний розвиток особистості, має передбачати активне використання в навчальній діяльності гуманітарного знання, створення умов для творчого і практичного засвоєння здобувачами вищої освіти досягнень загальнолюдської культури. Принцип гуманітаризації повинен стати, таким чином, засобом навчання і життєдіяльності.

Ціннісно-сисловою характеристикою гуманітаризації вищої освіти є забезпечення гармонійної єдності природничо-наукової, технологічної та гуманітарної культури пізнання і діяльності. Йдеться не лише про збільшення у навчальних планах ЗВО частки соціально-гуманітарних дисциплін, які наділяють індивіда палітрою світоглядних орієнтирів, а також й про наближення ідеології викладання цих дисциплін до загальнолюдських цінностей суспільного розвитку.

Крім того, курс на гуманізацію освітніх процесів передбачає демократизацію основ управління вищою школою, оновлення змісту гуманітарного знання, конкретну фахову спрямованість гуманітарної освіти, її взаємозв'язок з особливостями та спеціальними формами життєдіяльності фахівця, з конкретними умовами професійної діяльності тощо. Нові підходи до освіти обумовлюють поліваріантність навчальних програм, альтернативність навчальних дисциплін, розробку і впровадження авторських спеціальних курсів і методик викладання.

Реалізація гуманістичних засад освітнього процесу у вищій школі потребує й новітніх механізмів педагогічного здійснення. Такими механізмами, на нашу думку, є міжпредметна взаємодія, інтеграція різних галузей знання, а також впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які надають широкі можливості для особистісного розвитку людини, розкриття її потенціалу.

Перспектива подальших розробок проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх фахівців залежатиме від того, наскільки освіта як цілісна система буде відповідати сучасним реаліям і вимогам підготовки фахівців принципово нової якості.

Список використаних джерел:

1. Бурдейна І. В. Проблема навчання та виховання особистості студента в контексті гуманізації освітнього процесу [Електронний ресурс] / І. В. Бурдейна. Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Пк/Мои%20документы/Pv_2015_78_20%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Пк/Мои%20документы/Pv_2015_78_20%20(1).pdf).
2. Пилаєва Т. В., Будянська В. А. (2019) Теоретичне обґрунтування поняття «гуманізація освіти». URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/892>.
3. Теловата М. Т. Гуманізація у закладах вищої освіти: принципи, критерії, умови. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/2021.02.6-8_Interconf.pdf#page=338.
4. Урсол О. В. Сутнісні характеристики гуманізації педагогічного процесу у закладі вищої освіти/ URL: <file:///D:/Психологія%20та%20конфліктологія/Zbirnyk-9-2021.pdf>.

Levkovets N.P. – *candidate of economic sciences, associate professor*
National Transport University,
Kyiv, Ukraine

THE INFLUENCE OF STAKEHOLDERS ON QUALITY ENSURING HIGHER EDUCATION

Ensuring the quality of higher education is a complex multifaceted process in which all scientific research related to the creation of quality assurance systems of higher education is interconnected.

Stakeholders - who have a legitimate interest in the organization's activities, can influence its achievement of its goals and its work as a whole, depend on it and whose contribution is the basis of the success of this structure. They are also often called interest groups or influence groups [1].

Institution of higher education, abbreviated IHE (prior to the adoption of the Law of Ukraine "On Education" the term higher educational institution was used - HEI) is a separate type of institution, which is a legal entity under private or public law, operates in accordance with an issued license on the development of the activities of the activities at certain levels of higher education, the sciences are sciences, science, innural and/absed a metering activity, provides for the scenes of the way and the way and the way. Calculations, interests and abilities [2].

IHE cooperates with external and internal stakeholders:

1) external stakeholders are:

- the state, which determines the priority directions for the development of education and society as a whole, outlines the strategy for the development of its human resources and priority sectors, carries out normative and legal regulation of the activities of higher education institutions and the main order for the training of higher education specialists through the distribution of state funds influence on personnel training;

- central and regional state authorities, local self-government bodies;

- employers (large, medium and small enterprises and organizations of various forms of ownership and spheres of activity) who are interested in competent specialists;

2) internal stakeholders are:

- scientific and pedagogical workers,

- graduates of higher education and other persons studying in higher education institutions;

- specialists-practitioners who are involved in the educational process on educational and professional programs;

- educational and auxiliary and administrative and management personnel.

At the 3rd level, stakeholders have the right to influence:

- the process of providing quality education and ensuring favorable learning conditions;

- publicity and transparency of management, organizational and personnel information;
- improvement of the future society through the socialization of students;
- organization and improvement of the conditions of the introductory campaign;
- adaptation of higher education graduates to modern academic life;
- optimization and improvement of the information resources of the educational institution, the library, remote learning environment, the official website of the university, etc.);
- transparency of tenders;
- communication with potential employers, organization and level of employment of graduates;
- training of highly qualified specialists;
- development of student organizations, circles, sections, societies, etc.;
- creation of groups and commissions on ethics and academic integrity by promoting academic integrity (the formation of an academic community incompatible with corruption, academic plagiarism, falsification, plagiarism, deception, bribery, non-objective assessment, etc.).
- the process of development, monitoring, periodic review of educational programs of specialties and their content;
- assessment of the level of competences of the teaching staff: professional characteristics, pedagogical activity, scientific-research, educational-methodical and organizational work, international cooperation, etc.;
- quality of methodological provision of educational disciplines;
- the quality of the process of acquiring practical experience by students of higher education;
- ensuring fairness in the formation of student success ratings, solving issues related to deducting students from higher education;

- the quality of scientific work and the possibility of higher education graduates participating in academic mobility, scientific projects, conferences, publications, etc [1].

Innovative processes in the field of higher education require the application of management methods and techniques in it, which determine relations with various interested parties.

Therefore, it is promising to use the theory of stakeholders, namely the direction in management, which explains the strategy of the education system from the point of view of taking into account the interests of interested parties.

References:

1. Higher education of Ukraine: state and problems / Zhilyaev I. B., Kovtunets V. V., Syomkin M. V. — K.: Research Higher Education School of Informatics and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Higher Education School of the National Academy of Pedagogical of Sciences of Ukraine, 2021. - 96 p.

2. Law of Ukraine "On Education" Electronic resource: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984%2D14&p=1157311622966330>.

Павлюк А.П. - к.е.н., старший науковий співробітник
*Офіс підтримки відновлення при Міністерстві освіти і науки України,
м. Київ, Україна*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Серед основних напрямів реформи загальної середньої освіти «Нова українська школа» визначено «створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків»[1]. Сучасний безпечний, інклюзивний, добре облаштований і обладнаний освітній простір створює можливості для різноманітних форм

навчальної діяльності, забезпечує сприятливу емоційну атмосферу, мотивує та сприяє досягненню кращих результатів у навчанні.

На сьогодні значна частина закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в Україні характеризуються недостатністю і зношеністю матеріально-технічної бази, що не дозволяє створити комфортні і безпечні умови для здобуття якісної освіти та всебічного розвитку дітей. Станом на початок 2023/2024 навчального року 6 % від загальної кількості будівель ЗЗСО потребували капітального ремонту, 1,4 % перебували в аварійному стані [2]. У сільській місцевості окремих регіонів (Житомирська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська області) значна частина шкіл не забезпечені водогонном і каналізацією. Тільки 78,7 % ЗЗСО мали фізкультурно-спортивну залу (в сільській місцевості – 72,5 %). Тільки 66 % ЗЗСО були обладнані пандусами та поручнями для забезпечення доступності закладу освіти для людей з обмеженими фізичними можливостями.

Крім того сфера освіти є однією з найбільш постраждалих унаслідок повномасштабної війни. У період з лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року було пошкоджено 3583 і зруйновано 394 освітніх закладів, що становить 13 % освітньої інфраструктури, збитки оцінюються приблизно у 5,6 мільярда доларів США. Серед постраждалих закладів освіти найбільше ЗЗСО – 1888. Найбільше закладів освіти зруйновано у східних і південних областях: від 35 до 69 % усіх навчальних закладів у Донецькій, Харківській, Херсонській і Луганській областях пошкоджено або зруйновано [3].

Таким чином, формування сучасного освітнього простору ЗЗСО буде відбуватися як шляхом відновлення пошкоджених і зруйнованих закладів освіти, так і шляхом модернізації закладів освіти у відносно безпечних регіонах.

В рамках реалізації реформи шкільної освіти створено законодавчу базу для будівництва та модернізації будівель, облаштування та обладнання інтер'єрів шкіл на основі сучасних підходів. Так, у Законі України «Про повну загальну середню освіту» визначено сутність безпечного та інклюзивного

освітнього середовища, гарантовано рівні умови та доступність для здобуття якісної повної загальної середньої освіти.

Законом України «Про освіту» визначено засади державної політики у сфері освіти, які серед іншого включають забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності, забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування.

У 2020 році Указом Президента України схвалено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, метою якої є формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки. Стратегією передбачено необхідність створення у закладах освіти умов, що забезпечують фізичну безпеку та доступність освітнього середовища для всіх учнів, відповідність вимогам пожежної, санітарно-епідеміологічної, екологічної безпеки, будівельним нормам з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Також у 2023 році Урядом схвалена і впроваджується Стратегія реформування системи шкільного харчування на 2023–2027 роки з метою забезпечення різноманітного, збалансованого і якісного харчування в закладах освіти, формування у учнів навичок здорового харчування.

Формування нового освітнього простору у ЗЗСО має здійснюватися відповідно до осучаснених державних будівельних норм щодо проектування нових і реконструкції існуючих будівель закладів освіти, які вступили в дію з 1 вересня 2018 р. – ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти». Цей документ містить деталізовані вимоги до забудови ділянок закладів освіти, проектування функціональних зон, об'ємно-планувальних рішень, проектування різних видів навчальних приміщень тощо.

Водночас безпекові виклики війни сформували нові вимоги до ЗЗСО,

зокрема щодо наявності облаштованих надійних укриттів.

Крім того, постає важливе питання обґрунтування доцільності і пріоритетності відбудови зруйнованих і пошкоджених ЗЗСО, яке слід розглядати у контексті формування оптимальної мережі закладів освіти із урахуванням демографічних, соціально-економічних і безпекових чинників.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.

2. Інформаційний бюлетень «Відомості про матеріально-технічну базу та використання сучасних інформаційних технологій в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) Міністерства освіти і науки, інших міністерств і відомств та приватних закладах, 2023/2024 н.р.». Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/informatsijni-byuleteni/2024-2/informacijni-byuleteni/>.

3. Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807/p1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>.

ЦИФРОВА ГІГІЄНА: НОВІТНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИКЛИК У ОСВІТНІЙ СФЕРІ

Той факт, що ми живемо у світі синхронного глобального зростання, здебільшого хороша новина, але вона також породжує низку складних і потенційно небезпечних проблем.

Як, наприклад, питання вільного доступу до величезних масивів даних. Інформації стало багато, її може бачити і створювати кожен, але при цьому немає гарантій її достовірності та правдивості, що породжує безліч можливостей для маніпуляцій. Потоки різнопланової інформації з різних джерел змушують нас особливу увагу звертати на здатність користувачів аналізувати та критично оцінювати інформацію, яку вони зустрічають в мережі.

Це призводить до необхідності реформатування освітньої системи, породжує необхідність розвитку вмінь ставити правильні запитання, оцінювати істинність інформації, формувати власну думку та пильну увагу звертати на питання цифрової гігієни.

Існують різні визначення сучасної економіки: інформаційна, постіндустріальна, цифрова тощо. Назви відображають ті зміни, що відбуваються в суспільстві, у тому числі проникнення інформаційних і цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності людини.

Усі зміни у суспільстві, науці та технологіях викликають необхідність перегляду освітньої парадигми. Сучасні процеси в нашому суспільстві не лише призводять до необхідності перегляду ролі та значення освіти, навчальних дисциплін та програм відповідно до викликів сьогодення а й до зміни стилів та форм педагогічної взаємодії.

Для реалізації сучасних форм педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу стали все більше використовуватися компетенції, які не

існували раніше, зокрема з використанням цифрових засобів. Окрім того, значно змінилася роль викладача як єдиного джерела знань. Інформація доступна швидко, у великих обсягах і практично всім, тож роль вчителя сьогодні переважно зводиться до корегування, пояснення та направлення.

Впродовж ХХ століття відбувалося безліч війн та збройних конфліктів, включаючи дві світові війни. Перед зруйнованими країнами поставало питання відбудови економіки та підготовки великої кількості людей до життя і роботи в умовах індустріальної економіки. На відміну від сьогодення в той час економіці були потрібні не майстри, а гвинтики, здатні виконувати однакові прості завдання. Суспільство того часу потребувало конвеєрної системи освіти. Потрібно було навчити мільйони юнаків та дівчат швидко виконувати одноманітні завдання, запам'ятовувати чималу кількість інформації і робити якомога менше помилок [1, с.34].

Але наразі роль освіти значно змінилася. Від індустріальної економіки світ перейшов до цифрової. Машина, роботи та штучний інтелект успішно виконують одноманітні завдання та здатні аналізувати та обробляти величезну кількість інформації, що непідвладна людям. Але в той же час ми продовжуємо навчати дітей шукати правильну відповідь замість того, щоб заохочувати їх шукати творчі рішення та заохочувати нестандартні підходи. Діти часто ставляться до школи як до низки перешкод, що потрібно якось здолати перш ніж зайнятися справжнім навчанням, практичним і необхідним для досягнення мрій. Якщо до повномасштабного вторгнення ми могли теоретично обґрунтовувати роль і значення освіти, то сьогодні гарна освіта - неодмінна складова успіху країни. Адже якщо ми сподіваємося, що наша країна та демократія надалі збережуться і хочемо узгодити дії влади з суспільними інтересами, нам потрібна база навичок свідомих громадян: здатність критично мислити та аналізувати інформацію, вміння комунікувати та творчо підходити до вирішення будь-яких завдань. Ми пересвідчилися, що сучасні війни виграються не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі, а майбутні процвітання країни не лежить в площині продажу природних ресурсів, а

забезпечується новаторським мисленням, наявністю унікальних знань і вмінь. Нові компанії майбутнього, що акумулюватимуть грандіозні статки, створюватимуть робочі місця та формуватимуть наш соціум та економіку будуть значно продуктивнішими і пропонуватимуть дуже мало робочих місць для низькокваліфікованих працівників. Гіганти минулого сторіччя наймали на роботу сотні тисяч робітників, кожен з яких володів дуже вузьким спектром навичок. Проте їх сьогодні замінили роботи. Гіганти сьогодення як Гугл та фейсбук пропонують значно менше робочих місць і потребують переважно творчих професіоналів з нестандартним мисленням та баченням.

Для орієнтації у великій кількості інформації потрібна креативність, щоб «глибше» шукати те, що може бути актуальним, а для оцінки адекватності та достовірності інформації потрібно критичне мислення. З ерою розповсюдження інтернету пошук та сприйняття інформації теж змінилося. Робота з інформацією в соціальних мережах відрізняється від роботи зі звичайними друкованими виданнями. Шлях інтернет користувача характеризується розгалуженістю: можна свайпати вправо, вліво, заглибитись у якийсь розділ, перейти за рекламним посиланнями чи обрати навігацію, виходячи з того, що більше потрібно цієї хвилини. Період, який переживає сьогодні людство, безсумнівно, непростий, але водночас надзвичайно цікавий та сповнений можливостей. На наших очах закінчується ціла епоха і будується новий політичний та економічний устрій [2, с.12].

Технологічні та політичні зміни, поступово накопичуючись призводять до революційної зміни всієї соціальної реальності. І ми вступаємо в новий, поки що невідомий та малознайомий світ з новими ризиками та викликами. В будь-якому разі, в умовах все більшого впливу цифрових технологій, інтернету та соціальних мереж на повсякденне життя, питання реформування освіти згідно викликів часу та цифрової гігієни стає все більш актуальним.

Список використаних джерел:

1. Тоні Вагнер, Тед Дінтерсміт. Книга Мистецтво навчати. К.: Наш формат, 2017. 312 с.

2. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі: посібник / [Журба К. О., Канішевська Л. В., Малиношевський Р. В., Харченко Н. В., Федоренко С. В.]. Київ, 2022. 124 с.

Петюх А. В. – здобувачка

Казимир Я.В. - науковий керівник, спеціаліст вищої категорії,

викладач-методист,

Київський професійно-педагогічний фаховий коледж ім.А.Макаренка,

м.Київ, Україна

ОСВІТА І ВІЙНА: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В НОВИХ УМОВАХ

Без сумнівів, кожен погодиться, що війна внесла зміни в наше життя, та окрім значних руйнувань та людських втрат ми спіткнулися з дестабілізацією в одній з найуразливіших галузей – освіта [4].

Першочергово свій удар нанесла пандемія, яка змусила працювати в нових умовах.

Online навчання хоч і дало змогу не зупиняти процес, але якість освіти та її доступність значно погіршилися.

Дистанційне навчання також принесло із собою такі проблеми, як: проблеми із соціалізацією, адже діти не мають змоги в повній мірі взаємодіяти та спілкуватися із однолітками.

Не відновивши освітній процес у повній мірі в Україну прийшла «Велика війна».

Окупація. Обстріли. Ураження енергооб'єктів. Влучання. Емоції.

До таких масштабів освіта в Україні не була підготовлена. Навіть маючи вже досвід в дистанційному проведенні занять, перед здобувачами освіти та викладачами постали нові проблеми та умови.

Багато дітей втратили можливість доступу до навчального процесу, а педагоги, знаходячись в різних куточках країни щосекунди були під загрозою

окупації чи обстрілів [1].

Не маленька кількість повнолітніх здобувачів освіти та викладачів стали на захист країни.

Прошу вшанувати пам'ять героям-випускникам КППФК, які повернулися в свої домівки на щиті: Халоїмов Андрій, Акчурін Антон, Капиця Максим, Гуменюк Павло.

Було гостро поставлене питання щодо безпеки. Наразі, за даними міністра освіти, близько 95% закладів професійно-технічної освіти оснащені укриттями, хоч це й не забезпечує 100% безпеки, адже за час війни відомо про 3800 закладів освіти, які зазнали часткових чи повних руйнацій. У фінансовому еквіваленті це близько 6,8 млрд доларів, за даними Київської школи економіки [3].

Щоб забезпечити доступну, ефективну та безпечну освіту, потрібно ввести наступні тенденції до розвитку освітнього процесу:

Забезпечити навчальні заклади не лише методичними матеріалами, а й соціальною та психологічною підтримкою [2].

Психологічне здоров'я у постійному стресі зазнає суттєвого тиску, ворог знайшов тактику – давити на населення постійними нічними тривогами та погрозами застосування ядерної зброї, а несформоване та нестійке психічне здоров'я підлітків є дуже вразливим.

Гарантувати доступність освіти [2].

Зробити освіту більш доступною можна за допомогою новітнього обладнання, забезпеченням достатнім фінансуванням та інфраструктурою.

Забезпечення максимальною безпекою [2].

Хоч більшість закладів освіти є оснащені укриттями та вони не забезпечують максимальної безпеки, цей пункт потребує більш широкого вирішення, на рівні країни.

Україна потребує ще кращої ППО, адже з кожним днем потенціал ворога зростає. Це можна помітити проаналізувавши декілька останніх повітряних тривог, коли ракети долітають до Києва за три хвилини, з моменту запуску.

Застосування новітніх технологій у викладанні матеріалу студентам [2].

Аби зацікавити студентів, варто використовувати нові технології, буквально розмовляти однією мовою. Застосовувати асоціації, показувати теорію на практичних прикладах.

Моя тема може розвиватися ще досить довго та мати різні погляди, адже вона відноситься до етичних, соціальних і політичних аспектів, котрі стосуються освітян та всієї громадськості.

Зважаючи на всі випробування, через які доводиться проходити українській освіті, вони лише загартовують нас та мотивують шукати вирішення до кожної проблеми, тим самим забезпечують розвиток функціонування освітніх можливостей.

Тож, освітні процеси зараз стрімко розвиваються, в пошуках оптимальної заміни всім звичному очному формату навчання.

Дистанційне навчання ділиться на декілька категорій, адже у процесі його існування воно набуло прогресивних змін, існують такі типи: синхронний тип, асинхронний, формат відеоконференцій, гібридне навчання.

За час віддаленого навчання вдалося попрацювати з такими програмами, як ZOOM. Цей додаток використовують у декількох форматах дистанційного навчання – синхронний та формат відеоконференцій.

Whiteboard – онлайн дошки, які дозволяють комунікувати в текстовому режимі викладачу із студентами, проводити заняття у більш звичному форматі, адже кожен присутній на онлайн занятті має доступ до спільної дошки. На дошці можна створювати цікаві інтерактиви та подавати інформацію у картинках/таблицях/рисунок [5].

Kahoot – ця платформа створена для проведення інтерактивних тестувань та перевірки знань. Додатковою мотивацією для студентів є рейтинг, який додаток створює автоматично на основі правильних відповідей.

Отже, навіть з такого короткого переліку платформ, ми бачимо, що до кожного випробування можна знайти альтернативне рішення, аби освіта продовжувала існувати та не стояла на місці. За нами майбутнє!

Список використаних джерел:

1. 10 трендів сучасної освіти в Україні і світі. URL: https://24tv.ua/10-trendiv-suchasniy-osviti-ukrayini-sviti_n2283985 .
2. Education in times of war challenges and prospects for ukraine. URL: <https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/> .
3. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до 155 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> .
4. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українську школу. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> .
5. Топ додатків, які допомагають в проведенні занять он-лайн. URL: <https://hromadske.radio/publications/top-dodatktiv-iaki-dopomozhut-v-provedenni-zaniat-onlayn> .

Правоторова О.М. – д.ю.н., професор, професор кафедри
публічного управління, права та гуманітарних наук,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон, Україна

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ -ЮРИСТІВ:

НЕОБХІДНІСТЬ ТА РЕАЛІЇ

Питання мотивації студентів-юристів та їх професійного розвитку є дуже важливими у сучасному суспільстві. Це вимагає уваги як з боку навчальних закладів, так і з боку самого студента.

Розуміння власних мотивацій та цілей може допомогти студентам краще орієнтуватися у своїй професійній діяльності та досягати успіху у своїй юридичній кар'єрі у майбутньому та стати успішних фахівцем, професіоналом

свої справи.

Психологічні дослідження мотивації можуть допомогти студентам краще зрозуміти себе, свої цілі та потреби. Дослідження мотиваційної сфери студентів-юристів може допомогти краще зрозуміти, що спонукає їх до вибору даної професії, які цілі вони переслідують і які мотиви впливають на їхню активність у навчанні та подальшій професійній діяльності. Розуміння цих аспектів може допомогти навчальним закладам розробити більш ефективні програми навчання, які б враховували індивідуальні потреби та мотивації студентів, а також їхні індивідуальні траєкторії навчання.

Освітні програми для навчання майбутніх юристів мають бути розроблені у відповідності до Стратегії розвитку університету та спрямована на підготовку конкурентоспроможних, кваліфікованих фахівців, здатних до продукування нових ідей, розв'язання типових спеціалізованих задач у галузі професійної діяльності, формування загальних та фахових компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин.

Мотивацію слід досліджувати у двох аспектах: як механізм впливу на особистість, коли вона є процесом спонукання до діяльності, що можна співвіднести з поняттям «стимулювання»; як механізм, який спонукає до дії, коли «мотивація» співвідноситься із поняттям «мотив», при цьому залучаються всі компоненти внутрішнього спонукання до діяльності: потреби, інтереси, цінності, інстинкти, потяги, емоції, ідеали [1; 2].

Формування мотивів та потреб у професійному розвитку допомагає стимулювати особистість до досягнення нових вершин у своїй професійній діяльності. Розвиток професійної компетентності, який включає знання, уміння і навички, сприяє розширенню можливостей для професійного зростання.

Слід наголосити, що мотивація до самовиховання, саморозвитку та самостійності також є надзвичайно важливою, оскільки ці якості допомагають особистості активно вдосконалювати свої професійні навички.

Юридична діяльність включає в себе різноманітні аспекти, такі як правове консультування, представництво в суді, укладання та реєстрація договорів, захист прав і інтересів осіб тощо. Важливою функцією юридичної діяльності є також вирішення конфліктів та узгодження інтересів різних сторін у рамках чітко визначених правових рамок. Таким чином, юридична діяльність сприяє підтриманню порядку, захисту прав та свобод громадян, а також розвитку правової культури в суспільстві.

Психологічний компонент, зокрема мотивація, грає важливу роль у підготовці майбутніх юристів. Мотивація визначає, наскільки студенти зацікавлені у своїй професійній діяльності, наскільки вони готові вкладати зусилля у своє навчання та подальший професійний розвиток. Якісна підготовка фахівців у сфері юриспруденції передбачає створення сприятливого навчального середовища, яке б підтримувало та стимулювало мотивацію студентів. Для цього важливо враховувати індивідуальні особливості студентів.

На слухний погляд дослідників І.Р. Калаур, В.М. Слома, О.Б. Гнатів проведене експериментальне дослідження особливостей мотиваційної сфери студентів-юристів вказує на те, що професійна соціалізація майбутніх фахівців проходить успішно. В їхній мотиваційній структурі відбуваються якісні зміни, зменшується роль прагматичних мотивів, і зростають потреби у самомотивації, саморозвитку та самореалізації, як видно з порівняння мотиваційних профілів респондентів 1 та 4 років навчання [3, с. 99].

Цілком зрозуміло, що професійна мотивація грає важливу роль у розвитку майбутніх юристів. Формування мотивів до професійного розвитку, самовдосконалення та саморозвитку є ключовими аспектами успішної кар'єри в сфері юриспруденції.

Також важливо враховувати та наголосити, що розвиток самомотивації та самореалізації може допомогти студентам стати успішними професіоналами у майбутньому, допомогти їм знайти клієнтів та побудувати власну юридичну кар'єру. Юридична сфера є дуже багатогранною та дає можливість вибору різних напрямків діяльності, а що вже для себе обиратиме майбутній фахівець,

а нині студент-юрист залежить від дуже-дуже багатьох факторів і мотивація і самомотивація відіграють тут далеко не останню роль і чим більше у нього буде знань, навичок, комунікабельності тим кращою буде професійна реалізація.

Список використаних джерел:

1. Хорошайло Ю. Є. Особливості професійної мотивації та її врахування в роботі з персоналом / Ю. Є. Хорошайло // Актуальні проблеми соціальної, психологічної та виховної роботи в ОВС: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 30 жовтня 2008 року). – Х.: ХНУВС, 2008. – С. 3-4.
2. Clarke K. Staff Motivation Secret / K. Clarke // Associations Now. – 2010. – Vol. 6 Issue 6. – P. 16-16.
3. Калаур І.Р., Слома В.М., Гнатів О.Б. Особливості професійної мотивації студентів-юристів. Science and Education, 2017, Issue 9. С. 94-99.

Седляр М.О. – к. екон.н.

ліцей «Наукова зміна», м. Київ, Україна

Седляр Д.О. – к. екон. н., доцент

кафедри економіки та економічної освіти

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

Кохно Л.М.

Київська гімназія №154,

м. Київ, Україна

РОЛЬ ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНІЙ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

В останні роки все частіше піднімається питання про необхідність зміни домінуючої в світі моделі економічного зростання, яка орієнтується головним чином на показник зростання рівня ВВП. Альтернативами їй можуть виступати

такі моделі/концепції:

1. Сталий розвиток – це концепція, яка прагне до задоволення потреб сьогодення без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольнити свої власні потреби. Її головна мета полягає у збалансуванні економічного зростання, соціальної справедливості, захисті довкілля, зменшення бідності та нерівності, збереження природних ресурсів та екосистем.

2. Економіка щастя / добробуту – ставить в центр уваги благополуччя та суб'єктивне відчуття щастя людей. Суть цієї теорії полягає в вимірюванні та зростанні рівня щастя, задоволеності усіх суб'єктів ринку, а не орієнтування на матеріалістичні ознаки багатства (грошовий дохід, ВВП, кількість створених матеріальних благ тощо). Метою цієї концепції є підвищення щастя суспільства, в першу чергу через покращення рівня життя (освіти, охорони здоров'я, навколишнього середовища, психологічного відчуття задоволеності тощо), а також, як і в попередньо згадуваній політиці, забезпечення того, щоб всі люди мали доступ до базових потреб, таких як їжа, вода, житло, охорона здоров'я та освіта, зменшення нерівності та соціальної несправедливості.

3. Інклюзивне зростання – це модель економічного розвитку, яка прагне до того, щоб вигоди від зростання розподілялися більш рівномірно серед усіх верств суспільства. Її головним завданням являється створення можливостей для всіх людей, незалежно від їхнього походження чи соціального статусу, досягнення більш стійкого та справедливого економічного розвитку, зменшення бідності та нерівності, справедливий розподіл отриманих у результаті досягнутого соціально-економічного розвитку благ [3].

В Україні тривалий час розвивався клановий капіталізм [1; 2], який призвів не тільки до нерівномірного розподілу створеного в суспільстві ВВП, нерівномірного розвитку регіонів, але і до асиметрії людського розвитку. Це проявляється у нерівномірному доступі людей різних регіонів та типів населених пунктів до якісних послуг та можливостей власного розвитку. Відповідно, на нашу думку, доцільно розвивати в Україні саме інклюзивну модель економічного зростання. Вона важлива і тим, що в умовах війни,

зростає кількість людей в країні, які мають різний доступ до базових послуг (освіта, охорона здоров'я, вода, електроенергія тощо) (в першу чергу це стосується прифронтових територій).

В інклюзивній моделі економічного розвитку освіта відіграє одну із ключових ролей, формуючи наступний механізм досягнення її концептуальних цілей:

1. Зменшення бідності та нерівності – освіта може допомогти людям вирватися з кола бідності, надаючи їм навички та знання, необхідні для отримання більш високооплачуваної роботи. Разом з тим, вона надає всім людям доступ до можливостей для покращення свого життя, незалежно від їхнього походження чи соціального статусу.

2. Створення можливостей для всіх – освіта може відкрити нові можливості для людей, дозволяючи їм розвивати свої таланти та потенціал. А це, в свою чергу, може призвести до більшої соціальної мобільності та більш динамічної економіки.

3. Досягнення більш стійкого та справедливого економічного розвитку – освіта, допомагаючи людям приймати більш обґрунтовані рішення щодо свого життя, може призводити до якіснішого використання ресурсів та більш справедливого розподілу багатства. Останнє відбувається завдяки тому, що освіта «перетворює» людей у більш активних громадян, які можуть брати участь у формуванні політики, що впливає на їхнє життя.

Для трансформації освіти у дієвий фактор розвитку інклюзивної моделі економічного зростання, необхідно:

1. Інвестувати в раннє дитинство та освіту, що може допомогти дітям з бідних сімей отримати необхідні навички та знання для успіху в школі та в житті.

2. Забезпечити доступу до якісної освіти для всіх, включаючи людей з інвалідністю, маргіналізованих груп, представників етнічних меншин тощо.

3. Підтримка неформальної освіти та навчання протягом життя, що дозволить оновлювати працівникам свої знання, уміння та навички, щоб

відповідати потребам мінливої економіки.

4. Створення більш інклюзивних шкіл та університетів, що може включати забезпечення доступного житла та стипендій для студентів з бідних сімей, а також створення більш сприятливої атмосфери для різноманітних груп людей.

Отже, що освіта може виступити важливим фактором, який слід використовувати для розбудови моделі інклюзивного економічного зростання. Проте її ефективність зростатиме за умов активного долучення інститутів системи охорони здоров'я та соціального захисту, що дозволить створити більш справедливе та процвітаюче суспільство для всіх.

Список використаних джерел:

1. Джон Лаф. Система кланового капіталізму в Україні. Складність демонтажу «системи». *Дослідження Королівського інституту міжнародних відносин, Лондон. 2021 р., липень. Лондон.* URL:

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-11/2021-07-01-ukraine-crony-capitalism-ukrainian-lough.pdf> .

2. Мірясов Ю.О. Клановий капіталізм у контексті неоінституціональної теорії контрактів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 3. С. 3 - 8. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/456489>.

3. Цимбалюк І.О. Інклюзивне зростання як новітня модель регіонального розвитку. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством: XIII Міжнародна науково-практична конференція (м. Луцьк, 25-26 червня 2021 р.)*. С. 72–74. URL: http://oia.lntu.edu.ua/files/2526_06_2021.pdf#page=72.

Тернавська Т.А. – к. пед. н, доцент
*Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна*

КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У СТІЙКОСТІ ТА ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Стійкість та відновлення... Такі різні, але такі близькі за важливістю слова-терміни. Від стійкості освітнього процесу, від витримки всіх учасників освітнього процесу, від підґрунтя, закладеного в мирний час, в організації освітнього процесу прямо залежить масштаб майбутнього відновлення всіх цих компонентів.

Незламна Україна, яка стала частиною всесвітньої пандемії, а потім осередком боротьби демократичного суспільства з тоталітарним фашистсько-рашистськими окупантами, невпинно та мужньо тримається на «трьох китах» освіти. Мова, релігія та освіта стали осередками національної свідомості незалежного та демократичного суспільства. Освітній процес толерантно, на засадах етики та демократії, об'єднує в собі ці ключові поняття.

Мова. Мова стала капіляром, артерією, веною, серцево-судинною системою єднання величезного організму українського суспільства не тільки на території нашої держави, а й територіально віддалених осередків української діаспори. Мова є ключовим засобом освітнього процесу, що закладається в родині, у процесі виховання в сім'ї переходить в освітній процес і визначає самоусвідомлення людини як представника певної нації. Українська мова сьогодні як ніколи об'єднала весь освітянський простір, залучила однодумців до організації ефективного освітнього процесу та визначила вектор розвитку на відновлення квітучої та незалежної України.

Релігія. Ніколи заклади освіти незалежної України не пригнічували жодного віросповідання та належності до певної релігійної конфесії. Релігія – це настільки особисто, родинно та індивідуально, що саме ця категорія в

освітньому процесі стала індикатором толерантності, етичного ставлення один до одного та запобігання дискримінації під час організації освітнього процесу для всіх її учасників.

Освіта. Війна в Україні показала, наскільки важливою ключовою особою у формуванні світогляду людини є вихователь, учитель, викладач, асистент, тьютор, куратор тощо. Усі ці професіонали зазнали найбільшого негативного впливу в окупованих містах. Підступний ворог розуміє, що саме ланка освіти може розвернути на 360 градусів тендітний світогляд дитини, підлітка, молодої людини. Тож на педагогічних та науково-педагогічних працівників, які мають критичне мислення та вміють думати, творити, створювати, організовувати, відновлювати, покладено величезну відповідальність за формування світогляду майбутнього незалежного, незламного, розумного, демократичного Європейського суспільства.

У рекомендаціях Державної служби якості освіти «Як організувати свою роботу під час війни» йдеться про те, що заклад під час війни є певним осередком освітньої та психологічної підтримки, у процесі якої не переривається соціалізація особистості та її звичний темп життя. Важливим аспектом в організації роботи закладу освіти є гнучкість, ефективність налаштування освітнього процесу, комфортного та нетравматичного для дітей та педагогів [1].

За період пострадянського простору, включаючи пандемію та воєнний стан, вища освіта була і є вагомим показником інтелектуального потенціалу нашої країни. Можливість забезпечувати кваліфікованими спеціалістами різні галузі соціально-економічного життя України, збагачувати інтелектуальними та науково-технічними компетентностями вагому частину українських громадян, які працюють, та здійснювати фахову підготовку здобувачів вищої освіти – стала ключовим показником оборонної дієздатності нашої країни та відіграє ключову роль у проєктуванні відновлювального потенціалу в повоєнні часи та майбутнього процвітання України як незалежної, демократичної, європейської країни.

Відновлення. Відновлення можливе при збереженні того, що є, або перебудові з нуля. Збережімо, освітяни, те гарне, світле, традиційне, надбане українцями впродовж століть.

Потрібно перебудувати нашу свідомість з урахуванням національної свідомості, самодостатності та самоідентифікації, відбудувати майбутнє!

Список використаних джерел:

1. Державна служба якості освіти. Як педагогу організувати свою роботу під час війни. Середня освіта. Освіта.UA. URL: <http://osvita.ua/school/86136/> (дата звернення 04.03.2024).

Федчишина А.О. – аспірантка

Науковий керівник: Тадеуш О.М. – к.пед.н., доцент
*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ: МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРЕМІЩЕНИХ УКРАЇНЦІВ

Військовий стан в Україні спричинив зміни у всіх сферах життєдіяльності, зокрема, у ракурсі значного зростання рівня вимушеної міждержавної та внутрішньої міграції населення у різні країни світу. Станом на березень 2024 року кількість українців, які емігрували у Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії становить 253 160 тисяч осіб [5]. Уряд Великої Британії підтримує Україну, надаючи економічну, гуманітарну та військову допомогу, а також пропонує різні форми неформального навчання для розвитку професійних навичок українців та для пришвидшення їх адаптації у цій країні.

Найбільший провайдер освітніх послуг для дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії – WEA (The Workers' Educational Association), організація, що діє на території Англії, Уельсу та Шотландії, вбачає своєю місією подолання соціально-економічних наслідків локдаунів та військового стану в Україні та пропонує неформальне навчання для розвитку професійних навичок, фізичного і психічного здоров'я, боротьби з соціальною ізоляцією тощо. Організація отримує фінансування від благодійних внесків приватних осіб та британського уряду, який сприяє поширенню концепції навчання протягом життя [1].

Британські університети також підтримують українське населення, серед них такі університети, як Оксфордський університет (надає академічну, соціальну та фінансову підтримку студентам; розробив програму The Oxford University Graduate Scholarships for Ukraine Programme (2024-25), яка передбачає навчання в магістратурі протягом одного року і покриває усі витрати на навчання та проживання); Кембриджський університет (розробив навчальну платформу для вивчення англійської мови; а також пропонує навчання для студентів та науковців з покриттям усіх витрат); Единбурзький університет (пропонує фінансову та імміграційну підтримку); Манчестерський університет (розробив веб-сайт підтримки для українських громадян, де можна знайти поради щодо психічного здоров'я, академічної та фінансової підтримки тощо); Королівський Коледж Лондона (у співпраці з Ньюкаслським університетом, Лейстерським університетом, Відкритим університетом та іншими, надає підтримку студентам та науковцям і вже понад 50 осіб отримали спонсорську підтримку); Імперський коледж Лондона та інші [3].

Для українців, які опинились на території Сполученого Королівства, уряд запровадив можливість неформального навчання, що дозволяє вивчати англійську мову та отримувати підтримку у працевлаштуванні. Однією з безкоштовних програм уряду є STEP Ukraine для дорослих (осіб старше 18 років), які перебувають за програмами «Дім для українців» (the Homes for Ukraine Scheme), «Програма з допомоги сім'ям з України» (the Ukraine Family

Scheme), «Програма продовження візи громадянам, які перебувають у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії» (the Ukraine Extension Scheme). Програма включає інтенсивний 10-тижневий курс (по 2,5 години щодня) від Британської Ради (British Council); 12 тижнів підтримки з працевлаштування від спеціального консультанта з працевлаштування, який допоможе у написанні резюме, заявки на роботу, підготовки до співбесіди, підтримки в пошуку роботи та професійних майстер-класів, семінарів тощо [4].

Деякі благодійні організації також пропонують різні курси англійської мови у онлайн та офлайн форматах у різних регіонах Сполученого Королівства, серед яких:

1. Безкоштовні онлайн курси ESOL (English for Speakers of Other Languages).

2. Відкритий університет (The Open University) пропонує безкоштовні онлайн ресурси для українців, серед яких – курси з вивчення англійської мови, підтримки у навчанні та працевлаштуванні, психічного здоров'я та благополуччя та інші.

3. Duolingo – електронна платформа вивчення мови (можна завантажити додаток з App Store або Google Play).

4. Програма Collaborative learning (спільне навчання) пропонує різноманітні безкоштовні ресурси та заходи у напрямках: географія, математика, мистецтво, музика, хімія, фізика, біологія, література, історія, технології тощо, які сприятимуть практичному використанню англійської мови.

5. Flash Academy та Racing to English, які пропонують безкоштовні ресурси для вивчення англійської мови (вебінари, блоги, відео, завдання та багато іншого).

6. Програма EAL Framework Фонду Bell Foundation, яка реалізує програми: ESOL, EAL, Criminal Justice Programme, які допомагають у вивченні англійської мови.

7. Кампанія ILT Education Polylingo's Help Ukraine надає українським родинам можливість безкоштовно скористатися платформою, яка містить книги різними мовами [2].

Таким чином, у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії діють урядові програми підтримки українського населення, які передбачають академічну та фінансову підтримку, допомагають у вивченні англійської мови, надають підтримку стосовно працевлаштування тощо. Неформальне навчання дорослих для українців відбувається на базі провідних університетів, забезпечується провайдерами освітніх послуг у галузі освіти дорослих (благодійними організаціями) в очному та дистанційному форматі.

Список використаних джерел:

1. Creating opportunities: the WEA strategy. London. 24 p. URL: https://www.wea.org.uk/sites/default/files/2023-09/wea_strategy_creating_opportunities.pdf.
2. Department for Levelling Up, Housing and Communities. Learn to speak, read and write English: Homes for Ukraine. *GOV.UK*. URL: <https://www.gov.uk/guidance/learn-to-speak-read-and-write-english-homes-for-ukraine> (date of access: 27.03.2024).
3. List of Universities Helping Ukrainian Students. *Erudera*. URL: <https://erudera.com/resources/list-of-universities-helping-ukrainian-students/> (date of access: 27.03.2024).
4. STEP Ukraine – World Jewish Relief. *World Jewish Relief*. URL: <https://www.worldjewishrelief.org/stepukraine/> (date of access: 27.03.2024).
5. Ukrainian refugees by country 2024. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/> (date of access: 27.03.2024).

Чеботарьов В.А. – *д.е.н., професор*
Тумпаков О.В. – *здобувач ОП «Маркетинг»*
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Полтава, Україна

РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Маркетингова освіта в Україні, якій в цьому році відзначається 35 років (з часу заснування першої кафедри маркетингу, а згодом і відповідної спеціальності у Львівській комерційній академії), відіграє ключову роль у підготовці кваліфікованих фахівців, здатних ефективно впроваджувати стратегії маркетингу в умовах сучасного бізнесу. Сьогодні розвитку маркетингової освіти присвячується багато наукових розробок, серед яких слід виокремити найбільш вагомі праці Н. Лисиці та Ю. Белікової [1], В. Чеботарьова [2] та інших.

Основні тенденції в маркетинговій освіті України, спрямованої на підготовку студентів до викликів і можливостей сучасного бізнесу, наразі такі:

- цифрова трансформація: сучасні освітні програми (ОП) з маркетингу активно інтегрують цифрові технології та аналітику. Навички в галузі онлайн-маркетингу, аналізу даних та використання соціальних мереж стають ключовими для випускників. Окрім цифрової трансформації, сучасні маркетингові ОП стрімко впроваджують інноваційні методи і навчальні підходи, використовуючи віртуальну та розширену реальність, ігрові технології, а також інтерактивні сценарії для забезпечення здобувачів можливістю експериментувати та застосовувати теоретичні знання на практиці;

- практична орієнтованість: ОП стають більш орієнтованими на практику, забезпечуючи студентам можливість отримати досвід у реальних проєктах, а співпраця з бізнесом допомагає здобувачам зрозуміти виклики сучасного ринку;

- акцент на креативність: через посилення конкуренції в сфері маркетингу

акцентується увага на розвиток креативності здобувачів. Здатність генерувати оригінальні та інноваційні ідеї стає ключовою конкурентною перевагою на ринку праці;

- міжнародна перспектива: зростає попит на міжнародні аспекти маркетингу, оскільки всі ОП включають елементи, спрямовані на розуміння глобальних ринків, міжкультурну комунікацію та міжнародні стратегії;

- розвиток міждисциплінарності: сучасна маркетингова освіта сприяє розвитку міждисциплінарності, зокрема: психології, соціології, економіки і технологій, що допомагає студентам розуміти ширший контекст бізнесу та ефективніше використовувати різні інструменти в маркетинговій діяльності;

- адаптивність до змін: здобувачів-маркетологів готують до швидких змін у маркетинговому середовищі, формуючи навички управління часом і прийняття рішень в умовах невизначеності, а також здатність миттєво адаптуватися до нових трендів у галузі.

Розвиток маркетингової освіти в найближчій перспективі полягатиме, з нашої точки зору, в наступному:

- можливість змін та доповнень до стандартів вищої освіти: вдосконалення затверджених стандартів всіх трьох рівнів вищої маркетингової освіти дозволить забезпечити високий рівень якості навчання;

- впровадження інновацій: проєктні групи ОП, враховуючи швидкі зміни у технологіях та попиті на ринку, мають активно впроваджувати в освіту інновації;

- вдосконалення навчальних планів (НП): враховуючи швидкі зміни у технологіях та бізнес-середовищі, мають оновлюватися як ОП, так і НП, шляхом перегляду освітніх компонентів для отримання знань, які безпосередньо відповідають потребам сучасного ринку;

- гнучкі та змішані формати навчання, застосування яких є підґрунтям ефективної підготовки фахівців з маркетингу: поєднання дистанційного навчання, відкритих онлайн-курсів, віртуальних лекцій тощо, дозволить студентам отримувати знання незалежно від часу та місця їхнього перебування;

- збільшення взаємодії з реальним сектором економіки: для забезпечення якості маркетингової освіти слід активізувати взаємодію з підприємствами промисловості та сільського господарства. Встановлення партнерських відносин з великими, середніми та малими бізнес-структурами дозволяє не тільки вдосконалювати ОП, а й пропонувати студентам цікаві кейси для розв'язання;

- залучення до досліджень та проєктів: розвиток маркетингової освіти вимагає активну участь як викладачів, так і здобувачів, у дослідницьких програмах та проєктах. Високоякісні наукові дослідження та практико-орієнтовані проєкти створюють унікальні можливості для студентів не лише засвоїти теорію, а й застосовувати здобуті знання в реальних умовах;

- фокус на розвиток критичного мислення: затвержені стандарти вищої освіти з маркетингу спрямовані не лише на засвоєння знань, але й на розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. Переважна більшість ОП ЗВО надають студентам можливість критично оцінювати інформацію, розробляти стратегії та приймати обґрунтовані рішення;

- можливість міжнародної акредитації: для підвищення привабливості ОП з маркетингу, ЗВО можуть акредитувати ОП в міжнародних агентствах (не тільки НАЗЯВО), що забезпечить здобувачам визнання їхніх знань і навичок на світовому ринку праці.

Отже, маркетингова освіта в Україні має великий потенціал для свого розвитку, проте вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін, що відбуваються у бізнес-середовищі. Впровадження сучасних тенденцій та розвиток практичних навичок допоможуть забезпечити високу якість вітчизняних ОП маркетингової спрямованості.

Список використаних джерел:

1. Lysytsia N.M., Vyelikova Y.V., Martynenko M.V., Prytychenko T.I. Marketing and education: directions of distance learning development. Economics of Development. 2021. Vol. 20 (1). doi: [http://dx.doi.org/10.21511/ed.20\(1\).2021.01](http://dx.doi.org/10.21511/ed.20(1).2021.01).
2. Чеботарьов В.А., Чеботарьов Є.В. Крос-культурні компетентності

маркетолога: зміст і проблеми формування в освітньому процесі. *Маркетинг в Україні*. 2021. № 5. С. 66-70. URL: <http://surl.li/sehew>.

Чепок Р.В. – к.пед.н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

КЛАСИФІКАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сучасні підходи до класифікації пізнавальних інтересів учнів закладів професійної освіти. Виділено та описано етапи розвитку пізнавального інтересу, подано їх характеристику.

Ключові слова: підготовка фахівців, критерії класифікації пізнавальних інтересів, етапи розвитку пізнавального інтересу.

Об'єктивний процес сучасного економічного і соціального розвитку країни висуває нові критерії якості освіти: сучасні підходи до оцінки організації праці та використання енергетичних ресурсів вимагають від молодих фахівців перспективності та широти їх професійної освіти.

Розбудова національної системи освіти активізувала педагогічні пошуки, зокрема пошуки оптимальної організації навчально-виховного процесу, який поєднує практичні дії й аналітичний процес: планування, педагогічний аналіз, коригування, збір інформації, аналітичне оцінювання інформації, контроль, стимулювання.

Готуючи майбутніх спеціалістів до роботи в нових умовах, велику увагу приділяємо формуванню їхніх практичних умінь і навичок до управління навчальним процесом у сучасній загальноосвітній школі та професійних (професійно-технічних) закладах освіти. Під цим поняттям ми розуміємо процес змін в об'єктивних (зміст, організація, методи навчання) і суб'єктивних (зміст і структура розумової діяльності) умовах навчання в бік підвищення їх

організованості. У системі навчання об'єктивні умови розглядаємо як підсистему, що керує, а суб'єктивні - як керовану підсистему. У ролі керованого виступає пізнавальна діяльність учнів, перетворення якої в потрібному напрямі є головною метою навчально-виховного процесу; що визначає способи і прийоми керування (Г. Кондратенко, Г. Конфедератов, М. Семикіна, В. Чепелєв, М. Розенберг та ін.).

Під час кожного заняття вчитель, викладач, майстер виробничого навчання керують діяльністю учнів, формуючи в них прийоми розумової діяльності, вміння аналізувати, встановлювати взаємні й причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати, узагальнювати, систематизувати здобуті знання, робити висновки. Відбираючи зміст навчального матеріалу, визначаючи методику його викладання, вчитель задає напрям розвитку розумової діяльності учнів і водночас коригує хід пізнання. На основі врахування готовності учнів до пошукової діяльності, до способів розв'язання проблем, відбувається внесення нових елементів у структуру розумової діяльності учнів, її збагачення.

За традиційної організації навчального процесу на занятті переважає інформаційна діяльність викладача, а учням відведено роль пасивних слухачів. Тому неабиякого значення надається такій організації навчальної діяльності, яка б спрямовувала учнів на самостійне здобуття знань (самостійна робота з науково-популярною літературою, натуральними об'єктами, підручниками, екранними посібниками тощо).

Пізнавальний інтерес стимулює пізнавальну активність учнів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності учня. Тому у вітчизняній психолого-педагогічній літературі дуже багато уваги приділяється дослідженню проблем розвитку пізнавального інтересу (Н.М. Бібік, М.Ф. Беляєв, Л.І. Божович, Л.Д. Гордон, Б.С. Кобзар, О.Г. Ковальов, В.І. Лозова, Н.Г. Морозова, В.О. Оніщук, О.Я. Савченко, Т.І. Шалева, Є.Й. Щукіна та ін.).

Різноманітні моделі навчання, що сприяють формуванню пізнавального інтересу, описано в дослідженнях Н.М. Бібік, С.У. Гончаренка, Б.Г. Друзя, В.Є.

Єсіпова, З.П. Корнєєва, І.Я.Лернера, А.М. Олексюка, П.І. Підкасистого та ін. Серед методів і форм організації пізнавальної діяльності дослідники найчастіше називають ігри, дискусії, інтерактивні технології, постановку і розв'язання проблемних і творчих завдань, залучення учнів до дослідницької роботи.

Класифікація інтересів за різними критеріями приводять такі дослідники, як О.Коберник, О.Г Ковальов, Т.Шушара, Г.І. Щукіна та ін. [2, 3]. Розглянемо сучасні підходи до класифікації пізнавальних інтересів.

1. За стійкістю пізнавального інтересу.

Ситуативний інтерес — епізодичне переживання, коли в дитини ще немає стійкого інтересу до предмета, він виникає як реакція на щось нове, емоційно-привабливе у змісті. Прояви інтересу мають тимчасовий характер.

Стійкий інтерес — перетворення епізодичного переживання у емоційно-пізнавальне ставлення до предмета, яке спонукає учнів прагнути до пізнання нового, вирішувати пізнавальні завдання не тільки на уроці, але й у вільний час.

Інтерес-ставлення – емоційно-пізнавальна спрямованість особистості, яка під впливом пізнавального інтересу поступово змінює сенс життя учня. Цей інтерес є достатньо глибоким. Він закріплюється не тільки відповідною навчальною діяльністю, але спостерігається й у пізнавальній активності поза межами навчального процесу.

2. За спрямованістю пізнавального інтересу

Безпосередній інтерес – до самого процесу діяльності – процесу пізнання або змісту навчального матеріалу.

Опосередкований інтерес – до результату діяльності (наприклад, до оволодіння якоюсь спеціальністю).

3. За рівнем дієвості інтересів

Пасивний інтерес – споглядальний, коли дитина лише сприймає цікавий для неї об'єкт.

Активний інтерес – той, який спонукає людину оволодіти об'єктом інтересу, він формує розвиток особистості, характер, здібності.

Індивідуальність інтересу особистості пов'язана із рівнями його

формування.

4. За обсягом пізнавального інтересу.

Широкі інтереси (пов'язані з навчанням різних предметів, з процесом навчання в цілому).

Вузькі інтереси (вивченням, одного предмета або окремих тем, розділів).

Якщо викладач не тільки створює умови для засвоєння учнями певної системи знань, але й навчає прийомів їх застосування і пошуку, тоді на думку Т.Головань можливий перехід від одного етапу розвитку пізнавального інтересу до іншого [1].

У психолого-педагогічній літературі виділяються етапи розвитку пізнавального інтересу за рівнем розвитку усвідомлення пізнавальних потреб, стійкості інтересу та здатності особистості до пізнавальної активності [2, 3].

Зацікавленість – перший етап розвитку пізнавального інтересу, ситуативний інтерес. Його основними характеристиками є нестійкість, довільний характер, вибіркова пізнавальна активність учня, що виникає на його основі і швидко зникає.

Допитливість – другий етап розвитку пізнавального інтересу – характеризується прагненням розширити свої знання з окремої теми, розділу, предмета, самостійно розв'язувати пізнавальні проблеми. Психологічні характеристики цього етапу – це емоції здивування, почуття радості відкриття. Однак інтерес стосується лише окремих питань змісту або окремих способів пізнавальної діяльності, хоча учні вже здатні до тривалої пізнавальної активності в цьому напрямі.

Заглибленість — на третьому етапі розвитку пізнавального інтересу він стає глибоким, стійким та індивідуально значущим, як правило, інтерес на цьому етапі стосується повної галузі наукових знань, навіть виходячи за межі навчального предмета. Учень вже усвідомлює наявність у себе такого інтересу і виявляє відповідну пізнавальну активність. Під впливом пізнавального інтересу він прагне самостійно дізнатися щось нове, опанувати теоретичні аспекти змісту, самостійно знайти (відкрити для себе) причину події, розкрити

причинно-наслідкові зв'язки, встановити певні закономірності.

Спрямованість – четвертий етап розвитку пізнавального інтересу – характеризується свідомим прагненням учнів до глибокого і міцного засвоєння знань, до опанування теоретичних засад науки і застосування їх на практиці. Пізнавальна активність учня має стійкий тривалий характер, стає переважно творчою, спрямованою на особисті відкриття в певній науковій галузі. На основі такого інтересу поступово формується науковий світогляд, утверджуються стійкі переконання особистості.

Така характеристика етапів розвитку пізнавального інтересу дозволяє викладачу орієнтуватись у рівнях його сформованої в окремих учнів та диференціювати відповідним чином навчальну діяльність, обирати моделі (форми, методи, засоби, технології) навчання.

У теоретичних дослідженнях педагогів і психологів зауважується, що пізнавальний інтерес впливає на результати процесу навчання [1, 2]. Освітні завдання навчання пов'язані не тільки зі значним обсягом інформації, яку учень повинен осмислити, усвідомити, але й з необхідністю її самостійного пошуку та опрацювання. Інтерес допомагає зняти інтелектуальну напругу, втому, він ніби «розчищає» шлях до знань, які засвоюються і вільніше, і легше. Щодо розвивальних завдань навчання, то пізнавальний інтерес сприяє особистісному зростанню учнів.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що пізнавальні інтереси – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного здійснення певної діяльності і сталої позитивної динаміки оволодіння знаннями, уміннями і навичками. Класифікація пізнавальних інтересів здійснюється за такими критеріями: за стійкістю пізнавального інтересу, за спрямованістю пізнавального інтересу, за рівнем дієвості інтересів, за обсягом пізнавального інтересу. У психолого-педагогічній літературі виділяються етапи розвитку пізнавального інтересу: зацікавленість, допитливість, заглибленість, спрямованість.

Список використаних джерел:

1. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. *Рідна школа*. 2004. №6. С. 15-18.
2. Коберник О., Коберник Г. Активізація навчально-пізнавальної діяльності школярів. *Рідна школа*. 1999. -№12. С. 55-60.
3. Шушара Т. Активізація пізнавальної діяльності учнів. *Рідна школа*. 2003. №2. С. 11-14.

Юрченко Л.І. – д. філос. н., професор,
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ПРИРОДООХОРОННІЙ ОСВІТІ ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Вважається, що екологічна наука є не тільки комплексом спеціальних природно-соціальних законів і закономірностей, а й певною методологічною системою, особливим стилем мислення, покликаним слугувати суспільству у разі прийняття відповідальних господарських рішень.

В наш час збурення біосфери війною завдають не тільки великий локальний, регіональний, але і глобальний вплив на суспільство, його життєдіяльність. Проблема в тому, що вирішення питань послаблення цього згубного впливу не можна здійснити без забезпечення формування цілісного екологічного знання та мислення майбутнього фахівця.

Екологічна освіта як базова основа формування принципу відповідальності у підготовці фахівців буде ефективнішою, якщо їхня природоохоронна підготовка здійснюватиметься як цілісна поетапна система, яка забезпечить засвоєння екологічних знань, перетворення їх у переконання та опанування умінь реалізовувати знання в професійній діяльності за умови дотримання таких дидактичних принципів: неперервність екологічної підготовки; міжпредметність її здійснення з урахуванням інтегрованого та

диференційованого підходів; еколого-професійна спрямованість змісту навчального матеріалу [1].

Екобезпечний розвиток повинен бути базисною, вихідною ідеєю, основою природоохоронної діяльності у воєнний час жахливих руйнувань, а тим паче у часи післявоєнної відбудови.

Форми і методи такої діяльності можуть бути різні, а мета одна: різнобічна підготовка спеціаліста, здатного вивчати, розуміти й оптимально вирішувати соціально-екологічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань процесів розвитку біосфери, здорового глузду, загальнолюдських досвіду й цінностей.

Природоохоронна компонента у системі освіти невід'ємно пов'язана з соціально-політичними небезпеками, стихійним і хаотичним розвитком виробничих сил, які створюють колосальну турбулентність стану навколишнього природного середовища. На сучасному етапі екологічна освіта є спільним завданням гуманітарно-естетичних, соціально-історичних та природоохоронних заходів. Зміст цього завдання розкриває єдність зв'язків в системі «природа — людина — суспільство».

Екологічне наповнення та оновлення змісту кожного блоку навчальних дисциплін, форм і методів педагогічної технології підготовки фахівців в сучасному вищому навчальному закладі в цілому дасть змогу підвищити ефективність формування екологічної культури студентів, їхніх умінь та навичок (організаційних, плануючих, контрольних-оціночних, еколого-практичних) вирішувати задачі впливу на природне довкілля із урахуванням інтересів, бажань та нахилів студентів.

Загальною метою цього процесу має стати формування у фахівця екокультури, природоохоронної соціологічно-психологічної і світоглядної установки, спонукання його до активної участі в екологічному відродженні нашої держави, в діях, що сприяють органічному включенню країни до глобальної системи ноосферного господарювання відповідно до інвайроментальних орієнтацій та установок, екологічних традицій.

Екологічна освіта не повинна зупинятися на стадії простої поінформованості. Очевидно, що цей шлях не є простим. Багато чого залежить від доступності та якості екологічної інформації, способів її подачі та спрямування.

Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих стратегічних і тактичних завдань сучасної України.

Активізація екологічної освіти та потреби її вдосконалення і реформування впливають із зміни світогляду людства. Дискусія між антропоцентризмом та екоцентризмом безпосередньо виводить в поле суспільного дискурсу проблему моральності. Людина не може не звертатись до внутрішнього світу, орієнтуючись тільки натуралістичною регламентацією та ірраціональністю етичних переконань. Особистісні аспекти, естетичні та інтелектуальні сторони людського життя передбачають співіснування колективізму з толерантністю щодо індивідуального вибору.

Спеціалізація в тому чи іншому напрямку обов'язково потребують пристосування фундаментальних теоретичних знань до вирішення прикладних завдань. Не викликає сумніву й те, що оволодіння ідеями екологічної науки не відміння ідеологічного просвітництва та виховання.

Таким чином, оптимізація взаємовідносин суспільства і природи, вироблення умінь активно і цілеспрямовано впливати на природне середовище, не завдаючи йому шкоди, не можливі без відповідних екологічних знань. На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в час надвисокого рівня впливу на довкілля, з не завжди передбачуваними наслідками, екологічне научення, виховання і культура майбутніх фахівців мають визначити не лише сутність держави, але й благополуччя та здоров'я нації.

Це – надзвичайно складне і важливе завдання. Позитивний ефект може бути досягнутий лише в тому разі, якщо підходити до його вирішення старанно,

з душею і серцем, а головне – професійно, грамотно і дуже відповідально з урахуванням принципів і законів, згідно з якими живе і розвивається природа.

Список використаних джерел:

1. Юрченко Л., Гонтаренко Л. Соціально-екологічне виховання в сім'ї як початок формування засад екологічної компетентності сучасної особистості / *Scientific Journal of Khortytsia National Academy (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)*. 2022. Вип. 2(7). С. 7 – 16.

Yandola K.

Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University,

Kharkiv, Ukraine

NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES

Strategic vectors for the development of the educational space and the education system in today's conditions can be diverse and depend on the specific context and challenges faced by the country or region.

Forasmuch the military-political and socio-economic situation in Ukraine, we consider the following directions are relevant and promising today.

Technological and digital transformation, which involves the introduction of modern technologies into the educational process; development the online education and distance learning; creation the digital pedagogical resources and platforms for participants in the educational process.

Activation of practical and professional orientation. In this process, the development of partnerships between education and enterprises plays an important role; strengthening the practical component of training and internship; adaptation of educational programs to the requirements of the labor market.

Flexible and inclusive education models, in which the development of flexible educational programs and assessment systems are implemented, are also an important

direction; provides access to education for different social groups; inclusive methods for students with special needs are developed and implemented.

Another direction can be named the development of the competence approach, which directs educational activities to strengthen the development of key skills (critical thinking, communication, teamwork); revision of the content of training with a focus on the formation of specific competencies.

In today's conditions, international cooperation and exchange acquire special importance. This allows studying and implementing international standards and best practices in domestic education, increasing the academic mobility of all participants in the educational process.

Due to the ongoing war in Ukraine, a significant number of educational institutions have been completely or partially destroyed, and some of them have been forced to move to other regions of the country. Thus, as of October 30, 2023, 3 793 educational institutions were bombed and shelled, of which 3428 educational institutions were damaged and 365 were completely destroyed. This is reported on the resource of the Ministry of Education and Culture [1]. Unfortunately, these numbers are increasing every day. The general psychological state of all participants in the educational process should be added to this. Therefore, in our opinion, non-formal education institutions and informal education are gaining special importance today.

As defined in European youth foundation: “non-formal education refers to planned, structured programmes and processes of personal and social education for young people designed to improve a range of skills and competences, outside the formal educational curriculum”, “informal education refers to a lifelong learning process, whereby each individual acquires attitudes, values, skills and knowledge from the educational influences and resources in his or her own environment and from daily experience” [2].

Non-formal and informal education has the following advantages in war conditions:

- provide education to people of any age and level of training. This is important for people who have been forced to leave school or higher education because of the war;

- be more accessible than traditional education. This is important for people who live in war zones or who have limited resources. Accessibility is the ability to provide education without significant formal structures or infrastructure, as well as the location of informal educational initiatives in accessible and safe places;

- development of civic participation and activism skills, support of initiatives aimed at peace building and conflict resolution;

- be more relevant to the needs of people living in a state of war, promote social inclusion and rehabilitation;

- cover both soft-skills and hard-skills, focus on practical skills necessary for survival in war conditions (first aid, self-defense, information search skills, etc.).

For example, informal first aid courses can help people learn how to help the injured. Informal mental health education can help people cope with the stress and anxiety caused by war. Informal entrepreneurship courses can help people start their own businesses to support themselves. Non-formal and informal education plays an important role in providing education and support to people in war.

Today you can choose from different platforms that offer educational programs in different areas. For example, Coursera and EdX offer courses in a wide range of subjects, including computer science, business, humanities, natural sciences, etc. Courses are taught by leading universities and organizations from around the world. Or UdeMy offers courses on a variety of topics, including programming, design, marketing, business, and more. The LinkedIn Learning platform also offers courses in business, IT, marketing, sales, etc. The courses are designed to help people develop their professional skills. Khan Academy courses, which are also available online and on mobile devices (free courses in math, science, history, programming, etc.).

It should be noted that these advantages of non-formal and informal education pose new tasks and create additional challenges for formal education, but do not

diminish its role. They should be considered as an addition to the acquisition of education in formal educational institutions. In addition, we should take into account the threats or shortcomings of insufficient control of the quality of education, the informality of certification, lack of structure, heterogeneity of teachers.

References:

1. Освіта під загрозою URL: <https://saveschools.in.ua> (date of application 1.02.2024).

2. Non-formal education and informal education. Council of Europe URL: <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/definitions> (date of application 30.01.2024).

Kuzmenko A. – *Candidate of Philological Sciences, Associated Professor, Associated Professor of Foreign Philology, Translation and Professional Language Training Department in The University of Customs and Finances, Dnipro, Ukraine*

ACADEMIC INTEGRITY AND WAYS TO PREVENT ACADEMIC MISCONDUCT

Ukrainian education and science are undergoing significant transformations. Higher education is currently experiencing comprehensive reforms, marked by fundamental changes since 2014. During this period, key legal, organizational, and financial principles were established to enhance interstate cooperation, ensure the autonomy of higher education institutions, integrate education with science and industry, and prepare competitive specialists for the innovative and high-tech, economically successful development of the state to meet the needs of modern society. The Ukrainian academic space has been inundated with new concepts, requirements, and notions, and one such innovation is "academic integrity," which has been imported from Western educational practices. As for The Law of Ukraine “On Education”, academic integrity is a set of ethical principles and rules defined by law, which the participants of the educational process should guide during training,

teaching and conducting scientific (creative) activities to ensure confidence in learning outcomes and / or scientific (creative) achievements [1].

Scientific activity attracts the most attention from researchers and analysts regarding the manifestation of academic dishonesty. According to the results of the "Integrity Review in Education: Ukraine 2017" by the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), no less than 50% of dissertation research does not meet quality standards, and 9 out of 10 higher education candidates resort to plagiarism [3]. We agree with Ya. Tytsko [2, p.193] that it is precisely appropriate legal measures that can influence ensuring a decent academic level worthy of the scholarly community. Academic integrity is the main goal of the educational and scientific community, grounded in responsibility, honesty, and morality, ensuring the regulation of relationships among participants in the educational and scientific community and their materials. Thus it is very important to provide implementation of academic integrity culture and to prevent academic misconduct.

Combatting academic misconduct is crucial for maintaining the integrity and fairness of educational institutions. Here are several ways to address and prevent academic misconduct: clear academic integrity policies, educational programs, promote a culture of integrity, use of technology, varied assessment methods, effective proctoring, randomized questions, encourage reporting, consistent enforcement, student Involvement, continuous review. Let's discuss in details:

1. Clear Academic Integrity Policies: Clearly communicate and establish academic integrity policies within the institution. Ensure that students are aware of what constitutes misconduct, including plagiarism, cheating, and unauthorized collaboration.

2. Educational Programs: Develop educational programs to inform students about the importance of academic integrity, the consequences of misconduct, and proper citation methods. This could include workshops, tutorials, or online modules.

3. Promote a Culture of Integrity: Foster a culture of academic integrity within the institution. Encourage honesty and ethical behavior through discussions, awareness campaigns, and by emphasizing the value of learning over grades.

4. Use of Technology: Employ plagiarism detection tools and other technology

solutions to identify instances of plagiarism or cheating. These tools can help instructors identify suspicious patterns in student work.

5. Varied Assessment Methods: Implement diverse assessment methods, such as open-book exams, group projects, and oral examinations. This makes it more challenging for students to engage in traditional forms of cheating.

6. Effective Proctoring: For online exams, use effective proctoring solutions to monitor students and prevent cheating. This may include live proctors, AI-based proctoring, or recorded sessions for review.

7. Randomized Questions: If using online assessments, employ question randomization to create unique exams for each student. This reduces the likelihood of students sharing answers.

8. Encourage Reporting: Establish a confidential reporting system for students and faculty to report suspected cases of academic misconduct. This can help in investigating and addressing the issues promptly.

9. Consistent Enforcement: Ensure that academic integrity policies are consistently enforced. If misconduct is identified, take appropriate disciplinary actions, which may include academic penalties, warnings, or expulsion.

10. Student Involvement: Involve students in discussions about academic integrity and include them in the process of maintaining a fair academic environment. Encourage self-policing within the student community.

11. Continuous Review: Regularly review and update academic integrity policies to address new challenges and technologies that may arise. Stay proactive in adapting to changes in academic misconduct trends.

By implementing a combination of these strategies, educational institutions can work towards creating an environment that promotes honesty, integrity, and a commitment to ethical behavior in academic pursuits.

List of sources:

1. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Тицька Я. Академічна доброчесність та академічна відповідальність у забезпеченні якості освіти. Теорія держави та права. Підприємництво,

господарство і право. 2018. №11. С.192-195.

3. Academic dishonesty – cheating and plagiarism in Ukrainian Higher education, 2017. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/education/oecd-reviews-of-integrity-in-education-ukraine-2017/academic-dishonesty-cheating-and-plagiarism-in-ukrainian-higher-education_9789264270664-13-en.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ
ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Білоусова Т.П. – старший викладач
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон, Україна

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМЕТРИКИ

Освітня система України, зокрема й вища освіта, має тенденцію переорієнтації на компетентнісний підхід. Пріоритетні такі вектори: не лише навчання та самонавчання, а й самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності та креативності. Компетентнісний підхід має на меті підготовку та виховання висококваліфікованих кадрів, затребуваних на українському та міжнародному ринках праці, а також особистості, члена соціуму. Передбачає розвиток у людині здатності орієнтуватися у різноманітні непростих і непередбачуваних життєвих ситуаціях, мати уявлення про наслідки своєї діяльності, і навіть нести за них усвідомлену відповідальність. Компетентнісний підхід на економічних напрямках підготовки акцентує увагу на результаті освіти, важливою складовою якої є формування та розвиток економічного мислення здобувача. В результаті освоєння програми бакалавра у випускника мають бути сформовані загальнокультурні компетенції; загальнопрофесійні компетенції; професійні компетенції; професійно-прикладні компетенції, а також види професійної діяльності, до яких готуються

випускники програм бакалаврату. [1]. При реалізації основної професійної освітньої програми значною вимогою є використання в освітньому процесі активних та інтерактивних методів та форм організації навчальної діяльності: інтерактивні лекції, групові проекти, презентації, наукові семінари, аналіз кейсів, моделювання виробничих процесів чи явищ. У сучасних дослідженнях, окрім вищевикладеного, до інтерактивності відносять і роботу з комп'ютером та методи, які використовують комп'ютерну техніку [2]. В сучасних умовах здобувачи багато працюють самостійно, вивчаючи рекомендовану літературу та виконуючи різні види завдань. Для формування компетенцій потрібні як висококваліфіковані викладачі так й методика викладання, що дозволяє активізувати навчально-пізнавальну діяльність, розумову діяльність, підвищити рівень освіти майбутніх випускників.

Розглянемо методичні особливості навчання економетричного моделювання, що сприяють підвищенню якості економічного мислення бакалаврів. Завдання економетричного моделювання дозволяють продовжити формування умінь побудови, аналізу економетричної моделі, що виступає в ролі методу пізнання економічних процесів та явищ, та інтерпретації отриманих висновків та прийняття стратегічних рішень. Вищевказане дозволяє здійснювати формування наступних компетенцій: здатність здійснювати збір, аналіз та обробку даних, необхідних для вирішення професійних завдань; здатність вибирати інструментальні засоби для обробки економічних даних відповідно до поставленого завдання, аналізувати результати розрахунків та обґрунтовувати отримані висновки; здатність на основі опису економічних процесів та явищ будувати стандартні теоретичні та економетричні моделі, аналізувати та змістовно інтерпретувати отримані результати [2]. Процес дослідження економічного процесу чи явища за допомогою моделі зводиться до доповнення відсутніх елементів і зв'язків по відношенню до оригіналу, до їх упорядкованості та побудови загальної структури із зазначенням функціонування всіх основних її елементів та системи в цілому. Якщо моделі є невідомі елементи, вона може бути джерелом навчальної інформації. Кількість

інформації, одержувана здобувачем про об'єкт, що вивчається за допомогою моделі, є важливим критерієм методичної цінності використання цієї моделі при засвоєнні нового матеріалу. Завдання-компоненти - це завдання першого виду (підготовчий рівень). Такі завдання є допоміжними, містять готові економетричні моделі. Даним завданням ми змушені приділяти увагу, так як робота над ними допоможе знайти вирішення завдань другого виду - економетричної задачі. Частина розв'язання задачі першого виду (або все рішення цілком) може стати елементом розв'язання задачі другого виду, забезпечивши для неї якийсь висновок. Завдання підготовчого рівня може принести методичну допомогу: вона може підказати метод рішення, намітити загальний вигляд рішення та напрямок, у якому слід розпочинати роботу. До завдань другого виду належать: завдання із побудовою регресійних моделей; завдання з використанням одночасних рівнянь; завдання практичного застосування економетричного моделювання в мікроекономіці та макроекономіці; завдання економічного аналізу та прогнозування на основі тимчасових рядів.

Для створення комплексу економетричних завдань виділимо такі критерії відбору змісту: економічна фабула завдання, що сприяє мотивації вивчення відповідного матеріалу; наявність основних та доступних проблем, характерних для сфери економіки та фінансів; технологічна спрямованість процесу розв'язання, тобто дотримання правил і норм, що вимагають відповідності отриманого результату вирішення його цільового призначення; багаторівневість завдань, тобто побудова системи завдань за принципом зростання складності. Основною вимогою до економетричних завдань, що до включення в загальну систему завдань, є наявність у них дидактичних функцій. Вони повинні сприяти створенню необхідних умов для засвоєння теоретичного матеріалу, відпрацюванню у них умінь та навичок відповідно до вимог навчальної програми, формування компетенцій. Економетричні завдання слід розглядати як задачу-метод, тому що в процесі її вирішення виявляється новий метод, спосіб, прийом міркування. Економетричне моделювання у навчанні є

засіб реалізації комплексу економетричних завдань, суттєвими ознаками яких є такі характеристики: застосовність до курсу ВНЗ економетрики; приналежність до проблем, реалізацію яких у процесі навчання економетриці найдоцільніше здійснити у певній економетричній формі. Для ілюстрації застосування завдань підготовчого рівня розглядається тема «Парна регресія» [2]. Вирішення завдання краще запропонувати студентам виконати за допомогою табличного процесора MS Excel. Закріпивши основні навички щодо вирішення першого типу економетричних завдань (а саме: сформувавши вміння здійснювати збір, аналіз та обробку даних, вибирати інструментальні засоби для обробки економічних даних, аналізувати результати розрахунків та обґрунтовувати отримані висновки), далі пропонуємо роботу в парах, яка дає всім можливість брати участь у роботі, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, вміння активно слухати, висловлювати свою точку зору з даної проблеми, виробляти спільну думку, вирішувати розбіжності, що виникають), що не завжди буває можливо у великому колективі.

При вирішенні завдань другого типу парна робота сприяє отриманню більш якісних знань теоретичного матеріалу, підвищенню самооцінки учня, відпрацюванню навички з виконання економіко-статистичних розрахунків, що дає можливість формування навичок побудови стандартних економетричних моделей, аналізу інтерпретації отриманих результатів, що сприяє розвитку компетенцій здобувачів. Для ілюстрації завдання-методу краще розглянути тему «Множинна регресія» [2].

Навчання економетричному моделюванню сприяє формуванню компетенцій, а отже, розвитку економічного мислення здобувача. Будь-які знання, якими опановують учні, можуть бути засвоєні ними тільки в тому випадку, якщо вся система розумових операцій задіяна. Професійні якості майбутнього фахівця суттєво залежать від того, яким виявляється зміст навчання та наскільки велика увага приділяється формуванню розумових дій. Економетрика грає значну роль у формуванні економічного мислення

студентів. Розвинене економічне мислення, володіння економетричним моделюванням дозволить випускникам вишу відповідати сучасному рівню розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Бурда М.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців економічного профілю: монографія. К.: Видавничий центр «Академія», 2014. 240 с.
2. Гріффітс В.Е., Піндайк Р.С. Економетрика. К.: Видавництво «Либідь», 2004. 928 с.

Велнечук В. - студентка БТФ

Шалар О.Г. - к. пед. н., доцент

Стрикаленко Є.А. - к.н.ф.в.с., доцент,

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Психічне здоров'я є однією з найбільших людських цінностей не лише з індивідуальної, але і з соціальної точки зору. Проблема здоров'я молоді – стратегічна проблема сучасного українського суспільства, вирішення якої зумовлює якісні характеристики розвитку країни, його інтелектуальний та духовний капітал. Особливу увагу слід звернути на стан психічного здоров'я сучасної студентської молоді, адже це одна з найбільш піддатливих до стресів категорій [1, 7, 8].

Як відмічає М.С. Корольчук та ін., серед студентів 1-2 курсів існує великий відсоток тих, то страждає неврозами різного типу і вираженості, що суттєво ускладнює процес нормалізації навчання у вищому навчальному закладі [2, с. 17].

М. Миколайчук трактує культуру психічного здоров'я як сукупність таких компонентів:

- усвідомлення потреби підтримання та зміцнення особистісних ресурсів психіки;
- потреби отримання необхідних знань щодо профілактики емоційних та особистісних розладів;
- планування своєї життєдіяльності відповідно до принципів збереження та збагачення ресурсів психіки, самореалізації та самовдосконалення;
- застосування необхідних знань та умінь щодо збереження власного психічного благополуччя та цілеспрямованого обмеження чинників ризику його порушення [3].

Становлення та розвиток культури психічного здоров'я реалізується за допомогою соціально-психологічної профілактики: системою заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя в розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку [4, 5, 6].

Серед основних факторів, що впливають на здоров'я, науковці виділяють:

1. Прийняття відповідальності за своє життя, зокрема за своє здоров'я.
2. Самопізнання як аналіз себе.
3. Саморозуміння і прийняття себе, процес внутрішньої інтеграції.
4. Уміння жити сьогоденням.
5. Свідомість індивідуального буття і, як наслідок, усвідомлено вибудована ієрархія цінностей.
6. Здатність до розуміння, слухання і прийняття інших [2, 3].

Пояснення і донесення до людей необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні негаразди та їх наслідки для особистості називається психоедукацією [3]. Психоедукація студентів з питань психічного здоров'я може здійснюватися за допомогою різних засобів – інформаційних буклетів,

відеофільмів, групових лекцій, тренінгів, презентацій, флеш-мобів, інтернет-ресурсів та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей соціальної поведінки студентів, як однією із складових психічного здоров'я.

Результати дослідження.

Стилі спілкування їх характер – важливий аспект в житті студентів. Для вивчення індивідуальних особливостей поведінки студентів було проведено дослідження за методикою «Діагностика міжособистісних відношень» Т. Лірі. Ця методика спрямована на визначення психологічних характеристик міжособистісного спілкування, взаємовідношень в малих групах. За допомогою цієї методики виявляється переважний тип відношень до людей в самооцінці і взаємооцінці.

В дослідженні приймали участь студенти 2 курсу БТФ Херсонського державного аграрно-економічного університету протягом жовтня-грудня 2021 року.

Таблиця 1

Типи відношень студентів в процесі дистанційної освіти

Суб'єкт	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Віка В.</i>					+	+		
<i>Саша В.</i>			+		+			
<i>Ліза С.</i>	+				+			
<i>Настя Г.</i>	+							
<i>Катя Л.</i>							+	
<i>Юля Б.</i>					+			

Примітка:

1. Авторитарний (владний - лідируючий)
2. Егоїстичний (незалежний – домінуючий)
3. Агресивний (прямолінійний)
4. Підозрілий (недовірливий – скептичний)
5. Підкорений (покійно сором'язливий)
6. Залежний (слухняний)
7. Доброзичливий (співпрацюючий – конвенційний)

8. *Альтруїстичний (відповідальне благородний)*

За результатами нашого дослідження студенти другого курсу є спокійними та адекватними в спілкуванні з іншими людьми. Але ми можемо порадити Вікі В., Каті Л. та Юлі Б. бути більш впевненими в собі. Наявність авторитарного стилю поведінки у Лізи С. та Насті Г. хоч і носить домінуючий характер, але їх відношення в групі не мали негативного прояву.

Висновок. Психологічні властивості особистості не існують поза системою соціальних стосунків. Тут на перший план виходять питання впливу соціуму на здоров'я особистості. Тільки люди зі здоровою психікою звичайно почувають себе активними учасниками в соціальній системі.

Студентська молодь не повинна забувати про своє фізичне, а тим паче про психологічне здоров'я. Адже саме від нього залежить весь спектр буття людини.

Список використаних джерел:

1. Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Косенко А.Ф., Кочергіна Т.І. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Навчальний посібник. К.: Фірма «ІНКОС», 2002. 272 с.
2. Круцевич Т.Ю., Безверхня Г.В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник. К.: Олимпийская литература, 2010. 248 с.
3. Миколайчук М. Культура психічного здоров'я молоді як стратегічна проблема сучасного суспільства. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2654/>
4. Тимофієва М.П. Двіжона О.В. Психологія здоров'я: навчальний посібник. Чернівці: Книги – XXI, 2009. 296 с.
5. Шалар О.Г. Оцінка стану здоров'я та чинників здорового способу життя студентів. *Філософські обрії сьогодення: Збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. Берегової Г.Д. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 181-183.*
6. Шалар О.Г. Оцінка стану здоров'я та чинників здорового способу життя студентів. / *Філософські обрії сьогодення. Збірник тез VII Міжнародної*

науково-практичної конференції / за заг. ред. Берегової Г.Д. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. – С. 181-183.

7. Шалар О.Г., Андрєєва Р.І., Стрикаленко Є.А., Гузар В.М. Ефективність методики розвитку фізичних якостей жінок молодого віку засобами фітнесу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць /За ред. О.В. Тимошенка. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. Вип. 11 (143) 21. С. 21-25.

8. Шалар О.Г., Андрєєва Р.І., Стрикаленко Є.А. Комуникативність тренера: психолого-педагогічна проблема. *Філософські обрії сьогодення: збірник тез за матеріалами ІХ Міжнародної науково-практичної конференції.* / за ред. І. Варнавської. Херсон: ХДАЕУ, 2021. С. 111-113.

Велнечук О. - студентка БТФ

Шалар О.Г. - к.пед.н., доцент

Стрикаленко Є.А. - к.н.ф.в.с., доцент,

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗДОРОВОМУ СПОСОБІ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Студентське життя – прекрасна пора, яка досить різноманітна, насичена, яка має нові знайомства та цікаве навчання. Але якщо розібратися серйозно, то життя сучасного студента полягає в тому, що він «гризе граніт науки». А під час розумових навантажень виникають великі нервові, інформаційні та емоційні навантаження, хронічне недосипання, перенапруження, порушення режиму дня, відпочинку та характеру харчування особливо в період сесії [5, 6].

Студентське харчування полягає в тому, що вони споживають продукти швидкого приготування, напівфабрикати та продукти тривалого зберігання, які мають не досить хорошу репутацію та різноманітні перекуси замість повноцінного харчування, адже при постійному вживанні такої їжі в організм не потрапляє потрібна кількість вітамінів та мінеральних речовин [1].

Сніданок не завжди присутній у студентському харчуванні. Молодь може випити лише каву чи чай та «побігти» на навчання. День буде довгим та важким, тому вони купують різні рекламні батончики чи снеки, але це не найкраще харчування. Адже калорійність подібних перекусів близько 600 ккал в 100 г, а студент може з'їсти таких батончиків декілька. А на обід та вечерю молодь може придбати у магазині напівфабрикати, які містять безліч шкідливих речовин. При нерухливому способі життя таке неповноцінне харчування шкідливе, особливо дівчатам, які слідкують за своєю фігурою. Адже при такому раціоні спостерігається ожиріння, цукровий діабет, гіпертонія, атеросклероз, захворювання серця та недоїдання [1,4].

Правильне харчування – це вживання різноманітних продуктів, які дають усі поживні речовини, необхідні для підтримання здоров'я. До цих речовин належить білок, вуглеводи, жири, вода, вітаміни та мінерали. Достатня кількість кожного з елементів забезпечує належне функціонування усіх систем органів та їх здоровий стан. При правильному харчуванні важливо зосереджуватись на загальному раціоні, а не на окремих речовинах, бо жоден окремий елемент не замінить інший [2].

Правильне харчування є невідмінною умовою здорового способу життя. Раціональне вживання продуктів допоможе досягнути високої працездатності та активності протягом усього життя. На думку Дж.Х. Уилмора і Д.Л. Костілла, режим харчування повинен включати відносно збалансовану кількість вуглеводів, білків і жирів, а саме: вуглеводів – 55-60%; жирів – не більше 30%; білків – 10-15% [3, с. 332].

Щоб організм отримував достатню кількість вітамінів та мікроелементів на добу, важливо розробити комплекс харчування, який буде включати в себе правильне харчування (повинен бути сніданок, обід, вечеря та декілька

перекусів). У харчуванні обов'язково повинні бути овочі, фрукти та м'ясо, яке збагачене білками [3].

Мета дослідження полягає у визначенні правильної дієти здобувачів вищої освіти під час дистанційного навчання.

Результати дослідження. Наше дослідження було проведено протягом жовтня-грудня 2021 року. Суб'єктами нашого дослідження були студентки 2 курсу БТФ Херсонського державного аграрно-економічного університету. В ході проведення нашого тестування на тему «Чи правильно ви харчуєтесь» нами оцінювався рівень правильного харчування студентів (6 осіб). Тестування включало в себе 12 запитань. Зміст анкети включав питання щодо змісту, режиму харчування, відношення то ти чи інших продуктів харчування. В таблиці 1 наведено результати нашого дослідження. Підраховувалася загальна кількість балів і визначалися певні рівні харчування: дієта відмінна, добра, дієту варто покращити.

Таблиця 1

Відношення студентів до дотримання правильної дієти

Суб'єкти	Обробка і інтерпретація результатів		
	1 (харчування вважається не правильним)	2 (харчування можна назвати правильним із великою натяжкою)	3 (правильний раціон харчування)
Юля Б.		+	
Віка В.			+
Саша В.		+	
Настя Г.			+
Катя Л.			+
Ліза С.			+

За результатами нашого дослідження можна відмітити, що 66,7% студенток дотримуються правильної дієти, 33,3% - добре харчуються. Це свідчить про те, що дотримання правильно та корисно дієти є важливим чинником здорового способу життя дівчат особливо під час дистанційного навчання. Ми можемо поради Саші В. та Юлі Б. аби вони приділили трішки більше уваги щодо біль повноцінного раціону їхнього харчування.

Висновок. Студенти не повинні забувати про своє харчування та дотримуватися правильного харчування, бо воно принесе лише користь для молодого, активного організму. Правильне харчування – це не обмеження чи постійний контроль над собою, це спосіб життя, який збереже здоров'я та продовжить життя.

Список використаних джерел:

1. Булич Э.Г., Муравов И.В. Здоровье человека: биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в ее стимуляции. К.: Олимпийская литература, 2003. 424 с.
2. Круцевич Т.Ю., Безверхня Г.В. Рекреация у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник. К.: Олимпийская литература, 2010. 248 с.
3. Уилмор Дж.Х., Костилл Д.Л. Физиология спорта и двигательной активности. К.: Олимпийская литература, 1997. 504 с.
4. Шалар О.Г., Науменко М.В., Стрикаленко Е.А. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к собственному здоровью. *Физическое воспитание студентов*. Харьков, ХООНОКУ - ХГАДИ, 2010. №5. С. 80-83.
5. Шалар О.Г. Оцінка стану здоров'я та чинників здорового способу життя студентів. *Філософські обрії сьогодення*: збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. Берегової Г.Д. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 181-183.
6. Шалар О.Г., Андреева Р.І., Стрикаленко Є.А. Комунікативність тренера: психолого-педагогічна проблема. *Філософські обрії сьогодення*: збірник тез за матеріалами IX Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. Варнавської. Херсон: ХДАЕУ, 2021. С. 111-113.

Гайша О. О. – кандидат технічних наук, доцент
Навроцький В.А. – директор Коледжу ПЗВО
Маруняк Н. О. – старший викладач
*«Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»,
м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ГАЛУЗІ ПРОГРАМУВАННЯ

Сучасні засоби штучного інтелекту (далі – ШІ) на базі апарату нейронних мереж входять все ширше в різноманітні сфери нашого життя і змінюють їх, підвищуючи ступінь автоматизації до максимально можливих значень (як відомо, повністю автоматичні системи взагалі не потребують участі людини для виконання своєї функціональності). Так і галузь освіти у дуже великій мірі відчуває відповідних впливів та перетворень, причому сьогодні тут на першому місці знаходяться нейронні мережі типу «трансформер».

Широкому загалу такі мережі відомі завдяки такому своєму підвиду, як GPT та навіть більше – завдяки одній конкретній, найбільш розрекламованій реалізації ChatGPT від компанії OpenAI. GPT розшифровується як генеративний попередньо навчений трансформер (англ. Generative Pre-trained Transformer), і за своєю архітектурою (якщо розглядати її на максимально низькому рівні окремих нейронів) вони представляють собою звичайні нейронні мережі прямого поширення сигналу (Feed Forward Neural Networks – FFNN). Звичайно, це не однорідна мережа FFNN, а її властивості якраз забезпечуються її спеціальною структурою та диференціацією окремих її ділянок (енкодер, декодер, механізм уваги та позиційного кодування). З практичної точки зору GPT-мережі дозволяють швидко (в автоматичному режимі, який триває періоди порядку секунд) генерувати тексти надзвичайно високої якості, що мають задані користувачем характеристики. Великою перевагою таких систем є їх тотальна доступність, в т.ч. й для здобувачів

освіти, що несе як певні переваги, так і суттєві загрози. Так, в останні роки намітилася лавиноподібна тенденція по використанню таких інструментів для генерації текстів домашніх завдань, курсових робіт та навіть дипломних проектів і дисертацій. Очевидно, людина, яка самостійно не виконувала всі ці завдання, а лише передавала їх умову від викладача нейронній мережі, по суті нічому не навчилася і її кваліфікація, як мінімум, знаходиться під глибоким сумнівом, тому з цим явищем в цілому кажучи треба боротися.

Слід відмітити, що генерацію тексту такі мережі можуть виконувати на будь-яких мовах, що були в достатній мірі представлені текстами, на яких відбувалося навчання нейронної мережі. В свою чергу, відомо, що GPT-моделі у якості навчального дата-сету часто використовують усі тексти мережі Інтернет, в якій присутня значна кількість матеріалу не тільки на звичайних людських мовах, а й на мовах програмування. Очевидно, що для нейронної мережі процеси генерації осмисленого тексту, наприклад, англійською мовою та на мові програмування C/C++ є аналогічними. Відповідно, у здобувачів освіти виникає можливість генерувати не тільки тексти заданої тематики, а й висхідні коди програмного забезпечення із заданою функціональністю.

Треба зауважити, що саме по предметам напрямку програмування, які і так мають суттєву специфіку викладання [2], нажаль, існує така специфічна можливість виконання саме практичних завдань зі спеціальності за допомогою GPT-моделей. Так, поки відсутні (принаймні для широкого загалу і з вільним доступом) мережі, що могли б згенерувати проект судна чи літака, креслення будинку чи технологічної установки і т.п. Однак, із застосуванням певних (мінімальних у порівнянні з написанням коду власноруч) зусиль будь-хто може отримати готовий робочий проект (у вигляді початкового коду) програмного забезпечення, дуже схожий на повністю функціональний варіант.

Ключовою особливістю роботи нейронних мереж є періодичне надання ними неіснуючого (неадекватного) контенту, наприклад, який не відповідає фактологічним даним. Такі продукції нейронних мереж іноді називають галюцинаціями, і вони є цілком природним результатом реалізації принципу їх

дії – узагальнення великої кількості даних, їх апроксимації. Якщо у звичайному тексті на такі невідповідності читач може і не звернути уваги, то наявність галюцинацій у тексті програми однозначно викликати її непрацездатність.

Виходячи із таких особливостей контенту, що генерується нейронними мережами, можна запропонувати і методи перешкодження їх сліпому використанню студентами на уроках програмування.

По-перше, вимогою до кінцевої форми звітності по усім завданням має бути хороша візуалізація результатів роботи розробленої програми (знімків екрану при виконанні програми; розрахованих за певним складним алгоритмом числових значень; перетворених розробленою програмою зображень чи звуків, і т. д.), що необхідно для того, аби викладач міг швидко впевнитися, що програма дійсно працює відповідно до технічного завдання.

По-друге, більшу увагу сьогодні доцільно приділяти алгоритмічним завданням, оскільки чисто технічні задачі (такі як класична «написати програму розв’язування квадратного рівняння») уже не приносять потрібної користі. Хорошим прикладом завдань, які не зможе вирішити GPT-модель, є олімпіадні задачі з програмування (очевидно, мінімальної складності – щоб пропонувати їх усім студентам без винятку). В цілому ж можна констатувати, що роль предметів з галузі програмування зміщується в бік формування уміння виразити алгоритм вирішення задачі словами, а технічну роботу по кодуванню в майбутньому, ймовірно, все більше братимуть на себе засоби ШІ.

Список використаних джерел:

1. Чат GPT-4: Як це змінює освіту та навчання. URL: <https://ts2.space/uk/%D1%87%D0%B0%D1%82-gpt-4-%D1%8F%D0%BA> (дата звернення: 02.04.2024).

3. Гайша О.О., Маруняк Н.О., Воробей В.Ю. Особливості викладання дисциплін напрямку програмування в умовах цифровізації освіти та дистанційного навчання. Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: НАУ, 2024. С.514-517.

*Думенко І.В., кандидат економічних наук,
ПЗВО «МКУ ім. Пилипа Орлика»,
м. Миколаїв, Україна*

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління охороною праці в організації вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних методів та засобів для забезпечення безпеки та здоров'я працівників. Розглянемо найбільш ефективні методи забезпечення реалізації основних функцій управління охороною праці.

Аналіз ризиків та оцінка умов праці є ключовим етапом у системі управління охороною праці. Це дозволяє ідентифікувати потенційні небезпеки та визначити ризики для здоров'я та безпеки працівників. Наведемо ключові аспекти цих процесів:

- ідентифікація небезпек - організація проводить детальний аналіз робочих процесів, обладнання, робочого середовища та інших факторів, що можуть становити потенційні загрози для здоров'я працівників. Це може включати такі аспекти, як робочі машини, хімічні речовини, фізичні навантаження, пожежна безпека тощо;

- оцінка ризиків - після ідентифікації небезпек організація проводить оцінку ризиків, оцінюючи ймовірність виникнення небезпеки та ступінь її наслідків для працівників. Це дозволяє визначити, які ризики є найбільш небезпечними та потребують негайних заходів з управління [1];

- визначення пріоритетів - на основі оцінки ризиків організація визначає пріоритети управління ризиками. Це допомагає сконцентрувати зусилля на найбільш критичних аспектах безпеки та здоров'я працівників;

- розробка заходів з управління ризиками - після визначення ризиків та їх пріоритетів організація розробляє та впроваджує конкретні заходи для зменшення або усунення цих ризиків. Це може включати технічні засоби

безпеки, процедури роботи, навчання працівників та інші заходи.

Організація повинна регулярно моніторити ефективність заходів управління ризиками, а також періодично переглядати свої процедури та методи, щоб вони відповідали змінам у робочому середовищі або законодавстві. Аналіз ризиків та оцінка умов праці допомагають організаціям ефективно управляти безпекою та здоров'ям працівників, зменшуючи можливість нещасних випадків та професійних захворювань.

Розробка та впровадження нормативно-правової бази дозволяють організаціям створити систему безпечної та здорової робочої обстановки, забезпечуючи відповідність законодавчим вимогам та зменшуючи ризики нещасних випадків та професійних захворювань. Організація повинна мати відповідні правила, стандарти та політики з охорони праці, які відповідають вимогам законодавства.

Навчання та підвищення кваліфікації персоналу у сфері охорони праці є важливими складовими ефективної системи управління безпекою та здоров'ям працівників. Це може включати навчальні семінари, тренінги, інструктажі та інші освітні програми. Підвищення кваліфікації персоналу щодо охорони праці сприяє покращенню безпеки та здоров'я на робочому місці, зменшенню ризиків нещасних випадків та підвищенню продуктивності працівників.

Моніторинг та аудит стану охорони праці є важливими складовими ефективної системи управління безпекою на робочому місці. Вони допомагають компаніям забезпечити безпеку та здоров'я своїх працівників, виявляти потенційні ризики та недоліки в системі охорони праці та вчасно вживати заходів для їх усунення. Важливо також забезпечити звітність та відповідальність за впровадження рекомендацій та виправлення виявлених недоліків.

Залучення працівників до управління безпекою та здоров'ям - це ключовий елемент успішної системи управління охороною праці. Це допомагає покращити безпеку на робочому місці, підвищити усвідомленість працівників щодо ризиків та сприяє культурі безпеки. Активна участь працівників у процесі

прийняття рішень та впровадження заходів з охорони праці сприяє підвищенню ефективності цієї діяльності і включає: надання працівникам доступу до навчальних програм з питань безпеки та здоров'я на робочому місці, це може включати тренінги, семінари, вебінари та інші форми навчання; залучення працівників до процесу прийняття рішень з питань безпеки та здоров'я на робочому місці, наприклад, шляхом проведення комітетів з безпеки та здоров'я; створення атмосфери, де безпека та здоров'я працівників вважається пріоритетом, та підтримка взаємоповаги та відкритості у питаннях безпеки; пошук та ідентифікація потенційних небезпек та ризиків з боку працівників на робочому місці, це може бути здійснено через систему звітності про інциденти, аудити безпеки або групові наради; винагорода та визнання за активну участь у програмах безпеки та здоров'я, запропоновані працівниками, наприклад, конкурси на інноваційні підходи до безпеки або нагороди за безпечну поведінку працівників.

Впровадження технічних та організаційних заходів є ключовим етапом у забезпеченні безпеки та здоров'я на робочому місці. Технічні заходи спрямовані на вдосконалення робочого середовища та умов праці, включаючи обладнання, інструменти та матеріали. Організаційні заходи відносяться до процесів, процедур та керівництва, спрямованих на управління безпекою та здоров'ям працівників[2].

Перераховані вище методи забезпечать ефективне управління охороною праці в організації та допоможуть забезпечити безпечні умови праці для всіх працівників.

Список використаних джерел:

1. Бужанська М.В. Актуальні проблеми безпеки праці під час воєнного стану в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2023. № 4 (87). URL : https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/540/516 (дата звернення 15.03.2024 р.).

2. Замковий О.Д. Шкідливі та небезпечні виробничі фактори, що впливають на офісних працівників. С 89-91. URL :

Єфремов А. О. – здобувач першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник: Варнавська І. В. – к.пед.н., доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСВІТНЮ СИСТЕМУ

Загальновідомо, що економіка разом з освітою почали розвиватися ще в давнину. З часом було здійснено надзвичайно великий шлях еволюції та здійснено багато різноманітних трансформацій і нині відбувається наступний етап цього тривалого процесу – глобалізація і четверта промислова революція (The Fourth Industrial Revolution / Industry 4.0).

«Глобалізація – це процес перетворення певного явища на світове, шляхом інтеграції економічної, політичної та культурної ланок» [1, с. 94].

Безсумнівно, глобалізація вже триває і поширюється на основі науково-технічного прогресу та інформаційних технологій. Процес глобалізації не залежить від економічного розвитку країн, адже саме це дозволяє дійти висновку, що країни – взаємозалежні одна від одної. Від цього процесу країн відділяє лише політична система деяких держав, адже інтеграція не може відбуватися з країнами, які мають авторитарний або диктаторський стиль управління, закритої економіку та антиринкове і антидемократичне спрямування.

Глобалізація є процесом суттєвих змін у світовій економіці, політиці, в інформаційній сфері, в освіті, в галузі транспорту, у військовій сфері тощо. Специфіка сучасного етапу полягає, передусім, в тому, що це – багатоаспектний процес, який викликає кардинальні зміни не лише у всіх сферах людської життєдіяльності, але й в способі життя людини [2, с. 68].

Прикладом успішних взаємовідносин у світовому просторі, спричинених глобалізацією, в освітньому процесі є практика освіти в вищих навчальних закладах. Так, після закінчення повної середньої освіти, абітурієнти мають можливість вільно обирати будь-який вищий навчальний заклад, не обмежуючись територією власної країни. Так, під час навчання, здобувачі вищої освіти мають можливість брати участь в програмах міжнародного обміну. Так, завдяки глобалізації та четвертій промисловій революції, здобувачі та викладачі в вищих навчальних закладах мають можливість з допомогою цифрових пристроїв обмінюватися ефективним досвідом викладання, знаннями, працювати над спільними науковими проєктами.

Глобалізація «переступає межі простору й часу». Використовуючи передові інформаційно-комунікативні технології, нова система знань, освіти та самоосвіти повинна застосовувати широкий спектр синхронних та асинхронних заходів, які допоможуть викладачу та здобувачу взаємодіяти з високою ефективністю. Глобалізація стикається з викликами й можливостями Індустрії 4.0. Підприємства, що базуються на інтелектуальній власності, часто скаржаться на те, що випускники не мають можливості навчатися новим навичкам та асимілювати нові знання. Тому навички пізнавальної гнучкості, ініціативи й саморегуляції стають як ніколи важливими в сучасних умовах.

Потенційною відмовою від впливу глобалізації на освіту може стати посилення технологічних прогалів та цифрових розбіжностей між розвиненими та менш розвиненими країнами. Глобалізація сприяє створенню та підтримує розвиток інформаційних технологій, заохочує проведення досліджень, експериментів. Глобальний обмін знаннями, навичками та інтелектуальними ресурсами необхідний для різних завдань на різних рівнях. Перспективи, започатковані через міжкультурну освітню співпрацю між світовими установами, можуть перейти від академічних сфер до професійних організацій, в яких світова освіта збереже вигідні набори здібностей, сформовані через досвід міжкультурного спілкування [3].

Глобалізація в освітньому процесі впливає на різні сфери та аспекти,

зокрема: змінює підходи до навчання і навчальні програми, зростає міжнародний обмін здобувачів і викладачів, зростає доступ до освіти, збільшується ефективна конкуренція в освітній сфері, покращуються навички міжкультурного спілкування та розуміння тощо.

Таким чином, глобалізація в XXI столітті – процес, який неможливо зупинити і варто цьому сприяти. Зокрема, з допомогою такого процесу в освіті, будь-яка країна світу має можливість вдосконалювати технологічний прогрес, надавати здобувачам вищої освіти найбільш актуальні навички та знання, необхідні для ефективної взаємодії в епоху Індустрії 4.0., сприяти економічному зростанню завдяки вмінням використовувати інноваційні технології та ефективно використовувати інтелектуальні продукти.

Список використаних джерел:

1. Єфремов А. О., Карнаушенко А. С. Вплив глобалізації на економічні відносини сучасного світу: можливості та виклики. *Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [студентів та аспірантів], 17-18 жовтня 2023 р. / за ред. кол.: Н. С. Краснокутська [та ін.] ; відп. за вип. Н. М. Волоснікова ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2023. С. 94-97. URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/8747> (дата звернення: 26.03.2024).

2. Шайгородський Ю. Глобалізація: неминучість концептуальних змін. *Політичний менеджмент: наук. журнал*. 2012. № 3, с. 68. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/PM_54_63.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

3. Михаць С. О., Городиський Т. І. Вплив глобалізації на зміст освіти XXI століття як чинника економічного зростання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/6.pdf>.

Іваненко В. С. – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Боліла С.Ю. – доцент кафедри менеджменту,
маркетингу та інформаційних технологій
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: СТРАТЕГІЇ УСПІХУ ТА ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес є актуальним завданням, що передбачає не лише технічну модернізацію, а й перетворення підходів до навчання та викладання. Сучасний світ не вперше стикається з необхідністю адаптації до стрімкого розвитку інформаційних технологій, а освітній сектор в цьому плані відіграє ключову роль. Процес впровадження цих технологій потребує ретельного аналізу стратегій успіху, які допоможуть забезпечити максимальну ефективність освітнього процесу, а також розуміння викликів, що виникають під час адаптації до нових умов. Тому розгляд цієї теми має високу актуальність і потенційну значимість для подальшого розвитку сучасної освіти.

Стратегії успіху в контексті впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес – це сукупність напрямів дій і методів, спрямованих на досягнення максимального ефекту в процесі навчання та набуття знань. Вони орієнтовані на оптимізацію використання технологій у навчальному процесі, забезпечення доступності та ефективності освітніх програм. Важливо враховувати, що успішна стратегія забезпечує не лише технічну, а й педагогічну адаптацію до інноваційних можливостей, що впливають із використання інформаційних технологій. Такий підхід дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим, динамічним та інтерактивним, що сприяє підвищенню мотивації та результативності навчання [1, с. 116].

Однією з ключових стратегій є інтеграція технологій у навчальні програми та методику викладання. Це означає використання технологій не лише як додаткового інструменту, але й як невід'ємної складової освітнього процесу, що сприяє активному залученню здобувачів до навчання та розвитку їхніх креативних та аналітичних навичок.

Іншою важливою стратегією є створення платформ та середовищ, які сприяють співпраці та обміну знаннями між учасниками освітнього процесу. Це можуть бути віртуальні класи, онлайн-форуми, спеціалізовані освітні портали тощо. Створення таких спільнот сприяє взаємодії між учасниками, обміну ідеями та досвідом, збагачує навчальний процес та сприяє розвитку інноваційного мислення.

Ще однією важливою стратегією є навчання та підтримка педагогічного персоналу у використанні інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє забезпечити належну компетентність у впровадженні цих засобів у навчальний процес. Це включає в себе організацію тренінгів, семінарів, конференцій з питань використання ІКТ у навчальному процесі, а також створення педагогічних мереж співпраці для обміну найкращими практиками та досвідом.

Остання важлива стратегія полягає в розробці та впровадженні персоналізованих підходів до навчання з використанням ІКТ. Це означає створення унікальних програм навчання, які враховують індивідуальні потреби, інтереси та можливості кожного здобувача. Застосування інформаційних технологій у таких програмах дозволяє забезпечити індивідуалізований підхід до кожного учасника освітнього середовища, підвищуючи ефективність навчання та стимулюючи активну участь у навчальному процесі.

Розгляд викликів адаптації до інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти стає невід'ємною частиною обговорення на шляху до їхнього успішного впровадження. Першим і, можливо, найбільш значущим викликом є потреба у зміні підходів до навчання та викладання. Виникає необхідність переосмислення ролі викладача як посередника знань та пасивного споживача

інформації здобувача як активного учасника навчального процесу. Це вимагає не лише технічних навичок, а й педагогічної кмітливості та гнучкості.

Ще одним важливим викликом адаптації до інформаційно-комунікаційних технологій є необхідність забезпечення рівного доступу до навчальних ресурсів для всіх учасників освітнього процесу, зважаючи на аспекти врахування інклюзивності. Нерівність у доступі до технологій може стати перешкодою для ефективного впровадження новацій у навчальні заклади та викликати ризик виникнення цифрового розриву між різними соціальними та економічними групами.

Крім того, інший виклик полягає у забезпеченні кібербезпеки та конфіденційності даних у навчальних закладах. Збільшення обсягу цифрових даних та їх передача в мережі може створити нові ризики щодо зловживання, крадіжки та несанкціонованого доступу до особистої інформації. Тому важливо розробляти та впроваджувати ефективні заходи з кібербезпеки, щоб забезпечити безпеку та конфіденційність даних у освітньому середовищі.

Важливо зрозуміти, що успішне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти вимагає не лише технічних інновацій, але й культурної та організаційної трансформації. Цей процес відкриває шлях до нових можливостей та перспектив, але водночас ставить перед собою виклики, пов'язані зі зміною менталітету, навичок та вимог до учасників освітнього процесу [3, с. 128].

Аналізуючи впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес, можна визначити, що цей процес є складним і багатогранним завданням, яке стоїть перед сучасними освітніми системами. Через стрімкий розвиток технологій змінюються вимоги до навчання та викладання, що створює необхідність у постійній адаптації та вдосконаленні підходів до освіти. Впровадження інформаційних технологій вимагає розробки та застосування стратегій успіху, які спрямовані на оптимізацію навчального процесу та підвищення ефективності навчання. Проте, на шляху до успішної реалізації цих стратегій стикаються виклики, пов'язані з необхідністю зміни підходів до

навчання, забезпеченням рівного доступу до технологій та збереженням кібербезпеки. Однак, не дивлячись на ці складнощі, важливо залишатися відкритими до інновацій та постійно працювати над вдосконаленням освітнього процесу, оскільки використання інформаційних технологій в освіті відкриває безліч можливостей для розвитку та досягнення нових вершин у навчанні та викладанні.

Список використаних джерел:

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і посібник для педагогічних працівників, студентів педагогічних вищих навчальних закладів. ДОВ «Вінниця», 2002. 116 с.
2. Гудирева О.М. Вплив нових інформаційних технологій навчання на актуалізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць*. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2003. Вип. 6. С. 25-36.
3. Жук Ю.О. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі: навч. посіб. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.

Ковальов Д.В. – к. с. - г. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Гендерна проблема виникла нещодавно і наразі недостатньо вивчено. Але це вважається міждисциплінарною, яка досліджується переважно соціологами і психологами. Не дивлячись на те, що це питання було досліджене зарубіжними та вітчизняними фахівцями, їх визначення є недостатньо повними а головне, не розглядають економічну сторону проблеми.

Багаточисленні дослідження засвідчують, що розширення можливостей жінок сприяє: економічному зростанню, соціальному розвитку країни, формуванню більш стійких та інклюзивних громад. Також оцінки Європейського інституту з питань гендерної рівності показують, що просування рівності жінок і чоловіків може призвести до створення 10 млн. робочих місць до 2050 р. та зростання рівня зайнятості населення майже до 80%. Відповідно, в цьому регіону майже на 10% може зрости ВВП в розрахунку на душу населення. Очікується, що прогрес у сфері гендерної рівності матиме позитивний вплив і на демографічні проблеми. Існують свідчення, що політика вирівнювання батьківських обов'язків призводить до підвищення рівня народжуваності; в свою чергу, зростання пропозиції робочої сили супроводжуватиметься пом'якшенням наслідків старіння населення. Іншими словами, розширення економічних можливостей жінок приносить користь усім представникам суспільства – жінкам, чоловікам, дітям [1].

Що стосується соціального аспекту, розглянемо його в контексті підходів виховання в освітньому процесі. Так, приймаючи участь у Саміті Тисячоліття ООН, Україна зобов'язалася ще до 2015 року досягти гендерної рівності згідно з положенням організації, і одним із головних завдань було «усунення гендерної різниці на всіх рівнях освіти не пізніше 2015 року» [2].

Для того щоб забезпечити гендерний паритет в галузі освіти, на нашу думку, є необхідним використання спеціальних освітніх технологій з урахуванням психології обох статей, які б забезпечували гендерний компонент в освіті. Таке навчання, вимагає відбору такого змісту навчального матеріалу та застосування таких методів і форм навчання, які б розвивали та пропагували політику гендерної рівності серед обох статей, та відповідали б запитам і тих, і інших у ставленні до навчальної роботи. Тому при побудові процесу навчання на основі врахування ідей гендерного підходу слід орієнтуватися на можливості самореалізації людини в різних сферах соціальної практики незалежно від статі.

Відомий фахівець з цієї проблематики В.П. Кравець вважає, що «гендерний підхід дає можливість оцінити наслідки існуючої парадигми

соціально-економічного розвитку суспільства та змінити на краще систему соціальної диференціації та нерівності за ознакою статі в процесі переходу держави до сталого розвитку” [3, с.13].

Але існування гендерних диспропорцій в соціально-економічній та інституційній сферах, проблеми подвійного навантаження жінок, глибоке укорінення гендерних стереотипів у суспільстві є перепонами на шляху становлення гендерної освіти. На сьогодні виділяють декілька підходів у системі освіти, і однією з визначальних в категорії гендерної педагогіки є категорія гендерної освіти.

Наприклад російська дослідниця І. Кльоцина виділяє гендерний підхід в освіті як “засіб пізнання дійсності, де протидія та нерівність чоловічих і жіночих рис особистості, її мислення, особливості поведінки закріплюють зв'язок між біологічною статтю й досягненнями в соціальному житті” [4, с.165].

Отже, гендерний підхід в освіті - це одна зі складових особистісноорієнтованого підходу до навчання, що враховує гендерні особливості учнів і передбачає створення сприятливого освітнього середовища, спрямованого на розвиток особистості відповідно з її природнім потенціалом.

До принципів гендерного підходу відносяться:

1) цілеспрямований облік інтересів дівчат і юнаків в освітньому процесі, здійснення освітньої діяльності на основі їх гендерних особливостей і можливостей при вивченні конкретних дисциплін;

2) забезпечення необхідних умов для реалізації потенціалу жіночої і чоловічої індивідуальності, особистості, її функціонування як суб'єкта гендерних відносин в процесі навчання;

3) недопущення дискримінації в здібностях дівчат і юнаків при навчанні тієї чи іншої дисципліни.

Як висновок, зазначимо, що Україна досягла значного прогресу в розробленні та зміцненні національних механізмів гендерної рівності згідно з її конституційними та правовими зобов'язаннями на національному та

міжнародному рівнях. Наразі важливо підтримати вже досягнутий прогрес у гендерних трансформаціях незважаючи на військові дії, на фінансово-економічну кризу та обмеження бюджетних видатків на соціальну сферу. Також, ми вважаємо, що в Україні немає жіночого руху в розумінні суспільно-політичної сили, здатної здійснювати помітний вплив на суспільство і владу.

Список використаних джерел:

1. EIGE . Economic Benefits of Gender Equality in the European Union. Report on the Empirical Application of the Model, European Institute for Gender Equality: 2017. С.152.
2. Цілі Розвитку Тисячоліття Україна 2000–2015. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT>. Pd.
3. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль: Джура, 2003. 406 с.
4. Клещина И. С. Теоретические проблемы гендерной психологии. *Мир психологии. Научно- методический журнал.* - 2001. - № 4(28). С. 162-179.

Кузнецова Т.Д. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти,

Ковальов Д.В. – к. с. - г. н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

МЕТОДИКО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРІНГУ ЯК СКЛАДОВА ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах трансформації українського суспільства надзвичайно загострюються проблеми соціально-економічної диференціації населення, одним з проявів якої є гендерна нерівність, що оцінює можливості жінок і чоловіків приймати рівну участь в політичному, економічному, соціальному та

культурному розвитку держави, а також користуватися результатами цієї діяльності.

Аналізуючи гендерні проблеми необхідно мати данні демографічних, соціальних та економічних показників. Саме це визначає актуальність регулярного збору та аналізу гендерної статистики, тобто статистичних даних щодо становища чоловіків та жінок в наступних сферах: кількісний та якісний склад населення, сім'я, охорона здоров'я, освіта та комунікації, зайнятість, доходи, права людини, політика і сфера прийняття рішень.

Головними джерелам інформації для аналізу гендерних проблем в економіці є: переписи населення, вибіркові обстеження домашніх господарств, соціологічні обстеження умов життя та діяльності людей.

Але найбільш повним джерелом показників статистики є переписи населення, що являють собою загальні державні статистичні спостереження, до яких включають збір демографічних та соціально-економічних даних, які характеризують на встановлену дату чисельність та склад населення країни, і ще обробку, узагальнення, поширення та використання [1,с.80]

Переписи населення це єдине джерело показників гендерної статистики, бо вони забезпечують надійні дані відносно первинних (персональних) характеристик населення в залежності від статі. Так, дані демографічної статистики, які містяться у програмі переписів, надають можливість гендерного аналізу особливостей населення за наступними характеристиками: вік, сімейний стан, етнічне походження, громадянство, міграційна активність тощо. Також важливе значення мають дані щодо соціально-економічних характеристик населення - освіта, зайнятість, джерела засобів існування [1, с. 84].

Недоліком переписи населення, не дивлячись на те, що вони є основним методом збору гендерної статистики в Україні, є неоперативний характер інформації внаслідок тривалої перерви між переписами, як правило десять років (на сьогоднішня остання перепис відбувалася у 2001 році). Крім того, регулярні Всеукраїнські переписи населення є досить коштовним заходом, і їх

проведення ускладняється сучасною економічною та політичною ситуацією. Також переписи мають недоліки в плані економічної характеристики населення, оскільки за межами дослідження залишаються найбідніші та найбагатші верстви. Тому переписи доцільно поєднувати зі спеціальними вибірковими обстеженнями. Це пояснюється тим, що великий обсяг статистичної інформації не враховує гендерний аспект.

Так, наприклад дослідник цієї проблематики Г.В. Герасименко вважає, що “найбільш гнучким з усіх інструментів збору статистичної інформації є спеціальні вибіркові обстеження домашніх господарств, які можуть проводитися для вивчення конкретних проблем та комплексного аналізу різних аспектів соціально-економічного становища населення. Інформацію про окремі аспекти гендерних проблем в суспільстві (громадська думка щодо гендерних ролей в родині та суспільстві, розподіл сімейних обов'язків в родині, бюджет робочого часу жінок та чоловіків тощо) можна отримати в результаті спеціальних вибіркових обстежень” [2, с. 132].

Що стосується вітчизняних вибіркових обстежень, то особливе місце займають ті, що проводяться державною службою статистики України – обстеження з питань економічної активності населення та обстеження умов життя домогосподарств України. Ці обстеження проводяться починаючи з 1995 р. з метою визначення обсягів економічно активного населення, сфер прикладання праці, реального обсягу пропозиції робочої сили в цілому по Україні та областях, причин безробіття та його тривалості. З 1999 р. запроваджено кварталні вибіркові обстеження з питань економічної активності, які базуються на вибірковій сукупності, що охоплює близько 30 тисяч домогосподарств із 25% ротацією.

Ще одним важливим джерелом дослідження є щорічний звіт даних, який надається Всесвітнім Економічним Форумом - Gender Gap Report. Він включає наступні показники – участь та можливості у освіті, здоров'я та виживання, розширення політичних можливостей. Щорічник почав випускатися з 2006 року та станом на 2022 рік включає 144 країни [3].

Отже, на сучасному етапі статистичне забезпечення гендерних досліджень в Україні формується за рахунок трьох основних інформаційних джерел: переписів, спеціальних вибіркового обстежень населення, соціологічних опитувань та дані Gender Gap Report.

Список використаних джерел:

1. Про Всеукраїнський перепис населення: Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058-III / Удосконалення законодавства України у галузі статистики. К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. С.80–93.
2. Герасименко Г.В. Досягнення гендерної рівності як напрям соціально -економічного розвитку України. *Продуктивні сили і регіональна економіка*: зб. наук. пр. у 2 ч. / РВПС України НАН України. К.: РВПС України НАН України, 2003. Ч.2. С. 130–136.
3. The Global Gender Gap Report 2015. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2015.pdf.

Мешко Г. М. – д. пед. н. проф.

Гавришок О. Б. – аспірант

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ:

СТАН СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Важливою проблемою у формуванні фахівців у будь-якій сфері є набуття ними комплексу компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Окрім знань і вмінь, безпосередньо пов'язаних зі сферою майбутньої діяльності, важливим аспектом є психологічна готовність до роботи у певній сфері, складником якої є відповідальне ставлення до роботи, до своїх обов'язків, тобто професійна відповідальність майбутнього фахівця. Протягом останніх років проблемі професійної відповідальності у підготовці фахівців, та

у процесі їх діяльності присвячено низку досліджень. Метою нашої публікації є аналіз стану дослідженості у науковій літературі проблеми формування професійної відповідальності фахівця.

Проблема особистісної і соціальної відповідальності знайшла відображення у низці праць вітчизняних і зарубіжних учених (Л. Берковіц, І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук, К. Луттерман, К. Муздибаєв, С. Максименко, Д. Роттер, М. Савчин, М. Садова, Т. Титаренко, Х. Хекхаузен, Н. Чепелєва та ін.) Ще в 90-их М. Сметанський (1994) розглядав поняття «професійна відповідальність» як важливу рису сформованої особистості. М. Абрамкіна [1] трактує відповідальність як внутрішню саморегуляцію зрілої особистості, опосередковану ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин здійснених вчинків та їх наслідків. «Відповідальність працівника технічної сфери передбачає розгляд її як характеристики діяльності та поведінки, як способу визначення міри свободи, що перешкоджає її перетворенню на свавілля та реалізує механізм вирішення суперечності між свободою та необхідністю» [1 с. 241].

Особливо багато публікацій присвячено проблемі професійної відповідальності педагога. Так дослідження Г. Мешко та О. Мешко (2021) зосереджене на вивченні проблеми формування професійної відповідальності майбутніх учителів, Н. Хромченкової (2013) – формування особистісно-професійної відповідальності майбутнього викладача вищої школи, І. Штученко та Н. Кашуби (2019) – формування професійної відповідальності молодих викладачів, У працях К. Подуфалової (2022) проаналізовано американський досвід контекстів наукової інтерпретації професійної відповідальності педагога.

У дослідженнях проблеми професійної відповідальності фахівців технологічної влади Є. Мануйлов [3] виділяє три достатньо самостійні напрями: відповідальність влади, відповідальність менеджменту (бізнесу) та відповідальність інженерів, що відповідає напрямам розгляду професійної відповідальності, які простежуються у публікаціях сучасних дослідників.

Учений зазначає, що дослідження проблематики професійної відповідальності фахівців в основному здійснюються у руслі вивчення професійної етики. У координатах вивчення професійної етики важливе місце, якщо не головне, дослідники відводять саме проблемі професійної відповідальності. У такому контексті значно легше говорити про професійну відповідальність у професіях, де існує певний кодекс професійної відповідальності (лікарі, юристи) і значно важче у технічних спеціальностях.

Відповідальність, вважає Т. Алексєєва [2], є вагомою складовою професійної компетентності майбутнього фахівця. У своїй статті дослідниця проаналізувала великий обсяг джерел з проблеми особистісної та соціальної відповідальності, розуміння поняття «професійна відповідальність» окремими дослідниками, представила власне трактування цього феномена. Під відповідальністю вона розуміє спрямованість суб'єкта майбутньої професійної діяльності, яка впливає на результат і процес роботи, що проявляється через ставлення до професійних якостей та обов'язків [2, с. 66].

Дослідженню специфіки формування відповідальності фахівців технічного профілю присвячені праці О. Винославської, О. Джеджули, Ю. Козловського, О. Ковальчук; О. Романовського, В. Шусть та ін. Учені пропонують нові методики формування професійної відповідальності на етапі професійної підготовки. У дослідженні Г. Мешко та Н. Габрусєвої (2022) представлено методику дослідження професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей, а також визначено педагогічні умови формування цього феномена у процесі вивчення суспільних дисциплін.

Професійна відповідальність потребує дотримання професійних норм діяльності, які регулюють поведінку суб'єктів діяльності. Є. Мануйлов [3] виокремлює такі групи норм: 1) професійні норми взаємин з роботодавцями; 2) професійні норми взаємодії усередині професійного співтовариства; 3) професійні норми взаємодії з суспільством. Професійна відповідальність, вважає вчений, завжди пов'язана з нормами діяльності і може бути уведена тільки там, де вони існують.

Отже, професійна відповідальність фахівців є багатогранною науковою проблемою. Проблема формування професійної відповідальності фахівців інженерних і технічних спеціальностей є недостатньо розробленою і потребує подальших досліджень. Перспективами подальших наукових розвідок є розроблення системи формування професійної відповідальності майбутніх фахівців Т-сфери на етапі навчання у закладі вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Абрамкіна М. В. Сутність поняття «професійна відповідальність фахівців IT-сфери». *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень: матеріали IV Міжнародної наукової конференції*, м. Тернопіль, 4 листопада, 2022 р. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022, С. 240 – 243.

2. Алексєєва Т. В. Відповідальність як значущий показник професійної компетентності майбутнього фахівця. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2013, Том. VI, Психологія обдарованості, Вип. 9. С. 61 – 71.

3. Мануйлов Є. М. Філософський аналіз проблеми професійної відповідальності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, 2011. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 8, С. 11 – 19.

Рябенко Г.М. – кандидат економічних наук, доцент,

Матвієнко С.В. – кандидат економічних наук, доцент

Кудрич В.П. – кандидат економічних наук, доцент

ПЗВО «МКУ ім. Пилипа Орлика», м. Миколаїв, Україна

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ

Управління проблемними кредитами є критично важливою функцією для фінансової стабільності установи банку. Розглянемо методи, які установи

банків можуть використовувати для управління проблемними кредитами.

Оцінка ризику при видачі кредитів – це процес аналізу та оцінки фінансової ситуації та кредитоспроможності потенційних позичальників перед наданням їм кредитів. Цей процес має на меті зменшення ризику неповернення позики та максимізацію прибутковості для банку. Важливою складовою управління проблемними кредитами є попереднє прогнозування ризиків. Банки повинні ретельно оцінювати кредитний ризик перед тим, як надати позику, використовуючи методи оцінки кредитоспроможності, аналіз фінансового стану позичальника та інші критерії. Нижче наведено етапи, які зазвичай включаються у процес оцінки ризику.

1. Збір інформації про позичальника - цей етап включає збір різних видів інформації про потенційного позичальника, таких як особисті дані, фінансова історія, робота та доходи, кредитна історія тощо.

2. Аналіз фінансового стану – працівники установи банку аналізують фінансовий стан позичальника, включаючи доходи, витрати, активи та зобов'язання. Це допомагає визначити стабільність фінансів позичальника та його спроможність повернути позику.

3. Оцінка кредитної історії - працівники установи банку перевіряють кредитну історію позичальника, щоб визначити, як він раніше виконував свої кредитні зобов'язання. Це включає перевірку наявності прострочених платежів, банкрутств, кредитних запитів тощо.

4. Визначення ризику - працівники установи банку визначають рівень ризику, пов'язаний з кожним потенційним позичальником, на підставі отриманої інформації. Це допомагає вирішити, чи прийняти рішення про надання кредиту, а також визначити умови його надання (наприклад, відсоткову ставку, термін надання кредиту тощо).

5. Прийняття рішення - на основі оцінки ризику банк приймає рішення щодо надання або відмови щодо надання кредиту. Якщо рішення про надання кредиту прийнято, банк визначає умови та обмеження, пов'язані з кредитом.

Банківські спеціалісти повинні постійно моніторити свої кредитні

портфелі, щоб вчасно виявляти кредитні ризики та проблемні позики. Це може включати регулярний аналіз платіжної здатності позичальників та виявлення будь-яких змін у їх фінансовому стані. Після надання кредиту банк продовжує моніторити фінансову ситуацію позичальника і ризики, пов'язані з кредитом. Якщо виникають проблеми, банк може приймати заходи для їх вирішення, такі як реструктуризація кредиту або запит на погашення. Ці кроки допомагають банкам максимізувати прибутковість своїх кредитних операцій і зменшити ризик неповернення позик.

Розробка стратегій відновлення для проблемних кредитів є ключовою складовою управління кредитним портфелем банку. Нижче наведено загальні кроки та стратегії, які банки можуть використовувати для відновлення проблемних кредитів.

1. Аналіз ситуації - перш ніж розробляти будь-які стратегії відновлення, банк повинен провести детальний аналіз фінансової ситуації позичальника та причини, що призвели до проблеми з погашенням кредиту. Це може включати оцінку фінансових потреб позичальника, його поточних можливостей та перспектив відновлення фінансового стану.

2. Комунікація з позичальником - важливо встановити ефективний зв'язок з позичальником для розуміння його поточної ситуації, потреб та можливостей. Чітка та відкрита комунікація може допомогти знайти взаємовигідне рішення для обох сторін.

3. Реструктуризація кредиту - це може включати зміну умов кредиту, таких як зниження відсоткової ставки, подовження терміну погашення, розподіл боргу на частини тощо. Реструктуризація допомагає зменшити фінансове навантаження на позичальника та збільшити ймовірність повернення кредиту.

4. У разі непогашення кредиту банк може розглядати можливість вжиття заходів щодо забезпечення та реалізації забезпечення або інших активів позичальника для відшкодування збитків.

5. У разі відсутності інших варіантів банк може вжити судових заходів

для стягнення заборгованості. Проте цей підхід зазвичай є останнім ресурсом через високі витрати та тривалість процесу.

Розробка ефективних стратегій відновлення допомагає банкам мінімізувати втрати від проблемних кредитів та зберігати стабільність свого кредитного портфеля

У сучасному банківському секторі використання передових технологій та аналітики допомагає виявляти ризики та оптимізувати процес управління проблемними кредитами. Автоматизовані системи можуть допомогти у ранньому виявленні сигналів небезпеки та швидкому реагуванні.

Маючи велику кількість проблемних кредитів, банки повинні мати ефективні процедури та відділи, які займаються їх управлінням. Це може включати формування спеціалізованих команд, які спеціалізуються на управлінні проблемних активів, та використання зовнішніх консультантів чи колекторських агентств.

Перелічені заходи допомагають банкам максимізувати прибутковість своїх кредитних операцій і зменшити ризик неповернення позик. Ці методи не є вичерпними, але надають загальне уявлення про те, як установи банків можуть управляти проблемними кредитами для зменшення ризику та збереження фінансової стійкості.

Чумаченко О.А. – канд. мистецтвознавства

Херсонський державний університет.

Університет Ларош, Пітсбург, Пенсильванія, США

ПОВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО КОНТЕКСТУ Д. БУРЛЮКА ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВЕЛИКОГО ЛУГУ

Трагічна руйнація російськими терористами Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. мала не тільки економічні, соціальні, але й культурні наслідки, деякі з яких були явно не на руку російським загарбникам. Затоплення історичної

спадщини січовиків було одним із планованих наслідків будівництва каскаду ГЕС на Дніпрі в сталінсько-хрущовський період, але в червні 2023 р., коли зійшла повінь, вперше за 65 років українці знову побачили територію Великого Лугу, який простягався від Дніпровських порогів до самого гирла річки. Повернення Великого Лугу як культурного символу після трагедії 6 червня почалося із знакової знахідки козацького човна-моноксила на березі національного заповідника Хортиця, який раніше був затоплений Каховським водосховищем [5]. Як вважають сучасні українські екологи та історики, “несподіване відновлення Великого Лугу... зможе стати символом відновлення України після війни” [3, 40].

У цьому контексті моделлю може служити повернення до українського мистецького дискурсу Давида Бурлюка (1882-1967), якого радянське мистецтвознавство називало “батьком російського футуризму”, але який завжди вважав себе українцем і навіть під час “відлиги” безуспішно спробував організувати виставку своїх картин в радянській Україні. проживаючи на той час у США. В 1962 році Музей українського мистецтва отримав від митця листа-пропозицію: “можемо привезти на Україну, до Києва — у Ваш музей виставку Бурлюка — 80-річчя... Добре було б влаштувати на рідній землі Бурлюка Україні — в пику москалям!!!” [4, 107].

Повернення Бурлюка в контекст української культури зайняло приблизно ж стільки часу, як і “окупація” Каховським водосховищем хортицьких берегів. Українські вчені постійно мусили проводити кордон між самоідентифікацією Давида Бурлюка та різними спробами його культурного привласнення. Це відбувалося попри спроби російського мистецтвознавства пропагувати Бурлюка як “російського футуриста” (виставки в музеях Санкт-Петербурга, Омська та Москви).

В 2008-2009 рр., за ініціативою Мистецької Галереї Вінніпегу (Канада), її колекція з 70-ти полотен Бурлюка, куратором якої є М. Шкандрій (Університет Манітоби), була поєднана з 40 творами художника, які знаходяться в Українському Музею в Нью-Йорку, для широкомасштабної виставки

“Футуризм і після футуризму: Давид Бурлюк, 1882-1967” (Futurism and After: David Burluk, 1882-1967). Описуючи цю подію мистецький критик “Нью-Йорк Таймс” Кен Джонсон навіть не згадав Росію взагалі: “Відомий дослідникам як батько українського футуризму, Бурлюк теж поринав у фовізм, кубізм, сюрреалізм та імпресіонізм” [6]. Як критик, що пише для загальної публіки, Джонсон відреагував на те, що побачив на виставці: полотна з Козаком Мамаєм, запорожцями та українськими краєвидами.

Сам Бурлюк ніколи не мав проблеми із своєю етнічністю. Він народився в Харківській губернії в родині заможних нащадків козаків, які вели свій рід від писарів Війська Запорізького, і з гордістю говорив, що його предки ніколи не були закріпачені. Переїзд родини до Херсонської губернії закріпив її історично українську ідентичність. Бурлюки опинилися спочатку в Золотій Балці, яка була відома як сарматське поселення з II ст. та зберігала живу пам'ять про козацтво. Пізніше, в Чернянці Таврійської губернії родина Бурлюків приєдналася до збірки археологічних артефактів для Херсонського музею заснованого В.Гошкевичем. Культурні історії Чернянки та Золотої Балки поєдналися у назві заснованої Бурлюком групи футуристів “Гілея” (так називав Дніпрові плавні та Великий Луг Геродот). Пояснюючи свою картину “Святослав” Бурлюк писав у 1916 р.: “Золото, давнє керченське скло, кимерийські черепки, метал, фарби - все пішло матеріалом для цієї картини” [2, 5-6].

Незламне відчуття власної гідності було підтримане під час навчання Бурлюка у Казанській художній школі: його товариш-киянин Йосип Оношко “говорив українською... І дійсно, - згадував Бурлюк, - яким же тріумфом для мене було, коли наступного літа доля кинула всю нашу родину і мене з ящиком фарб моїх і сотнею аршинів полотна на берег давнього Дніпра у поселення запорожців...” [1, 383].

Поведінкові моделі, плекані в родині Бурлюків та підтримані товаришами митця, були співзвучними до культурної стихії південних степів та Великого Лугу. В таких умовах повстання проти мистецьких академістів, яке

започаткував Бурлюк, було не просто копією європейського авангарду, а уособленням культурної тенденції, що буяла навколо нього в Каховці, Золотій Балці та Чернянці. Тепер, більше ніж через століття, подібні культурні моделі виявляють себе у проекті відновлення Великого Лугу.

Список використаних джерел:

1. Бурлюк Д. Лестница моих лет. // Евдаев Н. *Давид Бурлюк в Америке*. - Москва: Наука, 2007. С.361-369/
2. Бурлюк Д. *Пояснения к картинам Давида Бурлюка, находящимся на выставке. 1916 год*. Москва - Уфа: Печатня т-го дома Н.К.Блохин и Ко, 1916. - 9 с.
3. Василюк О.В., Пархоменко В.В., Мойсієнко І.І., Шаповал В.В., Панченко С.М., Спрягайло О.В. До питання відродження Великого Лугу - історичної території Запорізької Січі. // *Традиції заповідної справи, сучасні проблеми збереження та повоєнного відновлення територій природно-заповідного фонду*. Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 25 - 41. URL: <https://www.researchgate.net/publication/376757114/>
4. Горбачов Д. Український батько російського футуризму. *Мистецькі обрії*, 2008. Вип. 1 (10) / К.: Музична Україна, 2008. С. 102-108/
5. Горлач П. На дні колишнього Каховського водосховища знайшли човен, якому ймовірно 500 років. *Суспільне. Культура*. 30 червня 2023. Режим доступу: <https://www.suspilne.media/culture/519367-na-dni-kolisnogo-kahovskogo-vodoshovisa-znajsli-coven-akomu-jmovirno-500-rokiv/>.
6. Johnson, Ken. Showman Who Dabbled in Many Modernisms. *New York Times*, December 26, 2008. URL: <https://www.nytimes.com/2008/12/26/arts/design/26burl.html>.

МЕДІА ЕКОЛОГІЯ “ЧЕРЕЗ-РОСІЙСЬКОГО” ПЕРЕКЛАДУ: КОМУНІКАЦІЯ ТА МАНІПУЛЯЦІЯ

Медіа екологія – це сучасна галузь досліджень комунікації, яка розглядає складні комунікаційні системи як середовища. Визначаючи, що таке медіа екологія, Ніл Постман (відомий українським дослідникам за книгою “Розважаємося до смерті: публічний дискурс в епоху шоу-бізнесу”) відзначав, що ця галузь розглядає “як медіа впливає на людське сприйняття, розуміння, почуття та цінності, та як наша інтеракція з медіа поліпшує чи погіршує наші шанси вижити” [8]. Традиційно, початок серйозного академічного зацікавлення медіа екологією пов’язують з іменем канадійського дослідника Маршала МакЛугана (Marshall McLuhan), який в 1960-х рр. висунув теорію, що медіа (medium) не служить посередником для повідомлення, але саме по собі є повідомленням (the medium is a message). МакЛуган пояснив, як технології, такі як друкарський прес чи електричний струм, змінили людську комунікацію, суспільство і світ в цілому, перетворивши його на “глобальне село”.

З точки зору цієї теорії, мова має не тільки знаковий характер, але й “перекладає досвід в репрезентації, вокалізує почуття і перетворює природу в мистецтво” [7, с. 102]. Сучасні дослідники поєднують лінгвістичний релятивізм з експериментальною біологією та психологією щоби визначити механізми, за якими мовлення впливає на усвідомлення світу та поведінку [4]. В цьому контексті, проблема перекладу з мови на мову набуває особливого значення: переклад це не тільки механізм досягнення об’єктивної еквівалентності між двома мовними просторами, але й саме повідомлення що об’єднує ці простори через комунікацію. При цьому, вибір транслітерації, лексики та стилю мають знаковий характер та передають певні інтенції. Навіть такі нелінгвістичні проблеми як “перекладати чи не перекладати”, “де і скільки

примірників друкувати”, “чи дозволяти відкритий Інтернет-доступ до перекладеного тексту”, - несуть у собі повідомлення/звернення і можуть використовуватися для маніпуляцій із комунікативним простором оригіналу.

Цікава історія стається, наприклад з транслітерацією прізвища самого МакЛугана, якого росіяни називають то “Маклюєном”, то “Мак-Люєном”. Один з найбільших в світі, електронний каталог WorldCat (www.worldcat.org) подає 11855 результатів пошуку “McLuhan, Marshall” (книжки, статті та мультимедіа з усіх куточків світу), з яких 2534 знаходяться у відкритому доступі, тоді як пошук “Маклюєн, Маршалл” продукує 22 результати, 19 з яких у відкритому доступі, але багато з цих записів дубльовані, що зменшує цифру до 10-12.

В українській науці та в діаспорі є окрема традиція транслітерації та написання імені дослідника: “МакЛуган” [3], що координує з правописом кельтського прізвища “McLuhan”, розрізненням прізвищ типу “McMillan” / “Macmillan” та скороченням “Mac” до “Mc”. Слабкість вимови українського “Г” дозволяє наблизити українську вимову прізвища до оригіналу при збереженні подібностей в написанні. Тим не менше, поширеним є правопис “Маклуєн”, що співпадає з російською.

У пострадянський період українські дослідники, що не почувалися вільно в іноземних мовах, змушені були звертатися до російських перекладів, підтримуючи тим самим образ “передової російської науки” з одного боку, та “провінційних окраїн” з іншого. Відповіддю на це стали українські переклади та публікації, наприклад, бібліотека незалежного культурологічного часопису “І”, але російські видання продовжували домінувати на ринку обмежуючи доступ українців до оригінальних наукових джерел. У російських видавництвах продовжувало процвітати фільтрування іноземних авторів за рівнем їхньої лояльності до соціалістичних рухів в світі. Короткий період “розгула демократії” в Росії 1990 - початку 2000-х, коли були перекладені й надруковані, наприклад, роботи американського філософа Річарда Рорті, швидко закінчився. Книжка, яка була результатом спілкування Рорті з

російськими вченими [4] і мала би бути оцифрованою з його іменем в рубриці автора, пройшла через бібліографічну деконструкцію: в каталозі cyberleninka описані окремі розділи, організовані за прізвищами російських авторів.

При тому, що російською було видано 3 книжки МакЛугана, у російській Вікіпедії його символічна фраза про медіум як повідомлення, з якою англомовні критики вживають такі дієприкметники та дієслова як “викарбувана”, “викарбував” (coined) звучить досить мляво: “Маклюэн придумал выражение “средство передачи информации — это сообщение””[1]. Можна сперечатися, чого в цьому більше: пост-імперської канцелярщини, чи свідомого туману направлено на читачів. Не дивно, що українська стаття Вікіпедії “Маршалл Маклуен”, яка є назагал, перекладом російської, має додаткові помилки (“wake” в ірландсько-шотландській культурі - не “пробудження”, а “тризна” [2]). Виглядає, що російська “безшабашність” в транслітерації кельтських прізвищ переходить на поведінкові моделі, підсвідомо запозичується та провокує вже власну, українську “безшабашну” помилку з категорії “недоосвіченості”.

Виправляє ситуацію розвиток технологій: в останні кілька років, наприклад, українські субтитри були додані до освітньо-філософського каналу TED [5] і до таких платформ як YouTube та Google Chrome, що “перезавантажило” проблему “через-російського” перекладу та сприяє утвердженню сучасної української мови у глобальному науковому дискурсі .

Список використаних джерел:

1. Маклюэн, Маршалл// https://ru.wikipedia.org/wiki/Маклюэн,_Маршалл.
2. Маршалл Маклуен // https://uk.wikipedia.org/wiki/Маршалл_Маклуен.
3. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. *История политической мысли*. К., 1997.
4. *Философский прагматизм Ричарда Рорти и Российский контекст*. М. , 1997.
5. How the hyperlink changed everything. *Small Thing Big Idea, a TED series*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3Va3oY8pfSI>.

6. Lupyan, Gary, Rasha Abdel Rahman, Lera Boroditsky, and Andy Clark. 2020. “Effects of Language on Visual Perception.” *Trends in Cognitive Sciences* 24 (11): 930–44. doi:10.1016/j.tics.2020.08.005.

7. Strate, Lance. *Concerning communication*. - New York, NY, 2022.

8. What is media ecology? - *Media Ecology Association*. <https://www.media-ecology.org/What-Is-Media-Ecology>.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Бойко Л.М. – к.філол.наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон, Україна

HOW TO MOTIVATE STUDENTS IN ONLINE LEARNING

Currently, ensuring access to education is increasingly recognized as a vital issue due to its direct influence on the welfare and progress of both individuals and nations. Even in the face of adversities brought by wartime conditions, it is crucial to maintain a steadfast commitment to prioritizing and delivering educational services to all students, including those pursuing higher education degrees.

Hence, irrespective of the obstacles encountered, it is vital to ensure the continued availability of education amidst these challenging wartime circumstances. Students from both de-occupied and temporarily occupied territories persist in their pursuit of education through remote learning, utilizing information and communication technologies. They can seamlessly continue their education by accessing learning materials, communicating with teachers and peers, and actively participating in educational activities without interruption.

It is widely recognized that motivation tends to decline in situations of danger. When individuals are fearful or under chronic stress, their capacity to absorb new

information is often compromised, leading to difficulties in memory retention. These processes have been extensively studied by well-known researchers such as R. Sapsolsky [3] and S. Lupien [1].

The motivation of students to learn a language is closely linked to their academic success, as it influences their willingness to persevere in language learning. When students are motivated to learn a foreign language, they exhibit increased levels of involvement, effort, and persistence in their language studies.

Acknowledging the critical nature of the issue, enhancing students' motivation to learn a foreign language in online settings has emerged as a pressing priority in the current educational landscape. Continued research into the unique challenges and opportunities associated with online language learning is essential. This ongoing exploration will contribute to maintaining students' motivation within the virtual educational environment.

Numerous foreign and domestic researchers delved into studying motivation and motives as mental phenomena, among them R. Atkinson, R. Gardner, W. Lambert, A. Maslow, H. Heckhausen, D. McGregor, A. Makarenko, V. Sukhomlinsky, M. Boryshevskyi, Y. Gilbukh, H. Kostyuk, S. Maksymenko, and others. The concept of motivation as a mental phenomenon can be interpreted either as a collection of factors shaping behavior or as a process that drives individuals to act and communicate with the aim of attaining particular objectives. The challenge of cultivating learning and cognitive motivation can be regarded as a primary objective in teaching and education. When a foreign language teacher ignites curiosity and fosters engagement in the lesson's subject matter, they employ motivation as a tool for teaching and education. Motivation appears when we feel sufficiently emotionally inspired. And then the chain goes like this: emotional inspiration - motivation - action. Actions provoke emotional reactions and inspiration, motivating our next actions [2].

Here we aimed to investigate strategies for boosting the intrinsic motivation of university students, particularly those majoring in non-philological subjects, to learn English in an online educational setting.

When we mention "motivation," we are addressing the students' readiness to actively participate in the learning process across different subjects within the higher education curriculum. School graduates enroll in higher education institutions and commence their studies during their late teenage years, a period marked by a natural decline in motivation to learn. This decrease is further exacerbated by the stressful circumstances currently faced by the entire population of our country. However, despite these seemingly daunting conditions for learning, both teachers and students manage to gather the resilience to teach and learn.

Conventional, repetitive, and static teaching approaches may result in a decrease in motivation. Another factor contributing to the decline in motivation could be the utilization of materials and tasks that do not align with the student's proficiency level, possibly stemming from inaccuracies in determining the student's language proficiency during the entrance test. The absence of tangible rewards and specific objectives can also contribute to a decline in motivation. When students have a clear understanding of the goals they are striving to achieve, it becomes easier for them to maintain their motivation.

The effective method to diversify classes and maintain high levels of positive motivation among students involves incorporating authentic materials. The Internet can be of great assistance to the teachers here. The teacher may prompt them to analyze authentic materials such as a genuine leaflet, an online advertisement from the UK (the country under study), a segment from a British television program, a recipe, or an interview. Such tasks facilitate a deeper comprehension of the content; heighten overall interest in foreign language learning, subsequently fostering motivation to acquire English relevant to their future professions. Breakout rooms on the Zoom platform serve as an outstanding resource for online learning. Here, students can be grouped according to their language proficiency level or based on their preference, enhancing the learning experience.

This blend of approaches cultivates a favorable motivation for learning English. Moreover, delivering classes in an online format enables extensive utilization of internet technologies, which might pose challenges in a traditional

classroom setting.

Список використаних джерел:

1. Lupien, S. (2014) Well-Stressed: How You Can Manage Stress Before It Turns Toxic. Collins. Retrieved from: <https://www.goodreads.com/book/show/13838715-well-stressed> [in English].
2. Manson, M. (2016). The Subtle Art of Not Giving a Fuck. A Counterintuitive Approach to Living a Good Life]. HarperCollins, New York. Retrieved from: <https://yes-pdf.com/book/3345/read> [in English].
3. Sapolsky, R.M. (2004). Why Zebras Don't Get Ulcers. New York. Retrieved from: <https://www.ebooks.com/en-ua/book/633269/why-zebras-don-t-get-ulcers/robert-m-sapolsky/> [in English].

Варнавська І.В. - к.пед.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Сформований синдром емоційного вигорання дезорганізує професійну діяльність, є наслідком серйозних психосоматичних проблем, що потребують допомоги фахівців. Попередити виникнення синдрому емоційного вигорання у викладачів чи мінімізувати його наслідки можливо при реалізації спеціальних профілактичних і психокорекційних програм. Не ставлячи під сумнів необхідність проведення психокорекційної, психопрофілактичної роботи з викладачами, багато авторів зазначають, що на низку зовнішніх факторів професійної діяльності викладача (таких як оплата та умови праці, рівень відповідальності за реалізовані функції, оцінку професійної діяльності з боку адміністрації вишу, колег, студентів, високий рівень ділових контактів) впливати практично неможливо, до впливу можуть бути схильні виключно

внутрішні чинники: особливості мотивації, саморегуляція, самоконтроль стресових ситуацій тощо.

Так відмінність діяльності викладачів закладів вищої освіти, які здійснюють викладацьку, професійну діяльність вимагають особливих профілактичних і корекційних програм, порівняно зі співробітниками, які не здійснюють професійної діяльності. Здійснювати програмну діяльність із профілактики синдрому емоційного вигорання доцільно у напрямках: інформаційна підтримка, емоційна підтримка і підвищення значущості педагогічної праці.

На етапі інформаційної підтримки пропонується докладно інформувати викладачів про «синдром емоційного вигорання», його структуру та особливості прояву. Знання про поведінкові особливості прояви синдрому, його окремих симптомів сприяють усвідомленню наявності у своїй поведінці прояви синдрому і формують мотивацію звернення за спеціалізованою психологічною допомогою. На етапі емоційної підтримки може проводитися індивідуальна або групова психокорекційна робота. Вибір тієї чи тієї форми профілактичної психокорекційної роботи обумовлений низкою факторів:

- індивідуальна робота забезпечує високий рівень диференціювання, конфіденційності, варіативності використовуваних методів, проте вона вимагає від психолога значних часових та енергетичних витрат і високого рівня професіоналізму;

- групова робота (у вигляді соціально-психологічного тренінгу в обсязі 10-12 занять з періодичністю 1-2 рази на тиждень) надає можливість відпрацювання таких навичок: комунікативності, саморегуляції, зворотного зв'язку, що найбільше ефективно формуються в умовах групової діяльності.

Найбільш ефективним є поєднання групової та індивідуальної роботи, що може проводитися за підсумками групової роботи з викладачами, що мають найбільші труднощі.

Тут доречна модель попередження формування синдрому емоційного вигорання в просторі вищої школи, що включає низку принципів, методів, умов

проведення корекційних заходів і результативність оцінки ефективності. Корекційна діяльність розгортається із врахуванням трьох етапів: підготовчого, основного і підсумкового, кожен з яких охоплює обов'язкові діагностичні, корекційні та просвітницькі компоненти, що відповідають основним цілям етапу. Експериментальна перевірка підтвердила успішність реалізації моделі для зниження рівня емоційного вигорання у викладачів вищої школи, проте найбільш інертною виявилася фаза резистенції в порівнянні з фазами напруги та виснаження, де зрушення були найбільш вираженими. Як метод корекції пропонується використовувати ігрові методи із застосуванням БОС-терапії. Тренінг із використанням технологій ігрового біоуправління у тому, що на екрані виникає модель стресової ситуації з урахуванням змагального сюжету, відбувається сканування внутрішніх відчуттів людини. Домогтися виграшу або позитивного розвитку сюжету можливо лише при формуванні навички довільного керування вегетативними функціями, оскільки обов'язковою умовою є перебування людини у стані спокою і релаксації. За допомогою такої гри формується модель ефективної поведінки у ситуації стресу та виробляються навички перенесення отриманих способів конструктивного вирішення стресових ситуацій у реальні ситуації стресового типу. Таким чином, можна констатувати, що в корекційній роботі щодо зниження рівня емоційного вигорання у викладачів можуть використовуватися як індивідуальні, так і групові методи психологічної допомоги, проте вони дозволяють лише знизити рівень вигорання, а при збереженні впливу зовнішніх факторів можливо формування синдрому знову.

Професійна діяльність викладача закладів вищої освіти відноситься до типу стресогенних професій, які вимагають високого рівня психоемоційної стійкості, комунікативності, стресостійкості, саморегуляції. Факторами, що сприяють розвитку емоційного вигорання у викладачів є: щоденне психоемоційне навантаження внаслідок високої відповідальності, наявності великої кількості ситуацій невизначеності, що вимагають оперативного прийняття рішень, контингент учнів, що постійно змінюються, постійно

змінюються умови діяльності. Наслідки впливу вигорання на професійну діяльність викладачі можуть бути нівельовані у випадку своєчасного звернення за професійною психологічною допомогою і реалізацією у закладі програм психопрофілактики і психокорекції, проте без істотних змін зовнішніх умов діяльності уникнути вторинного виникнення синдрому емоційного вигорання навряд чи можливо.

Список використаних джерел:

1. Варнавська І.В. Фактори емоційного вигорання педагогів. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*. 2023. № 14(28). С.340-350.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

Машаріпова К.Б. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня

Шаумян О.Г. – к. псих.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м. Херсон, Україна

АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ

Держава та її розвиток залежить від розвитку майбутнього покоління. Останніми роками зростає тенденція щодо відмови сімей від батьківства. Саме це і призводить до зростання кількості дітей-сиріт в Україні.

Інструментами впливу, що можуть сприяти вирішенню проблем соціально-психологічної реабілітації дітей, є їх соціалізація, адаптація, психологічна підтримка, проведення арт-терапії для вивчення і реабілітація до середовища дитини, формування правил поведінки, цінності в житті. Саме в сім'ї формуються морально-естетичні норми, норми поведінки, трудові

навички, ціннісні орієнтири дитини, тобто всі ті якості, які згодом становитимуть її сутність як особистості.

Проблемі недосконалості технології соціально-психологічної реабілітації дітей-сиріт присвячували свої праці такі вчені, як Л. Артющкіна, Т. Білотор, І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, О. Коваленко, М. Лукашевич, Т. Макійчук, С. Морозова, О. Поляновська, Л. Тюття.

В Україні кількість дітей, які залишилися без піклування батьків, зростає з кожним роком. Соціально-економічна ситуація в суспільстві впливає на один з найбільш важливих його елементів – українські сім'ї, зокрема на їх норми, цінності тощо. З'ясовано, що сімейні проблеми та конфлікти спричиняють значну кількість негативних явищ, унаслідок яких збільшується кількість дітей-сиріт.

На сьогодні зросла чисельність тривожних дітей, що характеризуються саме невпевненістю у собі, емоційною нестійкістю, низькою адаптивністю. Діти-сироти, як правило, мають відхилення у становленні особистості і психологічному розвитку, які проявляються передусім у порушеннях емоційної сфери. Це призводить до прояву агресії, переважання негативних емоцій і психоемоційних станів, порушення спілкування, зниження регуляторних і контролюючих дій [2].

Виокремлюють такі основні форми соціально-психологічної роботи з дітьми-сиротами:

1. Психологічні: метод психодіагностики (тестування здібностей та інтелекту, особистісні опитувальники, соціометрія); психотерапевтичні методи (ігрова терапія, психосоціальна терапія, поведінкова терапія); психокорекційні методи (психогімнастика, арт-терапія, казкотерапія); психологічне консультування.

2. Соціологічні: спостереження; методи опитування (анкетування, інтерв'ю, фокус-група); методи аналізу документів (контент-аналіз, традиційний аналіз) [1; 2; 4; 5].

Діти-сироти є емоційно запальними та нестійкими, тому їм важко пристосовуватися до нових умов. Часом вони бувають навіть агресивні та схильні до стресів. Тож у процесі надання соціально-психологічної допомоги дуже важливо навчити дітей і підлітків керувати своїм психофізичним та психологічним станом.

Психологу, який працює безпосередньо з дітьми, необхідно враховувати вікові особливості дітей і новоутворення, які є характерними для певного вікового періоду розвитку дитини. Якщо цього не відбувається, то можна прогнозувати, що розвиток набув проблемного характеру і може спричинити незворотні зміни, тобто призвести до патологічних форм поведінки [3].

Водночас зауважимо, що психіка дитини відрізняється пластичністю, гнучкістю і можливістю компенсації. Завдяки застосуванню відповідних видів реабілітаційної та психокорекційної роботи можна частково компенсувати певні сторони психічного розвитку і таким чином допомогти дитині оволодіти навичками соціальної компетенції, що дозволяють пристосовуватися до культурних типів поведінки [3].

Серед найбільш ефективних видів і форм роботи з дітьми від 3 до 18 років, які доцільно використовувати під час складання реабілітаційних і психокорекційних програм, виокремлюємо ігротерапію та арт-терапію.

Практичному психологу в роботі з вихованцями притулків, кризових центрів, шкіл-інтернатів, дитячих будинків важливо практикувати різноманітні форми занять, застосовуючи передові технології їх проведення. Невід'ємним компонентом такої роботи є розроблення психологом програм розвитку, реабілітаційних програм. Слід пам'ятати, що дітям-сиротам, які пережили стреси та травми, можна допомогти через щоденне навчання необхідного та зняття бар'єрів, які перешкоджають нормальному психічному розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Журат Ю.В., Тернавська Т.А., Фесун Г.С., Канівець Т.М. Інтерактивні методи соціально-педагогічної роботи та ефективність їх використання в

діяльності ЦСССДМ. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2020. №3(36). С. 42–46.

2. Мордань О. Об'єктивні чинники впливу на державну політику щодо соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків. Київ: ГНОЗІС, 2013. 234 с.

3. Сергєєнкова О., Столярчук О., Коханова О., Пасека О. Вікова психологія : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2020. 376 с. ISBN 978-611-01-0268-1.

4. Kanwal A., Faiz Ullah, F. Enhancing Educational and Social Support for Orphaned Children: A Case Study of SOS Children's Village Faisalabad. *Harf-O-Sukhan*. 2024. Vol. 8(1), 445–460. Retrieved from <https://harf-o-sukhan.com/index.php/Harf-o-sukhan/article/view/1146>.

5. Li S., Zhang Y., Wang X., & Yuan R. Association between life satisfaction, problem behaviours and psychological distress in orphaned adolescents: Exploring gender and orphanhood type discrepancies. *Child & Family Social Work*. 2023, 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1111/cfs.13138>.

Харламов М.І. – д.іст. н., професор

Чиркіна-Харламова М.А. – к.тех. н., доцент

Михлюк Е.І. – к.псих. н., доцент

Національний університет цивільного захисту

м. Харків Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ, ШКІЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Роль і місце соціального працівника в сфері освіти доцільніше визначати залежно від специфіки освітніх установ. Діяльність фахівця із соціальної роботи в установах системи дошкільної освіти залежить, з одного боку, від вікових особливостей дітей-дошкільників, а з іншого боку – від необхідних

умов, що сприяють нормальному включенню дитини трьох-семи років в систему освіти. Тому предметом піклування соціального працівника є потреби дошкільників і можливості їхніх батьків, особливо в тих випадках, коли поведінка дитини і її учбово-ігрова діяльність створюють проблему для однолітків і вихователів.

У таких ситуаціях соціальний працівник стає учасником кампанії з розробки заходів профілактики й усунення симптомів несприятливості в долі дитини, бере на себе роль посередника й комунікатора між освітньою установою й родиною, дитиною й батьками, дитиною й вихователями. Це особливо важливо, якщо дитина часто хворіє або не відвідує дошкільні установи без пояснення причин, є недоглянутою, якщо відомо, що вона піддається в родині жорсткому поводженню [2, с. 89].

Коли проблема виходить за рамки компетенції освітньої установи, соціальний працівник може і повинен звернутися у відповідні повноважні соціальні інстанції. У період включення дитини в систему дошкільної освіти найчастіше вперше проявляються його відхилення в розвитку – фізичному, емоційному, пізнавальному. У таких випадках соціальний працівник повинен організувати допомогу своєму підопічному, залучаючи відповідних фахівців – медичних працівників, психолога, соціального педагога, працівника поліції тощо, - і в такий спосіб вчасно усунути симптоми неблагополуччя. Це, мабуть, чи не єдиний дійсно ефективний спосіб скорочення кількості дітей «групи ризику», що мають в трьох-семилітньому віці ряд передумов для отримання у недалекому майбутньому діагнозу «соціальна дезадаптація» [1, с. 36].

Соціальна робота в школах забезпечує учням благополучний соціальний розвиток при отриманні ними початкової, основної загальної та середньої загальної освіти. Як і під час роботи в дошкільних установах, соціальний працівник, що здійснює діяльність на наступному освітньому рівні, керується чинним законодавством, прагне задовольнити потреби учнів і при цьому враховує можливості їхніх родин. У даних умовах він перетворюється в політика й стратега з організації соціальної допомоги дітям, що потребують

допомоги й оздоровленню сімейного середовища. У полі його зору перебувають: динаміка відвідуваності школи учнями, успішність, матеріальний й соціальний стан учнів «групи ризику», у першу чергу з малозабезпечених родин, а також їхні відносини з однолітками, вчителями й батьками [3, с. 137].

У посадові обов'язки соціального працівника входить також: турбота про дітей, остаточно або тимчасово виключених зі школи; надання допомоги й підтримки батькам при переході дитини в інший заклад освіти, система освіти в якому більшою мірою відповідає його особливостям, зокрема в тих випадках, коли обдарована дитина виховується в родині, що є малозабезпеченою через багатодітність, хвороби батьків, відсутність одного з батьків тощо; захист дітей, що є представниками національних меншин, біженцями або переселенцями; виявлення дітей, які незаконно зайняті на роботі в навчальний час; підтримка дітей, що отримують освіту поза школою; припинення випадків жорстокого поводження з дітьми тощо.

Свою специфіку має соціальна робота в системі професійної освіти. Соціальний працівник повинен урахувати вікові особливості своїх клієнтів (як правило, це підлітки й молодь у віці 15-19 років); розуміти їхні інтереси й цінності; підтримувати прагнення до самостійності, пошуку й знаходженню себе в сфері праці. Соціальний працівник повинен організувати допомогу таким чином, щоб здобувачі професійної освіти мали можливість знайти соціально прийнятні способи заробляння грошей на кишенькові витрати й оплату дозвілля, щоб вони знали свої права й обов'язки й вміли користуватися тими соціальними привілеями, які відповідають їхньому положенню. При цьому робота з родиною учня ліцею, коледжу чи технікуму як і раніше розглядається як опосередкована допомога підліткові [3, с. 159].

Складання соціального паспорта на кожного учня закладу освіти, вивчення життєвих проблем підлітків, орієнтація в ситуації на ринку праці, налагоджена система професійної взаємодії з фахівцями ряду соціальних сфер – от необхідні умови надання адресної соціальної допомоги молодим людям, що отримують професійну освіту.

Список використаних джерел:

1. Бура Н.П. Соціальна робота. Харків, 1996. 319 с.
2. Демидова Т.Е. Професійне спілкування соціального працівника. Х.: Освіта, 2012. 156 с.
3. Ханжина Є.В. Основи соціальної роботи. К.: Академкнига, 2016. 217 с.

Shaumian Olena – *Ph.D. in Psychology, Associate Professor,*
State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian and Economic University»,
(Kherson / Kropyvnytskyi)

ERGONOMIC METHODS TO OVERCOME THE EMOTIONAL BURNOUT OF THE MODERN MANAGER

It is known that professional burnout is only a part of emotional burnout. The leading factors that provoke burnout include a high level of personal responsibility and a perfectionist attitude towards both oneself and one's environment. In today's world, the impact of these factors on the modern manager profession in the field of information security and his / her professional duties are reinforced by the events caused by the COVID-19 pandemic and war. This requires additional mental and energy costs to relieve neuro-emotional tension, severe mental pain, consequences of war losses, etc.

Many national and international researchers have devoted their works to the problem of emotional burnout, including: B. Ananiev, E. Aronson, V. Boyko, N. Vodopyanova, J. Greenberg, S. Jackson, D. Dyrendonk, D. Eisenhower, E. Ivaniki, M. Ilyenko, L. Karamushka, V. Kovalchuk, R. Lazarus, O. Leonov, S. Maksimenko, K. Maslach, O. Miroshnychenko, V. Orel, E. Pines, S. Rubinstein, H. Selye, H. Sixma, T. Skoryk, O. Starchenkova, T. Formanyuk, H. Freudenberg, V. Schaufeli, and others.

Burnout reduces productivity and work efficiency. A personality during burnout spends more and more of its energy or does not feel it at all. Such a person becomes increasingly helpless, hopeless, cynical and resentful. At the final stage of burnout, a person may feel that he / she is no longer able to perform the tasks prescribed by professional activity, everyone is better than him / her, he / she cannot keep up with the daily changes.

The consequences of emotional burnout affect all areas of life of a modern manager in the information security field. They have a negative impact not only on the professional activity itself, but also on social life, interpersonal communication, etc. In addition, burnout can cause long-term changes in physical, mental, and social health. So, for example, there is vulnerability to such diseases as colds, acute respiratory viral infections, flu, allergies, etc. Considering the negative consequences of the outlined phenomenon, the manager must make significant efforts to prevent its occurrence. And if this could not be achieved, then help to overcome burnout.

Among the factors of emotional burnout, which are directly related to professional activity, the following ones stand out: the feeling that the manager is losing control over work; lack of recognition or reward for quality work; unclear, blurred, or overly demanding job expectations, etc. Factors of emotional burnout that manifest outside of professional activity include:

- 1) the work itself, which takes too much time for interpersonal communication, rest, life in general;
- 2) lack of family or relatives, friends who would support;
- 3) too many commitments without enough help from others;
- 4) lack of hobbies;
- 5) lack of walks, sports, etc [1; 3].

Ergonomics is a science that comprehensively researches the peculiarities of human production in the “man-man”, “man-machine” system with the aim of improving working conditions; increasing productivity and work efficiency, safety and comfort. This science appeared in the USA in the 1920s of the 20th century at the border of psychology, physiology and occupational hygiene [2].

Ergonomics studies the activities of workers with the aim of optimizing tools and the work process, providing the necessary amenities for a person. That is, it is aimed at researching and creating such conditions under which the productivity of employees increases, and the preservation of their physical, mental and social health is guaranteed. Necessary measures are also taken to prevent emotional burnout.

It is in ergonomics that a person's adaptation to the surrounding conditions in the work process is considered as something that can cause emotional and professional burnout. This happens if the employee does not follow the rhythm, pace of work, aesthetics of service. It was found that without carrying out ergonomic trends for the prevention of emotional burnout, there is a tendency to increase the intensity of its symptoms. The developed ergonomic trends for the prevention or overcoming of emotional burnout were tested within the framework of the outlined research. Thus, the outlined various ways that will contribute to the formation of positive and successful personality of a modern manager require further more detailed scientific researches.

References:

1. Sydorenko O., Yanovska E. (2020) Psykholohichni osoblyvosti syndrome emichinoho vyhorannia u menedzheriv komertsiinykh organizatsii [Psychological features of emotional burnout syndrome in the managers of commercial organizations]. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 12. Psychological Sciences, 9(54), pp. C.143–152. Available at: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/pn/article/view/826>.
2. Syomka S.V. (2017) Erhonomika ta erhodizain [Ergonomics and ergodesign]. Kyiv: NAKKKIM. ISBN 978-966-452-240-0 (in Ukrainian) Available at: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/24656>.
3. Robson S., Salcedo N. (2013). Psychological fitness and resilience: A review of relevant constructs, measures, and links to well-being. California: RAND Corporation. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28083320/>.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Алейнікова-Дороніна Є.В. - магістрантка
Державний університет інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Науковий керівник: **Склярєнко І.Ю.**, к.пед.н., доцент

ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ: РІЗНОМАНІТНІ АСПЕКТИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ
УЧАСНИКАМ ВОЄННИХ ДІЙ

Проведені дослідження є поглядом на деякі психологічні аспекти конкурентоспроможності фахівців-психологів та осіб-учасників воєнних дій у їх здатності до адаптації ефективно функціонувати в умовах воєнного та повоєнного часу. Актуальність вивчення проблеми дослідження обумовлена, насамперед, тим, що значна кількість людей у даний час є учасниками бойових дій, втратили житло, своїх близьких, є поранені загиблі та інше [1].

По-перше, досліджено аспекти проблеми підготовки кваліфікованих психологів, які вільно володіють своєю професією та орієнтованих у галузях діяльності, здатних до професійного зростання на рівні світових стандартів. Запропоновано освітню модель особистості майбутнього практичного психолога з урахуванням різних стадій освоєння професії у закладах освіти та адаптації в умовах воєнного та повоєнного часу.

Необхідно відзначити, що у професіології немає єдиного підходу до трактування поняття особистісної готовності до професійної діяльності. У зв'язку з чим проблема особистісної готовності зараз потребує більш глибокого дослідження [2]. За результатами участі в конференціях, практичних семінарах, вебінарах, гештальт-інтенсивах встановлено, що ця проблема розглядалася в акмеології, психології праці, інженерній психології, ергономіці, психології

професійної освіти, гештальт-терапії. Вчені досліджували такі психологічні феномени, як готовність особистості, професійна готовність, професійна придатність, професійне становлення особистості, професіоналізм [2].

По-друге, досліджено ключові аспекти проблеми психологічної конкурентоспроможності осіб-учасників воєнних дій в умовах воєнного та повоєнного часу, які включають адаптацію до стресу, готовність до змін, лідерські якості, вміння емпатії, розвиток самосвідомості та саморегуляції [3].

Здатність до адаптації до стресових ситуацій. Розглянуто такі якості, як емоційна стійкість, здатність залишатися спокійним та приймати обґрунтовані рішення, зберігати психічну рівновагу навіть у найскладніших ситуаціях. Так, під час воєнних дій військові стикаються з різними стресовими ситуаціями, такими як бойові дії, втрата товаришів, фізичні та психологічні травми. Наприклад, військовий пілот, який виконує бойове завдання, може зіткнутися з обстрілом супротивника та втратою управління літаком. Здатність залишатися спокійним та приймати обґрунтовані рішення може врятувати життя як самому пілоту, так і його екіпажу [3]. Фахівці, які працюють в умовах відновлення після руйнівних конфліктів, також стикаються з безліччю стресових ситуацій. Наприклад, лікарі, рятувальники та інші можуть зіткнутися з нестачею ресурсів, емоційним перевантаженням при наданні допомоги постраждалим.

Психологічна готовність до змін та невизначеностей. Досліджувалися такі якості як гнучкість, готовність до нових умов роботи та несподіваних викликів.

Розвиток комунікативних та лідерських навичок. Це здатність ефективно координувати дії з колегами, приймати ініціативу та вести людей до спільних цілей у складних умовах. Під час військових дій та після них командири різних рівнів постійно стикаються з необхідністю координації дій з підлеглими [3].

Комунікативні навички для взаємодії з місцевим населенням, громадськими організаціями та іншими учасниками процесу відновлення.

Вміння емпатії та взаємодія з різноманітними соціальними групами стають все більш важливими після воєнних дій. Так, психологи, які працюють з

біженцями або постраждалими від військових дій, повинні вміти емпатично сприймати їхні потреби та адаптувати свою допомогу під конкретні умови.

Психологічні аспекти також включають розвиток самосвідомості та саморегуляції. Це адекватне оцінювання своїх сильних та слабких сторін, керування своїми емоціями та прагнення постійного самовдосконалення, розуміння психологічних особливостей як своїх власних, так і інших людей, управління стресом, вирішування конфліктів та ефективна взаємодія у команді. Наприклад, психолог, який працює з ветеранами, повинен мати глибоке розуміння їхніх психологічних потреб та особливостей, щоб надавати їм ефективну допомогу у подоланні травм та адаптації до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Повернення додому: осмислення та лікування ран війни: матеріали практичної онлайн-конференції. Київ, 26 – 28 травня 2023 року, Асоц. психолог. України, Українська психолог. асоц., Факультет психології КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ.: КНУ, 2023. Трив. 5 год., 07 хв. інтернет-ресурс: https://www.youtube.com/watch?v=1xIHfuit7ts&ab_channel=UkrainianPsychologistsAssociation. Сертифікат № 0850523.

2. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 жовтня 2022 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д. Щербань (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2022. 402 с.

3. Агаєв Н.А., Скрипкін О.Г. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України: методичні рекомендації. Міністерство оборони України, Наук.- дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. 147 с.

Бородавкіна А.О. – здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Херсонського державного аграрно-економічного університету,
м. Херсон, Україна

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ САМООЦІНКИ НА ЯКІСТЬ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

В сучасному світі питання ментального здоров'я та його впливу на якість життя людини стають все більш актуальними та обговорюваними. Одним з ключових аспектів, що впливає на ментальне здоров'я, є самооцінка. Ключовий аспект ментального здоров'я, оскільки вона впливає на сприйняття себе, своїх здібностей та взаємодію з оточуючим світом.

Тож, мета цієї розвідки – дослідити вплив самооцінки на ментальне здоров'я.

Для розв'язання визначених завдань використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння класифікація, узагальнення, систематизація, абстрагування, конкретизація для аналізу наукової літератури, обґрунтування понять, встановлення зв'язків і визначення специфіки впливу самооцінки на якість ментального здоров'я.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає ментальне, або психічне здоров'я як: "стан психічного благополуччя, який дозволяє людям справлятися зі стресами життя, реалізувати свої здібності, добре вчитися та добре працювати, а також робити внесок у суспільство..."[2]

Отже, ментальне або психічне здоров'я є не лише відсутністю психічних розладів, але й станом психічного благополуччя. Цей стан дозволяє людям ефективно справлятися зі стресами повсякденного життя. Він також сприяє розвитку особистих здібностей, успішному навчанню. Люди з ментальним здоров'ям можуть активно допомагати і вносити внесок у суспільство.

Ментальне здоров'я включає загальне психологічне та емоційне благополуччя людини, а саме: здатність долати стрес і справлятися з вимогами повсякденного життя. До нього входить низка факторів, таких як поведінка особи, її настрій, та когнітивні здібності. На ментальне здоров'я можуть впливати такі внутрішні і зовнішні чинники як: генетика, середовище, в якому перебуває особа та життєвий досвід.

Розкриваючи поняття психічного (ментального) здоров'я, Всесвітня організація охорони здоров'я виокремлює сім компонентів психічного здоров'я:

- 1) усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного "Я";
- 2) постійність й однаковість переживань в однотипних ситуаціях;
- 3) критичне ставлення до себе і своєї діяльності
- 4) адекватність психічних реакцій впливу середовища;
- 5) здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм;
- 6) планування власної життєдіяльності і реалізація її;
- 7) здатність змінювати поведінку залежно від зміни життєвих обставин.

Дослідники виділяють найбільш типові ознаки порушення ментального здоров'я у сфері психічних процесів такі, як:

неадекватне сприйняття самого себе, свого "Я", нелогічність, зниження когнітивної активності, хаотичність (не організованість) мислення, категоричність (стереотипність) мислення, підвищена некритичність мислення. До психічних станів відносять: афективну тупість, безпідставну злість, ворожість, підвищену тривожність.

Серед властивостей виділяють: залежність від шкідливих звичок, уникнення відповідальності, втрата віри у свої можливості, пасивність («духовне нездоров'я»).

Загалом особистість, що має порушення на рівні ментального здоров'я є достатньо дезінтегрованою. Для неї характерна втрата інтересу, любові до близьких, пасивна життєва позиція.

Щодо самоуправління, то вона характеризується неадекватністю самооцінки, послабленим чи, навпаки, невиправдано гіпертрофованим самоконтролем, послабленням волі. Соціальне неблагополуччя особистості виявляється у неадекватному сприйнятті (відображенні) навколишньої дійсності, дезадаптації, конфліктності, ворожості, егоцентризмі, прагненні до влади (як самоціль)

Основними чинниками впливу на ментальне здоров'я можемо вважати такі фактори:

1. Генетика: Успадковані фактори можуть впливати на схильність до розвитку різних психічних станів, таких як депресія, тривожність, шизофренія та інші.

2. Середовище: Умови, в яких ми живемо і працюємо, мають великий вплив на наше ментальне здоров'я. Наприклад, стабільна і сприятлива сімейна або робоча атмосфера може сприяти покращенню психічного благополуччя.

3. Соціальні фактори: Взаємодія з іншими людьми, соціальна підтримка, статус у суспільстві та ставлення оточуючих можуть впливати на самооцінку і психічний стан.

4. Емоції і стрес: Необхідність справлятися зі стресом і негативними емоціями може впливати на ментальне здоров'я. Здатність до емоційного регулювання може відігравати важливу роль у психічному благополуччі.

5. Фізичне здоров'я: Стан фізичного здоров'я може впливати на ментальне здоров'я, а також навпаки. Регулярна фізична активність, збалансована дієта і відпочинок можуть сприяти поліпшенню психічного стану.

6. Особистісні риси: Індивідуальні характеристики особистості, такі як оптимізм, самооцінка і самореалізація, можуть впливати на стійкість до стресу і загальне психологічне благополуччя [1].

Кожен з цих чинників може відігравати важливу роль у психічному благополуччю і важливо підтримувати баланс між ними для забезпечення загального добробуту. І підтверджує необхідність правильного підходу до

збереження та покращення ментального здоров'я, що включає в себе фізичне, психологічне та соціальне благополуччя.

На думку науковців, самооцінка – це елемент самосвідомості, що характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особи, власних здібностей, етичних якостей і вчинків. Самооцінка визначає взаємини людини з її оточенням, її критичність, вимогливість до себе, відношення до успіхів і невдач. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і розвиток її особистості [3].

Так, самооцінка – це спосіб, яким людина оцінює саму себе, свої здібності, якості та вчинки з емоційним насиченням. Самооцінка впливає на те, наскільки ефективною є діяльність людини і як розвивається її особистість.

Також, на їхню думку, самооцінка представляє себе однією з ланок процесу саморегуляції діяльності та виступає саме тим утворенням в структурі особистості, яке піддається впливу зовні. Таким чином, можна припустити, що регулююча функція самооцінки по відношенню діяльності проявляється по ряду напрямлень: вона впливає на вибір власних цілей людини, визначає характерні для неї емоційні та мотиваційні стани, в багато чому обумовлює характер оцінки та ставлення до досягнутих нею зовні цілей.

Людина може оцінювати себе адекватно і неадекватно (завищувати або занижувати свої досягнення).

Адекватна – це самооцінка, що дозволяє людині правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності та вимогами тих. При оптимальній адекватній самооцінці суб'єкт правильно співвідносить свої можливості і здібності, досить критично відноситься до себе, прагне реально дивитися на свої невдачі та досягнення у певній діяльності, вміє ставити перед собою досяжні цілі. До того, що досягнуто він підходить не тільки зі своїми мірками, але і намагається передбачити, як до цього поставляться люди, що його оточують. До оптимальної самооцінки відносять "високий рівень" самооцінки і "вище за середнього рівня" (це тоді, коли людина дійсно поважає себе, цінує і задоволена своїми успіхами).

Неадекватна (завищена або занижена) самооцінка деформує внутрішній світ особи, створює її мотиваційна і емоційно-вольова сфери і тим самим перешкоджає гармонійному розвитку. Неадекватна самооцінка ускладнює життя не тільки тих, кому вона властива, але і навколишніх, тих людей, що у різних ситуаціях і виробничих, побутових і інших - спілкуються з ними. Якщо людина недооцінює себе в порівнянні з тим, чого вона у дійсності вартує, то у неї самооцінка занижена. У тих же випадках, коли вона переоцінює свої можливості, результати дійсності, особистісні якості, для нею характерною є завищена самооцінка [3].

Отже, самооцінка є ключовим елементом самосвідомості, який включає емоційно насичені оцінки самої себе, власних здібностей, етичних якостей і вчинків. Цей процес визначає взаємини людини з оточенням, виявляючи її критичність, вимогливість до себе, а також ставлення до успіхів і невдач. Самооцінка значно впливає на ефективність діяльності людини і формує її особистість, сприяючи її розвитку та досягненню життєвих цілей. Цей опис самооцінки дуже добре відображає її важливість для формування особистості та взаємин з оточуючим світом. Адекватна самооцінка допомагає людині розвиватися та досягати успіхів, тоді як неадекватна може призвести до різних проблем.

Список використаних джерел:

1. Винничук Р.О., Федик С.М. Ментальне здоров'я організації: визначення та сутність. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/5573/5605>.
2. Ментальне здоров'я: як подбати про себе? URL: <https://prozdorovia.in.ua/statti/mentalne-zdorov-ia/>.
3. Козерук Ю.В., Євсейчик Я.О. Самооцінка як фактор встановлення особистості студента. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2015_124_43.pdf.

Ведмеденко О.В. - к. с.-г. н, доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

ЧИННИКИ КОКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У нашій країні, де існує велика конкуренція в сфері освітніх послуг якості підготовки фахівців стає головним показником конкурентоспроможності вищого навчального закладу. Важливим фактором, що впливає на якість освітнього процесу, є рівень професійної компетентності викладача вузу [1].

У сучасних умовах вищої освіти, де вимагається поєднання високих академічних досягнень та педагогічної ефективності викладачів, виникає необхідність ретельного вивчення психологічних аспектів їхньої мотивації. Протистояння викликам, що постають перед викладачами у сучасному освітньому середовищі, вимагає глибокого розуміння факторів, що визначають їхню мотивацію та впливають на якість їхньої педагогічної діяльності. Зокрема, доцільним є вивчення внутрішніх та зовнішніх стимулів, які формують мотиваційні процеси викладачів. Розкриття впливу особистих цілей, внутрішніх переконань та саморозвитку на професійну мотивацію може сприяти розробці ефективних стратегій розвитку кадрового потенціалу закладів вищої освіти [2]. Внутрішнє відчуття досягнення виникає, коли особа відчуває гордість і задоволення від досягнень та успіхів у певній діяльності. Це може бути дуже міцною джерелом мотивації, оскільки викладачі мотивовані до досягнень саме для задоволення власних вимог до себе та відчуття гордості за свої досягнення [3]. Зовнішні оцінки та визнання включають в себе оцінки, відзнаки, нагороди та публічне визнання за досягнення та успіхи. Ці форми визнання надають зовнішню оцінку роботи та досягнень викладача [4]. З-поміж факторів, що характеризують працездатність та інші характеристики здоров'я, велику роль відіграє психічна стійкість до стресових ситуацій. Високий рівень психічної

стійкості до стресів – важлива умова збереження, розвитку і зміцнення здоров'я і професійної самореалізації особистості. Стрес у студентів виявляється в основному на психологічному рівні: зниження працездатності, слабка концентрація уваги, пригнічений настрій, депресія. Значна кількість студентів схильна до стресових ситуацій. Вони не завжди вміють знайти вихід із непередбачуваної ситуації, відчувають тривожність, тому їм потрібно підвищувати рівень стресостійкості. Тому долати стресові ситуації і боротися зі стресом можуть допомагати викладачі, куратори [5].

Вихідними принципами, які покладено в основу розвитку компонент діяльності викладача закладів вищої освіти (особистісна, проєктивна, комунікативна) та визначають його характер є такі: доброзичливості, відкритості, неупередженості, конструктивності, досконалості. Вони створюється своєрідне інформаційне середовище (які задаються вихідними принципами), в якому суб'єкти освітнього процесу за певними параметрами конструюють і розвивають педагогічну діяльність і комунікацію, що створює відповідну психолого-педагогічну атмосферу суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому процесі, одним із результатів якої є формування базових особистісних пріоритетів як у викладачів, так і в майбутніх фахівців (здобувачів освіти) на засадах гуманізму, демократії і саморозвитку [6]. Психологічними факторами розвитку резильєнтності є добрі стосунки в колективі, наявність партнерів та друзів, самоконтроль та саморегуляція емоцій, спрямованість життя на певну мету, здатність планувати діяльність, мотивація успіху, почуття узгодженості життя і професійної діяльності, перевага позитивних емоцій, життєстійкість, висока адекватна самооцінка, активні копінги, самоефективність, оптимізм, наявність соціальної підтримки та спроможність звертатись за підтримкою до інших, когнітивна гнучкість, висока духовність особистості. Викладачам та студентам закладів вищої освіти завжди складно адаптуватися до змін, а коли вони настільки кардинальні та болючі – особливо [7].

До методів формування стресостійкості можна віднести аутогенні вправи

(психотерапевтичний метод, що забезпечує пацієнтам розслаблення м'язів, самонавіювання, розвиток концентрації та сили ідей, здатність керувати мимовільною увагою, розумовою діяльністю); самопідготовку (ефективний спосіб зміцнення психіки, що дає змогу підготувати людину до особливих умов, наприклад, пов'язаних із дистанційним навчанням); медитацію; прогресивну релаксацію (прогресивне розслаблення допомагає в разі головних болів, мігрені); біологічний зворотний зв'язок (складається з трьох етапів: вимір фізіологічних параметрів, подолання результатів вимірювань у зрозумілій формі, зворотний зв'язок); молитва; свідомість (фіксація уваги на реальному часі, тут і зараз); музика (звук впливає на фізіологічні та психологічні стани); фізичні вправи (інтенсивні фізичні вправи призводять до зменшення таких несприятливих станів, як тривожність, через пригнічення когнітивної та соматичної активності кори головного мозку) [5]. Щоб допомогти викладачам закладів вищої освіти працювати в умовах війни, варто розвивати резильєнтність. Це надважлива якість для українців, яка складається з кількох елементів: надія (пов'язана із впевненістю в тому, що ми можемо пройти через складнощі та «вийти до світла»); оптимізм (у контексті війни це не про веселощі, а про віру в те, що перемога буде); адаптивність (здатність пристосовуватися до змін, у військовий час – дуже швидко); стійкість (здатність не опускати руки навіть попри трагічні обставини) [7].

Отже, професійно-особистісні якості викладача і студента є частиною центральних рис, які утворюють і характеризують особистісну зрілість. Взаєморозуміння передбачає єдність вихідних цілей учасників спільної діяльності, дотримання етичних правил ними та узгодженості їх дій. Основою для цього може бути формування взаємодії викладача зі студентами, яка заснована на взаємній повазі, у той же час, максимальній взаємній вимогливості одне до одного та будуватись на певних принципах. А також бути стресостійким в будь-яких ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Вішталенко О., Кириченко О., Наталія Ю. Психологічні чинники

педагогічної компетенції викладачів вищої школи. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2019. Випуск 4. С. 3–8.

2. Іваненко І.В. Психологія педагогічної мотивації викладачів у закладах вищої освіти. *Молодий вчений*. № 1 (125). 2024. С. 79-84.

3. Подшивайлов Ф.М. Мотиваційна сфера особистості: діагностично-розвивальний путівник : методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 55 с.

4. Hidi S., Renninger K. The four-phase model of interest development. *Educational psychologist*. 2006. № 41(2). P. 111–127.

5. Харко О.С. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Психологія»*. № 14. 2022. С 46-56.

6. Стеблецький А.Л. Чинники забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. № 33 (1). 2020. С. 31-40.

7. Балахтар К. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/58483> (дата звернення 05.04.2024 р).

Гарасв А.А. - асистент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ У СТАНІ ВІЙНИ

Ментальне здоров'я – це стан щастя та добробуту, в якому людина може реалізувати свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя.

Ментально здорова людина позитивно оцінює себе, любить, приймає

власні тверді рішення і може за них відповідати, нормально адаптується до нових умов життя і може розв'язувати проблеми, які перед нею виникають. Це є дуже важливим пунктом, особливо зараз для українців, коли кожен день нам доводиться адаптуватися до нових умов середовища, в нових містах, в нових країнах. На те, щоб все це робити, людям необхідно мати внутрішні ресурси, які є дуже важливим.

Коли людина, яка раніше активно спілкувалася, в якийсь момент замикається і не хоче спілкування, починає уникати соціуму - це може свідчити про те, що необхідно звернути увагу на власне ментальне здоров'я. Коли людина перебуває в стадії дуже великого напруження, тобто коли зовнішні обставини перемагають, то вона знаходиться вже в стадії стресу, який буде діяти на неї не лише психологічно, але й фізично.

Фізичний взаємозв'язок між стресом, що діє на організм людини і ментальним здоров'ям є абсолютно прямим, бо коли людина відчуває стрес і якщо він за силою і тривалістю є досить інтенсивним, то у відповідь на нього будуть реагувати залози внутрішньої секреції. Наднирники, гіпоталамус, мигдалевидне тіло будуть виробляти гормони катехоламін, адреналін, кортизол [1], які допомагають організму в першу чергу вижити, бо це основне завдання організму, а також, краще реагувати, бути більш активним та сміливим. Проте, в той самий момент, якщо людина буде дуже довго знаходитися під дією стресу, то почнеться поступове виснаження організму. Під дією кортизолу (гормон стресу), можуть відбуватися соматичні зміни в середині організму, які можуть призводити до хронічних захворювань, або синдрому хронічної втоми. Тобто, коли людина занадто багато знаходиться під впливом хронічного стресу, або занадто втомлюється, то організм вже просто не може компенсувати негативні наслідки і виходить зі стадії компенсації в стадію виснаження після стресу. Коли вже психосоматика переходить в соматіку, то це може призводити до різних захворювань [2]: послаблення імунної системи, тобто людина починає бути більш схильна до розвитку гострих вірусних та бактеріальних інфекцій; захворювання шлунково-кишкового тракту, які

частіше пов'язані з моторикою, наприклад, закреп, або з порушенням кислотності виразки; хвороби серцево-судинної системи або підвищення тиску; схильність до розвитку цукрового діабету другого типу; до розвитку депресії і вплив на нервову систему, що призводить до порушення сну.

Як не дивно, але говорячи про ментальне здоров'я спочатку необхідно закрити базовий рівень піраміди потреб Маслоу [3]. Першим базовим рівнем потреб є фізіологічні потреби: їжа, сон, вода, активність і відпочинок. І для початку необхідно закрити саме ці потреби.

Коли людина входить у хронічну стадію стресу, то відбуваються розлади харчової поведінки. Коли організм знаходиться у цій стадії стресу і не задовольняються базисні потреби і в першу чергу їжа, то людина може переїдати або не доїдати [4], тим самим мати дисбаланс необхідних корисних речовин, які є життєво необхідними.

Раціон повинен бути максимально збалансований, тобто не перевищувати калорії і не голодувати, але в той самий момент додати до нього всі необхідні компоненти для того, щоб їх використовував організм для боротьби зі стресом. Говорячи про хронічні стреси, в яких живе зараз майже кожний українець та про досить активний темп життя, можна виділити декілька груп речовин, на які необхідно звертати увагу. І в першу чергу - це протеїн, адже протеїни є ключовими факторами, з яких будуть формуватися всі клітини організму, в тому числі і нервові, і імунні. Тому дуже важливо споживати норму протеїну щодня, а це мінімум 1 г на кілограм маси тіла. Найбільша потреба в протеїні – в періоди підвищеного стресу та періоди підвищеної захворюваності на гострі респіраторні вірусні інфекції. Для цього можна додавати різні ізоляти протеїну як тваринного, так і рослинного походження. Додавати необхідно стільки протеїну, скільки організм недоотримав до оптимальної цифри. Таким чином, завдяки підрахунку поживних речовин, їх корегування та дієтичним добавкам, необхідно збалансувати раціон по БЖВ, мінералам та вітамінам згідно норм затверджених Міністерством Охорони Здоров'я України [5].

Звичайно, якщо людина буде ідеально харчуватися, екологічно чистими

та максимально свіжими продуктами, то звісно не буде потреби в дієтичних добавках. Але це не можливо в сучасному Світі і особливо в Україні після підриву Каховської ГЕС та окупації російською федерацією великої кількості сільсько-господарських земель [6], які вирощували багато овочів та зернових як для внутрішнього використання, так і на експорт. Тому на разі максимально збалансувати раціон можливо лише додаючи в раціон дієтичні добавки.

Говорячи про синдром хронічного стресу, в якому опинилися майже всі громадяни України через війну, коли дуже велика кількість зовнішніх стресів діє на людей щодня, є певні речовини, які використовуються організмом більше інших. Це вітаміни групи В та магній. Адже вони є тими речовинами, які приймають участь в процесах подолання стресу всередині організму. Коли людина заходить в стадію стресу і є високий рівень кортизолу, то організм використовує більше магнію і вітамінів групи В. В той самий час потреби в організмі є більшими, а надходження залишається тим самим. Тому саме в такі періоди рекомендується, щоб раціон був додатково збагачений магнієм та вітамінами групи В. Одним з симптомів недостатності магнію всередині організму є перезбудження організму та втома до такого рівня, що людина не може заснути [7]. Вітаміни групи В є водорозчинними і тому вони втрачаються досить швидко. І організм повинен отримувати їх щодня, особливо, якщо він знаходиться під дією стресів або під час підвищених розумових навантажень [8]. Тому, для підтримки ментального здоров'я в період дії стресових чинників, людині необхідно вживати в їжу продукти багаті на вітаміни групи В та магній, або додавати їх в раціон у вигляді дієтичних добавок.

Наступна потреба – це сон. Бо якщо не отримувати повноцінний сон, то організм не буде повноцінно відновлюватися.

І звичайно ж дуже важливими для подолання стресів, а відповідно і для покращення ментального здоров'я є адекватне фізичне навантаження. Для середньостатистичної людини необхідно мінімум проходити 10 тисяч кроків щодня та бажано хоча б 3 рази на тиждень мати тренування з будь-якого виду

спорту. При цьому, дуже важливо, щоб ці заняття приносили задоволення, так як лише в цьому випадку вони будуть регулярними. Таким чином у людини буде покращуватися самопочуття, адже вона буде зосереджена на фізичних вправах і на момент тренування забувати про проблеми, які негативно впливають на її ментальне здоров'я. Також буде покращуватися здоров'я організму, контролюватися вага та збільшуватися впевненість у собі, що призведе до покращення психологічного стану.

Список використаних джерел:

1. Стрес: гормональні збої, ризики та захворювання, профілактика. URL: <https://diagen.com.ua/2022/05/23/stres-gormonalni-zboyi-ryzyky-ta-zahvoryuvannya-profilaktyka/>.
2. Є. Морі Яким є вплив хронічного стресу на здоров'я людини URL: <https://suspilne.media/2033-vpliv-hronicnogo-stresu-na-zdorova-ludini/>.
3. Мотивація і особистість. А.Маслоу. Вид-во Абетка, 2019. 400 с.
4. Війна та харчова поведінка. URL: <https://svit.news/ua/news/Viyna-ta-kharchova-povedinka>.
5. Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України №1073 від 03.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text>.
6. Янковський О., Бадюк О. Херсонщина без Каховської ГЕС: як виживатиме агробізнес? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovuya-khersonshchyna-bez-kakhovskoyi-hes-vtraty-ahrariyiv-vidnovlennya-zroshchennya/32689237.html>.
7. Магній. Чим він важливий і які його корисні властивості для організму. URL: <https://belok.ua/blog/ua/cho-takoe-magniy/>.
8. Вітаміни групи В. Чим вони корисні та як їх правильно приймати. URL: <https://belok.ua/blog/ua/vitamin-b-polza-kak-prinimat/>.
9. Коваль О. Чому так важливо спати: що знає наука про вплив сну на організм. URL: <https://osvitoria.media/experience/chomu-tak-vazhlyvo-spaty-shho-znae-nauka-pro-vplyv-snu-na-organizm>.

Гемська Ю. С. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Акімова Н.В. - д. психол.н., доцент
Херсонського державного аграрно-економічного університету,
м. Херсон, Україна

ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗКУ СТРЕСУ І МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Проблема впливу стресу на ментальне здоров'я є актуальною в сучасному світі. Стрес стає все поширенішим явищем, оскільки люди стикаються зі зростаючими вимогами, переживаннями та напругою. Довготривалий стрес може негативно позначитися на ментальному здоров'ї та спричинити ряд проблем, таких як тривожність, депресія, знижена самооцінка та інші психічні розлади. Механізми, через які стрес впливає на ментальне здоров'я, складні та різноманітні. Він може змінювати рівень гормонів стресу, таких як кортизол, що може сприяти зниженню настрою та погіршенню психічного стану. Тож, дослідження зв'язку стресу і ментального здоров'я є актуальним для сучасної психології.

Тому, метою є дослідити зв'язок стресу і ментального здоров'я.

Методи. Для досягнення мети було використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів дослідження: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, систематизація, абстрагування, узагальнення, класифікація - для аналізу наукової літератури, обґрунтування понять, встановлення зв'язку та визначення специфіки впливу стресу на ментальне здоров'я.

Ментальне здоров'я - стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя [3].

Ментальне здоров'я визначають як психічне здоров'я. Якщо людина психологічно здорова, вона може повноцінно радіти життю, відчувати сенс свого існування, справлятися з професійними та іншими завданнями, любити,

працювати і будувати відносини з оточуючими [1, с. 177-178]. Перераховані позитивні чинники свідчать про важливу роль ментального здоров'я у житті людини.

Психологічно здорова людина – це перш за все людина спонтанна і творча, життєрадісна і весела, відкрита і така, що пізнає себе і навколишній світ не лише розумом, але і відчуттями, інтуїцією. Вона повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність людей, що оточують її. Така людина покладає відповідальність за своє життя перш за все на саму себе і отримує уроки з несприятливих ситуацій. Її життя наповнене сенсом, хоча вона не завжди формулює його для себе. Вона знаходиться в постійному розвитку і, звичайно, сприяє розвитку інших людей. Її життєва дорога може бути не зовсім легкою, а інколи досить важкою, але вона адаптується до умов життя, що швидко змінюються. І що важливо – вміє знаходитися в ситуації невизначеності, довіряючи тому, що буде з нею завтра [2].

Таким чином, можемо сказати, що психологічно здорова людина гармонійно поєднує в собі творчість, оптимізм, самопізнання та відповідальність. Така особа здатна будувати здорові стосунки та адаптуватися до мінливих умов. Також, варто зазначити що, психічно здорові люди можуть також стикатися з труднощами і проблемами. Однак, завдяки характеристикам які має, може подолати та вирішити ці труднощі.

Щоб краще усвідомити значення ментального здоров'я, розглянемо ментальність як окремий аспект мислення людини. Ментальність – спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи до навколишнього світу. Ментальність – це призма, через яку людина дивиться на світ і себе в ньому. Тож можемо говорити про те, що вона притаманна кожній людині, незалежно від етнічної належності, соціального стану, статі, мови тощо. Звичайно ж, ментальність залежить від цих факторів, особливо від національності та зумовлених нею мови та культури, проте вони не заперечують її існування, а навпаки – формують ментальність [2]. Тож,

можна стверджувати що, для кожної людини ментальність є одним з найважливіших критерій

Дбати про своє ментальне (або психічне) здоров'я - така ж базова необхідність кожної людини, як і дбати про фізичне здоров'я, тому що саме психічне здоров'я дозволяє повноцінно жити, реалізувати свій власний потенціал та справлятися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти [1, с. 177-178]. Виходячи з цього, можна сказати що, плідно працювати треба не тільки для фізичної форми, але психічно набувати позитивних чинників, слідкуючи за своїм ментальним станом.

Психологічний стан людини характеризується відчуттям невпевненості у завтрашньому дні, переважанням негативного настрою, агресивністю, запальністю, прагненням більшості до штучної стимуляції організму за допомогою лікарських засобів, наркотичних речовин, екстремальної поведінки [4]. Стрес - це негативний фактор що впливає на ментальне здоров'я, вміння протистояти йому є одним з показників ментального здоров'я.

Отже, ментальне здоров'я - стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя.

Список використаних джерел:

1. Демченко А.В. Борисенко Н.М. Теоретичні аспекти розуміння ментального здоров'я. Черкаси: ЧМА, 2023. С. 177-178.
2. Костєва Т.Б. Вплив ментального здоров'я на життєдіяльність особистості. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2018.
3. Ментальне здоров'я: як подбати про себе? URL: <https://prozdorovia.in.ua/statti/mentalne-zdorov-ia/>.
4. Хаустова О.О. Стрес як проблема сьогодення. Київ: Превентивна медицина, 2013.

Капрелова А.Р. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Пономарчук Н.І. - .к.пед.н., ст. викладач

Херсонський державний аграрноекономічний університет,

м. Херсон, Україна

ВПЛИВ САМОТНОСТІ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Самотність є складним явищем і має значний вплив на психічне здоров'я дітей. Вона може виникати з різних причин, серед яких:

- Відсутність соціальних зв'язків: Діти, яким бракує стосунків з друзями або близькими членами сім'ї, можуть відчувати себе самотніми через це.

- Залякування: діти, які зазнають знущань з боку однолітків, можуть відчувати себе ізольованими та самотніми.

- Травма: діти, які пережили травматичні події, такі як розлучення або смерть близької людини, можуть почуватися самотніми.

- Війна: Діти, які живуть в умовах війни, можуть відчувати себе самотніми через розлуку з близькими, страх за своє життя та відчуття постійної небезпеки.

Самотність може мати такі негативні наслідки для психічного здоров'я дітей:

- Депресія: самотні діти більш схильні до розвитку депресії.

- Тривога: самотні діти більш схильні до розвитку тривожних розладів.

- Самотні діти можуть мати низьку самооцінку та тривожність.

- Поведінкові проблеми: самотні діти можуть мати поведінкові проблеми, такі як агресія та саморуйнівна поведінка.

Дитяча самотність може мати значний вплив на подальше професійне становлення людини. Коли дитина відчуває себе самотньою, вона може виробити ряд характерних стратегій адаптації, які вплинуть на її пізнавальний, емоційний та соціальний розвиток.

По-перше, самотність може призвести до низки негативних емоцій, таких як тривога, пригніченість та втрата впевненості у собі. Ці емоції можуть перешкоджати розвитку впевненості та самооцінки, які є важливими аспектами успішного професійного становлення.

По-друге, дитина, яка часто перебуває у самотності, може мати обмежений досвід спілкування та взаємодії з іншими людьми. Це може вплинути на її здатність співпрацювати з колегами, вирішувати конфлікти та будувати ефективні відносини на робочому місці.

Крім того, дитяча самотність може також вплинути на розвиток комунікативних навичок, необхідних для успішної кар'єри. Оскільки багато робочих ситуацій вимагають спілкування та співпраці з іншими людьми, здатність до ефективного комунікування може бути ключовою складовою успіху на роботі.

Отже, дитяча самотність може мати далекосяжні наслідки для професійного становлення особистості, і важливо розуміти та допомагати дітям в подоланні цих викликів у їхньому ранньому віці.

Дослідження, проведені в університетах Канади та США у різні періоди показали, що дитяча самотність має довгостроковий вплив на доросле життя.

Так, у 1995 році, вчені з Університету Дьюка вивчали життя 1000 дітей протягом 40 років. Результати показали, що діти, які відчували себе самотніми в дитинстві, були більш схильні до розвитку депресії, тривожних розладів і проблем з алкоголем у дорослому віці.

У 2016 році, вчені з Чиказького університету вивчали вплив самотності на розвиток мозку дітей. Результати показали, що у дітей, які відчували себе самотніми, знижувалася активність у ділянках мозку, що відповідають за соціальні зв'язки та емоції.

У 2020 дослідники з Університету Торонто, вивчали вплив самотності на академічну успішність. Результати показали, що діти, які відчували себе самотніми, мали нижчі результати в тестах і з більшою ймовірністю кидали школу.

Тож, наслідки дитячої самотності призводять до:

- Психічних розладів: самотні діти більш схильні до розвитку депресії, тривожних розладів та інших психічних розладів.
- Проблем з соціальними зв'язками: самотні діти мають труднощі у встановленні та підтримці близьких стосунків.
- Поганої академічної та професійної успішності: самотні діти можуть мати труднощі в навчанні та роботі.

Для балансу та гармонійного розвитку дитини потрібно:

- Створити атмосферу підтримки та прийняття: діти повинні відчувати, що їх люблять і приймають сім'я та друзі.
- Надавати можливості для спілкування: спілкування та дружба з однолітками є важливими.
- Звертатися по допомогу: зверніться за допомогою до психолога або терапевта, якщо вас турбує психічний стан дитини.

Дитяча самотність - це серйозна проблема, яка має значний вплив на психічне здоров'я дітей та їхнє життя в дорослому віці. Важливо вживати заходів для запобігання самотності у дітей та надавати їм необхідну підтримку.

Самотність дитини впливає на подальший розвиток людини, її майбутнє професійне становлення, конкурентоспроможність, ставлення до навколишнього світу та спосіб, яким вона розв'язує проблеми у подальшому житті. Дослідження показують, що особливості виховання, оточення та стимулювання у ранньому дитинстві можуть мати довготривалий вплив на когнітивний розвиток й соціальну адаптацію. Тому важливо надавати належну увагу формуванню та розвитку емоційного інтелекту у дітей ще з самого раннього віку.

Список використаних джерел:

1. UNICEF. 365 днів війни. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/365-days-of-war>.
2. University of Chicago. Researcher Tools & Resources. URL: <https://research.uchicago.edu/researcher-tools/facilities-and-resources/>

3. Yale University. Cores. URL: <https://research.yale.edu/cores>.
4. 365 днів війни. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/365-days-of-war> .
5. Child Mind Institute. (2022). Bullying and Social Isolation.
6. Raising Children Network. (2022). Isolation and withdrawal in pre-teens.

Корбич Н. М. – к. с.-г. н, доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ – ВИДИ ТА НАСЛІДКИ

Емоційно-чуттєва сфера людини - є найбільш чутливою та вразливою до труднощів сучасного життя, оскільки ця архаїчна форма реагування не піддається раціональному контролю. Психіка людини не тільки відображає все, що її оточує, і регулює власну поведінку відповідно до відображеного, але й певним чином оцінює і ставиться до цього, реагує, встановлюючи тонкий зв'язок із середовищем.

Синдром емоційного вигорання на сьогодні є досить поширеним розладом. Згідно результатів досліджень Work.ua 90% українців мають різні ступені емоційного вигорання [1]. Природу емоційного вигорання та різні визначення цього синдрому (психічного, професійного) вивчали і вивчають багато психологів. Більшість статей присвячено вигоранню, пов'язаному з професією. Найвідоміші зарубіжні дослідники - Н.І. Freudenberger, С. Maslach, S.E. Jackson, А.М. Pines, Е. Aronson, R. Schwab, D. Dierendonck, Н. Sixma, W. Schaufeli, Е. Iwanicki, серед вітчизняних – В.В. Бойко, В.Е. Орел, Є.П. Ільїн, Н.А. Амінов, Д.В. Шпитальний, Т.В.Форманюк, М.Н. Трущенко, А.А. Рукавишников, Л.Д. Демина, И.А. Ральникова.

Сучасні науковці не лише систематизують та узагальнюють накопичені знання, а й шукають шляхи оптимізації профілактичних методів та їх адаптації до сучасних реалій. Кожна людина більшою чи меншою мірою ризикує

піддатися емоційному вигорянню. Це пов'язано з наявністю у людини психіки, емоцій і енергетичного ліміту. У словнику М. Вебстера термін «емоційне вигорання» має таке визначення «позбавлення енергії та працездатності; доведення до апатії, перевтома внаслідок понаднормової роботи або тривалого стресу». Уперше це поняття вжито відносно до спортсменів які мали виснаження після тривалих тренувань і змагань у 30-х роках 20 століття, дещо пізніше воно було виявлено у соціальних працівників, які мали інтенсивне спілкування з клієнтами.

Уже 1980-ті роки стали початком розробки методів діагностики емоційного вигорання, призначених для практичного використання в найближчому майбутньому. У той же час К. Маслач створила власну методику, яка нараховувала три шкали: емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція професійних досягнень. Згодом найпопулярнішим методом став MVI (Maslach Burnout Inventory), який визначає не тільки наявність синдрому, але й ступінь його вираженості за кожною зі шкал.

Однофакторна модель А.М. Pines , Е. Aronson заслуговує на увагу, оскільки вказує на головний структурний компонент – виснаження. Модель - це найзагальніша теорія, яка іманентно пояснює всі явища, що виникають у майбутньому в людини.

D. Dierendonck, W. Schaufeli, H. Sixma довели, що існує два компоненти емоційного вигорання: афективний, який включає погіршення фізичного здоров'я, нервові напруження та емоційне виснаження, і деперсоналізація - формування певних установок і стереотипів щодо реципієнтів. і відносно до себе, його також називають установковий. Дана теорія більш конкретно розкриває наслідки синдрому, проте опис відбувається лише початкових стадій емоційного вигорання.

Модель С. Maslach, SE Jackson (1976) включає три компоненти: емоційне виснаження - початкова стадія, що визначається зниженою емоційністю; деперсоналізація - проявляється зростанням соціальної залежності або посиленням негативного ставлення до оточуючих; редукція - зниження

особистих досягнень, тобто знецінення власних успіхів і можливостей. Трифакторна модель виявляє емоційне вигорання з дещо більшою точністю, ніж двофакторна модель та є найбільш досконалою серед факторних теорій.

Японські вчені наполягають на необхідності доповнення трифакторної моделі. Вони вважають, що до попередніх слід додати фазу залучення. Для них сприйняття, характеризується головними болями, порушеннями сну, дратівливістю, можливою хімічною залежністю (алкоголь, нікотин, наркотики).

Інший варіант чотирифакторної моделі запропонували. Iwanicki, R. Schwab; G. Firth, A. Mims . У цілому вона повторює компоненти трифакторної, але цікаво, що четвертий фактор є злиттям двох з трьох попередніх компонентів, утворюючи як би структурні зв'язки з окремими симптомами, які мають якісно новий результат. емоційного вигорання.

Проте слід зазначити, що розвиток емоційного вигорання відбувається індивідуально і визначається відмінностями в емоційно-мотиваційній сфері, а також умовами, у яких протікає професійна діяльність людини. Велика кількість сучасних психологів розглядають емоційне вигорання в контексті психології стресу (вигорання в результаті стресу), психології професійної діяльності (як різновид професійної деформації) та екзистенціальної психології (як стан фізичного та психічного виснаження, що виник як результат тривалого перебування в емоційно напружених ситуаціях).

Термін «Емоційне вигорання» існує близько 40 років і зазнав багато уточнень, проте дослідники досі не можуть чітко визначити рамки цього поняття. Спочатку воно було прив'язане до професій певного типу («людина-людина»), потім поняття поширилося на всі професії; проте було визначено походження синдрому: спочатку його не можна було відокремити від наслідків комунікативного впливу, пізніше його почали ототожнювати з професійним стресом, професійною деформацією, наслідком тривалого стресу.

Список використаних джерел:

1. Радкевич М.О. Проблема емоційного вигорання у науковому психологічному дискурсі. Теоретичні та методологічні проблеми сучасної

педагогіки та психології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 09–10 листопада 2018 р. Миколаїв, 2018 С. 139-146.

Любенко О.І. - к. с.-г. н., доцент
*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна*

СЬОГОДЕННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВОЛОНТЕРСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Повномасштабна війна змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім допомоги держави, на поміч прийшли волонтери, відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху: допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію тощо. Волонтером може стати кожен та кожна, хто прагне зробити внесок у Перемогу України [1,2].

Студентське життя під час війни - це одне з найважливіших випробувань, але найскладніший шлях належить проходити молодим людям, які тільки розпочали своє доросле життя, а війна в них забрала всі звичні для цього механізми. Сучасна молодь в країні прагне миру і стабільності, вони хочуть жити в країні, де немає війни та конфліктів, де можна будувати своє майбутнє без постійного страху та небезпеки [3, 4]. Сучасна молодь прагне освіти та розвитку, щоб мати можливість побудувати успішну кар'єру і стати корисними членами суспільства, під час війни молодь опиняються в складній та непростій ситуації, попри всі труднощі, молоді люди продовжують прагнути до мирного та повноцінного життя, із перших днів війни здобувачі Херсонського державного аграрно-економічного університету долучилися до різноманітних волонтерських ініціатив, які допомагають наблизити Перемогу.

Сьогодні розповідаємо про волонтерську діяльність студентів усіх факультетів університету, які в умовах війни встигають навчатися, навчати інших і допомагати тим, хто зараз цього потребує найбільше - СЗУ, тимчасово переміщеним громадянам особам та громадянам, які перебувають у зоні бойових дій. У нелегкий для країни час студенти різноманітними способами сприяють соціальній підтримці українців, які постраждали внаслідок воєнних дій, постраждалим після затоплення внаслідок підриву Каховської ГЕС. Так, наприклад, студентка 4 курсу спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» Анастасія працює в штабі гуманітарної допомоги, підтримує осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій в місті Херсон та Херсонської області. Одними з перших здобувачі університету долучилися й до ініціативи плетіння маскувальних сіток на потреби захисників, в'язання теплового одягу.

Досвідом волонтерської діяльності в умовах війни ділиться також здобувач економічного факультету Богдан, ще з перших днів війни він зрозумів, що не може сидіти, склавши руки, тож присвятив себе пошукам волонтерської діяльності, таких як закупівля амуніції, техніки для ЗСУ, приготування їжі.

Війна та події в Україні вимагають від кожного мобілізації власних ресурсів задля солідарності та підтримки тих, хто цього потребує, тож здобувачі ХДАЕУ переконані, що соціальна робота – це головний напрямок їх діяльності сьогодні, своїм досвідом волонтерства ділиться студентка 4 курсу спеціальності «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» Олександра: «...у такий важкий для нашого регіону час важко залишатися осторонь, тому кожен із нас намагається допомагати як може, ми знаходимо шляхи знайти необхідні ліки для літніх людей, це завжди дуже відповідально, бо кожен запит надісланий з великою надією на допомогу і часом від цього залежить життя людини. Це найменший внесок, який можна зробити для наближення нашої Перемоги».

Високою активністю вирізняються наші здобувачі закордоном, так, здобувач 2 курсу Артем від початку війни переїхала до Данії. «Волонтерство

почалась через родичів, кожного дня перетинаємо кордон і допомагаємо людям, які рятуються від війни. Надаємо медичну допомогу, обігріваємо в наметах, готуємо їжу, перевозимо гуманітарну допомогу в Україну. Я вважаю себе потрібним там, де перебуваю, потрібним для своєї України», – ділиться здобувач.

Спільнота Херсонського державного аграрно-економічного університету переконана, що саме такі здобувачі є прикладом справжніх патріотів, які завжди слухають своє українське серце, допомагають усім, хто цього потребує і щоденно роблять усе можливе для Перемоги. Опитування здобувачів університету показало, що серед них поширене бажання залучатися до процесу відновлення: майже всі з опитаних готові це робити у своєму рідному університеті вже сьогодні. Також важливо зауважити, що здобувачі ХДАЕУ під час війни продовжує прагнути кращого життя, справедливості, розвитку талантів і вмінь, вони виборюють свої права, беруть активну участь у громадському та політичному житті країни і проявляє ініціативу у вирішенні проблем, з якими стикається. Повномасштабне вторгнення призвело до масштабного зростання громадської активності молоді, тож рекомендується використати цей потенціал для залучення молоді до процесу відновлення, громадянської та політичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Молодь про війну в Україні. URL: <https://plan-international.org/uploads/2023/09/Plan-International-Ukraine-Response-Youth-Voices-Policy-Paper-June-2023-Ukrainian.pdf> /.
2. Вплив війни на молодь України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html> .
3. Вплив війни на молодь. URL: <https://us.bdpu.org.ua/vplyv-viyny-na-molod.html>.

4. Війна і молодість. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/viyna-i-molodist-chim-nadikhayutsya-ta-yak-prozhivayut-svoyu-molodist-v-okopakh-yuni-geroi-ukraini-29092023-16356>.

5. Цінності української молоді в часі війни. URL: <https://us.bdpu.org.ua/vplyv-viyny-na-molod.html>.

Музика О.Ю. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Акімова Н.В. - д. психол.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

м.Херсон, Україна

ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗКУ СПОРТУ І МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Сучасне суспільство стикається з багатьма викликами, які негативно впливають на психічне здоров'я людей, і роль спорту стає незамінною. Сьогодні як ніколи важливо розвивати особистості з високим потенціалом, як фізичним, так і інтелектуальним. Людей, здатних генерувати ідеї, приймати креативні рішення та продовжувати вчитися протягом усього життя. Фізична культура і спорт відіграють тут важливу роль. Вони тренують розум і тіло, розвивають волю до перемоги та вміння працювати в команді. Фізичні вправи сприяють виробленню ендорфінів, які покращують когнітивні функції, тому активний спосіб життя сприяє загальному фізичному здоров'ю, що, в свою чергу, позитивно впливає на психічне здоров'я.

Тож, мета цієї розвідки - дослідити зв'язок спорту і ментального здоров'я.

Методи: Для цього використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів дослідження: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, систематизація, абстрагування, узагальнення, конкретизація - для аналізу наукової літератури, обґрунтування понять, встановлення зв'язку між ними та визначення специфіки впливу спорту на ментальне здоров'я.

У сучасному світі проблема ментального здоров'я набуває

міждисциплінарного характеру. Перед суспільством постає ряд важливих завдань щодо формування психічного та психологічного здоров'я особистості на різних вікових етапах, з урахуванням різних умов її життєдіяльності та життєтворчості.

Психічне здоров'я - це одна з інтегрованих характеристик особистості, яка пов'язана з її внутрішнім світом і забезпечує гармонічне включення в соціум орієнтацію на саморозвиток і самореалізацію [2].

Психологічно здорова людина – це перш за все людина спонтанна і творча, життєрадісна і весела, відкрита і така, що пізнає себе і навколишній світ не лише розумом, але і відчуттями, інтуїцією. Вона повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність людей, що оточують її. Така людина покладає відповідальність за своє життя перш за все на саму себе і отримує уроки з несприятливих ситуацій. Її життя наповнене сенсом, хоча вона не завжди формулює його для себе. Вона знаходиться в постійному розвитку і, звичайно, сприяє розвитку інших людей. Її життєва дорога може бути не зовсім легкою, а інколи досить важкою, але вона адаптується до умов життя, що швидко змінюються. І що важливо – вміє знаходитися в ситуації невизначеності, довіряючи тому, що буде з нею завтра [1].

Ментальне здоров'я — це стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя [3].

З цього можемо зробити висновок, що для формування психічного та психологічного здоров'я індивіда важливе будівництво позитивного самосприйняття, розвиток творчих та адаптаційних навичок, а також вміння приймати відповідальність за власне життя та навчатися на власних помилках.

Спорт позитивно впливає на нервово-емоційну систему, продовжує життя, омолоджує організм. Ні для кого не секрет, що займатися спортом потрібно виходячи зі своїх можливостей, сил, а також бажання. Насамперед відштовхуватися потрібно від свого самопочуття. Усі комплекси вправ є суто індивідуальними для кожної людини, адже рівень витривалості у всіх різний.

Кожен організм реагує на ту чи іншу вправу по-різному [5].

Фізична активність є найкращим способом зняття психоемоційного напруження, подолання стресу, профілактики захворювань. Фізичні вправи допомагають покращити настрій, здобути відчуття впевненості, привести до оптимального рівня функціональний стан організму. Заняття фізичними вправами не тільки допомагають знімати стрес, але і, будучи профілактичним засобом при негативних впливах емоційного стресу, дозволяють з меншими руйнівними наслідками сприймати сам стресовий фактор [4].

Спорт має значний позитивний вплив на нервово-емоційний стан людини. Займатися спортом важливо, враховуючи власні можливості, сили та бажання, а також виходячи із свого самопочуття. Фізична активність може допомогти зняти психоемоційне напруження, підвищити настрій, покращити впевненість у собі та підтримати оптимальний рівень функціонального стану організму, що в свою чергу зробить день більш продуктивним.

Заняття спортом можуть бути ефективним профілактичним заходом проти негативних емоційних стресів, дозволяючи краще сприймати стресові фактори з меншими наслідками.

Існує багато видів тренувань, можна вибирати різні комплекси вправ, регулювати інтенсивність та тривалість. Проте є універсальна порада – заняття спортом мають бути регулярними.

Фізичні вправи використовуються для формування та вдосконалення рухових умінь та навичок, розвитку фізичних якостей та витривалості. Таким чином, не помітити користь занять спортом неможливо. Всім відомий факт, що спорт – один із перших кроків на шляху до здорового способу життя, зміцнення здоров'я.

Спорт сприяє тому, що форми та відтінки поведінки спілкування людини стають більш широкими та багатими. Уміння бути з людьми, взаємодіяти та спілкуватися з ними, які удосконалюються у ході занять фізичною культурою і спортом, перекладаються на інші форми сфери життя та діяльності [5].

Спорт є важливим елементом здорового способу життя. Крім того,

допомагає розвивати соціальні навички та позитивно впливає на поведінку та спілкування людей, а регулярні фізичні вправи можуть покращити настрій, розвинути витривалість і зменшити стрес, проте не треба забувати, що після фізичних навантажень необхідні регулярні перерви, щоб організм відновився.

Таким чином, можна сказати, що ментальне здоров'я - це стан щастя та добробуту, коли людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати, займатися спортом та робити внесок у суспільне життя. В свою чергу, спорт – форма діяльності людини, що має потенціал для покращення ментального здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Костєва Т.Б. Вплив ментального здоров'я на життєдіяльність особистості., Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2018.
2. Костюк Д. А. Психічне здоров'я особистості: поняття, зміст і критерії., Київ: НУБіП України, 2021. 64 с., С. 11.
3. Ментальне здоров'я: як подбати про себе? URL: <https://prozdorovia.in.ua/statti/mentalne-zdorov-ia/>.
4. Слухенська, Р. В., Гауряк, О. Д., Єрохова, А. А., & Литвинюк, Н. Я. Вплив фізичної культури на подолання стресу у студентів вищих навчальних закладів. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2022.
5. Шепеленко, Т. В., Лучко, О. Р., Довженко, С. С., Дорош, М. І. Фізична культура і спорт у системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і професійної діяльності., Харків, 2013.

Музика О.Ю. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Гемська Ю.С. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Шаумян О.Г. – к. псих. н., доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЖИТЕЛІВ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Проблема трансформації ментальної сфери жителів деокупованих територій України була актуальною, починаючи ще з 20 лютого 2014 року, проте особливої гостроти вона набула з 24 лютого 2022 року через повномасштабну війну та її наслідки. Події війни суттєво позначилися на системі цінностей та світоглядних засад особистості, саме тому нами було обрано темою для вивчення зміни емоційного стану та ціннісних пріоритетів українців.

Український психологічний словник пропонує таке визначення поняття емоцій: емоції – це психічні стани, у яких реалізується переживання, із вираженням оцінкового ставлення до умов та обставин [3].

Дослідженню проблематики емоційного стану та ціннісних пріоритетів присвячено наукові розвідки багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких П. Анохін, М. Аргайл, Л. Виготський, В. Войтко, А. Галичанська, Н. Дензін, Т. Гордовська, Л. Засекіна, В. Зунг, Р. Епштейн, І. Євченко, К. Ізард, Г. Костюк, Ф. Клакхон, М. Козігора, М. Кросвелл, К. Локвуд, В. Макдугал, І. Москвін, Л. Поліщук, С. Рубінштейн, Н. Савелюк, Ф. Стробек, Дж. Таусенд, О. Устянська, Дж. Хіллман, С. Хобфолл, Н. Холл, Дж. Чжоу, З. Чжоу, Ш. Шварц, К. Шерер, М. Яцюк та інші.

Емоційний стан – це психічний стан та процеси людини, у яких реалізуються її ситуативні переживання, розкриваються характеристики

особистості, а саме позитивне або негативне ставлення до діяльності, до інших людей та до самого себе [1; 2; 3].

Тобто у момент, коли людина оцінює можливу для себе небезпеку, закономірно відбуваються певні психофізіологічні зміни. Як правило, вони проявляються в тому, що зростає тиск, прискорюється серцебиття, також відстежується тремор рук, підкошення ніг, запаморочення. Якщо ж людина відчуває такі стани регулярно, то це свідчить про прояви стресу.

Ф. Клакхон і Ф. Стродбек розглядали поняття ціннісних пріоритетів як спрямованість людського мислення та діяльності в розрізі культурних детермінант та ціннісних детермінант. На їх переконання, культурна традиція розвивається з дитинства [4].

Ш. Шварц досліджував ціннісні пріоритети особистості через призму таких культурно-ціннісних орієнтацій, як: гармонія (мир чи війна, єдність з природою), інтелектуальна автономія (допитливість, широта поглядів), егалітаризм (соціальна рівність та справедливість), залучення до діяльності (повага до традицій, слухняність, соціальний порядок), майстерність (сміливість, амбітність), ієрархія (авторитет, невимогливість), емоційна автономія (задоволення, цікаве життя) [5].

Отже, ціннісні пріоритети, за Ш. Шварцем, безпосередньо залежать від емоційного стану.

З'ясовано за результатами проведеного емпіричного дослідження та бесід, що повномасштабна війна в Україні має істотний вплив на емоційний стан і ціннісні пріоритети жителів деокупованих територій. Зокрема, виявлено, що у жителів України, які перебували в окупації (особливо у людей середнього та старшого віку) емоційний стан є більш загостреним.

Обґрунтовано, що для поліпшення емоційного стану вагоме значення має адаптація до нових реалій нинішнього життя (регулярні тривоги, масовані атаки, загроза можливих втрат знайомих, рідних, друзів, житла тощо) та їх усвідомлення за умов неконтрольованих військових дій з боку ворога. Наразі важливо реально сприймати певну незахищеність населення під час війни в

Україні, незважаючи на мужність та активні бойові дії наших воїнів, наполегливість волонтерів, згуртованість населення. Дійсність переконливо свідчить: попри всі зусилля все ж таки залишається те, що перебуває поза нашим контролем.

Уточнено під час бесід напроми подальших змін щодо ціннісних пріоритетів (як жилося раніше, як зараз, як буде після перемоги). Виявлено поступовий відхід від звиклого російського контенту (наприклад, перегляд серіалів, слухання музики, читання літератури, у яких принижується гідність українців); розуміння, що слід брати відповідальність за свої дії; що для тебе є Україна і як саме ти її любиш; що саме можеш зробити для її перемоги, де твоє місце тощо. Тобто відбувається перегляд цінностей та переоцінка різних аспектів життя.

Список використаних джерел:

1. Євченко І. М. Емоційний стан українців під час російсько-української війни. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*. 2022. С. 45–49.
2. Москвін І. О., Поліщук Л. М., Устянська О. В. Особливості функціонування психоемоційних процесів людини під час надзвичайних ситуацій у воєнний час. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. Вип. 4, С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.6>
3. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 241 с.
4. Kluckhohn F., Strodtbeck, F. L. *Variation in Value Orientations*. Elmsford, New York, 1961. 437 p.
5. Schwartz, S.H. A theory of cultural value orientations: Explication and applications. *Comparative Sociology*. 2006. Vol. 5(2-3), 137–182. DOI: 10.1163/156913306778667357.

Орап М.О. - *д.психол.н., професор*
Дуань Фанфан – *магістрантка 2 курсу*
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF TEAM BUILDING IN CHINESE MANAGEMENT

As the process of globalization accelerates, enterprises increasingly need to manage and operate within different cultural contexts. Understanding and adapting to diverse management styles and team-building strategies in different cultures become key to international business success. Over the past few decades, the rapid growth of the Chinese economy and the active presence of Chinese enterprises on the international stage have drawn global attention, leading to increased interest and research in Chinese management styles. China's long history and rich cultural traditions have had a profound impact on contemporary management practices. Studying this impact helps to better understand the uniqueness of Chinese management.

Why it so actual? Because of many reasons. Enhancing Cross-Cultural Management Capabilities: By studying the psychological characteristics of team building in Chinese management, multinational company managers can understand and adapt to the Chinese management environment, improving management efficiency and team collaboration in a multicultural context. Facilitating International Cooperation: A deep understanding of Chinese management characteristics can promote understanding and cooperation between international enterprises, reduce cultural conflicts, and strengthen trust and communication among international partners. Innovating and Localizing Management Strategies: Researching Chinese management can provide new perspectives and strategies for management theory and practice, especially in integrating local cultural characteristics into management practices, achieving localization and innovation of management strategies.

So, significance of the study is that understanding and researching the psychological characteristics of team building in Chinese management contributes to the respect and utilization of cultural diversity in global management practices, providing competitive advantages for international enterprises. Adapting and integrating different management styles and team-building strategies are important for promoting the healthy development of the world economy and smooth international trade. On a broader level, understanding and respecting different cultural management approaches can help enhance understanding between nations, promoting international peace and cooperation.

Ukrainian scientist V. Gorbunova emphasize two significant theses of the author's approach to team-building in the framework of value-role paradigm: the value-role concept of team formation and development and a number of value-role technologies of team-building. The author's approach is based on the idea that inter-subject interaction within teams has the value regulation nature. Each member of team interaction is its co-creator at the same time [1]. These general regularities acquire specific features in connection with the peculiarities of the Chinese mentality and traditions.

Chinese traditional cultural values, which emphasize collectivism, harmony, and hierarchical relationships, significantly influence team building. While the focus on collective goals and harmony may enhance team cohesion and loyalty, it might also suppress individual initiative and innovation. In this cultural context, effective team building requires finding a balance between these cultural tendencies and modern organizational practices. For instance, encouraging open communication and embracing diverse opinions can enhance team performance and adaptability. This balance aims to leverage the strengths of traditional values, such as a strong sense of belonging and commitment to the group, while also fostering an environment where individual creativity and critical thinking are valued and encouraged. By doing so, teams can achieve a dynamic equilibrium where the collective goals are pursued without sidelining the unique contributions and growth of individual members, thereby fostering a more resilient and innovative team culture.

The psychological peculiarities of team building in Chinese management are deeply influenced by China's cultural and historical context. Several key factors play into this, including 1) Confucian values, 2) the concept of "Guanxi" (relationships), 3) collectivism, and 4) face-saving. 1. Confucianism has a significant impact on Chinese society and its management practices. It emphasizes hierarchy, respect for authority, and harmony within the group. In a team-building context, this means that roles are clearly defined, and there is a strong focus on maintaining harmony and avoiding conflict, even if it means suppressing individual opinions. 2. Guanxi refers to the network of relationships among people that facilitate business and other dealings. In the Chinese management context, building strong personal relationships is crucial for effective team building. Trust and mutual obligations are fundamental, and a lot of effort is put into developing and maintaining these relationships, which can significantly impact team cohesion and effectiveness. 3. Collectivism: Unlike Western cultures, which tend to be more individualistic, Chinese culture is more collectivist. This means that the group's needs often take precedence over the individual's. In team building, this translates into a strong emphasis on collective goals, shared responsibilities, and group achievements. Team members are encouraged to work closely together and support each other to achieve common objectives. 4. Face-Saving: The concept of "face" (mianzi) represents a person's reputation, dignity, and prestige. In the Chinese business context, preserving one's face and the face of others is crucial. This affects team building as it encourages a polite, indirect communication style and conflict avoidance. Criticism, if any, is usually given in private to avoid public embarrassment.

References:

1. Gorbunova V. *Psychology of Teambuilding: value-role approach to team-building and team-development*: monograf. Zhytomyr, 2014. 380 p.

Орап М.О. - *д.психол.н., професор*

Чжан Хаоян – *магістрант 2 курсу*

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF MENTAL HEALTH OF CHINESE EMPLOYEES

The 21st century has entered the era of global competition, with rapid economic and technological development, a thriving knowledge economy, and a surge in high-tech enterprises. The pace of people's lives and work is getting faster, and the pressure is increasing, making the psychological problems of enterprise employees more and more prominent. Practice both domestically and internationally has shown that mental illness is a major enemy that threatens individual life and health, and a major enemy that undermines organizational efficiency in enterprises [2].

According to studies, “in China, 35% of employees experience difficulties in stress management and 21% to 29% of the working population believe that their mental ill-being has a significant negative impact on their social life and working performance” [1]. If there are problems with the mental health of employees, it will lead to a decrease in their work enthusiasm and enthusiasm, a decrease in work performance and job satisfaction, and also cause tension in interpersonal relationships between enterprises, leading to resignation. The psychological problems of enterprise management are more likely to lead to decision-making errors and serious economic losses. The psychological problems of employees in special industries may even cause disasters to society and the environment, resulting in serious image loss and economic responsibility for the enterprise. Having analyzed the psychological theoretical and practical literature, as well as practical observations, we identified the main types of employees who have problems with mental health.

1. Filter type employees, which means that negative events such as layoffs and

salary cuts have not yet occurred to them, but they are influenced by the overall environment and surrounding atmosphere. They worry all day, worrying about this and that, leading to anxiety. Usually, these employees have several problems.

2. Burnout type employees. Employees in enterprises who are highly focused on one task for a long time are prone to fatigue, and safety issues in production also make them overly worried, nervous, and constantly changing assessment standards, causing varying degrees of psychological and physiological impact on them. The most common psychological manifestations are boredom, irritability, difficulty relaxing, anxiety, depression, and low mood; Physiologically, it is also accompanied by symptoms such as shoulder pain, back pain, neck pain, fatigue, and gastrointestinal discomfort. However, the vast majority of enterprises and employees face communication barriers. The existence of informal organizations allows ordinary employees to express their frustration and satisfaction through group communication, thereby slightly easing the continued development of employee dissatisfaction.

3. Difficult interpersonal employees. There is a widespread and intertwined relationship in the enterprise department, which complicates and diversifies interpersonal relationships, especially the positive and negative aspects that cannot be ignored.

Based on the above current situation and the real social situation, we can summarize the main reasons as follows. Firstly, it stems from a sense of economic unfairness. Uneven, unfair, and unreasonable economic distribution can certainly lead to a sense of unfairness, even hatred and flaunting of wealth. The relationship between workers and management seems to be not very harmonious. They are constrained and constrained during working hours. After work, there is little communication between them. During the planned economy period, everyone was at the same level and receiving the same benefits. You could tell how much money you were earning based on your length of service; Although poor, there is no difference. But now everyone is not clear about their income, especially in the eastern, central, and western regions of our country. The income gap between urban and rural areas, industries, and groups has widened, so everyone has a strong sense of economic

inequality.

Secondly, the sense of cultural confusion and emptiness mainly lacks mainstream values, not knowing which direction is right or wrong. The socialist core values have not yet been established and are far from deeply rooted in people's hearts, making it difficult for everyone to understand what their goals should be. In this culture of emptiness and confusion, anxiety, impatience, complaints, and indifference inevitably lead to negative attitudes. Again, it stems from a sense of unfairness in society. Differences in treatment due to different identities outside the organizational structure; For example, the management system of urban-rural division leads to unfairness between urban and rural residents in accessing basic public services. Finally, political disappointment and helplessness. Some people, when their legitimate rights and interests are infringed upon, do not receive timely assistance and cannot find effective and smooth channels to express themselves, resulting in feelings of disappointment, distrust, helplessness, and so on.

With the development of society, the pace of work in enterprises is getting faster and higher, and the work standards are getting higher and higher. The psychological pressure that employees bear is also increasing. In addition, during the period of social transformation, the negative psychological emotions of employees are also increasing. If these pressures cannot be timely relieved, it will harm the psychological health of employees. Enterprises should strengthen the psychological guidance of employees, eliminate confusion, resolve conflicts, harmonize relationships, and achieve harmonious development of the enterprise.

References:

1. 2020 China workplace employees' health risk report. Mercer Marsh Benefits. 2021. [2022-12-15]. <https://www.mercer.com.cn/our-thinking/health/2020-China-healthiest-workplace-employee-survey.html> .
2. Sun S, Zhang Z, Tian M, Mougnot C, Glozier N, Calvo RA. Preferences for a Mental Health Support Technology Among Chinese Employees: Mixed Methods Approach. JMIR Hum Factors. 2022 Dec 22;9(4):e40933. doi: 10.2196/40933. PMID: 36548027; PMCID: PMC9816948.

Саваєва Є.А. – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Варнавська І. В.** – к. пед. н., доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних умовах, зокрема в умовах війни, попит на різних фахівців, зокрема волонтерів, значно збільшився. Фахівці різних напрямів надають допомогу в різних сферах, проте найбільш затребуваними є військові та соціальні волонтери.

Військові волонтери допомагають Збройним силам України, забезпечуючи низку потреб захисників, починаючи від дрібних окопних свічок і закінчуючи закупівлею дорогого спорядження, такого як дрони і тепловізори. За даними Міністерства оборони України, волонтери щодня забезпечують до 3% потреб армії, що становить близько трьох мільйонів, що є великою допомогою, враховуючи, що війна потребує значних фінансових зусиль, адже лише один день війни коштує близько 100 мільйонів.

Соціальні волонтери надають допомогу внутрішньопереміщеним особам, людям, які опинилися в скрутному становищі через війну, а також тим, хто проживає на лінії зіткнення. Їх допомога різноманітна, включаючи допомогу з оформленням документів і гуманітарне забезпечення. Але ж яким чином волонтери, зіштовхуючись зі страшними реаліями війни в особі інших людей, залишаються конкурентоспроможні?

Насамперед варто наголосити, що конкурентоспроможність у кожного роду фахівців різна, але у здорових взаємовідносинах між волонтерами конкуренції як такої не існує, адже усі виконують одну загальну потужну справу – допомагають вистояти у війни. Однак, у волонтерів є інше значення конкурентоспроможності. Наприклад, у контексті того, що волонтер має

завжди залишатись у тонусі, не ставати емоційним і фізичним баластом, щоб не тягнути усю команду вниз. Тож, перше правило волонтера: хочеш комусь допомогти – допоможи спочатку собі. З якими ж саме проблемами у психологічному сенсі зіштовхуються волонтери?

1. Стрес і травматичні події. Щоденно волонтери бачать або лінію фронту, або травмованих (фізично чи психологічно) військових, або чують болючі історії цивільних, які постраждали внаслідок агресії російської федерації. Це може викликати почуття безпорадності, тривоги і посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

2. Самовідданість і високий рівень відповідальності. Здебільшого, волонтери, як і будь-які фахівці, під час роботи мають забути про особисті проблеми і бути готовими до самовідданого виконання обов'язків, взяти на себе високий рівень відповідальності за допомогу і підтримку потерпілим.

3. Саморегулювання та емоційна стійкість. Здатність контролювати власні емоції і реагувати на стресові ситуації може бути критичною для успішного волонтерства в умовах воєнного часу. Важливо мати механізми саморегулювання для подолання стресу і втоми.

4. Взаємовідносини у команді. Через великий рівень стресу та напруги, часом у команді можуть бути конфлікти. Для їх успішного вирішення треба проводити час разом не тільки під час роботи, але й поза нею для сумісного відпочинку.

5. Великі обсяги страждань. Волонтери сьогодні щоденно зіштовхуються з сумними історіями і військових, і цивільних, тому дуже складно залишатись емоційно стабільними при таких обставинах, але саме емоційна стабільність запорука успіху в наданні допомоги іншим.

Відповідно для того, щоб залишатись конкурентоспроможним у контексті волонтерства, треба мати не тільки високий рівень фізичної витривалості, але й перш за все психологічної. Яким чином це робити? Перш за все, ще до того, як ви почнете займатись волонтерством, вирішіть для себе наскільки ви психологічно стабільні. Для цього у інтернеті регулярно з'являються різного

роду опитування або ж, найпростіше, надайте відповідь на запитання для себе чим ви готові займатись, а чим – ні. Робота знайдеться для усіх, тож при записі у якусь волонтерську організацію чесно і прямо скажіть, що ви, наприклад, не готові тісно працювати з людьми, але можете займатись фасуванням допомоги або документацією (приклад).

Якщо ж ви вже чинний волонтер, то не соромтесь звертатись за психологічною допомогою до своїх колег або ж до інших організацій. У психології є таке поняття як супервізія, коли чинний психолог відвідує іншого кваліфікованого спеціаліста з метою, щоб особисті проблеми його клієнтів не шкодили його роботі чи особистому життю. Цю практику можна перенести на фахівців у волонтерстві, яким також час від часу потрібна супервізія, щоб краще розуміти та вирішувати власні психологічні труднощі. Пам'ятайте, ви можете ефективно допомогти комусь лише якщо вже допомогли собі – перше правило надання медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Варнавська І.В. Психологічні складові дослідження професійного іміджу фахівця. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14(32). С. 627-636.

2. Резніков заявив, що волонтери забезпечують три відсотки потреб Сил оборони. ZAXID.NET: веб-сайт. URL: https://zaxid.net/reznikov_zayaviv_shho_volonteri_zabezpechuyut_tri_vidgotki_potreb_sil_oboroni_n1570260.

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Акімова Н.В. – *д. психол.н., доцент*
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ПСИХОЛОГІЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ

Сучасний світ стрімко розвивається, тож постійно виникають нові потреби, погляди та ідеї. Спостерігається тенденція до залучення кожної особистості до активної суспільної діяльності, в свою чергу така діяльність постійно ускладнюється, тож перед освітою постають відповідні інноваційні запити. Значна частина таких запитів пов'язана з підготовкою фахівців на базі міждисциплінарних освітніх програм. Фахове навчання на основі міждисциплінарних курсів дає випускникам кар'єрні переваги, слугує джерелом інноваційних проектів та оригінальних підходів до вирішення класичних проблем. Особливо чутливими до інновацій сферами є цифрові технології та бізнес. В свою чергу бізнес-освіта все більше зближується з психологією, обираючи своїм об'єктом психологічні категорії на кшталт поведінки (наприклад, «поведінка споживача», «поведінка маклера», «поведінка платника податків» тощо), мотивація (наприклад «мотивація персоналу») та інші. Тож, доволі очікуваною є розробка і поширення у сучасному світі відповідних освітніх програм, що отримали назву «Психологія бізнесу».

Мета цієї розвідки – дослідити пріоритети європейських освітніх програм з психології бізнесу.

Ідеї щодо тісного зв'язку бізнесу і психології виникали ще в перших економічних наукових працях. Але освітні програми з «Психології бізнесу» почали активно розроблятися та впроваджуватися після 2002 року, коли Нобелівська премія по економіці була вручена Д. Канеману, за застосування

психологічного методу в теорії економічного вибору і рішень. Деніел Канеман народився в Тель-Авіві в 1934 році. Дитинство провів в Парижі. Вищу освіту в області і математики здобув в Єврейському університеті в Єрусалимі у 1954 році. У 1958 році переїхав до Сполучених Штатів для здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук у Каліфорнійському університеті, Берклі, де разом із А.Тверські заклав основи поведінкової економіки. Поширення ідей поведінкової економіки на інші сфери призвело до появи психології бізнесу.

Сьогодні освітні програми з психології бізнесу представлені в університетах майже кожної європейської країни. Лідирують в цьому напрямку Великобританія та Німеччина, які загалом є також лідерами європейського бізнесу.

Так, у Великобританії майже два десятки університетів (з 43 загалом в цій країні) пропонують освітні програми «Психології бізнесу», при цьому у багатьох з них є по кілька таких програм різного спрямування. Але в різних університетах такі програми мають доволі різні акценти. Зокрема пріоритетом відповідної програми Ліверпульського університету є кар'єрний розвиток і глобальна співпраці [12], схожій позиції дотримується також Вестмінстерський університет [13]. Університет Східного Лондона прагне формувати практикуючих бізнес-психологів, що вирішуватимуть психологічні проблеми в бізнес-структурах [9]. Астонський університет та Університет Херіот-Ватт акцентують увагу на поведінці людини на робочому місці та спрямовує власну програму на покращення робочого оточення, здоров'я співробітників, бренду організації [1, 3]. Університет Лафборо використовує програму «Психологія бізнесу» як базу для навчання різних фахівців економічного профілю [4]. Манчестерський університет та Університет Кента розглядають цю програму як форму поглибленого курсу організаційної психології [7, 11]. Університет Хартфордшира прагне навчити використовувати знання з прикладної психології у світі бізнесу [10]. Вартість навчання по цих програмах складає близько 1 млн. грн за рік.

У Німеччині програми «Психології бізнесу» спрямовані на:

- розуміння людської поведінки в організаціях, бізнес-менеджмент, HR, лідерство, консалтинг та коучинг (Університет Штайнбас у Берліні [5]),
- поглиблення знань з соціальних та економічних наук (Університет прикладних наук ЗМІ, комунікацій та менеджменту, що має кілька локацій у Кьольні, Берліні та інших містах [8]),
- проблеми лідерства та керівництва (Католицький університет Айхштет-Інгольштадт [6]),
- переосмислення класичних економічних курсів маркетингу, бухгалтерського обліку і продажів в контексті психології (Берлінський університет прикладних наук [2]).

Навчання для німців є безкоштовним, а для іноземців ця спеціальність коштує в середньому близько півмільйона на рік.

В Україні спеціальність «Психологія бізнесу» лише почала розвиватися в останні кілька років, але з кожним роком її відкриває все більше університетів. У минулому році відповідне навчання пропонували лише 4 університети, зокрема Києва, Харкова, Тернополя та Кропивницького. Метою «Психології бізнесу» в цих ЗВО є підготовка психологічно навчених HR та кадрових фахівців.

З 2024 року Херсонський державний аграрно-економічний університет відкриває магістратуру з психології бізнесу, але, дотримуючись кращих європейських традицій і у тісній співпраці з закордонними колегами, ми будемо формувати психологічну готовність до ведення бізнесу. Тож, навчання в ХДАЕУ за цим напрямком спрямоване на те, щоб наші випускники змогли перетворити власні бізнес-ідеї у стартапи та успішний бізнес вже по закінченню магістратури.

Список використаних джерел:

1. Aston University Birmingham. URL: https://www.mastersportal.com/studies/288098/business-psychology.html?ref=search_card.

2. Berlin university of Applied Sciences. URL: https://www.srh-berlin.de/en/lp/business-psychology/?utm_source=wkz-BE1111KT02&utm_medium=sea&utm_campaign=p-ads-srch-ag&utm_content=en-bupsy-lpg&utm_term=lp_v1_broad&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw2a6wBhCVARIsABPeH1veTrpQjkjtDtwyHRdH_Geb0v7kVKtc5VkRHEksBi7Bm0esQEymhkIaArLHEALw_wcB.

3. Heriot-Watt University. URL: https://www.mastersportal.com/studies/383540/business-and-organisational-psychology.html?ref=search_card.

4. Loughborough University. URL: https://www.mastersportal.com/studies/63102/business-psychology.html?ref=search_card.

5. Steinbeis University Berlin. URL: https://www.mastersportal.com/studies/444143/business-and-organizational-psychology.html?ref=search_card.

6. The Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt. URL: https://www.mastersportal.com/studies/402722/business-and-psychology.html?ref=search_card.

7. The University of Manchester. URL: https://www.mastersportal.com/studies/251726/business-psychology.html?ref=search_card.

8. University of Applied Sciences for Media, Communication and Management. URL: https://www.mastersportal.com/studies/133294/business-psychology.html?ref=search_card.

9. University of East London. URL: https://www.mastersportal.com/studies/312015/business-psychology.html?ref=search_card.

10. University of Hertfordshire. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/263155/business-psychology.html?ref=search_card.
11. University of Kent. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/307735/organisational-and-business-psychology.html?ref=search_card.
12. University of Liverpool. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/357718/organisational-and-business-psychology.html?ref=search_card.
13. University of Westminster. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/366912/business-and-organisational-psychology.html?ref=search_card.

Бондаренко С.Ю. – співробітник НА СБ України

м. Київ, Україна

Вітомський Ю.Л. – к.псн.н.

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЙРОННИХ КОРЕЛЯТИВ ДЕФІЦИТУ МОВЛЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ У ЛЮДЕЙ З АФАЗІЄЮ

Афазія, мовний розлад, що часто виникає внаслідок інсульту або черепно-мозкової травми, значно погіршує мовленнєві та мисленнєві здібності постраждалих людей. Розуміння нейронних корелятив цих порушень є важливим для розробки цілеспрямованих втручань та покращення результатів реабілітації [2, с. 199]. У цій науковій роботі досліджуються останні досягнення в галузі нейровізуалізації та когнітивної нейронауки для з'ясування нейронних механізмів, що лежать в основі дефіциту мовлення та міркувань у людей з афазією. Інтегруючи результати досліджень функціональної нейровізуалізації,

когнітивної нейронауки та клінічних спостережень, ця стаття має на меті дати уявлення про нейробіологічну основу афазії та обґрунтувати науково обґрунтовані втручання для оптимізації мовного та когнітивного функціонування у людей з афазією.

Афазія – це складний мовний розлад, що характеризується дефіцитом здібностей до говоріння, розуміння, читання та письма, який часто виникає внаслідок пошкодження мовних зон мозку, зазвичай лівої півкулі [3, с. 87]. Хоча поведінкові прояви афазії добре задокументовані, розуміння нейронних корелятивів, що лежать в основі порушень мовлення та міркувань, має вирішальне значення для розробки ефективних втручань та стратегій реабілітації. Останні досягнення в галузі нейровізуалізації, такі як функціональна магнітно-резонансна томографія (фМРТ), позитронно-емісійна томографія (ПЕТ) та електроенцефалографія (ЕЕГ), дають цінну інформацію про нейробіологічну основу афазії та пов'язаних з нею когнітивних порушень.

Дослідження функціональної нейровізуалізації визначили кілька ключових ділянок мозку, причетних до порушення мовлення у людей з афазією. До них відносяться зона Брока в лівій нижній лобовій звивині, що відповідає за продукування мови та мовну артикуляцію, а також прилеглі ділянки, що беруть участь у моторному плануванні та виконанні рухів. Дисфункція або пошкодження цих зон порушує координацію мовленнєвої моторики, що призводить до погіршення плавності мовлення, артикуляції та фонологічної обробки. Крім того, порушення зв'язку між мовними зонами та іншими ділянками мозку, що беруть участь у мовленні, такими як додаткова моторна зона та первинна моторна кора, сприяють дефіциту мовлення при афазії.

На додаток до мовленнєвих порушень, люди з афазією часто страждають на розлади міркувань, вирішення проблем та виконавчих функцій. Нейровізуалізаційні дослідження показали, що в процесах мислення та виконавчого контролю задіяна мережа ділянок мозку, включаючи префронтальну кору, передню поясну кору та тім'яні частки [1, с. 82]. Пошкодження цих ділянок порушує когнітивну гнучкість, здатність до

планування та прийняття рішень, що призводить до дефіциту у виконанні розумових завдань, таких як вирішення проблем, абстрактне мислення та інференційні міркування. Більше того, порушення зв'язку між мовними областями та регіонами, що беруть участь у мисленні та виконавчих функціях, ще більше посилюють когнітивний дефіцит при афазії.

Розуміння нейронних корелятивів дефіциту мовлення та міркувань при афазії має важливе значення для розробки цілеспрямованих втручань та стратегій реабілітації. Втручання на основі нейропластичності, такі як терапія афазії, викликаної обмеженнями, і транскраніальна магнітна стимуляція, спрямовані на сприяння нейронній реорганізації та функціональному відновленню мовних зон мозку. Крім того, програми когнітивної реабілітації, спрямовані на виконавчі функції та навички мислення, можуть допомогти покращити когнітивне функціонування та якість життя людей з афазією. Інтегруючи поведінкові оцінки з методами нейровізуалізації, клініцисти можуть адаптувати втручання, спрямовані на конкретні мовні та когнітивні дефіцити при афазії, тим самим оптимізуючи результати лікування та сприяючи довготривалому відновленню.

Отже, дослідження нейронних корелятивів дефіциту мовлення та міркувань у людей з афазією поглибило наше розуміння нейробиологічних основ цього складного мовного розладу. З'ясовуючи нейронні механізми, що лежать в основі порушень, пов'язаних з афазією, нейровізуалізаційні дослідження дають цінну інформацію про локалізацію та функціональну організацію мовних і когнітивних мереж у мозку. Ці результати мають важливе значення для розробки науково обґрунтованих втручань та реабілітаційних стратегій, спрямованих на оптимізацію мовного та когнітивного функціонування у людей з афазією. Майбутні дослідження повинні продовжувати вивчати механізми нейропластичності, що лежать в основі відновлення та адаптації при афазії, з кінцевою метою покращення результатів та якості життя людей, які страждають на афазію.

Список використаних джерел:

1. Боженко, Н.Л., (2022). Мігренозна афазія: чому ваші слова плутаються. *Українські медичні вісті*, № 3-4, с. 80-86.
2. Овчаренко М. С., Міщенко М. С. (2020). Теоретичні аспекти відновлення комунікації у дорослих з афазією, що перенесли інсульт. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*: Вип. 16 том 1. С. 197-207.
3. Тригуб, Г.В. (2015). Нейролінгвістичні особливості мовленнєвих афазій. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*, № 20 Вип. 1, С. 81-88.

Герлован Я. Е. – асистент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

МАНІПУЛЯЦІЙНИЙ ВПЛИВ ЛОЗУНГІВ НА МАСИ

На сьогодні тема маніпуляційного впливу лозунгів на маси є важливою і актуальною. Розуміння механізмів психологічного впливу, дієва профілактика помилкового вибору у суспільстві.

Тож, мета цієї розвідки – дослідити маніпуляційний вплив лозунгів на маси. Для цього використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів дослідження: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, систематизація, абстрагування, узагальнення, конкретизація – для аналізу наукової літератури, обґрунтування понять, встановлення зв'язку між ними та визначення специфіки маніпуляційного впливу лозунгів на маси.

Політичні лозунги мають значний вплив на маси за допомогою різноманітних психологічних механізмів. Активне застосування політичної реклами спрощує складну передачу ідей, робить її доступною для широкого загалу. На ряду з перевагами, політичні лозунги можуть бути використані як

дезінформаційний маніпуляційний вплив на громадську думку, поверхнєве розуміння істини та достовірність фактів, що призводить до суспільних ризиків по всьому світу.

Маніпуляція –це завжди психологічний, на рівні підсвідомості, несвідомий вплив на людину. Вона завжди «грає на струнах людської душі» і, як наслідок, здійснює «удар» по самій людині. Навіть на латині в давнину маніпуляцію називали словом «at homines», тобто до людини. А людина – це, перш за все, душа, її почуття [4]. В політиці маніпуляції часто здійснюються через політичну рекламу.

Політична реклама – це будь-які не заборонені законодавством України друковані, усні, звукові і аудіовізуальні види і форми інформаційного впливу на людей, що мають на меті прямо або опосередковано привернути увагу до суб'єктів політичного процесу, сформувати у суспільстві і у свідомості громадян позитивне до них (суб'єктів) ставлення та/або спрямувати поведінку громадян на підтримку суб'єктів політичного процесу, в тому числі на виборах і референдуму [6]. Тож, політична реклама має на меті донести погляди політиків у маси. Одним з основних елементів політичної реклами є лозунг.

Лозунг, гасло – короткий концентрований вислів провідної ідеї, стратегічного або тактичного завдання, спрямований до конкретного суб'єкта з метою здобуття його підтримки [2]. Лозунги як правило зорієнтовані не на конкретні особистості, а на маси.

Маси - близькі, хоч і не тотожні йому, поняття «натовп», «юрба», «публіка». Водночас і масу, і натовп утворюють відчужені людські індивіди, що мають особисті інтереси, які не збігаються з інтересами інших людей. Отже, це «тимчасова спільнота» людей, об'єднання яких є випадковим, стихійним, короткочасним [3]. Тож, маси можуть об'єднуватись, щоб виступати за спільні цілі та ідеї.

На думку О.В. Феофанова лозунги спрямовані на те, щоб виборці відчули в кандидатах риси, які хотіли б мати самі, це говорить про те, що політики використовують не власні якості, а ті які на їх думку бажає мати публіка. В

дослідженнях автора велика увага була приділена аналізу мовних засобів, лозунгів завдяки яким була створена позитивна психологічна картина кандидатів в президенти України починаючи з часів незалежності 1991 року. Так для прикладу Віктор Ющенко (третій президент України (23 січня 2005 – 25 лютого 2010) використав гасла через які створювався образ чесної людини, яка налаштована на боротьбу за справедливість в країні: «Ющенко, Так!», «Бандитам тюрми», «Не словом, а ділом» і т. інше. Петро Порошенко (Обраний на пост президента України у травні 2014 року) використовував такі лозунги як: «Обери мир», «Жити по – новому», «Армія. Мова. Віра» , початок його правління був під час війни на Донбасі, тому немає сумнівів – обрані лозунги подіють на маси [5]. Таким чином аудиторія сприймає інформацію як вигідно політикам, маскуючи реальну картину дійсності, яка призводить до подальшого викривлення політичного образу. Головною ціллю є швидке привернення уваги та психолінгвістичний вплив задля досягнення політичної мети. Такі маніпуляції призводять до вибору кандидата який не завжди відповідає очікуванням.

Дослідники зазначають, що є декілька способів маніпуляційного впливу на групи людей: перший – це прямий вплив, особливість якого полягає у відкритому, неприхованому змушенню людей виконувати те що їм нав'язують; другий – передбачає прихований вплив на маси, який призведе до бажаного результату для маніпуляторів. Значну увагу дослідники приділяють способам маніпуляційного впливу, таким як:

6. Принцип першочерговості, полягає в сприйнятті людиною інформацію як істину, яка перша надійшла до її свідомості;

7. Експресивний удар, полягає у створенні психологічного шоку, навмисно виносяться на показ жахливі історії, щоб у групи людей виникало бажання якомога швидше покарати винних;

8. Ефект правдоподібності, його суть у створенні інформації яка не суперечить «Я- Концепції» індивіда;

9. Емоційне зарядження, полягає в наділенню маніпулятивної інформації необхідними емоціями, які допомагають долати бар'єри розуму і аналізу, та інші [1].

Отже, дослідження в галузі маніпуляційного впливу лозунгів на маси, потребують значної уваги у сьогоденні. Обізнаність людей в цій області допоможе у профілактиці маніпуляцій та хибного вибору, якщо це наприклад стосується виборчого процесу, як було наведено вище. Таким чином можна зменшити дезінформацію та досягти кращого розуміння істини.

Загалом, в політиці маніпуляційний вплив лозунгів на маси здійснюється за допомогою політичної реклами. Викривлення політичного образу за рахунок психолінгвістичних маніпуляцій призводить до вибору кандидата, який не завжди відповідає очікуванням. Ефективність політичних маніпуляцій базується на принципі першочерговості, ефекті правдоподібності, експресивному ударі та емоційному зарядженні.

Список використаних джерел:

1. Аналіз особливостей маніпуляції, як інструмент психологічного впливу. Войтко В. О., Кацалап В. О., Рахімов В.В. URL: <https://sit.nuou.org.ua>
2. Велика Українська Енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Політичні науки» Укладачі: Бабка В. Л., Дем'яненко Б. Л., Любовець О. М. К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. 216 с.
3. Психологія мас : конспект лекцій. Укладачі: П. І. Сахно, К. С. Сахно. Суми : Сумський державний університет, 2022. 116 с.
4. Суть поняття «Маніпуляція», її характеристика та методи нейтралізації. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/144784847.pdf>.
5. Зелінська О.І. Гасла політичної реклами як один з інгредієнтів української мовної дійсності URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/15/5.pdf>.
6. Закон про політичну рекламу (друге читання) Верховна Рада України URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/pt/reports.leftcol?ptid=3151>.

ПСИХОЛІНГВІСТИКА В ІНТЕРНЕТ – КОМУНІКАЦІЇ: МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ

З розвитком інтернет-технологій і поширенням віртуальних спільнот інтернет-комунікація стала неодмінною складовою сучасного життя. Цей новий спосіб спілкування відкриває безліч можливостей для взаємодії та обміну інформацією, проте разом з тим породжує питання про вплив інтернет-комунікації на мовленнєву поведінку та психічне становище особистості.

В інтернеті ми користуємося специфічними мовними засобами, які можуть впливати на наш психічний стан і емоційну сферу. Відтак, вивчення цього впливу стає важливою задачею для психолінгвістики. Онлайн-комунікація характеризується швидкістю та лаконічністю повідомлень, використанням емодзі, аббревіатур та інших мовних засобів, які можуть мати різний емоційний відтінок.

З одного боку, це може стимулювати емоційні реакції: використання емодзі та інші експресивні мовні засоби можуть збільшувати емоційну насиченість спілкування та підсилювати враження від комунікації. З іншого боку, умови онлайн-спілкування, такі як відсутність невербальних сигналів, анонімність та віддаленість, можуть призводити до виникнення віртуальної дистанції між учасниками спілкування та сприяти виникненню негативних емоцій, таких як агресія або відчуття самотності [2, с.88].

Способи виразності в інтернеті можуть впливати на формування віртуальної ідентичності особистості. В інтернет-комунікації ми часто маємо можливість вибирати, як саме представляти себе: через образність мовлення, вибір слів, тон письма тощо. Це може сприяти створенню альтернативної версії себе, що може відрізнятися від реальної особистості.

З одного боку, це може бути способом для самовираження та створення індивідуального образу в мережі. З іншого боку, така віртуальна ідентичність може відрізнятись від реальної особистості та впливати на сприйняття самої себе та відносин з іншими. Наприклад, люди можуть вибирати виразні та креативні способи вираження, щоб підкреслити свою унікальність або ж створити ідеалізований образ себе. Однак це також може призвести до відчуття дискомфорту, якщо віртуальна ідентичність не відповідає реальному життю або не знаходить відгуку у співрозмовниках [1, с.66].

Аналіз впливу способів вираження в мережі на формування віртуальної ідентичності особистості важливий для розуміння процесів самовизначення та самоідентифікації в умовах сучасного цифрового середовища. Результати такого аналізу можуть вказати на специфіку взаємодії мовних засобів та психічних процесів у формуванні ідентичності у віртуальному просторі.

Вивчення специфіки мовленнєвої поведінки в мережі та її вплив на психічний стан користувачів є важливим аспектом в рамках психолінгвістичних досліджень. Мовленнєва поведінка в інтернеті може відрізнятись від офлайн-комунікації за різними параметрами, такими як інтенсивність, швидкість, доступність, анонімність тощо. Ці особливості можуть впливати на психічний стан користувачів у різних аспектах.

Наприклад, анонімність в інтернеті може збільшити відчуття свободи виразу та відкритості у комунікації, що може призвести до більшої емоційної виразності. З іншого боку, це може також спричиняти агресивну або неадекватну поведінку через відчуття безпосередньої відповідальності за свої слова та дії. Також важливо вивчати, як специфіка мовленнєвої поведінки в мережі впливає на формування психічного стану користувачів у зв'язку з можливими негативними наслідками, такими як цифровий стрес, інтернет-залежність, депресія тощо.

Інтернет надає широкий спектр інструментів і ресурсів, які можуть допомогти у покращенні мовленнєвих навичок та комунікативної компетентності.

Наприклад, онлайн-курси та навчальні платформи дозволяють людям вдосконалювати свої мовні навички, вивчати нові мови та отримувати знання про мовні особливості різних культур. Соціальні мережі та форуми надають можливість взаємодії з носіями мови та практикувати письмову та усну мову. Технології для онлайн-спілкування, такі як відеоконференції, дозволяють вчителям та учням вести заняття в реальному часі, що сприяє покращенню усних навичок.

Таким чином, вивчення психолінгвістики в контексті інтернет-комунікації виявляється надзвичайно важливим для розуміння впливу мовленнєвих засобів в мережі на психічний стан та емоційну сферу людини. Аналіз способів вираження в мережі дозволяє краще розуміти формування віртуальної ідентичності особистості та вивчати специфіку мовленнєвої поведінки в мережі та її вплив на психічний стан користувачів.

Список використаних джерел:

1. Ковальова Г. Психолінгвістика інтернет-комунікації: аналіз психологічних ефектів. *Вісник психології та педагогіки*. Харків, 2019. С. 55-68.
2. Мельник Т. Вплив інтернет-комунікації на формування віртуальної ідентичності. *Психологічні дослідження*. Львів, 2016. С. 78-92.

Чорноус О. В. – канд. філол. наук, доцент
*Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна*

НОМІНАТИВНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ: НАУКОВІ ПОШУКИ

Філософське вчення про причинно-наслідкову зумовленість, доцільність, закономірні зв'язки в природі, суспільстві та мисленні сьогодні відомо у світі під назвою «детермінізм» [1, с. 272]. Сучасні виміри охоплюють релігійний, природний, політичний, економічний, ідеологічний тощо його різновиди. З-поміж них щораз активнішу увагу з боку наукової спільноти та пересічних

мовців викликає феномен номінативного детермінізму, популяризований британським журналом «New Scientist». Сучасний онлайн-словник «Cambridge Dictionary» дефінує його як теорію про те, що люди мають роботу або інтереси, які так чи так пов'язані з їхнім ім'ям [9]. Але йдеться не просто про кумедний збіг обставин або випадковість, а саме причинно-наслідковий зв'язок, коли антропонім дійсно мав визначальний вплив на вибір професії або місця постійного проживання у випадку конкретного носія.

У цьому контексті вважаємо за необхідне проілюструвати теоретичні спостереження кількома прикладами. Найбільш яскраві зразки кореляцій прізвищ та фаху часто наводяться в різноманітних науково-популярних ресурсах, де викликають жвавий інтерес у читачів: поет *William Wordsworth*, трунар *Robert Coffin*, астронавтка *Sally Ride* [10], суддя *Lord Judge*, садівник *Bob Flowerdew* [3], археолог *Dr Pam Graves* [5]. Однак означені збіги в наукових колах інтерпретуються по-різному: з одного боку, дослідники документують переконливі приклади такого зв'язку, пояснюючи його імпліцитним егоїзмом [11] або іншими причинами, як-от плутанина поколінь, етнічної та географічної приналежності [12], а з іншого – висловлюють сумніви щодо існування цього ефекту або універсальності його характеру [4]. Дискусійним постає також питання про передбачуваність як можливість прогнозувати певні події: якщо існують певні очікування щодо людини на підставі її імені або прізвища, то фактично можна передбачити, який вибір вона робитиме в майбутньому або як буде поводитися в певній ситуації, але це відбувається лише частково. Так, одне з досліджень доводить, що британські стоматологи значно рідше мають прізвища, пов'язані зі стоматологією, ніж населення Великої Британії загалом [13]. Подекуди такий зв'язок спростовують й самі носії, як-от суддя *Igor Judge* [8, с. 4]. У таких випадках послуговуються терміном «номінативний антидетермінізм» [13], наголошуючи на тому, що людина має свободу формувати власне життя та ідентичність незалежно від присвоєного їй наймення чи успадкованого прізвища.

Таке амбівалентне ставлення до номінативного детермінізму мотивує

дослідників продовжувати наукові пошуки, причому не лише в традиційному аспекті прізвища та фаху. У низці наукових розвідок останніх років наведено спостереження щодо взаємозв'язку між іменами людей та їхніми життєвими рішеннями, що починаються на ту саму літеру, що й їхнє ім'я [2]; іменами та станом здоров'я, що було констатовано за допомогою дослідження носіїв прізвища Brady щодо наявності в них брадикардії [7]; іменами та вибором супутника життя (люди непропорційно частіше одружуються з тими, чий імена або прізвища схожі на їхні власні) [6] тощо.

Отже, окреслений аспект досліджень психолінгвістики є перспективним і нині, тож потребує надалі уваги та активних студіювань.

Список використаних джерел:

1. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-укладач Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.

2. Chatterjee P., Mishra H., Mishra A. Does the first letter of one's name affect life decisions? A natural language processing examination of nominative determinism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2023. Vol. 125 (5). P. 943-968.

3. Colls T. When the name fits the job. URL: http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9664000/9664697.stm (Last accessed: 20.03.2024).

4. Gallucci M. I sell seashells by the seashore and my name is Jack: Comment on Pelham, Mirenberg, and Jones (2002). *Journal of Personality and Social Psychology*. 2003. Vol. 85. P. 789–799.

5. Jones J. 14 perfect examples of nominative determinism in action. URL: <https://www.thepoke.com/2020/12/15/nominative-determinism-in-action/> (Last accessed: 20.03.2024).

6. Jones J. T., Pelham B. W., Carvallo M., Mirenberg M. C. How do I love thee? Let me count the Js: implicit egotism and interpersonal attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2004. Vol. 7 (5). P. 665–683.

7. Keaney J. J., Groarke J. D., Galvin Z., et al. The Brady Bunch? New evidence for nominative determinism in patients' health: retrospective, population based cohort study. *British Medical Journal*. 2013. Vol. 347. Article f6627.
8. Michalos C. In the Name of the Law. *Counsel*. 2009. Vol. 25 (4). P. 16–18.
9. Nominative determinism. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/nominative-determinism> (Last accessed: 20.03.2024).
10. Nordquist R. Apronym Names. URL: thoughtco.com/what-is-apronym-names-1689129 (Last accessed: 20.03.2024).
11. Pelham B., Mirenberg M. C., Jones J. T. Why Susie sells seashells by the seashore: Implicit egotism and major life decisions. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2002. Vol. 82 (4). P. 469–487.
12. Simonsohn U. Spurious? Name similarity effects (implicit egotism) in marriage, job, and moving decisions. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2011. Vol. 101 (1). P. 1–24.
13. Sleigh J. What's in a name? Nominative determinism in the UK dental workforce. *British Dental Journal*. 2016. Vol. 221. P. 773–776.

Bialoszycka Monika Malgorzata

Wydział Lekarski, Collegium Medicum, Warmińsko-Mazurski Uniwersytet,
Olsztyn, Polska

Пачевська А.В. - к.мед.н., доцент,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова,
м. Вінниця, Україна

ПСИХОЛІНГВІСТИКА – МІСТОК МІЖ МОВОЮ ТА ПСИХОЛОГІЄЮ

Інтерес психологів до мови і мовлення такий же старий, як і сама психологія. Книги та статті, присвячені цим питанням, мали різні назви, у яких

перепліталися слова: мова, мовлення, мислення, значення, а з моменту публікації книги С. Е. Шеннона та В. Уівера «Математична теорія комунікації» такі як: комунікація, інформація, канал тощо. Цю галузь психологічних досліджень називали психологією мови та мислення або психологією вербальної поведінки [1, с.59].

Термін психолінгвістика, дуже модний останніми роками, був введений у 1951 році групою американських психологів і лінгвістів, які зустрілися влітку того ж року, щоб обговорити можливості співпраці в обох сферах. Хоча цей термін був використаний ще в 1946 р. Н. Пронько в доповіді про психологічні дослідження мови [2, с.197], він іноді використовувався навіть раніше.

Термін психолінгвістика був прийнятий і поширений у багатьох статтях і публікаціях, починаючи з 1954 року, коли під редакцією С. Е. Осгуда і Т. А. Себека була видана книга, присвячена теоретичним і експериментальним основам нової науки («Psycholinguistics: A survey of theory and research»). Цей вступ до нової галузі досліджень і попередній огляд її питань, спочатку опублікований як додаток до «Journal of Abnormal and Social Psychology», а згодом опублікований у 1965 році як окрема книга (з доповненнями Діболда і Міллера). Найпопулярнішу на той час книгу видав С. Сапорта під назвою: «Psycholinguistics: A book of readings» (1961), а в 1965 році в праці під редакцією С. Розенберга вже згадуються напрями досліджень у психолінгвістиці («Directions in psycholinguistics»).

У 1962 році був заснований окремий журнал «The Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior», в якому, крім класичних біхевіористських праць, багато місця відведено дослідницьким закономірностям і інтерпретаціям в дусі новітніх психолінгвістичних течій. Бурхливий розквіт інтересу до цієї сфери в Сполучених Штатах не залишився без уваги в інших країнах. У 1962 році Психологічне товариство, що діяло у франкомовних країнах, організувало симпозіум, присвячений проблемам психолінгвістики, матеріали якого були опубліковані в збірнику під тією ж назвою («Problèmes de psycho-linguistique»). У вступі до цієї збірки П. Фрейсе пише: «Психолінгвістика — це дослідження

зв'язку між нашими потребами в спілкуванні та можливостями, які пропонує мова, вивчена... в дитинстві чи пізніше», підкреслюючи, що мова йде не про нову назву для старих питань, а про справді нові дослідницькі перспективи.

Але тривалий час в Європі сам термін «психолінгвістика» не є широко вживаним і викликає певні суперечки. Це, мабуть, не самий влучний термін, і вже давно дослідники звертали увагу на його неточність (Р. Браун у передмові до «Words and Things» 1958). Дослідник припускає, що це розділ мовознавства психологічного характеру, який повинен викликати природний опір з боку лінгвістів, які роками, і, можливо, успішно, борються проти психологізму в своїй науці [3, с.24].

Між тим, йдеться про психологію, предметом якої є мова, тож доцільнішим був би термін лінгвопсихологія, або термін, який здається більш елегантним – психологія мови. Термін психолінгвістика, однак, має ту формальну перевагу, що це одне слово (яким би складним воно не було) і що він став міжнародним терміном, що полегшує спілкування та орієнтування в роботі, яка проводиться в цій галузі в різних країнах. Спробуємо простежити розвиток цих інтересів в історичному плані. Згаданий вище симпозіум у 1951 р. було організовано з ініціативи двох психологів, які займалися психологічними проблемами викладання іноземних мов: Дж. В. Гардінера та Дж. Б. Керролла, чий лінгвістичні інтереси впливають із їхніх досліджень у Б. Уорфа [3, с.12].

Цей семінар відбувся в *Universytecie Cornelia*. Окрім організаторів, брали участь психологи: С. Е. Osgood та Г. А. Miller; лінгвісти Т. Себеок і Ф. Лаунсбері та антрополог культури Дж. Касагранде. Вони створили перший Комітет з лінгвістики та психології, який організував ще один багатотижневий психолінгвістичний семінар у 1953 році. Семінар відбувся в Університеті штату Індіани, і крім вищезгаданих науковців, брали участь такі науковці: Дж. Дж. Дженкінс, Д. Е. Уокер, К. Вілсон, Сьюзен Ервін і Е. Леннеберг (психологи) і Дж. Х. Грінберг, С. Сапорта, Д. Ньюмарк (лінгвісти). Ця робота стала доступною для лінгвістів у вигляді додатку до журналу «*International Journal of American Linguistics*», який вийшов в ідентичній версії і одночасно з додатком

для психологів [3, с.47].

Як базову модель для розгляду лінгвістичних фактів прийнято модель теорії комунікації, використовуючи такі поняття, як: вхід, вихід, джерело, відправник, приймач, канал, шум, код, процеси кодування та декодування. Обговорюються три підходи до вивчення мовної поведінки: лінгвістичний (розділ написаний лінгвістом Дж. Х. Грінбергом), психологічний, тобто теорія навчання (розділ написаний психологом Дж. Дж. Дженкінсом) і, по-третє, теорія інформації (авторський — К. Вілсон). На цих теоретичних засадах робилися спроби розробити структуру новоствореної науки, її обсяг і предмет дослідження. Розглядалося прийняття психолінгвістичної одиниці, для якої критерії сприйняття вважалися найкращими для її виділення. Ці критерії відповідатимуть мовним одиницям, таким як: фонема, морфема та речення [3, с. 115]. Психолінгвістика стала містком між психологією та лінгвістикою. Як наука вона виникла порівняно недавно, проте вже посіла належне їй місце серед інших наук.

Список використаних джерел:

1. Skinner WJ. Verbal behavior. Harward: Lectures Harvard University, 1948. 193 p.
2. Pronko NH. Language and psycholinguistics: a review. *Psychological Bulletin*. 1946. V. 43, №3. P.189–239 <https://doi.org/10.1037/h0056729>.
3. Kurcz I. Psycholingwistyka. Przegląd problemów badawczych. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. 214 s.

Özcan Vural A. – *Ph.D., Assistant Professor*

Dokuz Eylül University

İzmir, Türkiye

Kuruoğlu G. – *Ph.D., Professor*

Dokuz Eylül University

İzmir, Türkiye

EFFECTS OF COGNITIVE-LINGUISTICS APHASIA THERAPY ON PRAGMATIC IMPAIRMENTS

The loss or impairment of language-related brain activities as a result of brain damage is known as aphasia. Recently, people with aphasia have been treated for their language and speech impairments with cognitive-linguistic therapy (CLT), an impairment-based approach that focuses on treating the afflicted language areas. CLT has been shown to be effective in treating these conditions.. In this context, the aim of this research is to find out how CLT affects pragmatic impairment recovery. Seven individuals with aphasia diagnosed in the Dokuz Eylül University Neurology Department between 2021 and 2022 are included in the study's sample. In order to examine the impact of therapy and treatment on patients, the 12-week (24-hour) CLT procedure was split into two stages (6 weeks–12 hours), and the participants' therapy scores were compared. By offering the same exercises at a higher level of difficulty, the impact of the language therapy component on the course of treatment was determined. The impact of activities designed to reinforce the effects of CLT after each therapy session was examined in the end. When the CLT 1st stage and 2nd stage scores were compared, the statistical analysis results showed that the participants' CLT had a favorable impact on the handling of pragmatic impairments . In this context, it is believed that a CLT-focused rehabilitation program will improve the pragmatic impairments and overall quality of life of non-fluent aphasia patients who have experienced an ischemic stroke and are native Turkish speakers.

Key Words: aphasia, aphasia rehabilitation, cognitive-linguistic therapy

method, language and speech therapy, pragmatic impairments

References:

1. Cicerone KD, Dahlberg C, Kalmar K, Langenbahn DM, Malec JF, Bergquist ve ark. Evidence-based cognitive rehabilitation: recommendations for clinical practice. *Archives of physical medicine and rehabilitation*. 2000; 81(12): 1596-1 615.
2. Clark DG, Cummings JL. Aphasia. in *Neurological Disorders*. Cambridge: Academic Press; 2003.
3. Code C. (Ed). *The characteristics of aphasia*. London: CRC Press; 1989.
4. de Jong-Hagelstein M, Van de Sandt-Koenderman WM.E, Prins ND, Dippel DWJ, Koudstaal PJ, Visch-Brink EG. Efficacy of early cognitive–linguistic treatment and communicative treatment in aphasia after stroke: a randomised controlled trial (RATS-2). *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*. 2011; 82(4): 399-404.
5. Doesborgh SJ, van de Sandt-Koenderman MW, Dippel DW, van Harskamp F, Koudstaal PJ, Visch-Brink EG. Effects of semantic treatment on verbal communication and linguistic processing in aphasia after stroke: a randomized controlled trial. *Stroke*. 2004; 35(1): 141-146.
6. Edmundson A, McIntosh J. Cognitive neuropsychology and aphasia therapy: putting the theory into practice. Editörler Code C, Muller D. *The Treatment of Aphasia: From Theory to Practice*. London, UK: Whurr Publishers Ltd.;1995.137-164.
7. Pedersen PM, Stig Jørgensen H, Nakayama H, Raaschou HO, Olsen T. Aphasia in acute stroke: incidence, determinants, and recovery. *Annals of Neurology: Official Journal of the American Neurological Association and the Child Neurology Society*.1995; 38(4): 659-666.
8. Spreen O, Risser AH. *Assessment of aphasia*. Oxford: Oxford University Press; 2003.

Kökmen Can, E. Ph.D., Assistant Professor

Dokuz Eylül University,

İzmir, TURKEY

Kuruoğlu, G. Ph.D., Professor Doctor

Dokuz Eylül University,

İzmir, TURKEY

THE RELATIONSHIP BETWEEN SEIZURE AND LANGUAGE

Epilepsy is described as a neurological disorder marked by a tendency to experience repeated seizures, indicating not a singular disease but rather indicating various neurological irregularities and structural or functional alterations in the brain (Giourou et al. 11). Epilepsy refers to an individual's susceptibility to experiencing unprovoked seizures caused by an underlying neurological or bodily condition, often accompanied by various other health complications and a heightened risk of premature death. Understanding the epidemiological aspects of epilepsy proves challenging due to methodological complexities, such as defining the condition, attributing symptoms in a context of high comorbidity, potential data concealment, and the likelihood of selection bias. A risk factor is a variable linked to higher disease susceptibility. Magnetic Resonance Imaging (MRI) serves as the primary imaging technique for individuals with epilepsy (Duncan 248).

Seizures in children can stem from various causes, including elevated body temperatures, genetic variations, metabolic irregularities, and neurological incidents such as strokes, head trauma, or hypoxic-ischemic encephalopathy that may result from birth complications. Epilepsy is characterized by recurring seizures (National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, 2019). Around 40% of children diagnosed with cerebral palsy also experience concurrent epilepsy, potentially linked to irregularities in brain cortical structures. Nonetheless, epilepsy often manifests without a discernible cause. Enhancing our comprehension of motor speech patterns in children with epilepsy has the potential to enhance early detection

and tailored therapies for these individuals (Allison 1912). The repetitive epileptic seizures manifest as abrupt, intermittent events characterized by consistent alterations in behavior, reflecting the underlying neural mechanisms of the disorder. These seizures have the potential to impact diverse facets of a child's development, including their language skills (Saltzman et. al. 519; Scheffer et al. 635). In this connection, the aim of this study was to analyse the relationship between epileptic seizure and language. In order to reveal this, language tests were applied to the children with epilepsy (20 children) and statistical analysis was done.

Before the implementation, necessary permissions were obtained from institutions and parents. “Test of Language Development-Primary: Fourth Edition (TOLD-P:4)” (Newcommer and Hammill) Turkish adaptation (Topbaş and Güven) was used to analyse the semantic knowledge of children with epilepsy. TOLD has semantic subtest and only they were analysed in terms of epileptic seizure. All analysis were evaluating by using chi square relationship test.

According to analysis, seven patients have epileptic seizures between 6-12 months, ten patients have epileptic seizures between 13-23 months and three patients have epileptic seizures between 24-48 months. According to the test results, 35% of the children were performed below average, 65% were average in the “Picture Vocabulary” subtest ($p<0.05$); 30% were below average 70% were average in the “Relational Vocabulary” subtest($p<0.05$); 35% of the children were performed below average, 65% were average in the “Oral Vocabulary” subtest ($p<0.05$).

After analysing the subtests, the relationship between the epileptic seizure and semantic knowledge of children with epilepsy was investigated. According to the results; with 95% confidence, a statistically significant difference was found between the semantic knowledge of children and the epileptic seizure ($p<0.05$). These findings mean that there was a relationship between seizure frequency and the semantic subtests of TOLD. Hence, the semantic abilities of children with epilepsy who have experienced a recent seizure (within 0-12 months) are inferior compared to those who have remained seizure for an extended period (13-23/24-48 months).

When seizures occur repeatedly, they have a greater impact on the brain. It was

noted on one of related study that language and cognitive difficulties emerged promptly after the onset of seizures and fluctuated over the course of the syndrome, persisting despite effective seizure management (Berroya 56). In other studies in literature, similar results were found, too. According to them, when the frequency of seizures increases, language performance tends to decline and children with epilepsy starts to have lower performance on linguistic abilities including semantics (Weglage 648; Riva 283). In conclusion, this study revealed the relationship between seizure and semantic knowledge of children with epilepsy. Future studies could expand the sample size to assess a broader range of children's performances, potentially yielding varied results concerning additional linguistic abilities.

Works Cited

1. Allison, Kristen, et al. "Motor speech phenotypes in children with epilepsy: Preliminary findings." *American Journal of Speech-Language Pathology* 32.4S, 2023, pp. 1912-1922.
2. Berroya, Anna G., et al. "Speech and language deterioration in benign rolandic epilepsy." *Journal of child neurology* 19.1, 2004: 53-58.
3. Duncan, John, et al. "Epilepsy and Related Disorders." *Neurology: A Queen Square Textbook*, 2024, pp. 247-318.
4. Giourou, Evangelia, et al. "Introduction to epilepsy and related brain disorders." *Cyberphysical Systems for Epilepsy and Related Brain Disorders: Multi-parametric Monitoring and Analysis for Diagnosis and Optimal Disease Management*, 2015, pp. 11-38.
5. National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion. (2019). Frequently asked questions about epilepsy. <https://www.cdc.gov/epilepsy/about/faq.htm>
6. Newcomer, Phyllis L., and Donald D. Hammill. *Told-p: 4: test of language development. Primary*. Austin: Pro-Ed, 2008.
7. Riva, Daria, et al. "Intellectual and language findings and their relationship to EEG characteristics in benign childhood epilepsy with centrotemporal spikes." *Epilepsy & Behavior* 10.2, 2007, pp. 278-285.

8. Saltzman, Jennifer, Mary Lou Smith, and Katreena Scott. "The impact of age at seizure onset on the likelihood of atypical language representation in children with intractable epilepsy." *Brain and cognition* 48.2-3, 2002, pp. 517-520.
9. Scheffer, Ingrid E., et al. "Autosomal dominant rolandic epilepsy and speech dyspraxia: a new syndrome with anticipation." *Annals of Neurology: Official Journal of the American Neurological Association and the Child Neurology Society* 38.4, 1995, pp. 633-642.
10. Topbaş, S., and O. Güven. "Türkçe Okulçağı Dil Gelişimi Testi-TODİL [Test of Language Development–Fourth Edition: Turkish Version]." Detay Yayıncılık, 2017.
11. Weglage, Josef, et al. "Neuropsychological, intellectual, and behavioral findings in patients with centrotemporal spikes with and without seizures." *Developmental Medicine & Child Neurology* 39.10, 1997, pp. 646-651.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна освіта: філософські, соціально-економічні, поведінкові аспекти»: збірник матеріалів (18 квітня 2024, м. Херсон-Кропивницький, Україна) / за заг.ред. Варнавської І.В. Херсон-Кропивницький, ХДАЕУ, 2024. 286 с.

АГРАРНО-

ЕКОНОМІЧНИЙ

Друкується за рішенням Вченої ради Херсонського державного аграрно-економічного університету протокол № 8 від 30 травня 2024 року

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність та об'єктивність наданої інформації

Відповідальний за випуск: Варнавська І. В.

Комп'ютерна верстка: Дяченко Н. М.

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою:

<http://www.ksau.kherson.ua/news-2/konferenc-2.html>

Реквізити оргкомітету конференції

Юридична адреса: Україна, 73006, м. Херсон, вул. Стрітенська, 23
Фактична адреса: Україна, м. Кропивницький, просп. Університетський 5/2

Херсонський державний аграрно-економічний університет,
економічний факультет,

кафедра соціальних та поведінкових наук

E-mail: dep.sbs@ksaeu.kherson.ua